

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KONSTANTİN
SİMONOV

SAVAŞSIZ YİRMİ GÜN

ROMAN

Lopatin'in Notları

KONSTANTİN SIMONOV

1915 yılında Petrograd'da doğan Konstantin Simonov, II. Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği'nin Almanlara karşı açtığı cephelerin birçoğunda "Kızıl Yıldız" ordu gazetesinin savaş muhabiri olarak görev yapmış; ileri hatlarda çarpışan askerlerle yan yana, savaşa tanıklık ederek, birkaç kez ölümle burun buruna gelmiştir. Cepheden gönderdiği şiirleri ve çarpışma notlarıyla çok beğenilen Simonov özellikle "Bekle Beni" şiirinin bestelenmesiyle ülkesinde büyük ün kazanmıştır. Daha sonra yazdığı "Silah Arkadaşları", "Ölenler ve Yaşayanlar", "İnsan Asker Doğmaz", "Geceler ve Gündüzler", "Anayurdun Dumani" romanlarının tümü Türkçe'ye çevrilmiştir. 1974 'te *Lenin Edebiyat Ödülü*'nü alan Simonov, 1979 yılında hayatını kaybetmiştir.

Savaşsız Yirmi Gün
Konstantin Simonov

Yeni Seri: 467
Dünya Edebiyatı: 85

© Maria Kirillovna Simonova
© GENDAŞ A.Ş., İstanbul 2005

Kapak Tasarımı: Nevruz Kıran Öksüz

Birinci Baskı: Mayıs 2005
ISBN 975-308-679-2

Kapak, iç baskı ve cilt: Kaya Matbaacılık (0212) 656 62 20

Gendaş A.Ş., Çatalçeşme Sk. No: 19 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 512 33 86 - 512 94 67 (Pbx) Faks: 520 82 12
e-posta: gendaskultur@yahoo.com

Bu kitap ile ilgili medya araştırmaları için yapacağı çalışmalardan dolayı
"İZLEM INTERNATIONAL"a teşekkür ederiz. www.izlem.com.tr

KONSTANTİN SİMONOV

SAVAŞSIZ YİRMİ GÜN

Rusçadan çeviren:

Mehmet Özgöl

ROMAN

*Benden yaşça büyük
Thinov,
Surkov,
Platonov,
Slavin kuşağından
muhabir arkadaşlarımın
anısına adanmıştır.*

1

Gazetenin aracıyla Rjev bölgesinden dönmekte olan Lopatin tam Pogoreliy Gorodişçe(*) geçidine vardıkları sırada Almanların sabah bombardımanına yakalandılar, karların üstüne boylu boyunca uzanan Lopatin vartayı zor atlattı. Çevreyi saran yanık kokusu yerde yattığı sürece ciğerlerine doldu.

Eğer bombardımandan beş dakika önce, kendileri gibi Moskova yönüne giden ulaştırmacıların öndeki boş kamyon konvoyuna yetişip onları sollayarak yolun kıyısından geçmeye çalışsalar, cehennem ateşinin tam ortasında bulurlardı kendilerini. Oraya vardıklarında ulaştırmacıların konvoyunun başındaki iki kamyonun tuzla buz olduğunu gördüler. Şansları varmış da konvoyu geriden izlemişlerdi, böylece bombardımanı yüzükoyun yatarak geçıştirdiler.

Belki saçma görünür ama, iki hafta boyunca cephede oradan oraya cirit attıkları ve bir kez bile ateş altına düşmedikleri halde, artık Moskova'ya döndükleri sırada bu geçitte az kalsın tahtalı köyü boylayacaklardı. Demek ki şansları varmış. Hoş, bu işte yalnız şanslı değillerdi. Doğrusunu söylemek gerekirse, Lopatin, Stalingrad çevresini dolaştıktan sonra Rjev bölgesine pek de hevesle gitmemişti. Sürekli tehlike altında bulunmanın verdiği duygudan bıkmıştı, o yüzden burnunu kolay kolay her yere

(*) Yanık kent. (ÇN)

sokmuyordu.

Bombardımandan sonra on kilometre daha yol aldılar, ama Lopatin'in korkudan hâlâ içi ürperiyordu. Bir ara sürücüyü durdurdu, içindeki ürpertiden kurtulmak için direksiyondaki askerlerle birlikte mataradan birer yudum içki içtiler, meze olarak da kaskatı donmuş peksimetten yediler. Ayaz vardı da –öyle diyorlardı– onun için içmişlerdi sözüm ona...

Lopatin akşamleyin, daha baharda Malaya Dmitrovka sokağındaki eski yönetim yerine taşınmış bulunan gazeteye gittiğinde yönetmeni yerinde bulamadı. Yönetmen Almanların, Sovyet kuvvetlerini yararak Stalingrad'a doğru ilerlemeye çalıştıkları Kotelnikovo bölgesine uçmuştu. Sekreteri, sabahleyin gitmeden önce yönetmenin Gurski'yi çağırıp konuştuğunu, onun son durumu bildiğini söyledi.

– En iyisi siz Gurski'yle konuşun.

Odasına girdiğinde Gurski masasından kalkmadan eliyle kanepeyi gösterdi.

– Oo! Döndün demek! Bi-biraz otur, istersen uzaniver şuraya. Elimdeki bu başyazıyı bi-bitirmeye çalışıyorum. Son paragrafa geldim, üçüncü reyhin(*) defterini dürmek üzereyim. Ondan sonra oturur konuşuruz.

Masasındaki sigara paketini ileri doğru sürdü.

– Al da şuradan tütür bakalım. Ama biraz insaf! Sabah-tan beri her gelen sigarasını püfürdetiyor, ben de havadan nem kapam zavallı bir kent çocuğu olduğumdan habire öksürüyorum. Vasistası açsam içerisi soğuyacak.

Gurski masaya geniş göğsünü dayamış, gözlerini kâğıttan ayırmaksızın durmadan yazarken anlatıyordu bunları. Tam söylediği gibi, cepheden dönen muhabirler odasına doluşurlar; işle-

(*) Hitler hükümeti. (ÇN)

ri olsun olmasın, Gurski'nin birkaç nüktelerini dinlemeden gitmezlerdi.

– Tamam, canlarına okudum kerataların!

Az sonra böyle diyerek önündeki yazılı kâğıtları topladı, dışarı çıktı, sonra hemen geriye dönerek Lopatin'in yanına oturdu.

– Ne diye beni cephede tuttu tuttu da sonra ansızın çağırır-
di yönetmen? diye sordu Lopatin.

Cepheden çağırılma nedenini öğrenmek istiyordu.

– Ba-bana kalırsa Rjev'in kurtuluşunu yazman için gönderdi seni oraya. Sonra ba-baktı ki, iş epey uzayacak, geri gelmeni uygun gördü. Cepheye giderken sana şöyle bir görev vermişti. İki durumu genelleştirerek bir yazı hazırlayacaktın. Geçen kış ve bu kış. Yani içinde bulunduğumuz yıl ile geçen yıl. Ba-bak, bu ba-başlığı eserim olarak sana armağan edebilirim. E, geldiğin yerde işler nasıl? Taarruz iyi gidiyor mu?

Lopatin omuz silkti.

– Yani şöyle bö-böyle mi demek istiyorsun?

Lopatin gene yanıt vermedi, ama içinden bir şey cız etti. Genelde Gurski'nin söylediği, Batı Cephesi'nde olup bitenlerin doğru bir değerlendirmesiydi; gene de “şöyle böyle” sözü, ne pahasına olursa olsun, birkaç kilometre ilerlemeye çalışan birliklerimizin, son günlerde kendi gözüyle görüp tanık olduğu, kelle koltukta çarpışmalarına uygun düşmüyordu.

Lopatin'in suskun oturması üzerine Gurski belli belirsiz gülümsedi. Kesin yargılarla konuşmasının karşısındakini nasıl al-
lak bullak ettiğini görür, bundan gurur duyardı.

– Ama seni sevindirecek bir haberim var, dedi. Kotelnikovo bö-bölgesinde Fristler(*) artık Stalingrad'a ulaşmayı düşlerinde görürler. Bi-bizimkilerden durmadan sopa yiyorlar, hem de her

(*) Alman askerleri.

geçen gün daha çok. Yönetmene, Stalingrad'a kendisiyle bi-birlikte gitmeyi önerdim. O da yerimde oturup, vereceği talimatlarla göre gazetenin ba-başyazılarını yazmamı emretti. Herkesin işi ayrı, ne yaparsın! E, geceyi nerede geçireceksin?

- Moskova Otelindeki odam duruyor mu?
- Nereye gidecek? Duruyor elbette...
- Öyleyse otele gideyim de yazıyı orada hazırlayayım.
- Dur, acele etme! Bak, yüzünden yorgunluk akıyor. Yazıyı yarına yetiştiremezsen dünya yıkılacak değil ya! Yedekteki yazılarından birini veririz.

Lopatin'den on iki yaş küçük olmasına karşın sözü dinlenmesi gereken bir büyükmüş gibi konuşurdu onunla. Sevdiklerinin her şeyiyle ilgilenir, bunun karşılığında da tavsiyelerine yüzde yüz uyulmasını beklerdi.

Tam Lopatin ayrılmış çıkarken birden hatırına geldi:

- Ha, kızından sana bir me-mektup var!
- Çekmecesinin gözünü karıştırdı, mektubu çıkarıp verdi.
- Okuduktan sonra durumunu bana yarın anlatırsın, tamam mı?

Moskova Otelini, idareli olmakla birlikte, gene de ısıtıyorlardı. Üç hafta önce Stalingrad'dan dönüşünde yönetmen onu buraya yerleştirdiğinde yalnızca iki katın kaloriferleri yanıyordu, şimdi ise üç kat ısıtılmaktaydı. Otelde kalanların sayısı eskie göre artmıştı. Bu bilgileri ona, cepheden getirdiği iki Amerikan et konservesinden birini verdiği, altıncı kat görevlisi kadın ilettili.

Kat görevlisi kadın aldığı armağanın altında kalmamak için Lopatin'e ikinci bir battaniye isteyip istemediğini sordu. Lopatin istemediğini söyleyince çamaşırlarını yıkayıp, gömleğinin yakasını dikebileceğini bildirdi.

Lopatin odasına gidince soyundu, gömleğini kadına verdi,

sonra geriye dönüp yatağa girdi, battaniyenin üstüne gocuğunu örttü, kızından gelen mektubu okumaya koyuldu.

Kızının Sibirya'dan, Omsk'tan gönderdiği bu mektup Lopatin'in özel yaşamında hayli zamandır oluşan, ama tıpkı geç kalmış güz yağmuru gibi birikip birikip birdenbire tepesine iniveren değişikliklerin bir sonucuydu. Baharda cepheye iki gidişi arasında karısı çıkagelmiş, ona başkasıyla evleneceğini söylemişti. Zaten Lopatin, karısının geçen aralık ayında Moskova'ya gereksiz yere gelişinden önce de, sürdürdükleri bu anlamsız yaşamı daha fazla uzatmanın akıllıca bir iş olmadığını anlamış bulunuyordu. Başkalarının yaşamındaki düzensizlikleri görenler bu işe bir son vermenin kolay olduğunu söylerler. İş başa düşünce hiç de öyle olmadığı anlaşılır. Lopatin de böyle bir şeyi yapmaya ne zaman bulabilmişti, ne de öyle bir kararı vardı. Zamanı yoktu, çünkü savaş sürüyordu; kurulmuş bir makine gibi o cepheden bu cepheye koştuktan başka elinden bir şey gelmemekteydi. Kesin kararı vermeye gelince... Kızları, Gorki dolaylarında kalmaktaydı. Hem annesinden, hem babasından mektup alıyor; işlerin yolunda gitmediğini hissetmekle birlikte ikisi arasındaki geçimsizliğin derecesini bilmiyordu.

Hiç olmazsa belli bir süre Lopatin'e öyle gelmişti.

İkinci bir neden daha vardı: Kseniya'nın, evinden barkından uzakta, başka bir adamla yaşadığını bile bile ona aylık bir geçim parası göndermekteydi. Kiminle yaşarsa yaşasın, kadının paraya gereksinmesi vardı kesinlikle, Lopatin'in tutup ayrılmaları gerektiğini yazması ona para göndermekten vazgeçtiği anlamına gelebilirdi. İşte bununla ilgili olarak içini bir kurt kemirmekteydi: Ya Kseniya aylık gelirini elden kaçırmamak için kendini küçük düşürücü yalanlara sapsa? Çok şükür o güne dek böyle bir şeye başvurmaya gerek görmemişti.

Öte yandan baharda damdan düşercesine çıkıvermişti karşı-

sına. Belki Moskova'da yapacağı başka işleri de vardı, ama Lopatin'e, bir başkasıyla evlenmeden önce onunla her şeyi açık açık konuşmaya geldiğini söyledi.

Karısı geldiğinde, Lopatin Kırım'dan döneli ancak bir gün oluyordu. Kerç yarımadasında tattığı acıların, korkunun etkisiyle neşe diye bir şey kalmamıştı adamcağızda, çok da sinirliydi. Moskova'ya geldikten sonra bir ölümlü olduğunu, pisi pisine geberebileceğini anlamak ne söz, bunu daha önce de biliyordu. Ölümü iliklerinde hissetmişti. Haber toplamak için yaptığı tüm hazırlıklar, Kırım yarımadasında oradan oraya koşturmalar hepsi son bulmuştu işte. Canını kurtarmıştı ya, önemli olan da buydu. Gazeteye koyacağı yazıdan başkasını gözü görmeyen yönetmen bile ne getirdiğini sormadı ona. Karşılaştıklarında elini her zamankinden daha sert sıktı, sağ döndüğü için kutladı, yazı filan istemedi.

Kendisi sağ kalmaya kalmıştı ama ölenler aklından çıkmıyordu.

Onun içinde bulunduğu bu ruh hali; çevresinde olup bitenleri görmeyen, burnu bir karış havada, kendinden memnun tavrıyla kocasıyla konuşmaya gelen Kseniya ile görüşmelerini etkilemiş olmalıydı.

Kseniya trenden iner inmez, eve uğramadan doğrudan gazeteye gelmişti. Lopatin gecelerini gazetede geçirmekle birlikte evin anahtarını yanında taşıyordu.

Karısı, gösteriş olduğu belli bir uysallıkla, elinde valizle odadan içeri girip duvara yaslandı. Lopatin valizi karısının elinden aldı.

– Anahtar sende mi? diye sordu Kseniya.

Lopatin başını “evet” anlamında sallamakla yetindi.

– Eve gitsek daha iyi olur. Ne dersin?

– Hele yukarı çıkalım da...

Lopatin “evet” ya da “hayır” demeden bu karşılığı verdikten sonra kapıdaki nöbetçiye yan gözle baktı. Ardından valizi yerden aldı, götürüp nöbetçinin oturduğu masanın altına soktu.

– Şimdilik burada dursun.

Üçüncü kattaki, o bahar cepheden döndüğü zamanlar kaldığı odaya çıktılar. Kseniya çevresine bakındıktan sonra gelip bir sandalyenin ucuna ilişti.

– Yalnız kaldığımıza göre herhalde elimi öpersin, değil mi?

Piyeslerin birinden alınma bir tümceydi bu. Ancak Lopatin hangi piyesten alınma olduğunu anımsayamadı. Bu söz, karısının tiyatronun edebiyat sorumlusu olarak aynı kurumun Yevgeni Alekseyeviç adındaki yönetmeniyle birlikte yaşadığını aklına getirdiği için canı sıkıldı.

– Neden telgraf çekmedin? Seni karşıladım, akıllıca bir şey olurdu, dedi canının tüm sikkınlığına karşın.

Kseniya güldü. Bunun üzerine Lopatin eğer karısı yalnız gelmemişse, onu karşılamaya çıkmakla akıllıca değil, tam tersine aptalca bir şey yapmış olacağını düşündü.

– Bu konuşmaları burada, çalışma odasında değil, evde sürdürsek daha iyi olmaz mı? diye sordu Kseniya.

– Benim evim burası şimdi.

– Peki, buraya niçin geldiğimi biliyor musun?

Kseniya bunları Lopatin’in yüzüne bakarak söylemişti. Her zamanki gibi güzeldi, bunu farketmemek elde değildi.

– Hayır. Nereden bileyim?

Doğruydı Lopatin’in söylediği. Karısının aklına bir dakika sonra neler eseceğini bilmek olanaksızdı. Kseniya onun yanıtını beklemedi.

– Buraya beni günahkâr bir kadın olmaktan kurtarman, beni serbest bırakman için geldim. Yevgeni Alekseyeviç’le evlenmek zorundayım, dedi.

Ta baştan beri “buraya” geldiğini vurgulayarak uzak bir yerden geldiğini gözardı etmeye çalışıyordu. Yani yaya olarak, tıpış tıpış yürüyerek gelmişti sanki.

Her şeyi epeyden beri inceden inceye düşünüp tasarlamış olmalıydı. Demek günahkâr kadınlar tıpış tıpış yürüyerek gelirlerdi.

Karısının tüm kıvrımlarını tanıdığı, sandalyenin üstünde zarif, hüznü bir biçimde eğik duran vücudunu yeniden süzdü; kabalık edip, “Madem evlenmek zorundasın, hemen evlen!” dememek için kendini zor tuttu.

Karşısındaki kadının olup bitenlerden dolayı ne suçu vardı ki? Bütün suç, tüm mantık kurallarına karşın tam on beş yıl onun vücudunu sevmesindeydi. Bu zayıflığından ötürü kendini düşük düşürdüğü için, “Ondan kopamadın bir türlü, kendini kurtaramadın!” diye düşündü.

Kseniya, Lopatin’e bakıyor, o ise hep susuyordu. Kadın onun kızdığını ya da her zaman sandığı gibi “için için köpürdüğünü” düşündüyse de Lopatin’in kızdığı filan yoktu. Tam tersine, suçun kendinde olduğu düşüncesiyle yumuşamıştı bile. Lopatin, çekiciliğinden bir türlü kopamadığı bir vücut içinde beş para etmez bir ruh taşıyor diye; ortak yaşamlarında onun, kendisinin önem verdiği şeylere, yaptığı işlere karşı ilgisiz kalıyor, yalnız kendini düşünüyor, aptalcasına hep kendine özen gösteriyor diye öfkelenerek hep karısına kızmaya alışmıştı.

Peki, karısı öyleydi de kendisi nasıldı? Akıllı başında, zeki, kafası zehir gibi çalışan birisi olarak bu iş on beş yıl sürmesin diye ne yapmıştı?

“Şimdi on altıncı yıla döndü,” diye düzeltti yanlısını. Çünkü geçen kış evlilik ilişkilerinin kopmasına karşın gene de onları birbirine bağlayan bir şeyler vardı aralarında. Bu anlamsız ilişkiye bir son veren kişi, akıl küpü olan kendisi değil de kuş be-

yinli karısı olmuştı.

Sessizliğe daha fazla dayanamayan Kseniya;

– Eğer geleceğimi düşünüyorsan için rahat etsin, iyi bir adamla evleniyorum, dedi.

Sonra elindeki harita çantasını açtı. Savaş zamanına ayak uydurmak amacıyla mıdır, nedir, öteberisini koymak için harita çantası taşıyordu. Onun savaşa bu kadınca katılışı, Lopatin'i sinirlendirdi gene de. Acaba evlenmek üzere olduğu iyi yürekli kişinin fotoğrafını göstermek için mi açmıştı çantasını?

Alaya alırcasına böyle düşünürken birden kendini topladı. “Neden ille kötü bir adamla evlensin? Sen kendini kötü biri saymıyordun, gene de onunla yaşayan sen değil misin?” diye geçirdi içinden.

Bununla birlikte o iyi adamın fotoğrafını görmek istemediğini duruşuyla belli etti. Kseniya içini çekerek çantasının düğmesini yeniden kapadı.

– Seninle hep böyle burada mı konuşacağız?

Lopatin kafa tutmaya kalkışmadan, karısını şaşırtan bir yumuşaklıkla;

– Başka nerede konuşabiliriz ki? dedi.

Sonra da karısının kendinden istediği her şeyi yapmaya hazır olduğunu söyledi. İsterse hemen kalkıp onunla birlikte nüfus memurluğuna(*) gider, isterse eline boşanmaya razı olduğunu bildiren bir dilekçe yazıp verirdi.

Kadının gözleri doldu. Kocasından beklediği şeyi onun güçlük çıkarmadan, hemencecik yapmaya razı oluşu sinirlerini allak bullak etmişti. Kendisinin bütün istediği de buydu, ancak başka türlü olmasını bekliyordu herhalde.

Lopatin çoktandır etkisini yitiren, gene de tümüyle sönme-

(*) Evlenme, boşanma işleri de orada yapılıyor. (ÇN)

miş bir duygunun uzak çağrışımıyla, “Hep böyle yapar. Hiç akli başında bir insan gibi davranmaz,” diye düşündü.

Kseniya gözyaşlarını sildi.

– Peki, dilekçe yaz, dedi.

Lopatin masaya oturdu, istenen dilekçeyi yazdı, sonra karısını bir süre yalnız bırakarak, imzasını onaylatıp mühür basması için yönetmen yardımcısının odasına gitti. Bunun gerekli olup olmadığını bilmiyordu, ama başına ikinci bir iş çıkarmamak için her şeyi sağlama bağlamak istemişti.

Kâğıdı Leva Stepanov’un önüne koyup, “Şunu onaylar mısın?” dediği zaman beriki diviti hokkaya batırdı ve yüzüne bakarak onu uzun uzun süzdü. Lopatin geriye döndüğünde, Stepanov’un onun derdini paylaşan bakışlarını hâlâ yüzünde hissediyordu. Bu, yüzüne çevrilecek bakışlardan yalnızca ilkiydi. Herhalde başkaları da böyle genç, üstelik yakışıklı olmayan erkeklerin güzel karılarını bırakmadıklarını, karılarının onları bırakıp gittiğini düşüneceklerdi.

Kendi odasına girdi; yönetmenin mührüyle onaylayıp gazetenin başlıklı zarfına koyduğu boşanma dilekçesini karısının eline tutuşturdu.

Kseniya mühürlü kâğıdı aldı, harita çantasını açtı, zarfı içine koyarak yeniden kapattı.

Odasındaki kadınla yaşadığı bunca yılı düşünen Lopatin, “Demek, her şey böyle bitecekmiş!” diye iç geçirdi. Onunla birlikte geçirdiği yıllar son bulmuştu artık, onunla birlikte geçmeyebilecek yıllar da öyle... İçinde, yerine konulması olanaksız bir şeyi yitirdiğini hissederek o zamanki, otuz yaşındaki gençliğini düşündü. O zamanki Lopatin yoktu artık, bir başka kadın için de olmayacaktı. Bundan böyle yalnız şimdiki, ruhsal güçlerini boş yere, asıl amacı dışında harcamış, yaşı geçkin bir adam vardı. O yüzden savaş ve işi dışındaki yaşantısına bel bağlayamazdı.

Lopatin ranzaya oturdu, gocuğunu omuzlarına attı. İcini bir titreme almıştı. Taş gibi görünmesine karşın aslında hiç de öyle değildi.

- Demin konuşmak istiyordun, otur da konuşalım, dedi.
- Hayır, dolaşacağım, böyle daha rahat ediyorum.

Kseniya böyle dedikten sonra elleri arkasında kenetli, yüzü üzüntülü bir durumda, buraya gelirken yolda hazırladığı birtakım aptalca sözleri art arda sıralamaya başladı.

Aslında bu sözler, kocasının onu serbest bırakmasını sağlayacak giriş konuşmasıydı. Daha önce bir anlamı olabilirdi, ancak şimdi iş olup bittikten sonra bunları söylemesi son derece saçmaydı. Ne var ki, saçma sapan da olsa, düşünüp tasarladığı sözlerin içinde kalmasını istememişti.

Lopatin onu dinlerken şöyle düşünüyordu: “Hayır, trenle buraya yanında bir kişiyle değil, tek başına gelmiştir bu kadın. Bütün bu saçmalıkları tekrar tekrar düşünmesi için uzun bir yalnızlık gerekir.”

Konuşmasında, Lopatin onu hiç anlamamışken kendisinin Lopatin’e her zaman anlayışlı, özverili davrandığını; onun yanında nerdeyse kişiliğini yitirdiğini vurgulamaya çalışıyordu. Ancak şimdi, bu kadar zaman sonra özgür bir insan olduğunu hissetmeye başlamıştı.

Bu sözlerin hiçbiri yeni değildi. Yeni olan tek şey, Kseniya’nın harita çantasının içindeki, almak için geldiği mühürlü kâğıt parçası ile aralarında artık son bulmuş olan evlilik ilişkisiydi. Ancak ikisini birbirine gene de bağlayan bir şeyin varlığını unutuyordu: Bu, okuluyla birlikte göç ettiği günden beri, tam on aydır göremedikleri kızlarıydı. Ne Lopatin bir fırsatını bulup Gorki yakınlarına gidebilmiş, ne annesi olacak kadın kızının yanına uğramak için çaba harcamıştı.

Lopatin kabul ediyordu; eskiden olsa bütün bu dil dökmele-

rin sonuçta varıp dayanacağı yer yataktı, ama şimdi öyle şey olmazdı artık. Hep susuyor, Kseniya ne zaman kızları Nina'dan söz edecek diye bekliyordu. Ama kadın kendisini anlatmaktan kızına fırsat bulamıyordu ki...

Lopatin telefonun ahizesini kaldırdı, gazetenin aracını bir satılığına kendisine vermelerini söyledi.

Kseniya odanın ortasında durarak;

– Bir yere mi gidiyorsun? diye sordu.

– Seni eve bırakayım. Az sonra çalışmalar başlayacak, bir sürü insan gelecek buraya.

“Eve” sözü üzerine Kseniya eski, aynı bakışla baktı Lopatin'in yüzüne. Lopatin'in bu konuşmayı da daha önceki konuşmalar gibi aynı biçimde bitireceğini düşünüyordu belki de. Eğer Lopatin böyle bir şey isteseydi, nasıl davranacağını kim bilebilirdi? Başlangıçta “hayır” diyerek ya da sonunda “evet” diyerek nasıl bir zafer kazanma yolu seçerdi acaba?

Kseniya ile bakışları karşılaştınca;

– İstersen gazeteden sana tren için bir sülüs kestireyim, dedi.

– Hayır, istemem, benim her şeyim var.

– Öyleyse, götüreyim seni.

Cebinden evin anahtarını çıkarıp verdi.

Araçta giderlerken ikisi de suskundu. Çok iyi tanıdıkları evlerinin merdiveninden çıkarlarken de konuşmadılar. Kapının önünde durduklarında Lopatin valizi yere bıraktı.

– Şimdi Nina'ya ne yazacağız? diye sordu.

Araçla gelirken yol boyunca hep aynı şeyi düşünmüş, durumu kızlarına nasıl açıklayacakları konusunda bir karar verememişti.

Kseniya da kararsızdı.

– Bence şimdilik bir şey yazmaya gerek yok, derken gene gözleri doldu.

– Şimdilik ne demek? Kendin bir karar veremediğin için mi, yoksa ben karar veremedim diye mi? “Şimdilik” sözüyle neyi kastediyorsun?

“Şimdilik” sözünün altında birçok anlam yatabilirdi. Şimdilik, savaş sürüp gittiği için anlamında da olabilirdi; kocasını öldürmedikleri ya da adam savaşta sağ kaldığı sürece anlamında da... Kseniya on beş yaşındaki kızını yanına alırsa yeni yaşamında kendine ne derece ayak bağı olacağını anlayıncaya dek anlamına da gelebilirdi. Evet, ayak bağı olurdu. Ama ne kadar?

Bu konuşmayı başka bir zamana bırakması Lopatin için kolay bir şeymiş gibi adamın yüzüne yalvarırcasına bakarak ve gözyaşlarını silmeksizin;

– Henüz ben bir karar vermiş değilim, dedi.

– Ben kararımı verdim. Seninle ayrıldığımızı Nina’ya yazarım, olur biter. On beş yaşını doldurdu artık, bu gibi şeyleri anlaması gerekir. Çok şaşıracağını hiç sanmıyorum.

– Gene de üzülür, kız çocuğudur.

– Bir şey olmaz. Çepeçevre herkesin öyle çok derdi var ki, onunkisi en azı.

– Öyleyse, ben de yazarım.

– Bu senin bileceğin iş. Ona durumu yazdıktan sonra yüz yüze görüşmeye çalışacağım. Sonra ablam savaş bitinceye dek yanına almaya razı olursa Omsk’a onun yanına gönderirim.

– Şu anda ne diyeceğimi bilemiyorum, düşünmek zorundayım. Daha sonra onu ben yanıma almayı isteyebilirim. Kıza mektup yazarken ya da konuşurken bu olasılığı hesaba katmalısın.

– Senin hakkında kötü bir şey yazacağımı ya da söyleyeceğimi sanma.

Kızlarının aptal olmadığını, baştan beri ilişkilerini yakından izlediğini eklemek istediye de dilini tuttu. Ama kararını ver-

mişti, kızı karısına bırakmayacaktı. Bunu yapacak güçteydi, çünkü kızı ona vermeme isteği Kseniya'nın onu almak için duyduğu istekten daha güçlüydü. O konudaki gücünün bilincinde olduğu için kabalık etmek istemedi.

Kseniya çaresizlik içinde elini salladı.

– Orasını bilmem artık. İstedığın gibi davranabilirsin. Kızımı benden uzaklaştırmak için elinden geleni yaptın.

Karısının söyledikleri doğru değildi ama Lopatin sesini çıkarmadı. Kızını ondan uzaklaştırmak için o güne dek hiçbir şey yapmamıştı. Yalnızca çocuğa annesinden daha yakın davranmış; bu da yıllarca önce, küçük kız okula ilk gittiği günlerde, büyüklerinkinden ayrı küçük dünyasında her şeyi annesinden çok onunla paylaşmaya başladığı sıralarda olmuştu.

Kseniya gözleri dolarak;

– Şu anda karşısında kendimi suçlu hissediyorsam bunda asıl suçlu sensin, dedi.

Ne denirdi bu söze? Az da olsa bir doğruluk payı vardı.

– Peki, senin dediğin gibi olsun.

Lopatin böyle söyledikten sonra karısının elini öptü, merdivenden aşağı yürüdü. Daha iki basamak inmişti ki kadın;

– Vasya! diye seslendi.

Lopatin durdu. Kseniya tırabzanın üzerinden sarkarak ona bakıyordu.

– Bana kızmadığın için teşekkür ederim. Bundan böyle geçimim için para gönderme.

Lopatin geriye dönüp bakmadı bile.

– Peki, göndermem, diyerek yürümesini sürdürdü.

Karısıyla işte böyle ayrılmış, sonra da ondan üç mektup almıştı. Mektuplardan birincisiyle Kseniya ona boşandıklarını bildiren belgenin noterce onaylanmış bir suretini göndermişti.

Güzün gönderdiği üçüncü mektup ise Kazan'dan değil, Taşkent'ten geliyordu. Anlaşıldığına göre yeni kocasını başka bir tiyatronun yöneticisi olarak oraya göndermişlerdi. Kseniya bu atamadan dolayı çok sevindiğini yazıyordu. Neden sevinmesin ki? Yer yeni, çevresindeki insanlar yeni, eski yaşantısını anımsatan kimse yok...

O mektubu okuduğunda Lopatin, “Sevin sevinebildiğin kadar? Ama bundan bana ne?” diye düşünmüştü öfkeyle. Gene de önceki iki mektuba karşı yaptığı gibi, sağlığının yerinde olduğunu, işlerinin normal gittiğini bildiren bir yanıt vermişti. Mektuplarını karşılıksız bırakarak eski karısını kırmak için bir neden görmüyordu. Böyleleri yeterince akıllı değillerse, bu onların kendi bileceği işti. Eski karısı da sözde akıllı geçinen kendisi gibi bir adamla on beş yılını paylaşmıştı, ama gene aklını başına toplayamamıştı.

Kızıyla ilgili olarak her şeyi kararlaştırdığı gibi yaptı. Gazetenin telefonunu kullanarak Omsk'taki ablasıyla bağlantı kurdu. Ablası evliydi ama çocuğu yoktu. Bağıra bağıra yaptığı konuşmada ona durumunu kısaca anlattı, sonuçta kızını yanına alması için izin kopardı.

Ablası telefonda bağıırıyordu:

– Beni işitiyor musun? Eğer kızın kendisi de aynı şeyi istiyorsa buyursun gelsin. Ama Kseniya sakın adımını atmasın buralara! Kapı dışarı ederim vallahi! Kendin de onunla birleşmeyi çıkar artık kafandan! İşitiyor musun?

– Tamam, hepsini işittim. Böyle şeyleri aklıma taktığım yok.

Savaştan önce iki kez Kseniya'dan boşanmak istediğini ama bu işi bir türlü başaramadığını biliyordu ablası. Daha sonra savaşı gelip çatmıştı.

Ablası matematik öğretmeni idi, kendisi gibi bir matematik öğretmeniyle evli olarak Omsk'ta aynı okulda 1907'den beri otuz beş yıldır çalışmaktaydı. Kseniya ile tanışmışlardı, ama hoşlanmamıştı yengesinden. Moskova'ya gelişlerinde Lopatin'de kalmaz, kendi tanıdıklarının evine giderdi.

Kızlarını da birkaç kez görmüştü. Son gördüğünde Nina on iki yaşındaydı. Omsk'a giderken Lopatin garda ablasını uğurlamaya geldiğinde kadın ona hiç çekinmeden şunları söylemişti:

– Ne ekiysen onu biçtin; onun için umurumda değilsin, acı-mıyorum sana. Ama kızını düşündükçe içim yanıyor. Ne yazık ki, çocuk değeri bilmeyen ailelerin elinden çocuklarını alma iz-ni veren bir yasa yok.

Lopatin telefonda, onlara her ay para yardımı yapacağını, ayrıca yiyecek öteberi göndermeye çalışacağını söylediğinde ablası;

– Göndermeyip de ne yapacaksın? Başka türlü kızını nasıl besleriz? demişti. Bizim burada ne durumda olduğumuzu tah-min ediyorsundur. Elinden ne gelirse göndermeye çalış. Kork-ma, kızından başkasına harcamayız.

Ablasının bunu söylememesi gerekirdi; gene de Samo-yed'lik(*) damarı tutmuş, söylemişti. Bununla da yetinmeyip sava-şın bitiminde önüne koca bir hesap defteri koyacak; kızı için neler aldığını, paraları nerelere harcadığını tek tek açıklayacak-tı. Bunu çok iyi biliyordu.

Ne var ki, ablası Anya Nikolayevna böyle bir kadındı işte. Çetin cevizdi, kimseye boyun eğmezdi. Lopatin küçüklüğünden

(*) Şimdi Nenets diye adlandırılan, Eskimolara yakın kuzey bölgesi toplulu-ğu. (ÇN)

beri onu hem sevmiş, hem de çekinmişti; şimdi de kızını yanına göndermeye çalışıyordu.

Lopatin kızına olanları yazmadı. Ama Gorki'den geçip birtakım kâğıt işleri için Balahna'ya gidecek olan, gazetenin merkez sorumlusundan, dönüşte kızını da birlikte getirmesini rica etti. Sonra kızı adına bir çağrı belgesi çıkarttı, Moskova'da bulunduğu sırada kendisiyle görüşmek istediğini bildiren kısa bir pusula yazdı. Çağrı belgesi çıkarmak o dönemde zor bir işti, gelgelelim Lopatin'i kızının yanına göndereceği konusunda söz verip de sözünü yerine getiremeyen yönetmen ister istemez verdi belgeyi.

Kızcağzı trenden indiğinde hem şaşkın, hem de çok mutluydu. Gazeteye gelirlerken babasına ilk sorusu;

– Annem nerede? oldu.

Lopatin annesinin Moskova'da bulunmadığını söyleyince anlayışla başını salladı.

– Ben de öyle düşünmüştüm. Öyle olsa, mektupları ikiniz birlikte yazardınız.

Araçla gelirken yol boyunca iki yanında sıralanan, boyanıp gizlenmeye çalışılmış evlere, Sadovoy park yoluna konulup da kaldırılmamış barikatların kalıntılarına şaşkın şaşkın bakıyordu. Sonunda dayanamayıp;

– Hepimiz Moskova'ya gelmeyi öyle istiyoruz ki! dedi.

Lopatin kızını eve değil, bir hafta önce eski karısı Kseniya ile görüştüğü, gazetedeki odasına götürdü.

O sabah arkadaşlarının yardımıyla öbür odalardan buraya bir sedir taşımış, çevresini boş dolaplarla çevirerek kızına bir bölme yapmıştı.

– Benimle birlikte birkaç gün kışla düzeninde yaşayacaksın, dedi.

Kız mutlulukla başını salladı. Bakışlarından, değil birkaç gün, savaş bitene dek babasıyla kışla düzeninde yaşamaya hazır

olduğu anlaşılıyordu. Lopatin büyük bir suçluluk duygusuna kapıldı, az kaldı gözlerinden yaşlar boşanıyordu.

Kızcağız da kendini tutamadı;

– Yanında daha fazla kalsam olmaz mı? diye sordu.

– Olmaz.

Gerçekten olmazdı. Harkov yönüne doğru ilerleyen saldırı sürüyordu. Kızı olmasa uçağa atladığı gibi oraya, muhabirlik görevinin başına dönecekti. Yönetmenden üç günlük izini zor koparmıştı.

Lopatin işin en zor yanından, eski karısıyla aralarında olan bitenlerin anlatılmasından başladı kızıyla konuşmaya. Ancak umduğundan kolay geçti konuşma. Hoş, “kolay” sözünün anlamı kişiye göre değişirdi. Belki ona öyle gelmişti, kızının neler hissettiğini kendisine sormalıydı. Ağlamadığı için mi böyle düşünüyordu? Zaten pek ağlamazdı ki.

Babasını sonuna dek dinledikten sonra;

– Annem bana mektup bırakmadı mı? diye sordu.

– Bırakmadı ama yazacağını söyledi.

– Ne dersin? Tekrar geriye döner mi?

Bu soruya verilecek yanıt: “Hayır, döneceğini sanmıyorum.” olabilirdi, ancak Lopatin kızına bütün düşündüklerini açıklamak istediği için annesinin bir daha dönmesini istemediğini söyledi.

– Hiç mi istemiyorsun?

– Evet, kesinlikle istemiyorum.

Kız, babasının doğruyu söylediğini anlamıştı. Bir süre sessiz oturduktan sonra;

– Kocasını tanımıyor musun? diye sordu.

– Hayır, tanımıyorum.

Sonra ekledi:

– Umarım, iyi bir insandır.

Kızcağız, çocuk yerine konularak konuşulan büyük bir insan

gibi omuz silkti.

Sıra kızının Sibirya'ya, Anya halasının yanına gitmesini söylemeye gelince, Lopatin büyük güçlük çekti. Ama kız, içinde bulunduğu durumun umarsızlığını anlayan, büyüklerin anlayışıyla karşıladı bunu da.

– İyi, giderim.

Sonra mektupların oraya kısa sürede gidip gitmediğini sordu. Lopatin bu soruya doyurucu bir yanıt verecek durumda değildi. Savaş süresince ablasına topu topu iki mektup yazmış, onun yazdıklarını da cepheden dönüşte, kaç günde geldiklerini bilmeden gazetedeki adresinde bekler bulmuştu.

– Oraya gidince anneme de yazarım. Buna bir diyeceğin yok, değil mi?

Lopatin bu soruyu çabucak, bir itirazı olmadığını bildirerek yanıtlarken önemini hiç kavramamıştı. Oysa, sorunun özü, kızı babasıyla birleştiren, ikisini annesinden ayıran bir anlam taşıyordu.

Kızının Sibirya'ya gönderilme sorunu da böylece kolayca çözülmüştü. Lopatin asıl zorlukla üçüncü günün sabahı karşılaş-tı. O gün cepheye uçacaktı. Bir foto muhabiri ile onu havaalanına götürecek olan araç gazetenin önünde beklemekteydi, kızının elinde ise Sibirya'ya gidecek akşam treninin bileti vardı. Ne kendi görevi değiştirilebilir, ne de kızının gidişi ertelenebilirdi. Gurski, Nina'yı trene bindirecek, orada görevlilere teslim edecekti. Bu işi kendisinden daha iyi yapacağı konusunda Lopatin'in hiç kuşkusu yoktu. Ayrılmalarına az bir süre kala, tam Lopatin, kızı ve Gurski sandviçlerini yiyip çay içtikleri sırada, o zamana değin böylesine büyümüş gözüken kızın yüzünde çocuksu bir içtenlikle beliren asıl isteği okunmaya başladı. Ne kendisi, ne de babası yerlerinden ayrılmasınlar; belki de yaşamının en mutlu günleri olan bu iki buçuk günkü gibi her şey aynı

düzende sürüp gitsin istiyordu. Kızcağız babasının yanında, onun uzun koridorlarda tanıştırdığı asker kişilerin meraklı bakışları arasında kışla düzeninde yaşamış; odalarına girip çıkan bu adamların zamanla ona alışarak hiç çekinmeden konuştuklarını can kulağıyla dinlemişti. Kim nereye gitmişti, gittiği yerden hangi yazıyı göndermişti, yeni görevleriyle kimler cephenin ne-relerine uçacaklardı; hepsini, hepsini biliyordu. Ne kadar da meraklı bir çocuktu!

Kızın babasına çevrili bakışları, “Belki de kalmanın bir yolu vardır, hiç olmazsa sen cepheden dönünceye dek. Ne dersin? Bir yolunu bulamaz mısın? Düşünsene biraz!” der gibiydi.

Çocuğun gazetede kendi yanında birkaç gün kalmasını sağlamakla yanlış bir hareket yaptığı düşüncesiyle Lopatin üzülme-yeye başladı. Olan olmuştu bir kere. Bardaktaki çayını bitirerek kalktı.

Kızı da kalktı. Omuzları düşmüştü, acınacak bir duruşu vardı. Baba-kızı süzen Gurski daha fazla dayanamadı:

– Dinle be-beni, Nina! Sezinlediğime göre bi-bizimle bi-birlikte gazetede kalıp çalışmak istiyorsun. Kuryelik yapar mıydın?

Bu beklenmedik öneri karşısında kızcağız şaşırdı, Gurski’ye inanmamış gözlerle baktı.

– Yaparım...

– Seni çok iyi anlıyorum. Hele on dört yaşından be-beri gazeteciliğin her çilesini çekmiş bi-biri olarak... ancak şimdi savaş zamanı, Almanlar şurada, Moskova’dan bi-biraz uzakta. Ne ba-baban, ne be-ben, ne de koskoca tümen komiseri rütbesindeki gazetemizin yönetmeni, yaşı erginleşmemiş bi-bir çocuğu, üstelik bi-bir kız çocuğunu yanımızda çalıştıramayız. Kaçınıcı sınıfa gidiyordun sen? Sekizinci sınıfa mı?

– Evet, sekizdeyim. Üstelik iki dersimin sınavını vererek sınıfımı geçtim.

– Çok iyi. Şimdi sen Sibirya’ya, halanın yanına git; kalan sınavlarını vererek dokuzuncu sınıfa geç. Bi-biz de bu arada Fristleri Moskova’dan epeyce uzaklaştırırız elbet. Önümüzdeki yaz on altı yaşını doldurduğunda bu-bu konuyu bi-bir daha konuşuruz. Oldu mu?

Kızcağız gözleri dolu dolu gülümsedi. Kendini tutmaya çalıştığı halde ağlıyordu. Hiçbir zaman ağlamazdı, ama şimdi ağlıyordu işte...

– Be-beni anladıysan ağlamayı da bı-bırak. Ba-baban kaplıcaya dinlenmeye değil, cephe görevine gidiyor. Üstelik kendi isteğine kalmış bir şey değil bu, yönetimin emri. Orada gönül rahatlığı içinde görev yapmalı. Bu-bunu da ona halanın yanında okuyup dokuzuncu sınıfa geçmekle sen sağlayacaksın. Be-benim kekelediğime ba-bakma sen; ba-baban konuştuğundan daha iyi yazar ama be-ben de yazdığımdan daha iyi konuşurum. Onun için ba-babanın dolambaçlı yollardan, uzun uzun söyleyeceklerini be-ben kestirmeden, açıkça söylüyorum. Ba-bana adresini bı-bırakırsan, ba-ban cepheden döner dönmez “Bo-borya Amcan” imzasıyla sana bi-bir telgraf çekerim. Senden hoşlandım, onun için bu-bundan bö-böyle amcan olmak istiyorum. Sana bi-bir tavsiyem var: Akşamları radyo dinle. Ba-ban Harkov yakınlarından ilk yazısını gönderdiğinde gazetemizde ba-basarız, aynı gün radyodan yayımlanır. Bö-böylece sen de ba-banın sağ olduğunu öğrenirsin.

– Biliyorum. Okulda her gün radyo dinleriz.

– Daha iyi ya... Be-belki farkına varmadın ama babanı çok severim be-ben, onun için adamcağızı gözyaşlarıyla uğurlamanı istemiyorum. Hadi, kendini topla da gidip onu yolcu edelim. Dönüşte be-ben çalışırken sen de bir şeyler okursun, sonra bi-birlikte öğle yemeğimizi yeriz. Akşam olunca seni geçireceğiz, biliyorsun. Özel işlerimi ondan sonraya bı-bırakıyorum.

Merdivenden inerlerken Gurski önde, Lopatin ile kızı arkada yürüyorlardı. Nina bir eliyle babasının elini sıkı sıkı tutmuştu, öbür kolunda babasının kaputu vardı.

Lopatin'in birlikte altıncı kez cephe görevine çıktığı Grişa Kulakovski gazetesinin önünde baba-kızın resimlerini çekti. Nina babasının elini tutuyordu, bir kolunda da kaput vardı.

Grişa Kulakovski;

– Görevden döner dönmez fotoğrafı banyo eder gönderirim, dedi Nina'ya.

Sonra Lopatin'e döndü:

– Vasya, seninle kaçınıcı kez cepheye çıkıyoruz? Altı mı oldu, yedi mi?

– Bu, altıncı yolculuğumuz. Hadi, sallanma da yolumuza gidelim.

Lopatin bir an önce oradan ayrılmak istiyordu. Bütün korkusu, Nina'nın kendini tutamayıp ağlamasıydı. Korktuğu gibi de oldu.

Kulakovski aracın içine yerleşip, binme sırası Lopatin'e gelince kızcağız babasının boynuna sarıldı kaldı. Onun kendiliğinden kopamayacağını anlayınca Lopatin kızın omuzlarından tutup, kendinden ayırdı. Sonra ıslak, mutsuz yüzünü birkaç kez öptü, araca atlayarak kapısını kapattı. Gazetesinin dar avlusundan çıktıklarında Lopatin geriye döndü, ama kızını orada göremedi.

– Seni çok seviyor, dedi Kulakovski.

O anda düşüncelere dalan Lopatin arkadaşının ne dediğini işitmemişti.

– Ne? Bir şey mi söyledin? diye sordu.

– Seni çok sevdiğini söylüyorum.

Lopatin karşılık vermedi. Oysa geçmişte kalan yaşantısını düşünüp, kızı için yaptıklarını yapamadıklarıyla karşılaştırdığında “Sevmesi için bir neden göremiyorum,” yanıtını vermesi gerekirdi.

Kulakovski ile birlikte, havada felaket kokusunun açıkça sezildiği bir sırada, Harkov’u kuşatan orduların birbirine kavuşmasından bir gün önce, geceleyin Güney Batı cephesine ulaşmışlardı. Sovyet ordularından biri kuzeyden ilerliyordu, biri de güneyden. Aralarında, hangisi hangi orduya gidecek, diye tartışmışlardı.

Sonuçta sen sağsın, yaşıyorsun, ama o değil! Yanındaki iki fotoğraf makinesiyle birlikte; biri külüstür “Fed”, öbürü, savaş ganimeti olarak eline geçen ve gazetenin avlusunda kızınla birlikte resminizi çektiği, gıcır gıcır “Leyka”sıyla öldü gitti...

Aradan altı ay geçtikten sonra Lopatin, Moskova Oteli’nde ki ısıtılan, ama gene de soğuk odasında battaniyenin, bunun da üstüne örttüğü gocuğunun altında yatarak kızından gelen mektubu okurken, “Geriye dönüp o filmi banyo edemedi...” diye düşündü.

Kızı, bütün notlarının dört ya da beş(*) olduğunu, bölge sağlık kuruluşunun açtığı hemşirelik kursunu bitirdikten sonra haftada iki kez hastanede gece nöbetine kalmaya başladığını yazıyordu.

Lopatin mektubu okurken, “Herhalde okulda derslerini dinlerken uyukluyordur.” diye geçirdi içinden.

Altındaki kısa not olmasa mektup başından sonuna dek iyi sayılabilirdi. Notta “Anya halam hasta yattığı için sana yazamadı. Çok selamı var. Az önce sırtına şişe çektim,” diye yazıyordu.. Demek, şişe çekmeyi de öğrenmişti. Ablası hasta yattığına göre hastalığı epey ciddi olmalıydı. Çünkü ablası gibi kadınlar yere yıkılacak duruma gelene dek yatmazlardı.

Uykudan gözleri kapanırken Lopatin’in aklına Kseniya geldi ve öfkelenmekten kendini alamadı. Genç, sağlıklı bir kadındı; ama kızını yaşlı, üstelik hasta görümcesinin evinde kalmak zo-

(*) Ortaöğretimde de beşli not dizgesi kullanılmaktadır. (ÇN)

runda bırakmıştı. Savaşın bitimine dek yaptığından başkasını yapmasının olanaksızlığını bildiği halde, Lopatin, sanki kızına bu kadından başka bir anne seçebilirmiş, elini tez tutup ona başka bir anne bulabilirmiş gibisinden anlamsız bir suçluluk duygusuna kapıldı.

Sabahleyin uyanıp, karne karşılığı kahvaltıda verilen Rus salatasını yedikten, çayını içtikten sonra yazının başına oturdu. O gün akşama dek otelden çıkmadığı gibi, ertesi gün de yazmasını sürdürdü. Düşündüklerini yazmak zor bir işti, çünkü Sovyet saldırısı zorlu geçmişti. Moskova'ya yönelen Almanları oldukları yere mıhlamak, düşmanı, güneyde bozulup dağılan cephesine yedek kuvvet kaydırmalarına fırsat vermemek için olanca güçleriyle yüklenmişlerdi. Eğer bütün bunları böylesine açık açık yazabilse hiçbir güçlük çekmeyecekti. ancak her şeyi bütün çıplaklığıyla yazamazdı. Savaş sırasında böylesi bir içtenlik, çizmeden yukarı çıkmak demekti.

İkinci günün akşamı Gurski'yi telefonla aradı. Yönetmen henüz Stalingrad cephesinden dönmemişti.

Gazeteye vereceği yazının teslimi için yeni bir süre istedi, yazdıklarını yok sayıp konuya başka bir açıdan yaklaşacağını söyledi. "İkinci Kış" başlığıyla anlatacağı olayda içinde bulunduğu bir alayı konu alacaktı. Alay büyük bir kahramanlık göstermiş, Almanların güçlü bir savunma mevziine dönüştürdükleri bir devlet çiftliğini boğazlarına dek kar içinde boğuşarak geri almışlardı.

– Anladığıma göre yönetmen konuyu senin daha geniş bi-bir açıdan ele almanı be-bekliyordu, dedi Gurski.

– Alabilsem iyi ya alamıyorum işte. Tam tersine, bakış açım daralıyor. Ee, söyler misin, başlığı nasıl buldun? Yazıyı yarın değil öbür gün sabahleyin göndersem ne dersin?

– Yazının başlığı pe-pek dahice bi-bir bu-buluş sayılmaz.

Geç göndermeme gelince, yönetmen seni muhabirden çok bi-bir yazar olarak gördüğüne göre yaratıcılığının zorluğuna sığınabilirsin. Gene de bi-bir günden fazla gecikmeni tavsiye etmem.

Gurski telefonu kapattığında herhalde söylediklerinden dolayı çok memnundu.

Lopatin'in, "yazar olarak görüldüğü" sözü onun her zaman ki işnelemelerinden biriydi.

Lopatin'in şimdiki yönetmenin görüş alanına, daha doğrusu çekim alanına girmesi tümüyle bir rastlantı sonucuydu. Meslek hayatı boyunca oradan oraya durmadan dolaşmıştı. Çıktığı uzun görev gezilerinden birinde, Çita'dayken, ansızın Halhiin-Gol olayları patlak vermiş, kendini ilerde çalışacağı gazetenin yönetmeniyle yan yana bulmuştu. Ertesi gün Moğolistan'da sivil giysisiyle uçaktan indi ve aynı gün yaşamında ilk kez asker üniforması giydi.

Fin savaşı çıkınca nasıl olduysa yönetmenin hatırına geldi, yeniden göreve çağrıldı. Ordu gazetesinde muhabir olarak çalışır mısın, diye iznini aldılar. Bu savaşın başında ise gazetenin yönetmeni iznini almaya filan gerek görmeden yardımcı sınıf subayı rütbesiyle doğrudan doğruya "Kızıl Yıldız"ın yazı kadrosuna kattı Lopatin'i.

Lopatin'le karşılaşmadan önce yönetmen onun kitaplarından hiçbirini okuma fırsatı bulamadığı gibi, böyle bir istek de duymamıştı. Lopatin bir yazar mıydı, değil miydi, buna aldıracağı yoktu; onun asıl önem verdiği, üçüncü kez savaşlarda birlikte çalışıyor olmalarıydı. Doğrusunu söylemek gerekirse adını her yerde duyurmuş, herkesin tanıyıp sevdiği birkaç kişinin dışında kimseyi yazar saymazdı. Ancak böylelerini gerçek yazar yerine koyar, yazılarının sık sık gazetede çıkması için uğraşır; bu gibi yazarlar cepheye gittiklerinde elden geldiğince kurşun altına düşmesinler, yazdıkları herkesinkinden önce Moskova'ya ulaş-

tırılınsın diye muhabirlerine telgraf yağıdırırdı.

Lopatin, bütün bunları çok iyi bildiği için, yönetmenin gözüne “iyi yazar” gözükme amacıyla hiç çaba harcamazdı.

Cephede düzenli olarak tuttuğu ve değerini bildiği günce defterini karıştırırken bazen, “Savaştan sonra kimin ne yeteneği olduğu ortaya çıkacaktır. Yeter ki senin soluğun kesilmesin, bir de uçakla falan giderken bir yere çakılıp kalma. Tuttuğun notlar yeter de artar bile!..” diye düşünürdü.

Bu son düşüncesinde başkaları için duyduğu öfkenin az da olsa bir payı vardı. Kendisinden değişik tarzda cephe muhabirliği yapanların notlarının ilerde onların çalışmalarına yetmeyeceği inancındaydı.

Yönetmenin kendisine karşı davranışının birdenbire değiştirdiğini Stalingrad görevinden dönüşte sezinledi. Lopatin orada, 62. Ordu bölgesinde neredeyse iki ay kalmıştı. Volga’nın öbür yakasına eylül ayının sonunda geçmiş; ancak Güneybatı ve Stalingrad cepheleri Kalaş’ta birleştikten, Almanlar kuşatma altına alındıktan sonra, kasım ayında bölgeden ayrılmıştı. Oradan ayrılmadan bir gün önce askeri hattan yararlanarak gazetesine gönderdiği son haber-yazı, son “bir karış” Stalingrad toprağını canları pahasına savunan insanlarla ilgiliydi.

Daha önceki dört yazı da gene olaylardan çok insanlar üzerineydi. Çünkü Stalingrad’da geçen olayların özünde tümüyle insanların kendisi yatıyordu. Kanlarının son damlasına dek savaşan, ellerinde kalan son toprak parçası üzerinde direnen bu insanlardan daha büyük olay olur muydu?

Bu iki aylık süre içerisinde Lopatin, Moskova’ya gitmek için dilekçe vermek, daha doğrusu bu gibi durumlarda söylendiği gibi, “görevden kaçmak” isteğine iki kez kaptırmıştı kendini. Doğrusunu söylemek gerekirse tehlike altında bulunmanın gerginliğinden kurtulup bir süre dinlemeyi asıl isteği. Ancak gene

de bu isteğini bastırdı, görev süresini doldurdu. Belki de başka yerlerdeki kalışlarından daha uzun kaldığı, aynı insanlarla birçok kez karşılaştığı için buradaki insanları daha derinden anlamış, onlar hakkında çok iyi şeyler yazmıştı; bunu kendisi de hissediyordu.

Yazıları “Pravda”da çıkmış, sonra radyodan yayınlanmıştı. “Kızıl Yıldız”ın yönetmeni onu Moskova’da ilk gördüğünde yazılarının “yukardakilerce” beğeniyle karşılandığını bildirmişti ona. Aynen “yukardakilerce” sözünü kullanmıştı. Sonra tüm yazılarının bir kitap olarak basılması konusunda emir çıktığını bildirdi. Söylediğine göre bir gün telefonda Aleksey Nikolayeviç Tolstoy’la konuşurken Lopatin’in cephe denemelerini o da övmüş, yazılarda sanat değeri bulmuş.

Bunun ardından ansızın bir aylık bir izin önerisi geldi yönetmenden;

– Canım şöyle Moskova yakınlarında sesiz bir yere gider, tümüyle sanat değeri taşıyan uzun yazılar yazarsın. Gazetede tefrika ederiz, dedi.

“Tümüyle sanat değeri taşıyan yazılar”la demek istediği, içinde bolca uydurma ögesi bulunan roman türünden bir çalışmaydı.

Lopatin “tümüyle sanat değeri taşıyan yazılar” yazmaya hazır olmadığından böyle bir izin tutsaklığına evet demedi. Bunun yerine gazetede bir hafta oturup dinlendi, Batı Cephesi’ne gitme emri verilmeye dek başkalarının yazılarını düzeltme işiyle uğraştı.

“Sanat değeri taşıyan yazılar” Lopatin’i yönetmenin gözünde yazarlık katına yükseltmişti. Öbür ünlüler çapında değilse de yazar sayılıyordu artık. İşte Gurski’nin iğneleme konusu yaptığı şey buydu.

Lopatin haber-yazısını yazmak için bir buçuk gün daha uğ-

raştıysa da bir türlü sonunu getiremedi. Gurski telefon ettiğinde hâlâ yazıyı bağlamaya çalışıyordu.

– Bak, söylemedi deme, bi-bizimki cepheden döndü, seni soruyor. Yazının sanatsal yönü üzerinde çalıştığını söyleyerek oyaladım. Tavsiye ederim, bu işi akşama dek tamamla. Eğer bebetimlemelerde filan sıkıntın olursa o konuda katkıda bu-bulunmaya hazırım. Karların ayaklar altında hışır hışır edişini, çıplak kayınağaçlarının doğa içinde savunmasız duruşunu çok güzel anlatır, üstelik senden ücret almam.

3

Lopatin yazıyı o akşam geç vakit getirdi.

Yönetmen onu ekşi bir suratla karşıladı.

– Gazetecilikle fazla ilgisi olmayan bir yazıyla neden böyle-sine çok vakit harcadın? diye sordu.

Sonra masasına oturdu, yazıyı önüne çekerek okumaya koyuldu. Bir yandan dudakları kıpır kıpır kıpırdanırken, bir yandan da gözleriyle yazının kaç sütuna sığacağını kestirmeye çalışıyordu. Kırmızı kalem alıp yazının bir buçuk sayfasını çizirken kılı bile kıpırdamadı.

– Eh, yarın dört sütuna yerleştiririz bunu, dedi.

Bu arada elindeki kırmızı kalemle “İkinci Kış” başlığının üstüne bir soru işareti koydu.

– Başlık sence uygun mu?

– Uygun sanıyorum, karşılığını verdi Lopatin.

– Yok, canım, neresi uygun? Yazının içeriğiyle fazla bir ilişkisi yok.

– Ne yapalım, aklıma başka bir ad gelmedi.

– “İkinci Kış” da ne demek oluyor?

Yönetmen böyle diyerek yazının başlığını “Alayların Birin-

de” diye değiştirdi.

– İşte şimdi tam uydu. Senden daha iyisini beklerdim doğru-
su. Gene de durumunu kurtardın sayılır.

“Durumu kurtardın” sözü, Lopatin’in içinde bulunduğu g-
lkleri kavradığı, ama onunla bu konuyu görüşmek istemediği,
yazının dışında canını sıkan başka şeyler olduğu anlamına geli-
yordu. Lopatin’in yazısının altını imzalayıp, dizilmek üzere ba-
sımevine göndermesinden kısa bir süre sonra canının neye sıkıl-
dığı anlaşıldı.

Masasının üstündeki kâğıtları karıştırıp içinden birini Lopa-
tin’in burnuna dayayarak sordu:

– Bu ne anlama geliyor? İsteyeceğin şeyi kendin isteyemez
miydin? Ne diye başkalarını araya koyup bana baskı yapmaya
kalkıyorsun? şunu iyi bil: Bunun benim gözümde değeri sıfır!

– Benim sizden bir şey istediğim yok! Üstelik onlardan da si-
ze yazmamalarını rica etmiştim. Geri evireceğinizi açık açık
söylemiştim o zaman.

– Neyi geri evireceğimi, neyi evirmeyeceğimi sana sora-
cak değilim. Eğer işime yarayacaksa geri evirmem. Ancak be-
nim anlamadığım, dolambaçlı yollara sapman.

Yönetmen ciddi olarak kırılmıştı. Bunun zerine Lopatin y-
netmenin elindeki Sinema Komitesi’nden gelen kâğıdın neyin
nesi olduğunu açıklamak zorunda kaldı. Stalingrad’dan döndü-
ę günlerde kendisine bir film senaryosu göndermişlerdi. Senar-
yo, Stalingrad’dayken yazdığı haber-yazılardan birinden oluştu-
rulmuştu. Senaryoyu yazan kişi cepheye bir gün dahi adımını at-
madığı için bir sürü saçmalıklar yumurtlamış bulunuyordu. Bu-
nu gören Lopatin de çalışmayı onaylamamıştı.

Durumu anlayınca komite başkanı şu öneriyi getirmişti: Lo-
patin’e izin alınması için gazete yönetmenine başvurulacak.
Filmi yönetecek kişiyle Lopatin birkaç günlüğüne Taşkent’e gi-

di, senaryodaki eksiklikleri yerinde tamamlayacaklar.

Lopatin ertesi gün cepheye gideceğini söyleyerek geri çevirmişti öneriyi. Moskova'ya dönüşünde film yönetmeniyle birlikte gerekli değişiklikleri yapmaya çalışacağını da bildirmişti.

– Adamlar gene de o yazıyı gönderdilerse suç bende değil. Görmüyor musun, savaş filmleri dizisi oluşturmak için yanıp tutuşuyorlar. Bana kızman boşuna!

– Sana duyduğum yakınlığı biliyorsun, değil mi? Birdenbire öfkelenmem de bundan.

Bu sözler onun bakımından bir özür dileyiştir, daha doğrusu yönetmenin elinden ancak bu kadarı geliyordu.

– Madem bana böylesine yakınlık duyuyorsun, öyleyse kuş-kullanmana gerek yoktu.

– Sen de bana öğüt vermekten vazgeç!

– Yaşça senden büyüksem niçin öğüt vermeyeyim?

Yönetmenini gözünde bir an bir parlıtı yanıp söndü, ancak bu kısa parlamış Lopatin'e, Halhin-Gol'daki arkadaşlıklarının ilk günlerinde bir anlaşmazlık dolayısıyla yönetmenin kendisine "hazırol" çekmesini anımsatmaya yetti. Aralarında böyle tatsız bir olay geçmiş olmakla birlikte dostlukları ilerledikten sonra yönetmen öyle bir şey yapmadığını söylemişti hep. Karşısında duran tümen komiseri rütbesindeki yönetmenin çektiği "hazırol"u bir anda anımsayan ikinci derece levazım subayı rütbesindeki Lopatin ona gülümseyerek baktı.

– Niye öyle sırtıyorsun? diye sordu yönetmen.

– Benden rütbece büyük birine kabalık etme yürekliliğini buldum da kendimde, onun için...

– Dur bakalım. Yeni rütbeler geliyor.

– Generallik mi bekliyorsun yoksa?

– Yok canım, general olmaya önem verdiğim yok!

İşte bu yalandı. Yönetmenin bal gibi generallik beklediğini

Lopatin çok iyi biliyordu. Yönetmen konuşmasını sürdürdü:

– Ama, bak, sana ikinci derece levazım subaylığı yerine binbaşılık rütbesi verirlerse çok sevinirim. Gazete muhabiri için levazım subaylığı ne demek? Çok saçma!

Lopatin konuyu daha fazla tartışmak istemediği için;

– Gidip geldiğin yerlerde durum nasıl? diye sordu.

– İşler iyi gidiyor. Gott'un tank ordusunu durdurmakla kalmadık, tankların neredeyse yarısını tahrip ettik. Geriye kalanları da bir-iki gün içerisinde buralardan kovacağız. Ne dersin, seninle birer duble içelim mi?

Böyle bir öneriyi yönetmenin ağzından işitmek kolay değildi. Ayda yılda bir...

– Ben dünden razıyım, dedi Lopatin.

– Gel öyleyse.

Yönetmen böyle söyledikten sonra, sanki kendi sözünden caymaktan korkuyormuş gibi, hemen Lopatin'in önüne düşerek odanın iç bölmesine doğru hızlı hızlı yürüdü. Kapısını açıp girdikleri bu bölmede günde iki kez bir şeyler atıştırır, günde dört saatlik uykusunu uyurdu. İçtiği çaylara gelince, bunu asıl çalışma odasında şekersiz olarak bardak bardak üstüne sıralardı.

Bölmeye girdiklerinde oradaki yatağa oturan yönetmen dolaşın kapağını açtı; bir votka şişesi, yarılanmış bir kutu hıyar konservesi, iki bardak ve bir çatal çıkardı. Şişeyi Lopatin'in eline tutuşturarak;

– Aç bakalım, dedi.

Lopatin başıyla salatalıkları işaret etti.

– Bakıyorum, şakaya benzemiyor.

Yemesine içmesine önem vermeyen yönetmenin tek mide zevki bu, konserve edilmiş körpe hıyarlardı.

– Yalnız, ekmek çıkarsanız iyi olurdu. Eğer varsa, tabii.

Yönetmen suçlu bir tavırla;

– Bak işte, onu unuttum, diyerek dolaptan, üzerinde birkaç dilim ekmekle biraz tereyağı bulunan bir tabak çıkardı.

Lopatin, yönetmen bıçak da çıkarır mı diye beklediysen de, berikinin bıçak mıçak düşünecek durumu yoktu. Bunun üzerine Lopatin cebinden çakısını çıkardı, bir dilim ekmeğin üstüne kalınca tereyağı sürdükten sonra başıyla şişeyi gösterdi:

– İzin verirsen başlayalım mı?

– Bardakları yarısına dek doludur... Birdenbire anımsadım da, bugün benim doğum günüm. Otuz dokuzumu tamamlıyorum.

– Karın kutlama telgrafı gönderdi mi bari?

– Gönderdi, gönderdi.

– İyi, ne zaman?

– Sabahleyin aldım, uçaktan inip gazeteye geldiğimde.

Lopatin gülmeye başladı.

– Bir de doğum gününün şimdi aklına geldiğini söyleyerek kafamı karıştırıyorsun. Anlaşılan, arkandan dolap çevirip izin koparmaya çalışmadığımdan emin olmadıkça benimle içki içmek istemiyordun. Ah, sen yok musun?

– Bir kutlama telgrafı da oğlum Sergey göndermiş.

Yönetmen böyle dedikten sonra utangaç utangaç gülümsedi. Karısı, oğlu ya da kendisiyle ilgili bir konu açıldığında, gazete de pek az kişinin bildiği utangaç bir gülümseme yayılırdı yüzüne.

– Ne yazıyor Sergey?

– İki haftadır yedekte bekliyorlarmış, çarpışmalara katılmamışlar henüz. Çok erken evlendim, on dokuzundaydım daha. Ben de başkaları gibi...

Yönetmen böyle diyerek sustu. Lopatin onun ne demek istediğini anlamıştı. Güldü.

– Canı tez olmayı gerektirir senin mesleğin. Hiç ağırdan al-

dığın görölmüş mü ki?

Başkaları gibi yirmi beşinde filan evlenmiş olsaydı şimdi oğlunun cephe de ğil, okulda olacağını söylemek istiyordu yönetmen. Lopatin şişeyi aldı, yönetmenin kadehini yarısına dek doldururken kendisinininkini silme yaptı.

– Madem doğum gününü kutluyoruz, artık her şeye gözü yumacaksın. Hele yazımı dizgiye verdikten sonra... Eh, sağlığına, Matvey! Amirim olduğun için sevdiğimi yeterince belli etmiyorsam da çok severim seni.

Ne kadar çok sevdiğini görevden ayrıldığı zaman kanıtlarsın artık.

Yönetmen böyle diyerek kadehinden bir yudum aldı. Bu arada gözü Lopatin'in boşalan kadehine takıldı.

– Sanıyorum, eskiden böyle hızlı içmezdin.

– Savaş sırasında sağlığım düzeldi de ondan.

Lopatin çatalla hıyardan üst üste birkaç tane aldı, tereyağlı ekmekten ısırdı.

– İnanır mısın, kendime şaşıyorum, dedi. Halhin-Gol'da karşılaşmamızdan sonra sık sık soğuk algınlığına yakalanır, böbrek ağrılarından kurtulamazdım. Böylesine sıkı bir amirin yanında çalışmaktan mıdır nedir, son bir buçuk yıldır bana bir şeycik olmuyor. Hastalanmaya vakit bulamıyorum da ondan herhalde.

İçkiyi az içen bir adamın şaşkınlığıyla;

– Koca bir kadehi yuvarladığın halde çalışmanı etkilemiyor mu? diye sordu yönetmen.

– Hayır. Eğer yanında bir şeyler yesem iki kadehe bile bana mısın demem.

Lopatin bir dilim ekmeğe yağ sürdü, ısırdı.

– Oysa ben yarım kadeh içince kafamda bir uğultu başlar. Senden altı yaş küçük olduğum halde...

– Hatta yedi...

Lopatin böyle dedikten sonra savaşta geçen bir buçuk yıl içerisinde pek seyrek dřřndęđ bir şeyi anımsadı. Yalnız yönetmenden değil, gazetede çalışan hemen hemen herkesten yaşça büyüktü.

– Matvey, gerçi yaşım hayli ilerledi ama gene de şşk Rus aydın sınıfının en sağlamlarından biriyim.

Beni yle iki kadehle pes ettiremezsin.

– Boşuna uğraşma, sana daha fazla verecek değilim.

Yönetmen dolaba kaldırmak için votka şişesine doğru davrandıysa da son anda vazgeçti. Lopatin yerinden doğruldu.

– Anlaşıldı, oturduğum iskemle sana batmaya başladı, ben de gidiyorum.

– Ne yaparsın, boş iki sütuna dizilecek yazıyı okumadım daha.

Yönetmen böyle diyerek kalktıysa da yüzünde bir kararsızlık okunuyordu.

– Hadi, ben gidiyorum, diye üsteledi Lopatin.

– Dur bir dakika. Eğer adamlar savaş filmi dizisi için bunca uğraşıyorlarsa seni beş gnlęđne Taşkent’e yollayabilirim. Ama onların istediği gibi yalnız oraya gidip dönmek yok. Ta oralara dek yol tepmişken gelirken cepheye de uğrarsın. Uçakla da gitsen, kara yoluyla da, Taşkent’te beş günde bütün işlerini bitirdikten sonra dönüşte Aşkabat-Krasnovodsk üzerinden geçip Kafkasya Cephesi’ne de şöyle bir gz atarsın, tamam mı? Trenle gitmeyi dşşnyorsan, öyle sanıyorum ki, cephede önemli durumlar başlamadan oraya yetişebilirsin. Kimbilir, belki de Kafkaslar’da adamın Yefimov’la karşılaşacaksın.

Odessa ve Sivastopol savunmasında bulunan General Yefimov bu görevlerinden sonra Kuzey Kafkasya Ordu Komutanlığı’na atanmıştı. Yönetmen, muhabirlerinin daha önce yanında çalıştıkları komutanlara ikinci kez uğramalarını özellikle isterdi;

böylelikle aradan geçen zamanda oluşan değişiklikleri daha iyi gözleyebileceklerine inanırdı.

– Eh, yola çıkmak kararlaştırıldığına göre yarından tezi yok çık.

– Taşkent’e hiç gitmesem?

– Durum değişmez ki! Nasıl olsa dolambaçlı yollardan gitmek zorundasın. Guryev-Bakü yolundan daha kestirmesi var mı şu anda? Sana Taşkent yolculuğu için beş gün izin verdiğime göre, benim de bir bildiğim var. Hemen yola çık, yoksa tehlikeli durumlarla karşılaşabilirsin. Gazetemizde yayımlanan o güzel yazıdan herifler öyle saçma bir film çıkarırlar ki, kendin de şaşar kalırsın. Ondan sonra ayıkla pirincin taşını! Taşkent’te Türkistan bölgesi muhabirimiz karşılayacak seni; orada kaldığın sürece sana yatacak yer sağlayacak, sonraki yolculuğun konusunda da gerekeni yapacak.

Lopatin’in o göreve çıkışı böyle oldu. Gerçi görev yolculuğunun ortasında bir bakıma kendisine izin verilmiş gibiydi ama, değişmeyen adresi her zamanki gibi “harekât ordusu”ydu.

4

Koltuklar yumuşaktı, ancak vagonlar öylesine eskiydi ki, fiske vursan dağılıverecek gibiydi. Her yarıktan soğuk havanın püskürdüğü kompartımanda sarsıra sarsıla yaptığı bu yolculuğun ilk üç gününü Lopatin nerdeyse hep uyumakla geçirdi.

Orenburg’dan sonra buz tutmuş bozkırlar başladı, istasyonlar seyrekti. Petrol yüklü marşandizlere yol vermek için istasyonlarda uzun uzun beklediler, duraklarda oyalandılar. Karşıdan, Orta Asya yönünden bunlardan başka trenin geldiği yoktu. Sürekli açık tutulan hat boyunca uzun katarlar Bakü petrolünü cepheye aktarıyorlardı. Lopatin’in yolculuğu Hazar Denizi kıyısından geçerek Krasnovodsk üzerinden Taşkent yönüne doğ-

ru sürecekti.

İstihbarat Bürosu'nun verdiği haberlerden Salski bozkırlarında, Don bölgesinde(*) düşmana karşı saldırıya geçildiğinden söz edilmekle birlikte petrol yüklü bu gürültülü katarlar, Lopatin'e, şimdilik gittikçe uzaklaştığı cepheyi daha bir güçlü düşündürmekteydi. Hiç beklemediği bir sırada savşatan kurtuluş izninin çekiciliğine kendisini kaptırarak çıktığı bu yolculukta cepheye ters yönde giderken garip bir tedirginlik duyuyordu.

Üst kuşette yatarken savaş başladığından beri nerelerde, ne kadar kaldığını anımsamaya çalıştı. Yaptığı hesap sonunda on dokuz kez cepheye çıktığı, bir buçuk yıl içerisinde Moskova'da topu topu üç aydan daha az kaldığı ortaya çıktı. Hesabın sonucu kendini haklı çıkarır görünse de elbette muhabirlik görevi savaşta en ağır görev değildi; ötekiler savaşın ilk gününden beri nereye gönderildilerse orada çarpışmalar, kendisi gibi değil üç ay kalmak, Moskova'nın yüzünü bile görmemişlerdi. Gerçeğin başka bir yüzü daha vardı: Onun gibi aynı rütbe işaretleri taşıyan kimi asker kişiler kızgın savaştan uzakta, Moskova'da hatta daha gerilerde hizmet sürelerini dolduruyorlar, cepheye gönderilecekleri günü bekliyorlardı. Herkesin kendine göre özel durumu vardı. Öyleyse o da verilen izinden yararlanmalıydı.

O gece yatmadan önce sigara içmek için koridora çıkmıştı. Bitişik pencerenin önünde kendisi gibi sigara içen bir bayan duruyordu, arada bir kadına bakarak sigarasını tüttürmeye başladı.

Kadın genç ve güzeldi, Lopatin'e, Taşkent'te bulunan Kseniya'yı anımsattı. Lopatin eski karısını görmeyi hiç istemezdi doğrusu, ama sinema stüdyosunda, tiyatrodan ya da başka bir yerde birdenbire karşısına çıkabilirdi.

(*) Stalingrad'da Almanları durdurduktan sonra batıya doğru Sovyet karşı saldırısı başlamıştır. (ÇN)

“Karşılaşırsak ne olmuş? Senin için bir değeri kaldı mı? Kalmaması gerekir,” diye düşündü ve yandaki pencerenin önünde duran genç, güzel kadına bir daha baktı. Kim bilir, nereye, niçin gidiyordu? Kocasına mı gidiyordu, yoksa onun yanından mı geliyordu? Duruşundan hiç belli değildi. Belli olan bir şey varsa o da kendi güzelliğini hiç düşünmediği, o anda zihninden iç açıcı şeylerin geçmediği idi.

Kadın gerçekten güzeldi. Lopatin onu tepeden tırnağa süzdü. Böyle bir kadınla başka koşullarda karşılaşmak ne güzel olurdu! Doğallıkla Lopatin bakımından böyleydi bu, kadının açısından ise Lopatin yaşıyla, dış görünüşüyle herhangi bir önem taşımayabilirdi.

Kadın da birkaç kez yarım yamalak bakmıştı. Dikkatle süzecek ne bulabilirdi ki onda? Belki de göğsündeki Kızıl Sancak nişanı ile hafif yaralandığını gösteren şerit rozetlere takılmıştı gözleri...

Lopatin pek göz doldurucu saymadığı dış görünüşünden hiç hoşnut değildi. Kseniya ile evliliklerinin ilk yıllarında, onun gibi güzel bir kadın kendisi gibi çirkin bir erkeğe vardı diye, şimdi saçma bulduğu bir minnet duyardı karısına karşı.

Gene de komşu pencerenin önünde dikilen kadına bakma isteğine karşı koyamıyor, bundan zevk alıyordu. Kadına bakma isteğinde geçmişiyile bağlarını kopardığını hissettiren sevindirici bir duygu da yer almıştı yüreğinde. Göğsündeki Kızıl Sancak nişanının yanında, bir zamanlar Papanın topluluğunu buzul bölgesinden kurtarma seferine katılması dolayısıyla kendisine verilen “Onur Nişanı” neden yok diye canı sıkıldı. Kırım Yarımadası’ndan kayıkla karşı yakaya geçip Taman kasabasına vardıkları gün yalnız donlarıyla güneşte ısınıp çamaşırını avluda kuruturlarken yanlarına bir bomba düşmüş, gömleğiyle birlikte “Onur Nişanı”nı da yoklara karıştırmıştı. Sonra yenisinin takıl-

ması için Moskova'ya dilekçe verdiyse de henüz almamıştı yeni nişanı.

Onu gizli gizli süzen kadın sigarasını bitirdikten sonra herhalde uyumak amacıyla kompartımanına çekildi. Sabaha dek deliksiz bir uyku uyumak niyetiyle Lopatin de kendi kuşetine döndü.

Ancak hemen uyumak kısmet değilmiş. Başka bir yolcunun ta sabahtan boşalttığı, karşı üst kuşete yerleşen bir pilot yüzbaşı, Lopatin kendi kuşetine uzanınca ona nereden gelip nereye gittiğini sordu. Lopatin'in adını işitince de onun "Kızıl Yıldız"da yayımlanan Stalingrad denemelerini okuduğunu, hatta birini kesip sakladığını söyledi. Sonra harita çantasını açtı ve 1941'den beri izini yitirdiği kocasının Kuzeybatı Cephesi'nden gönderdiği bir mektubu alan muhabereci bir kadının, mektubu aldığı gün öldürülüşünü konu eden yazıyı çıkardı. Kadın, kocasının Novgorod yöresinden kendisine, Baykal Gölü yakınlarındaki köylerine gönderdiği, oradan ta Stalingrad cephesine yeniden yollanan mektubu sabahleyin sahra postasından almış, o sevinçle mektubu Lopatin'e de göstermiş, sonra kopan telefon hattını onarmaya çıktığında vurulmuştu.

Her şeyin aynı günde olup bitmesi, bu gibi olaylara çoktan alıştıkları sanılan insanların üzüntüden kahrolmaları Lopatin'i çok etkilemişti. Savaşta mutluluklarla mutsuzlukların yan yana yaşandığını işlemişti yazısında. İçinde mutluluk duyan kişi bundan aldığı güçle kendini sakınmaya düşünmek şöyle dursun, tam tersine karşısındaki tehlikenin üstüne üstüne gidiyordu.

Oysa kesilen bağlantıyı yeniden kurması için bir başkası gönderilebilirdi. Ama kadın öyle yapmamış; kimseye sormadan, tüm tehlikeyi göze alarak kendisi gitmişti.

Yazıdan açıkça belli olmakla birlikte havacı yüzbaşı;

– Kadının kendisiyle konuşmuş muydunuz? diye sordu.

- Evet, yüz yüze görüştük.
- Güzel miydi?
- Oldukça güzeldi.
- Yiğit kadınmış doğrusu.

Yüzbaşı böyle diyerek içini çekti. Lopatin onun, içinin yanmasına sebep olan “yiğit kadından” biraz daha söz etmesini beklediyse de yüzbaşı konuşmadı, suskun durdu.

Bir süre sonra Lopatin sordu:

- Hangi uçaklarla uçuyorsunuz, yüzbaşım?
- Douglas’larla... Partizanlara destek sağlıyoruz.

Daha önce partizanların bulunduğu bölgeye hiç uçmamış olan Lopatin oradaki havaalanlarının durumunu, haberleşme koşullarını, hangi sinyallerin kullanıldığını sorup öğrendi.

Böylece yarım saat kadar konuştuktan sonra başlangıçtaki konulara bir daha dönmeden ikisi de uyudular.

İkinci günün akşamı tren Arıs istasyonunda uzun uzun durduktan sonra hareket ettiğinde Lopatin hemen kompartımana dönmedi, pencerenin önünde dikilerek istasyonun ışıklarını seyre koyuldu.

Hava yüzbaşısının sesi duyuldu arkadan:

– Binbaşı yoldaş, bakıp durduğunuza göre burayı tanıyorsunuz sanırım.

– Evet, tanımam biraz. Ama benim asıl baktığım şu ışıklar. Karartmalardan sonra gözlerim gece pırıl pırıl yanan ışıkları unutmuş.

– Ben de göçe gönderildiği köyde kalan karımın yanına birkaç günlüğüne uğradım da gözlerim aydınlık pencereleri hep yadırgadı. Gaz lambasının ışığından ne olur, diyeceksiniz. O da her evde olsa bari! Ama akşamları hep baktım durdum.

Yüzbaşı bir daha içini çekti, kendi derdini açacakmış gibi durdu, fakat gene ilk kez yaptığı gibi sustu.

Taşkent garına gelince yüzbaşıyla vedalaştılar. Geceydi, tren istasyona iyice yanaşmadan hatların üstünde durmuştu. Yüzbaşı eşyalarını taşımada Lopatin'e yardımcı olmak istediye de Lopatin onu vagonda karşılamaya geleceklerini söyleyerek trende kaldı.

Yüzbaşı elini sıktı, askerce selam verdi, yürüdü. Geniş omuzundan arkaya attığı yarı yarıya boş yol torbası ile elindeki boş valiz o yürüdükçe iki yana sallanıyordu.

“Getirdiklerinin hepsini göç eden karısına bırakmış herhalde,” diye düşündü Lopatin.

Rayların üstü, her yer baştan başa karla örtülüydü; Taşkent'te alışılmamış bir soğuk vardı. Geldiği vagon, katarın sonunda bulunduğundan, Lopatin eşyalarını ayaklarının ucuna koydu; ayazda üşümek için durduğu yerde hoplayarak beklemeye başladı. Neden sonra ona doğru hızlı hızlı yürüyen iki kişiyi gördü.

Gelenlerden biri “Kızıl Yıldız” muhabiri Yarbay Guber olmalıydı. Lopatin onunla daha önce hiç karşılaşmamıştı, ama ağır yaralandıktan onra yarı sakat raporuyla geri hizmete alındığını, iki yıldır Taşkent'te görev yaptığını biliyordu. Gazeteden, vagon numarasını vererek Lopatin'i karşılamasını telgrafla bildirdikleri kişi oydu. Peki, sivil giyimli, uzun boylusu kim oluyordu?

Geniş omuzlu, kapı gibi bir adam olan yarbay elini uzattı.

– Yoldaş Lopatin Vasili Nikolayeviç'siniz değil mi? Yanlışlık yapmıyorum herhalde... Hoş geldiniz! Ben Guber Piyotr Fiyodoroviç.

Onun arkasında dikilen uzun boylusu, öne doğru bir adım attı; insan sesine benzemeyen, hıçkırıklı bir sesle “Vasya!” diye bağırdıktan sonra Lopatin'in boynuna sarıldı.

Adamı tanımak öylesine zordu ki! Borazan sesi gibi çıkarken

hıçkırığa dönüşen sesiyle, inanılmaz derecede zayıflamış bedeniyle, körler gibi Lopatin'in yanaklarına yanaştırdığı kocamış yüzüyle tanınmayacak bir durumdaydı. Gene de, Lopatin'in edebiyatçı gençlik döneminde ona kol kanat germiş olan, Taşkent'e gelirken hem görmek istediği, hem de görmekten çekindiği, eski dostu Slava'dan, Viyaçeslav Viktoroviç'ten başkası değildi bu. Viyaçeslav Viktoroviç, eski ellerine benzemeyen, güvensiz, titrek elleriyle Lopatin'in omuzlarını bırakmaksızın, boru gibi çıkmasına çalıştığı sesiyle;

– Dün sizin gazete için Piyotr Fiyodoroviç'e şiirlerimi getirdiğim sırada, geleceğini öğrendim, dedi. Beni de yanlarına alma büyüklüğünü gösterdiler... Şimdi istersen doğrudan doğruya bize gidelim, istediğin kadar kalırsın.

Guber;

– Gazeteden gelen telgraf üzerine size subay konukevinden yer ayırmıştık, diyerek Lopatin'in kararını bekledi.

Viyaçeslav Viktorovi eski, boru sesine benzetmeye çalıştığı sesiyle araya girdi.

– Ama, Piyotr Fiyodoroviç, hani subay konukevinden hiç söz etmeyecektik?

Guber'in biraz canı sıkıldı.

– Ortada bir gerçek var, ben onu belirtmeye çalışıyorum, dedi.

Viyaçeslav Viktoroviç titremesini durduramadığı ellerini yeniden Lopatin'in omuzlarına koydu.

– Benim evden başka bir yere gitmemeni özellikle rica edeceğim. Hem burada böyle ne diye tartışıp duruyoruz? Hadi, hemen yola koyulalım!

Adamcağız son sözlerini baskın çıkarmış gibi bir tavırla söylemeye çalıştıysa da, Lopatin, özür dilemesi için ortada bir neden görmediği halde, özür dilermiş gibi bir eziklik hissetmişti

eski dostunun bu yüksek perdeden konuşması karşısında.

– Teşekkür ederim, elbette size gideriz, dedikten sonra Guber'den subay lojmanındaki yeri iptal ettirmesini istedi.

Guber'in kullandığı askeri aracın içinde, karlarla örtülü Taşkent sokaklarından geçip, tek katlı iki evin arasındaki, alçak kemerli bir kapının önünde durdular. Lopatin'le ikisi araçtan indiklerinde Viyaçeslav Viktoroviç, Guber'e dönerek;

– Eve misafirlige buyurmaz mısınız, Piyotr Fiyodoroviç? dedi.

Daha önce de böyle bir öneriyle karşılaşmış gibi Guber sertçe kestirip attı:

– Teşekkür ederim, istemez!

Sonra Lopatin'e sordu:

– Uykunuzu iyice aldıktan sonra yarın sabah arabayla sizi almaya gelirim, olur mu? Yapacağımız işleri o zaman konuşuruz. Saat on bir geç mi size göre?

– Hayır, geç değil.

Guber selam vererek aracına bindi.

Gergin bir havayla biten bu kısacak sahne Lopatin'e dört ay kadar önce Moskova'da Gurski ile aralarında geçen bir konuşmayı anımsattı:

Gurski;

– Dinle be-beni. Her zamanki insancılığını göster de bi-bir arkadaşının yönetmenin çekmecesinde duran şiirlerini yayımlatmayı sağla. Taşkent'teki mu-muhabirimiz aracılığıyla göndermiş. Bi-bizimki inat etti, basmıyor, demişti.

Bunun üzerine Lopatin yönetmenle konuyu görüşmeye git-tiyse de beriki dinlemek bile istemedi:

– Taşkent'ten gönderilen şiirlerle işimiz yok. Ama eğer bizim adımıza cepheye gitmek isterse bir deneriz. Taşkent'te kaldığı sürece bir işimize yaramaz!

Yönetmenle aralarında geçen bu konuşmanın havası Guber'in Viyaçeslav Viktoroviç'le ilişkisinde de vardı. Guber'in gara gelirken onu almak istemediği açıkça belliydi.

Tekerleklerinin altından kar fırlatarak kalkmasından sonra Viyaçeslav Viktoroviç aracın arkasından bir süre dalgın dalgın baktı, ardından Lopatin'e kemerli kapıyı gösterdi.

– Şurada, avlunun öbür ucunda oturuyorum... Dikkat et de ayakların kaymasın. Bizim burası biraz karanlıktır. Ben önden yürüyeyim...

Uzun avlu boyunca karmakarışık yollardan geçtikten sonra, içine girdikleri oda oldukça genişti. Odanın ortasında ta tepede abajursuz bir lamba ölü gözü gibi yanıyordu. İçerisi loş ve soğuktu. Duvarlardan birinin dibinde üzeri kilimle örtülü, ortası çökmüş, geniş bir sedir vardı; öbür duvara bir dolap konmuştu. Ortada bir masa ile birkaç iskemle duruyordu.

Ağaç halkalara asılmış bir perdenin yarı yarıya kapattığı kapıdan anlaşıldığına göre içeride ikinci bir oda daha vardı.

İçeri girdiklerinde Viyaçeslav Viktoroviç;

– Üstündekileri çıkar, dedi. Doğrudan doğruya şuraya koya-bilirsin.

Böyle dedikten sonra Lopatin'in, savaştan önce de onun sırtında gördüğü, üzerinde şimdi askıya asılmışçasına bol duran, yabancı malı, yarı mevsimlik pardesüsünü çıkararak sedirin üstüne attı.

Lopatin de gocuğunu çıkardı, eşyalarını yerleştirdi. O sırada hatırına Viyaçeslav'ın Moskova'daki odası geldi. Geniş pence-releri olan, duvarları sarı boyalı bir odada kalırdı Moskova'da. Pencerele arasındaki boşluklarda 1812 savaşını betimleyen, Te-reben ustanın gravürleri asılıydı. Orada da buradaki gibi duvar dibinde bir sedir durur, duvardan sarkan bir halı sedirin üstünü örterdi.

Eskisini anımsatan şimdiki odanın bir duvarında aynı biçimde eski bir kilim çakılmıştı, üstünde de bir kılıç asılıydı. Odanın tek süsüydü ama vardı gene de.

Viyaçeslav Viktoroviç;

– Sakın lapa tenceresini devirme! dedi ve sedirin üstünde pamuklu bir Özbek cübbesine sarılı tencereyi oradan çıkardı, parmağıyla dokunduktan sonra masanın üstüne koydu.

– İyi, sıcak kalmış... Benim burası biraz ılıkça, öyle değil mi? Sen geleceksin diye sobayı yaktım da.. Oysa sert bir kış geçiriyoruz. Böyle kış görülmemiş buralarda. Gelgelelim odun, kömür yok. Çalmak istesen bile... Ne o, üşüyor musun yoksa?

Böyle dedikten sonra sedire gitti, cübbeyi alarak Lopatin'in sırtına koydu.

– Isıtır seni, lapanın sıcaklığı geçmemiş daha. Şu cübbeler çok işe yarıyor, doğrusu. Bende üç tane var. Kömür bulamadığım zamanlar onlara sarınıp ısınıyorum. En çok sabahları ayaz çıkıyor, sabah namazı kılındığı sıralar... Adamlar bu soğukta nasıl abdest alıyorlar, anlamıyorum. Anımsıyor musun, 1934'te Pencikent'te ne sıcaklar olurdu?

Nasıl anımsamazdı Lopatin? Fakat en çok, o sıralar Viyaçeslav Viktoroviç'i deli gibi kıskandığını anımsıyordu. Orta Asya'da basmaçlara(*) karşı yapılan savaşlarda arkadaşı Kafkas Tümeni'nde tam bir hafta kalmış, daha sonra tümen komutanını şiiirlerinin kahramanı yapmıştı.

Masada karşısına oturduktan sonra suçlu suçlu omuzlarını büzen ve edebiyatta işe yarar bir şey elde edemediğini söyleyen arkadaşına bakarken, Lopatin, "Nasıl oldu da bu duruma düştü? Üstelik böyle bir adamın başına geldi bütün bu olanlar?" diye düşündü.

(*) Sovyet yönetimine karşı gelen Orta Asya toplulukları, karşıdevrimciler.
(ÇN)

– Gelişini, masada ne varsa yalnız bunlarla kutlayabiliyorum, dedi Viyaçevslav Viktoroviç.

Sofrada lapa, ekmek, salçalı dana eti, bir şişe de sek şarap vardı.

– Eksikleri tamamlayabilirim. Bende bir şeyler bulunur, karşılığını verdi Lopatin.

– Üç gün sonra birlikte yeni yılı kutlayacağız, o zaman tamamlarsın, ama şimdi bulduğunla yetinmek zorundasın.

Viyaçevslav böyle diyerek birer bardak şarap doldurdu.

– Deminden beri karşımda oturuyorsun da inanasım gelmiyor. Neyse, Özbek kardeşlerimizin dediği gibi, “Hop mayli!” Hadi, sağlığına!

Kadehini Lopatin’in kadehiyle tokuşturduktan sonra önce kendisi içti.

– Ne dersin; oturup konuşur muyuz, yoksa hemen uyuyacak mısın? Ben gene eskisi gibi geç yatıyorum.

– İlk gece sana uyabilirim. Çünkü trende bol bol uyudum.

– Öyleyse sabaha dek konuşuruz. Sonra seni şuraya, annemin odasına yatırırım.

Viyaçevslav Viktoroviç böyle diyerek kapısı perdeyle örtülü odayı gösterdi.

Kadın eli değmemiş, kadın varlığının hissedilmediği bu odaya girdiği ilk anda Lopatin’in sormak istediği, ama sormaya bir türlü karar veremediği konu da buydu. 1941 ağustosunda annesinin Viyaçevslav’la birlikte Taşkent’e geldiğini, karısı İrina’nın da yanında bulunduğunu biliyordu. Şimdi karısı olmayabilirdi, çünkü zaten savaştan önce de yanında bazen bulunur, bazen bulunmazdı. Ama annesi?..

Korka korka;

– Annen nerede? diye sordu.

– Üç ay önce öldü. Orada, senin yatacağın yatakta... Ansızın

gidiverdi. Cankurtaran arabası bile yetişemedi. Hani, şu göğüs darlığı vardı ya, hep çekerdi? İşte o götürdü... Doktorlar iklim değişikliğinin hastalığına iyi geleceğini söyleyip durdularsa da buranın iklimine uyum sağlayamadı. Yaramadı nedense... Sıcaklara dayanamadı. Boğucu sıcakların bulunduğu o yaz yoktu burada, geçen yazı güçlükle atlattı, eylül ayında öldü. Sık sık seni anardı. Sevdığı öteki arkadaşları da... Biliyorsun, birini ya se-verdi ya da nefret ederdi. İkisinin ortası yoktu. En çok imrendi-gim, onun bu huyuydu. Senin gibi sevdiği kişilere bana mektup yazmıyorsunuz diye kızardı. Size yazmadığım için bana da kı-zardı... Sonradan ortaya çıkan durumlar dolayısıyla sana önce benim yazmamın doğru olmayacağını ne kadar açıklamaya ça-lıştıysam da, anlamak istemedi. "Öyleyse neden o yazmıyor?" derdi. Senden mektup yazmanı beklediğimi sanma. Bunu bazen isterdim, ama çoğu zaman istemezdim. Özellikle senden...

– Neden özellikle benden?

– Yaşça benden daha büyüksün de ondan. Öğrencim saydığım öteki kişileri düşünürken zayıf anlarımda sığındığım haklı olma gerekçesine sen olunca sığınamıyorum da ondan... Kimi zaman düşünürüm de, bir şeyler öğrettiğimi sandığım kişiler benden bir şey öğrenememişler. Öğrendilerse bile akıllarına ge-tirmek istemiyorlar.

Yapmacık olmadıkları anlaşılan bu iç burkucu sözler karşı-sında Lopatin irkildi.

– Niçin öyle söylüyorsun? Zamanında onlar için öylesine iyi şeyler yaptın ki, unutanlar nankörlük etmişlerdir. Kısa bir süre önce tümen gazetelerinin birinde senin değer verip umut bağla-dığın bir gençle karşılaştım... Seni çok iyi sözlerle andı.

– Evet, ondan iki mektup aldım.

– Peki, sen ona yazdın mı?

– Yanıtladım ikisini de... Yazacak fazla bir şeyim olmadığı

için ikisinde de beni anımsadığı için teşekkür ettim, o kadar.... Eğer gerçeği söylememi istersen, dün buraya geleceğini iştirince sana karşı nasıl davranmam gerektiğini bütün gece düşündüm. “Gözüne hiç görünmesem daha mı iyi olur?” dedim kendi kendime. Sonra dayanamadım. Herhalde orada, Moskova’da benim için neler söylediklerini iştirmiştir.

Lopatin “evet” anlamında başını salladı.

– Öyleyse şimdi bir de benden dinle.

Böyle dediyse de Vijaçeslav Viktoroviç uzun süre bir şey anlatmadı; dirseklerini masaya dayayıp başını ellerinin arasına aldıktan sonra uzun zaman suskun bekledi.

Karşısındaki sessiz düşünürken Lopatin öylece oturuyor; adamın zayıflamış, titreyen ellerine bakıyordu.

Hayır, Vijaçeslav savaştan korkan, uzağa kaçarak canını kurtardığı için kendini mutlu sayacak insanlardan değildi. Üstelik şimdi öylesine mutsuzdu ki, bu konuyu düşünme düşünme neredeyse hasta olmuştu. Lopatin’in Moskova’dayken sık sık duyduğu, dış görünüşüyle ilgili, haklıymış gibi gözüken alaylı sözler aslında haksızlıktan başka bir şey değildi. Savaştan kaçarak yapmak istediğı şeyi yaptığı ileri sürölüyordu; oysa adamcağız savaştan kurtulunca tümüyle yapmak istemediğı şeyleri yapmak zorunda kalmıştı, bütün mutsuzluğu da bundan ileri geliyordu.

Evet, evet, evet! Her şey onun aleyhinde gelişmişti... Yaşamı boyunca yiğitlik üstüne şiirler yazmış, yazdıklarını boru gibi çıkan gür sesiyle okumuş, fırsat çıktıkça gerek iç savaşa, gerekse Orta Asya’daki devrim karşıtı beylere karşı çarpışmalara katıldığını sezdirmekten kaçınmamıştı. Çalışma odasının duvarlarında tavana dek silahlar asılıydı. Her fırsatta sınır boylarındaki karakollara uğrardı, o yüzden hudut birliklerinde görev yapanların eski dostu sayılırdı. 1939’da Batı Ukrayna ve Batı Beyaz Rusya hemen hemen kan dökölmeden kurtarıldıktan sonra ayağının to-

zuyyla Moskova'ya döndüğünde üniformasının içinde cesaret simgesi gibi kabul görmüştü. Büyük bir savaş çıkacak olsa herkesten önce silaha kendisinin sarılacağına herkesi inandırdığı o günlerin üstünden şurada daha kaç yıl geçmişti?

Ne var ki, büyük savaş patlak verince, daha çarpışmaların başladığı bölgeye varmadan, ilk büyük bombardıman üzerine yarı yoldan dönüp Moskova'ya gitmiş, kendini hastaneye atmıştı. Aradan bir ay geçmeden, bir daha oradan çıkınamamacasına Taşkent'te bulmuştu kendini.

Yalnız onun başına gelmemiştir bu olay, onun gibi kırk yaşını geçkin birçoklarının yaşadığı bir gerçektir bu. Hiçbiri cepheye gitmemiş, boşaltılan kent kalabalığıyla birlikte savaş bölgesinden uzaklaşmışlardır. Bu gibiler “edebiyat değeri olan kişiler olarak” kendilerini korumaları gerektiği konusunda verilen öğütlere fazlasıyla kapılmış, hatta birer belgeyle durumlarını sağlama bağlamışlardır. Sonradan niceleri er ya da geç yaptıklarından dolayı bağışlandığı halde Viyaçeslav'ın davranışı unutulmamıştır. Çünkü onun önceki tavrıyla sonradan ortaya koyduğu tavır birbiriyle hiç uyuşmuyordu.

Karşısında suskun oturan Viyaçeslav Viktoroviç'e bakarken Lopatin; “Herhalde o da kendisinden başka şeyler bekliyordu. Bundan dolayı olanları unutamıyor, kendini bağışlayamıyor. O yüzden dönüp dolaşıp hep aynı konuları açıyor...” diye düşünüyordu.

En sonunda Viyaçeslav Viktoroviç ellerini yüzünden çekip masanın üstüne koyduktan sonra;

– Bana inanmayabilirsin, ama o zaman gerçekten hastalanmıştım, dedi. Dışardan gerçek dışı, korkunç gözükebilir belki de; ancak hastalandığım doğru. Bizleri cepheye götüren tren daha Minsk'e varmadan darmadağın edildiği zaman, az önce her biri insan olan et topraklarının, inlemelerin arasından demiryolu

setinden aşığı sürünerek kurtulduğumda, bütün olanlardan sonra ikinci bir trene binip aynı yere gidemeyeceğimi anladım. Habire kusuyordum, kusmaktan içim dışıma çıkmıştı, midemdeki öğürtüyü durduramıyordum. Moskova'ya götürüldüğümde mide kasıntıları kesilmemişti, şimdi bile var. Doktorlar hastalandığımı bildirdiler. Geçirdiğim şok sarsıntısının adı... –Viyaçeslav Viktoroviç, Lopatin'in daha önce işittiğı Latince bir hastalık adı söyledi.– Kendiliğimden bir istekte bulunmadım. Onlar durumumu göz önüne alarak beni sağlık kuruluna gönderdiler, böylece ordudan ihraç edildim.

“Eğer ünlü bir yazar olmasan belki sağlık kuruluna gene gönderilirdin, ama ihraç ederler miydi, orasını bilmem. Kısmi işe yararlılık dolayısıyla cephe gerisinde bir yere verilirdin.” Lopatin, Viyaçeslav'a karşı duyduğu düşmanlıktan değil, gerçeğı yansıttığı için bu katı düşüneyi geçirdi zihninden. Bu gibi durumlarda gerçekçi olmayı severdi.

Onun zihninden geçenleri anlamış gibi Viyaçeslav Viktoroviç;

– Benim yerimde bir başkası olsaydı ona karşı tutumları bambaşka olurdu; bunu anlıyorum, anlamadığımı sanma, dedi. Bana karşı davranışları böyle oldu. En dorğusunu da yaptılar, sanıyorum. İş işten geçmeden gerekli başvuruda bulunmamın doğru olacağını, beni ordu gazetelerinden birinde görevlendirme olasılığının bulunduğunu söyleyebilirsin. Doğrusu buysa da ben yapamam. Yaşamaya sımsıkı sarıldığım için değil. Sarıldığım filan yok. Yaşamayı isteyen kim? Ancak kendimden korkuyorum. İkinci kez rezil olmaktan korkuyorum. Ölüm korkusunu değil de, işte kendime karşı duyduğum bu korkuyu yenemiyorum... Dilini mi yuttun, be adam, ne susup duruyorsun? Deminden beri hep ben konuşuyorum. Sen de bir şeyler söyle artık!

Bunu öylesine derinden gelen bir istekle söylemişti ki, biri-

nin onu haklı bulmasına, avutucu sözlerle onu yatıştırmasına gereksinme duyduğu açıkça belliydi. Ancak Lopatin içinden arkadaşını avutucu sözler söyleme isteği gelmediği için büyük bir tedirginlik duydu.

– Olanları daha az düşünüp elinden geldiğince çok çalışmanın senin için iyi olur. Kendini yenemediğine göre yapabileceğin şeyleri yapmalısın. Başka bir çıkış yolun yok. Daha doğrusu senin için başka bir çıkış yolu göremiyorum, demekle yetindi.

Viyaçeslav Viktoroviç ondan değişik sözler bekliyordu besbelli.

– Boş durduğum var mı? Hep çalışıyorum, dedi. Şurada oturuyor, savaş üstüne şiirler yazıyorum. Gene de yazdıklarım da ne ki? Berbat şeyler hepsi de. Berbat olduklarını bile bile yazıyorum işte. Savaş bitmeden başka türlü sü yazılabilir mi?

Lopatin dilini tutamayıp, “Barbat şiirler yazacağına git de bir görev al!” diyecekti az kalsın.

– Savaş üstüne yazamıyorsan başka konular bul, dedi.

– Onu da yapıyorum. Her gece oturup değişik konuları işliyorum. Şimdi kimsenin işine yaramayacağını bildiğim halde kendi yaşamımı yazıyorum.

“Kimsenin işine yaramayacağı”nı söylediği şeyin yazdığı kitap mı, yoksa kendi yaşantısı mı olduğu pek anlaşılmamıştı.

Herhalde Lopatin’in, arkadaşından, yazdıklarının bir bölümünü okumasını istemesi gerekiyordu. Viyaçeslav’ın bunu beklediği belliydi. Ama Lopatin böyle bir istekte bulunmadı. İnşallah yazdıkları iyiydi. Ya kötüyse?

Viyaçeslav’ın, kendisiyle ilgili gerçekleri anlatırken ortaya koyduğu o umutsuzluk Lopatin’in gözünde onu, savaş karşısında böylesine güçsüz kalan bu insanı, davranışları son derece alçakça olduğu halde böyle şeylere aldırmandan yaşayan, kendileri sağ kalsın da başkalarına ne olursa olsun, diye düşündükten, bu-

nu istedikten sonra onurlu, değerli insanlarmış gibi varlıklarını sürdüren birçok kişiden çok daha yüksek bir düzeye çıkarmıştı.

Aslında Viyaçeslav'ın içinde bulunduğu gerçek, kendi açısından haklı bir gerçektir, genelde değil. Genelden bakılınca savaş karşısındaki tutumu, ne denli acı çekerse çeksin, haklı sayılamazdı. Bu da bir gerçektir, hem de daha önemli bir gerçek...

Bu adama karşı iyi duygularla dopdolu olan Lopatin ne ederse etsin bu gerçeği görmezlikten gelemiyor, karşısındaki de bunu hissediyordu.

Viyaçeslav Viktoroviç şişedeki şarabı sonuna dek bardaklara boşalttı, ikisine birer bardak daha çıkmıştı. Sonra kendini bundan alamıyormuşçasına, hiç konuşmadan şarabını bir dikişte bitirdi.

Lopatin kaygıyla, “Bunca felaketten sonra kendini içkiye mi verdi yoksa?” diye düşündü.

– İçkiyi fazla kaçırmıyorsun ya?

– Allahtan buna olanak yok. Bugün sen geleceksin diye bir şişe şarabı güçlükle bulabildim. Votka karaborsada, kaçta satıldığına kendin daha iyi bilirsin. Şimdilik kendi kesem el verdiği ölçüde içiyorum, o da sınırlı. Bir soytarı ya da çanak yalayıcı gibi başkasının sofrasından geçinmeye gelince, bundan uzak tutmaya çalışıyorum kendimi.

Sürdüğü yaşamın burukluğuyla söylediği bu sözler, Lopatin'e, içmesini bilen, içki içmesini seven bu adamın başkalarına kendi kesesinden ısmarlamaktan daha çok hoşlandığını düşündürdü.

– Olanaklarımın azlığı boş oturmamdan ileri gelmiyor. Kitabı geceleri yazıyorum, gündüzleri ise gücümün yettiği kadar, hatta her zamankinden daha çok çalışıyorum. Radyoda görev aldım, yabancı dilden şiirler çeviriyorum, filmlere şarkı yazıyorum. Bölge askeri gazetesinde yeni başlayan meslektaşlara da-

nişmanlık bile ediyorum. Bundan başka, eski yazdıklarımı, nerede fırsat bulursam orada okuyorum. Senin anlayacağın, boş oturduğum yok. Böyle düşünüyorsan aklından çıkar.

– Öyle bir şey düşündüğümü kim söyledi?

– E, şimdi biraz da kendinden söz et bakalım. Başkalarından çok şey işittik, bunları senin ağzından dinlesek daha iyi olmaz mı? Ama önce şu lapayı yiyelim, soğumadan...

Viyaçeslav Viktoroviç böyle diyerek tencerenin kapağını açtı.

Lapayı yemeye koyuldular. Lopatin pek iştahlı yemezken Viyaçeslav Viktoroviç hiçbir zaman karnı doymamış birinin açgözlülüğüyle kaşık salladı. Lapayı bitirdikten sonra dana eti konservesini aldı, dibinde kalan salçayı ekmeğinin kabuğuyla bir güzel sıyrıp ağzına attı.

Kendinden söz etmek istemediği için Lopatin susuyordu. En azından Viyaçeslav'ın ilgiyle beklediği konularda konuşmak isteği duymuyordu. Gidip gördüğü yerler, nerelerde yaralandığı, aldığı nişanlar gibi konulardı bunlar. Konuşmasını engelleyen bir şey vardı sanki içinde. Tok adamın karşısındaki aç yemek içmekten söz etmek istememesi gibi. Viyaçeslav'ın sorusunu anlamamış gibi bir tavır takınarak, sözü kendi özel yaşamına getirdi, Kseniya'dan tümüyle ayrıldığını söyledi.

– Onu biliyorum. Geçenlerde Kseniya'ya sokakta rasladım. Gururlu bir havası vardı, söylediğine göre iyilikle ayrılmışsınız. Ben de yalnız yaşıyorum artık.

Bunu söylemesine gerek yoktu. Tek başına yaşadığı görülüyordu.

– Geçen yıl buraya yerleştiğimde İrina çıktı geldi. Bana acıdığı için gelmiş. Hemen savdım başımdan. Öylesine gelmiş olsaydı geri göndermezdim herhalde. Hristiyanca bir özveride bulunmak istediği Meryem Ana'ya benzeyen yüzünde öylesine

belliydi ki! Şimdi gittiği yerde kendi yaşantısını sürdürüyor. Galiba savaş, çıban başlarını deşmekle çok yerinde bir iş yapıyor. Uzağında kalmış olmakla birlikte bizim çıbanımızı da kesip attı.

“Kesip attığı doğru, ancak savaş belası kimsenin uzağında kalmaz. İstese de, istemese de savaş şimdi herkesin yaşamına karıştı. Kiminin korkaklığında, kiminin gözüpeklğinde, kiminin de hiçbir şey olmamış gibi yaşayıp gitmesinde hep savaş var,” diye düşündü Lopatin.

Viyaçeslav Viktorovi çok acı çekmiş birinin uysallığıyla;

– Hoş, benim durumumda birine başkalarını yargılamak düşmez ya, dedi. Bu arada İrinayı da...

– Bunlar söylenecek söz değil. Herkes herkesin hakkında şöyle ya da böyle bir yargıya varabilir. Şey... nasıl yumuşatarak söylesem, bilmem ki... Yalnız pek uzak görüşlü olmayan kişiler mi, yaşamlarının bir döneminde başkalarından daha gözüpek davrandılar diye ondan sonra hep başkalarını yargılamak hakkına sahip olduklarını sanırlar? Böyle mi desek? Ancak ben bu tür görüşü kabul edemem. Savaşta insan hem başkasını yargılayabilir, hem de kendisi her an hesap vermek durumundadır. Bu tutumlardan yalnız biri ya da yalnız öteki doğru olamaz. 1941 yılı üzerimize öylesine bir çullandı ki, o günden beri hepimizin kemikleri çatırdayıp duruyor.

Lopatin ancak bunları söyledikten sonra sözlerinin Viyaçeslav için ne denli önemli olduğunu ancak kavrayabildi.

– Savaşın başında sen de çok korkmuştun, değil mi?

Viyaçeslav’ın bu sorusundan çocuksu bir saflık okunuyordu.

– Korkmaz olur muyum? Korktum elbette...

Lopatin bu karşılığı verirken, daha savaşın üçüncü gününde, Viyaçeslav’ın gitmek isteyip de gidemediği yerlerde, o ilk günler boyunca korkudan nasıl tir tir titrediğini, tek başına kalsa, yani kendisi gibi ölümden korkan, ama gene de görevlerini yürü-

ten insanlar arasında bulunmasa belki de korkusunu yenemeyeceğini düşündü. Sonradan yavaş yavaş, özellikle yavaş yavaş, görevlerinin başından ayrılmayan insanların arasında kala kala bu korkuyu bastırmasını öğrenmişti. Batı Cehpesi'nde de böyle olmuştu, Mogilev ve Yelniye yakınlarında da, sonraları Kırım ve Odessa cephelerinde de...

Lopatin düşündüklerini Viyaçeslav'a da açıkladı. Odessa'yı boşalttıktan sonra bir mayın gemisiyle Sivastopol'a doğru yol aldıkları gece, o uykusuz geçen gece, Viyaçeslav'ın Orta Asyalı karşı devrimci beyler üstüne yazdığı şiirleri General Yefimov'un ezbere okuduğunu anlattı.

– Generalle burada, Orta Asya'dayken birkaç kez karşılaşmıştık, dedi Viyaçeslav Viktoroviç. O zaman tugay komutanıydı, aynı zamanda Harp Okulu'nun komutanlığını yapıyordu. Hatta kendisi bunu kabul etmediği, o konu açıldığında şakayla geçiştirdiği halde, Afganistan'da Emanullah han devrildiğinde derme çatma bir Müslüman alayının başında hana yardıma bile gitmiş. Gülerek anlattıklarına göre en çok namaz vakitlerinde zorluk çekermiş. Çünkü komutanın Müslüman olmadığını anlamasınlar diye askerleri onu dört bir yanından kuşatıp gizlerlermiş. Öbür bakımlardan tıpatıp bir doğuluya benzerdi. Neden dersen, başını sıfır numara kazıttı.

Lopatin, Yefimov'un sıfır numara tıraşlı başını, elmacık kemikleri çıkık, kiremit rengi yüzünü, ağzının iki ucundan aşağı doğru sarkan Asyalılara özgü bıyıklarını anımsayarak;

– Başını şimdi de kazıtır, dedi.

– Ya! Şimdi ne yapıyor general? İyi mi, nasıl?

– İyidir herhalde. Kendisini görürsem selamını söylerim. Dönüşte Hazar Denizi üzerinden Kafkas Cephesi'ne gideceğim. Orada ordu komutanıdır. Ona da uğrayacağımı umuyorum.

Viyaçeslav Viktoroviç, sessizlik içinde Lopatin'e bakıyordu.

Belki de bir an, “Beni de al, Yefimov’un yanına götür!” demeyi geçirdi içinden. Ancak düşündüklerini söylemedi. Derin bir sessizlik içinde susmasını sürdürdü. Sonra heyecansız bir sesle sordu:

– Bir iş için mi geldin Taşkent’e? Guber’e ne kadar sordumsa da, beş günlüğüne geldiğini söyledi, başka bir şey söylemedi. Kendi kendime bir anlam veremedim. Yoksa Kseniya’yı geriye mi götürecektin?

Lopatin, Taşkent’e niçin geldiğini anlattı.

Bunun üzerine film stüdyosundan konuşmaya başladılar. Lopatin stüdyonun nerede bulunduğunu, oraya nasıl gidileceğini, birlikte çalışacağı yönetmenin nasıl biri olduğunu sordu.

Hiçbir zaman bitmeyecekmiş gibi görünen konuşma birden kendiliğinden kesiliverdi.

– Her neyse, artık yatalım, dedi Viyaçeslav Viktoroviç. Yatağını hazırlayayım.

Sonra, sanki çocukluk günlerinin anılarından kurtulamıyormuş gibi, çocuksu bir sesle;

– Seni annemin yatağına yatıracağım, diye ekledi.

5

Annesinin ölümünden sonra Viyaçeslav Viktoroviç kadının odasında hiçbir şeye elini sürmemişti, her şey sağlığındaki gibiydi. Ancak kadıncağız sağken kendisinden çok oğlu için yaşıdığından, ölümünden sonra da odası kendinden çok oğlunu düşündürüyordu insana. Eşyaya tümüyle oğlunun havası sinmişti.

Lopatin, Viyaçeslav Viktoroviç’in annesinin dar, eski, uçlarında nikel yuvarlaklar bulunan karyolasında yattı. Moskova’dayken de böyle bir karyolası vardı kadının, ancak bu, buradan satın alınmıştı. Lopatin, Viyaçeslav’ın Moskova’da oturdu-

ğu her iki eve gittiğinde annesinin odasına da girerdi. Kadın onunla konuşmaktan hoşlanırdı.

Oradaki evler arasında hiçbir benzerlik yoktu, ama her ikisinde de karyolasının ayakucuna Viyaçeslav'ın annesi onların resimlerini asmıştı. Şimdi burada resimler gene aynı yerde asılı duruyordu.

Lopatin karyolaya uzandıktan sonra, temiz bir nevresime sokulmuş, havı dökük battaniyenin altına girdi. Battaniye kılıfı gibi çarşaf da, yastık kılıfı da tertemizdi. Dostlarına her zaman özen gösteren Viyaçeslav hiç değişmemişti. Kim bilir kendisi öbür odada ortası çökük tahta sedirde nasıl yatıyordu? Oysa burada her şey mis gibiydi. Hatta Lopatin yoldan geldikten sonra yıkanmadan tertemiz bir yatağa girmek istememiş, beriki elini sallayarak;

– Yok canım! Herhalde yolda bitlenmemişsindir. Nasıl olsa yıkanamayacaksın, su ısıtacak yakıtımız yok. Yarın hamama gider yıkanırsın. Guber seni komutanlığın hamamına götürür. Orası güzeldir, temizdir, demişti.

Lopatin gibi Viyaçeslav da uyumuyordu. Lopatin önce onun uyuduğunu sanmış, sonra duvarın öbür yanında, soğuk odasında -herhalde terlikli ayaklarıyla- sessiz sessiz bir aşağı bir yukarı dolaştığını işitmişti.

Lopatin, Viyaçeslav'ın 1938 yılında zayıflayıp çökmüş, sinirli, kimseyle konuşmaz bir halde, sanki başına gelebilecekleri önceden sezmeye çalışırcasına, birkaç ay böyle gezinip durduğunu anımsadı.

Gerçekten de başına epeyce şeyler gelebilirdi. Eski tanıdıklarından, adı çok duyulan bir subay tutuklanmıştı. Adam o felaketle karşılaşmadan önce Viyaçeslav çocuksu bir böbürlenmeyle, yeri olsun olmasın, onun adını kullanmaktan, onunla ilişkilerini ballandıra ballandıra anlatmaktan zevk duyardı.

Kendisi de okkanın altına gidebilirdi. Ancak o zaman kaçınılmaz gibi gözüken bela Viyaçeslav'a dokunmadan savuşup gitmişti. Aradan üç yıl geçtikten sonra hiç beklemediği, bambaşka bir felaket, hem de ummadığı bir zamanda, savaşın içinde tepesine çöküverdi. Hatta savaşta bile değil, cepheye giderken, yolda yakaladı onu.

Lopatin, Viyaçeslav'ın başına gelen şeyi en iyi anlatan sözü bulmuştu: Gerçek bir felaketti bu. Şu bakımdan da acıydı ki, insan böyle bir felaketi ancak artakalan irade gücüyle altedeabilirdi. Başkalarının ardına saklanarak savuşturulacak bir dert değildi çünkü.

Böyle bir sorunun çözümüyle uğraşırken anası ağlardı insanın, ayrıca sonuçta bir değil iki çözüm yolu çıkardı karşısına. Ya buna gücünün yetmeyeceğini anlayarak başka insanlar gibi sessizce boyun eğip yaşamaya, yani değersiz insanlar gibi yaşamaya razı olurdu; ya da hızını alıp koşarak bilinmeyenin üzerinden, daha doğrusu bir kere önünde duraladığı bilinenin üzerinden atlamayı başarmak zorunda kalırdı. Bir yandan engeli aşmamak korkusu sarardı yüreğini, bir yandan da içinde bulunduğu duruma gönlü razı olmazdı. Eğer böyleyse, daha her şey yitirilmiş sayılmazdı.

Lopatin yattığı yerden karyolanın ayakucunda asılı duran fotoğraflara bakıyor, Viyaçeslav'ın kendi resimlerine baktıkça acı duyacağını düşünüyordu. Bunlardan birinde annesi ve babasıyla birlikte on dört yaşlarında bir liseli gözükmekteydi. Annesi, başında gönüllü hemşire kepi, Viyana stili arkası kıvrık bir sandalyeye oturmuştu. Ölmeden kısa bir süre önce, 1915'te Avusturya cephesinden dönen babası ise sert konçlu subay çizimleri, göğsünde, çapraz kılıçlı "Georgi" ve "Vladimir" nişanları, omuzundan inen kurdelesı ve önyüzbaşı rütbesiyle ayakta idi. Boyunun uzunluğu, yüzü tıpkısı tıpkısına Viyaçeslav'ı

andırıyordu.

Fotoğraf Viyaçeslav'ı başka bir şeye, savaşa hazırlıyordu; Taşkent'te göçtüğü yaşamaya değil. Eğitimi de öyle... 1920'lerde bile en görünür yerdeki bu resmi kaldırmasını istememişti annesinden. O zamanlar söylediği gibi, dönemin gereklerine pek de uygunluk göstermeyen, babasının soylu(*) bir aileden gelmiş olmasına karşın... Hoş, bundan biraz böbürlenme payı da çıkarırdı ya... Daha sonraları, yani 1937'de okullarda Pokrovski'nin yazdığının yerine Şeştakov'un tarih kitabı okutulmaya başlandığında devlete hizmeti geçmiş, eski, soylu bir aileden geldiğini; Peremişel yakınlarında ölen babasının kılıçlı "Georgi" ve "Vladimir" nişanlarını, kurdelesini büyük bir zevkle anlatır oldu. Annesinin hastane görevi yapan trende gönüllü hemşire olarak çalıştığından da sık sık söz ederdi.

Yaşlı anne sert yaratılışlı, her işini kendi gören bir kadındı. Gerekirse kendi kendini geçindirebileceğini söyleyerek bundan gurur duyardı. Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce tarih kütüphanesinde bölüm şefliği yapmıştı. Çok hazır cevap olduğu gibi, yüzlerine karşı "Senden hoşlanmıyorum," diyecek kadar da çekinmezdi insanlardan. Oğlu anlattıklarında biraz ileri gidecek olsa;

– Slava, bırak şu palavraları diyerek onu başkalarının yanında paylayıverirdi.

Gene de oğlu için deli olurdu, genç yaşta dul kalan bütün kadınlar gibi tapardı tek çocuğuna.

Buna karşılık onun da oğlunun gözünde büyük değeri vardı. Denebilirdi ki, Viyaçeslav, yanında annesi olduğu, böylece yaşanabileceği bir kimsesi bulunduğu için o karmakarışık özel yaşa-

(*) Soylu, zengin bir aileden gelenlere Sovyetler döneminde iyi gözle bakılmıyordu. (ÇN)

ımında zorluklara kendisinden beklenenden daha fazla direnmişti.

Lopatin bitişik odadaki ayak seslerine kulak kabartarak; “Oğlunun başına gelenlere nasıl katlandı kadıncağız? Sakın bunlar ömrünü kısaltmış olmasın.” diye düşündü. “Durmadan yürüyor... İnsanın yalnız kalması çok kötü bir şey!”

Viyaçeslav’ı tanıyan biri olarak arasına bir kadının geceyi burada onunla geçirdiğini ya da onun kadının evinde kaldığını çok iyi biliyordu; ancak durum değişmezdi ki! Yalnızlık, gene yalnızlık... Bunu kendinden pay biçerek biliyordu. Aslına bakılırsa, son yıllarda Kseniya da onun için bir eş değil, bazen kendisi onun evine uğrayan, bazen de onun uğramasına izin veren bir “gece kadını” olmuştu.

Bir başkasının yaşantısı insanın kendi yaşantısı açısından bakılınca daha bir açıklığa kavuşur, o yaşantı kendininkine benze-mese de.... Lopatin gençlik yıllarını düşünmeye başladı.

Gençliğinde ne gizli gizli ya da açık bir biçimde öğündüğü, Viyaçeslav’ınki gibi bir babası, ne de ailesinin şanlı bir geçmişi olmuştu. Yalnızca daha küçük yaşta günlük ekmek derdine düş-me ve onuncu sınıftan başlayarak ders peşinde koşturma vardı. İyi yürekli olmakla birlikte sağlığı bozuk, zavallı dul bir anne, iki küçük kız kardeş, sürgüne gönderilen nişanlısıyla birlikte Si-birya’ya giden bir abla... İşte ailesi buydu.

Moskova’daki bir ticaret bankasında hiç hoşlanmadığı mu-hasebecilik görevi ile, Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde miyopluğu, bir de ailenin geçimini sağlayan tek erkek evlat oluşu nedeniyle, askerlikten kurtuluşunu saymak gerekirdi o gençlik yıllarının kazanımı olarak.

Devrimden sonra, adı değişik olmakla birlikte gene aynı bankada aynı görev, Moskova’da tayınlarla yarı aç, yarı tok geçirilen bir buçuk yıl. Annesi ve o zamanlar evli olmayan kız kardeşleri istedikleri için, karınlarının doyacağını düşündükleri, Sara-

tov'daki akrabalarının yanına taşınma...

Devrim, devrimin ardından iç savaş; yakınları için uğraşıp didinirken, onlara yiyecek ekmek bulma kavgası içindeki Lopatin'e değmeden yanından geçip gitmişti. Ancak 1920 yılında, iç savaş bitip de çalakalem karaladığı iki şiirinin hiç beklemediği bir anda yayımlanması üzerine ona bölge gazetesinde iş verdikleri vakit, o zamanki tümen kurmay başkanlarının, tugay komutanlarının yaşıtı olarak yirmi dört yaşında yepyeni koşullar ve yeni insanlar arasında çalışmaya başladığında daha önceki yıllar ona zavallı, nerdeyse boşuna harcanmış bir yaşam gibi gözük-müştü.

Gençlik yıllarını düşünürken, Sovyet yönetiminin getirdiği düzeni biraz gecikerek benimsediği için yarı şaka, yarı ciddi alay ederdi kendisiyle. Bu alayda hayli gerçek pay vardı. Çünkü gençliğini ne kokar, ne bulaşır türünden, renksiz bir dönem olarak canlanıyordu gözünde.

1923'te, annesini toprağa verip, kız kardeşlerini de evlendirdikten sonra, Moskova'ya döndüğünde, başlangıçta gene saçmasapan bir yaşam sürmüştü. Her ne kadar o zamana dek gazete-yeye yazı yazmayı öğrenmişti, ama şairlik taslamaktan da geri kalmıyordu. Sonunda amacına ulaşmış, kimsenin bayılmadığı şiirlerden oluşan ilk ve son kitabını yayımlamıştı. Onu candan öven, kamının doyması için yardımını esirgemeyen Viyaçeslav'la arkadaşlıkları işte bu zamana rashıyordu.

Şiirlerinden sonra bir de roman yayımlamıştı. Taklit kokan, zoraki bir çalışmaydı bu. Romanını beğenmeyenlere diş bilemiş, bir yayınevinden öbürüne sürtmüş, arada bir eline geçen parayla geçinmeye çalışmış, kendisinden üstün olmayan arkadaşlarla kafa çekmişti. Ancak yaşı otuza varınca, henüz kişiliğini bula-madığı, kendini tümüyle yitirdiğini sandığı bir sırada zaman onu yeniden yakalayıp gazete sayfaları arasına sokmuştu.

Lopatin daha sonra o günler için: “Ben ilk beş yıllık planın çocuğuyum!” derdi gülerek. Aslına bakılırsa tam dediği gibiydi. yaşamının anlamını oluşturan şimdiki mesleği, beş yıllık plana göre temeli atılan inşaatlara yaptığı gezilerle başlıyordu. Asıl çığrını bulmuştu; hiçbir şey onu yolundan döndüremez, aklını çelip başka bir alana aktaramazdı. Kötü bir roman yazarlığından kurtulup gazeteciliğe yükselmiş, kimsenin adını anmadığı biriyken herkesin arayıp sorduğu bir adam olmuştu. Hem öylesine aranıyordu ki, görev gezilerinin birinden ötekine gönderilirken ülkeyi bir baştan bir başa dolaşmak zorunda kalıyordu. O yüzden, bir yaz günü kuzey bölgelerine yaptığı bir geziden döndüğü sırada, üç ciltlik röportajlar kitabı dolayısıyla “Yazarlar Birliği”ne üye alındığını öğrendiğinde inanmak istemedi. Onun için önemli olan bu gezi notlarıydı, kitaplar bunlardan seçilerek kendi kendilerine oluşuvermişti.

Bütün bunlar çok çok gerilerde kalmıştı, üzerinden tam sekiz yıl geçmiş bulunuyordu. Yazarlar Birliği toplantısında Almanya’dan kaçıp gelen Frederick Wolf konuşmuş, Alman faşizminden söz etmişti. Lopatin bir sonbahar günü Stalingrad’dayken, içinde garip duygularla o konuşmayı anımsayacaktı. O zamanlar, yani 1934’te Wolf’un sözünü ettiği faşistler uzaklarda, kendi ülkelerinde, Berlin’deydiler; Yazarlar Birliği toplantısına katılan bizler ise Moskova’daydık. Ama Stalingrad’da Ruslar ile faşistlerle burun buruna gelmişlerdi. Bombaların yıkıntıya çevirdiği bitişik iki evden birinde kendileri öbüründe ise faşistler kalıyorlardı.

Lopatin bütün bunları düşünürken Viyaçeslav hâlâ duvarın öbür yanında gezinmekteydi. O zamanlar, 1934 yılındaki toplantıda o da konuşmuş, o da Alman yazarı Wolf gibi savaş tehdidinden söz etmişti...

Saat on bire doğru uyanan Lopatin yataktan kalktığında Viyaçeslav Viktoroviç giyinmiş, çay içmekteydi.

– Gitmeden önce seni uyandırıp anahtarı bırakacağım yeri söylemek istedim, dedi. Radyoevine gidiyorum. Artık çayını ben olmadan içersin, anahtar işte şurada. –Muşamba masanın üstündeki anahtarı gösterdi.– Guber, seni almaya geldiğinde kapıyı kitle, anahtarı pervazın üstüne koy. Yaşlı bir kadın var, buralıdır; haftada üç kez temizliğe gelir. Anna Avgustovna, bana kalırsa eski baroneslerden.(*). Her nedense kimliğini gizliyor benden, söylemekten çekiniyor. Ben çıkınca odalara çeki düzen verir, evde bulduklarından iki gün yetecek un çorbası filan pişirir. Tencerenin yarısını, boşuna gaz harcanmasın diye dün lapada olduğu gibi, sarıp sarmalayıp bana bırakır; öbür yarısını ise plastik kabıyla evine götürür. Senin anlayacağın, yarım tencere yemek onun ücreti, şimdi herkes öyle yapıyor. Yoldan geldiğine göre sabunun varsa çamaşırını yıkasın. Bende kalmadı, gidip almam gerekiyor... Annemin olmayışına bir türlü alışamadım. Tam bir ay küçük bir çocuk gibi evin içinde dolanıp durdum, neyin nerede olduğunu bilmiyordum ki. Soracak başka kimsem de yoktu.

Böyle diyerek arkasını döndü, paltosunu giydikten sonra dönüp bakmadan çıktı.

Yarbay Guber tam saat on birde geldi. Lopatin komutanlık-taki hamama gitmek istediğini söyleyince, bu işi ayarladığını, hemen oraya gideceklerini bildirdi. Sıra cetveline göre iki gün önce yıkanması gerekiyormuş, ancak Lopatin'le birlikte yıkanmak için sırasını kullanmamış.

(*) Devrim öncesi soylu ailelerden. (ÇN)

– Hamamdan sonra doğruca levazım deposuna uğrayalım da iâşe belgenize göre hakkınız olan yiyeceği alalım, dedi Guber.

– Daha onun için beklememiz gerekiyor. Moskova’dan ayın sonuna kadarki istihkakımı aldım. Ancak yılbaşında gidip yenisini alabilirim. Siz onun yerine beni film stüdyosuna bırakın, orada işlerim var.

– Biliyorum. Gazete yönetmeninin telgrafında geliş nedeniniz yazılıydı.

– Peki, ne diye Viyaçeslav Viktoroviç’e söylemediniz buraya hangi amaçla geldiğimi?

Guber belli belirsiz gülümsedi. Acaba gülümsemesinin nedeni kendi davranışından mı kaynaklanıyordu, yoksa yönetmenin tavrından mı?

– O konuda talimat almadım, dedi.

– Sonra dün buraya, evine de gelmek istememişsiniz. Yoksa aranızdan kara kedi mi geçti?

– Onu da nereden çıkarıyorsunuz? Adamla yüz yüze gelmekten utandığım için uğramadım. Savaşın yıldönümü dolayısıyla geçen yaz gazete için onun bir şiirini hazırlamıştım, gönderdiğim halde nedenini bildirmeden basmadılar. Geciktiği için basmadılar diye düşündüm. Sonra söyledim, yenisini yazdı. Bu işin uzmanı değilim ama hiç de kötü olduğunu sanmıyorum yazdığı şiirin, içindekilerin hepsi doğru şeylerdi. Gönderdiğim yazı ve şiirin karşılığında bir telgraf aldım. “Kendiliğinizden iş yapmaya kalkışmayın, asıl görevinizi yürütün!” diyordu yönetmen. Geçen gün yeni şiirleriyle karşıma dikildi, ben ezilip büzüldüm... Ezilip büzülmeyip de ne yapacaktım? Yalan söyleyemem ki! Bu duruma göre adamın evine nasıl giderim?

Komutanlık hamamında yıkandıktan sonra dinlenme odasında ter atarlarken Guber yönetmenden biraz yakındı. Cephedeki görevine dönme isteğini sonuçsuz bırakmış. “Gönderildiğiniz

yerde çalışın!” demiş. Verdiği yanıt bu kadarmış.

Yönetmenin neler düşündüğünü yakından tanıyan biri olarak Lopatin, ağır yaralanmasından sonra yeniden cepheye dönme isteğinin Guber’e puan kazandırdığını, ancak böyle bir isteğin gazetenin çıkarına ters düştüğünü anlıyordu. Guber’in buradaki çalışmasından memnundu kesinlikle, fakat onu alınca yerine bir başkasını bulması gerekecekti. Kötü birisi işe yaramayacağına göre, cephedeki görevini bıraktırıp Taşkent’e göndereceği işe yarar birini nerede bulacaktı?

– Korkarım, birisi yaralanıp da iyileşmek üzere buraya gönderilinceye dek epey beklemeniz gerekecek, dedi.

– Evet, onu ben de düşündüm. Öyle bir fırsat çıkacak diye bekle dur artık. Gene de Moskova’ya dönünce siz bu konuyu bir kez daha açın.

Sonuçtan emin olmamakla birlikte Lopatin;

– Peki, isteğinizi yerine getireceğim, dedi.

Aralarındaki dostluğa karşın yönetmen, “Başkasının işine burnunu sokma!” diyerek lafını ağzına tıkayacaktı yüzde yüz, hem de büyük bir zevkle. Öte yandan Guber hiçbir istek ileri sürmeden yerinde rahat otursa, “Bu adam iki yıldır cephe gerisinde ne yapıyor? Hiç sesini çıkardığı yok. Ne diye cephe görevi istemiyor?” diye herhalde tedirgin olacaktı. Adamın huyu böyleydi. Ama şimdi böyle şeylerden söz edip Guber’in moralini bozmaya değmezdi.

Guber;

– Geçenlerde okuldan oğlum gelmişti, dedi. “Soyadımızı değiştirelim!” diye tutturmaz mı! Sözde soyadımız Alman soyadına benziyormuş da beni o yüzden cephe gerisinde tutuyorlarmış. “Kim söyledi bunu?” diye sordum. Yanıt yok. Saçma bir şey, gene de insanın canını sıkıyor.

– Soyunuzda Ruslaşmış Alman var mı? Staraya Ruskaya Kö-

yü yakınlarındaki gönüllü tümeninde alay komiseri olan Moskovalı biriyle tanışmıştım. Adı Guber'di. Sonra çarpışmalarda öldü. Öyle bir akrabanız var mıydı sizin?

– Moskovalıysa sanmam. Kendimi oldum olası Ukraynalı sayarım. Annem eski Herson ili köylülerinden, babam Nikola-yevsk'teki bir fabrikada teknisyendi. Ben Piyotr Fiyedoro-viç'im, o Fiyodor Fiyodoroviç. Guber soyadı ailemize nereden gelmiş, bilmem! Kendime hiç böyle bir soru sormadım. Eskiden bu gibi şeylerle kafamızı yormazdık, değil mi? Ne siz, ne ben... Oysa şimdi oğlum düşünmek zorunda kalıyor. Çocuksu bir budalılıkla soykütüğümüzü araştırmaya kalktı. Ancak dedemden öncesine gidemedik.

Guber gömleğini çeke çeke başına geçirdikten sonra;

– Korkarım, savaşın sonuna dek “20 Yıl Kızıl Ordu'ya Hizmet” madalyasıyla yetineceğiz, dedi. İç savaşta kurşun yedim, bu savaşta şarapnel yarası aldım; göğsümüzde ise yalnızca yirmi yıllık hizmet karşılığı bir madalya... Başkasını vermiyorlar. Şimdilik sesimizi çıkardığımız yok, ama savaşın sonuna değin böyle gidecekse çocuklarımıza bunun nedenini nasıl açıklayacağız?

Guber, şimdi film stüdyosu olarak kullanılan eski caminin önünde Lopatin'i araçtan indirdi, girişte geçiş belgesi doldurttu, Aşkabad treninde erkenden yer ayırtmak için Lopatin adına bir sülüs kestirerek oradan ayrıldı.

Guber, Viyaçeslav'a Lopatin'in Taşkent'e geliş nedenini söylememişti, ama film stüdyosuna bir gün önce telefon ederek durumu bildirmişti. Lopatin beklendiği için onu hemen seyir odasındaki yönetmenin yanına götürdüler.

Lopatin karanlıkta birinin elini sıktı. Elini sıktığı adam ka-

ranlıkta seçilmeyen bir kadına şunları söyledi: “Sonya, içeridekilere haber ver de makara biter bitmez gösterimi durdursunlar!”

Kapı açılıp kapandı, dışarı biri çıktı. Sandalye diye boşluğa oturmaması için yönetmen Lopatin’in dirseğinden tuttu.

Ekranda günün olayları gösteriliyordu. Alışılmadık, tuhaf bir sessizliği vardı filmin. Birkaç asker yattıkları yerden doğrulduktan sonra hücumla kalktılar. Çekim arkadan yapılmıştı; ekranda topu topu üç-dört asker gözüküyor, uzaklarda ise top mermilerinin kaldırdığı toprak sütunlar yükseliyordu. Gerçek patlamalardı bunlar. Çarpışmalar sırasında çekilmişti. Çarpışmalardan sonra çekilen filmlerde patlamalar sis bombalarıyla elde edilir, askerlerin yüzleri gösterilirdi; sanki film operatörü hücumla kalkan askerlerin önünde yatıp film çekebilirmiş gibi. Oysa burada enselerinden çekilmişti.

Ekran boyunca birkaç asker daha koşarak geçti; uzaklarda, ufukta patlamaların oluşturduğu sessiz iki duman gözüktü.

Yönetmen karanlıkta;

– Birbirlerinden ne kadar uzaktalar, ama hücumla kalkıyorlar, dedi.

– Böylesi görüntü pek sık ele geçmez, ancak gerçekte hep buradaki gibidir. Bu sahneler gerçektir, çarpışma sırasında çekilmiştir, karşılığını verdi Lopatin.

– Bana da öyle geldi. Birkaç gündür oturup olay filmleri izliyor, tasarladığım filmin çekimini bunlardan tamamlamaya çalışıyorum. Askeri danışmanla tartışıyoruz durmadan.

Yönetmen hangi konularda tartıştıklarını söylemedi. Makara bitti, seyir odasının ışığını yaktılar.

Yönetmen, ikincisi aydınlıkta olmak üzere, Lopatin’in elini bir daha sıktı.

– Tanışalım, adım İlya Grigoryeviç, tıpkı Ehrenburg’unki(*)

(*) Ünlü Sovyet yazarı İlya Ehrenburg. (ÇN)

gibi. Onun ününe talip olmak gibi bir niyetim yok ama adımları anımsamanız kolay olsun diye söyledim.

Yönetmen geniş omuzlu, iri yapılıydı; savaştan önce hayli şişman olmalıydı. Anak yeterince beslenemeyen birçokları gibi şimdi zayıflayıp incelmışti. Başında ağarmaya yüz tutmuş bir top siyah saç, yanaklarında uzamış sık kıllar vardı. Sanki sakal bırakmaya niyetlenmiş gibi...

Yüzündeki kılları sıvazlayarak;

– Taşkent’te, ekmek paramızı çıkardığımız bu kentte öylesine rezil bir soğuk var ki, insanın canı tıraş olmak istemiyor. Sanki kuzey bölgesinde kışlığa çekilmiş gibiyiz.

Lopatin, bazen gereksiz yere insanı güç duruma sokan, usanç verici bir gazetecilik merakıyla;

– Siz kuzey bölgelerinde kış geçirdiniz mi hiç? diye sordu.

– Geçirdim ya... Film çevirmek için gittiğimde.

Yönetmen savaştan önce sinemalarda gösterilen, gerçeğe uygunluğu bakımından Lopatin’in çok beğendiği bir film adı söyledi. Lopatin daha o zaman bu filmi çekenlerin muhakkak soğuk bölgelerde kışlamış olduklarını düşünmüştü. Yönetmen hakkındaki öfkeyle; “Şimdi de uyduruk bir senaryoya dayanarak savaş filmi çekiyor. Olacak şey mi yani? Acaba kendisi bunu anlamıyor mu?” diye düşündü.

– Bizimle kavgaya çıkmaya geldiğinizi biliyorum, dedi yönetmen. İsterseniz kavgaya hemen başlayalım; ya da önce oyuncuların provalarını seyredereziz, sonra söyleyeceklerinizi söylersiniz.

Lopatin “oyuncuların provaları” sözünden pek bir şey anlamamıştı, ama filmi seyretmeye razı oldu.

Yönetmen hep Lopatin’e bakarak arkaya seslendi:

– Sonya, söyle de provaları makineye koysunlar... Şey, sizi görünce şaşırdım. Röportajlarınızı okurken benden daha genç

olduğunuzu düşünmüştüm. Ben 1902...

– Bakmayın, ben sizden de yaşlıyım.

Deminden beri merakını kurcalayan konuya geçti:

– Askeri danışmanla tartıştığınızı söylemişsiniz. Hangi konularda anlaşıyorunuz? Kim bu subay?

– Onunla iki konuda anlaşmazlığımız var. Birincisi, röportajlarınıza dayanarak benim tasarladığım kurdele üç bölümden oluşuyor, oysa danışmanım dört bölüme zorluyor filmi. Her emir alan oyuncu aldığı emri yineleyecekmiş. Elbette bu aslında böyle, gelgelelim film tek bu yüzden bir bölüm daha uzar. O nedenle onun dediğini yapmak istemiyorum. Yapamam da zaten. İkincisi, yeni üniforma diktirecekmişiz. Elimizde yıkana yıkana yıpranmış, depolarda duran eski üniformalar var. Hem diktirmeye kalksak, kumaşı nereden bulacağız? Ayrıca bunun gerekliliğine de inanmıyorum. Her şey gıcır gıcır, güzel olmalıymış.

– Danışmanınız kim?

– Merkez komutan yardımcısı.

– Cephede bulunmuş mu kendisi?

– Söylendiğine göre iki başvurusunu geri çevirmişler. Gitmek istediği halde olmamış.

– Tamam, şimdi anlaşıldı. Bizim buradaki muhabirimiz Yarbay Guber'i danışman alsanız ya. Akıllı adamdır Guber. Muvazaf subaydır, daha da önemlisi cephede bulunmuştur.

– Biz kendisini tanımıyorduk. Bize verilene razı olduk. Zaten seçmeye kalksak kaç kişinin arasından seçecektik ki? Cepheden uzaklaştıkça subay sayısı azalıyor. Görünüşüne bakılırsa inanması güç, ancak bir zamanlar ben de süvari birliklerinde bir yıl kadar askerlik yaptım. Hem de Polonya cephesinde, Babel'in bulunduğu yerlerde. Yalnız o sıralar bu ünlü yazarın orada bulunabileceği aklımın ucundan bile geçmezdi. O zamanlar başkaymış, o savaşın şimdiki savaşla hiçbir ilgisi yok. İşte bu yüz-

den süvarilik anılarıma, üstelik çok eskiden geçmiş toyluk günlerimin anılarına dayanmak yanıltıcı olur.

– Anılarınızın eski olmasına aldırınayın. Gerçek mi değil mi, siz ona bakın.

Yönetmen düşünceli düşünceli;

– Gerçek olmasına gerçek, ancak bir savaşı öbürünün yerine koyarak film çekmek tehlikelidir, dedi. Bu başka, o başka. Böyle bir yanlışı sanat çalışmasında pahalı ödersiniz.

Bir oraya, bir buraya durmadan koşturduğu için Lopatin'in doğru dürüst göremediği Sonya adındaki kadın kapıdan seslendi:

– İlya Grigoroviç! Provalar hazır! Seyredebilirsiniz.

– İyi, döndürün öyleyse, kolay gelsin.

Yönetmen ile Lopatin prova adı verilen çekimleri seyretmeye koyuldular.

Lopatin'in röportajından alınmış aynı sahne değişik aktrislerin oyunlarıyla çekilmiş olarak peş peşe ekrandan geçti. Muhabereci kadın kocasının ölümünden döndüğünü söylüyor, ondan aldığı mektubu okuması için tabur komutanına veriyordu. Mektubu o gün yalnız tabur komutanına değil, herkese göstermişti; Lopatin'e bile. Mutluluğu ona göre öylesine gerçekleşmesi güç bir olaydı ki, ölümünden dönen kocasının mektubunu kendi gözleriyle görmezlerse kimsenin ona inanmayacağını sanıyordu.

Lopatin o kadın için duyduğu acıyla olayı yeni baştan yaşadı. Oynayan aktrisler kadına pek benzememekle birlikte, mektubu tabur komutanının eline sıkıştırmalarıyla, olayı anlatış tarzlarıyla gerçekte yaşanmış bir şeyi tıpatıp canlandırıyorlardı.

Aynı parça üç kez çekilmişti. Her seferinde tabur komutanını aynı oyuncu oynuyordu, muhabereci kadını ise üç ayrı aktris. Her biri aynı şeyi değişik söylüyorlardı.

Işıklar yandığı zaman yönetmen;

– İşte provalar bunlar, dedi.

Sonra aktrislerden ona göre en uygununun hangisi olduğunu sordu.

– Tabur komutanı için oyuncu tek. Beğensek de, beğenmesek de onu kabul etmek zorundayız. Elde seçim yapacağımız başka kimse yok. Ama kadın oyuncularından en iyisini seçebilirsiniz.

Lopatin ilk seyrettiği aktrisi beğenmediğini söyledi. Yüksek sesle, gösterişli tavırlar takınarak, doğallıktan uzak konuşuyordu. Gerçek yaşamda böyle konuşulmazdı. Öteki iki kadın arasında seçim yapması ise güçtü.

– Ben de tam tersine Çekrigina’yı beğeneceğinizden korkmuştum. Şöyle ekranda göz doldurucu, gümbür gümbür konuşan, gösterişli bir kadın isteyeceğinizi sandım. Bizim askeri danışmanla zevk bakımından birleşebileceğinizi düşündüm bir an. Askeri danışman Çekrigina için, “İşte kadın dediğin böyle olmalı!” dedi. Aslında iyi kızdır, gelgelelim ekranda boy göstermekten başka bir şey bilmiyor. Üstelik oynarken heyecandan daha bir gayrete geldi. Bana, eğer rolü ona vermezsem beyaz perdeyi bırakıp cepheye gideceğini söyledi. Ne yapalım, uygun düşmüyorsa gitsin cepheye. Gençtir, evli değildir, çocuk da yok...

Yönetmen bunları söylerken, takındığı umursamaz tavır Lopatin’e batıcı göründü.

– Niye öyle söylüyorsunuz? dedi. “Varsın gitsin!”le olur mu? Nazik bir konudur bu.

– Niçin nazik bir konu olsun?

– İnsan yaşamıyla ilgili bütün konular naziktir de ondan. Eğer savaş her şeyi değersizleştirecekse bunun neresi iyi?

– Haklısınız. Ancak ben de haklıyım. Hem ben, söylediğiniz gibi birdenbire kestirip atmadım, üzerinde epey düşündüm. Bizim sanatımız acımasız bir sanattır. Bir insan yeteneksizse, ama

aklı başında biriye içine düştüğü durumdan dolayı acırım ona. Bir şeyler başarabileceğini sanarak ortalıkta işsiz güçsüz dolaşıp durur. Elinden aktörlük belgesi alınıp da cepheye gönderilen bir yığın erkek vardır. Eh, bu durumda bir kadın kendi kendine cepheye gitmeye karar vermişse, onun hakkında ince eleyip sık dokumaya gerek yok. Yani kadını kararından döndürmeye mi çalışsaydık? Ya da bir işe yaramayacağını bile bile, cepheye gitmesin diye filmde rol mü verseydik? Gene de haklı olduğunuzdan pek emin değilim. Eğer öyle karar verdiyse bırakın gitsin! Ama öyle değil de bunu laf olsun diye, çenesini tutamadığı için söylediye bundan dolayı kendisini suçlayacak değiliz. Bu durumda fazla konuşacak bir şey yok. Neyse, öteki iki aktristen hangisi daha çok gerçeğe uygun, siz onu söyleyin.

Lopatin bir süre kararsızlıktan sonra ikisinin de rolü alabileceğini söyledi. Aslında biri daha çok hoşuna gitmekle birlikte, yönetmenin “acımasız sanat” üzerine söylediklerinden sonra gelişigüzel bir seçimle günahı üzerine almaktan kaçınmıştı.

– Madem öyle, bana kalırsa rolü Matveyeva’ya verelim, dedi yönetmen. Son seyrettiğiniz aktristir. Birbirlerine zıt düşmeleri bakımından karede Bogdanov’la daha iyi eşleşirler;

Lopatin “karede daha iyi eşleşmek” deyimini tam olarak anlamamıştı. Bir süre sustuktan sonra sordu:

– Öyle sanıyorum ki, filmde herkeste gaz maskesi var. Yanlış görmedim değil mi?

– Evet, öyle gerekiyormuş. Danışman söyledi. Galiba bu konuda haklı.

– Aslında böyle bir emir verildiği doğru, ancak şimdi kimse gaz maskesi taşıyor. Savaşın ikinci yılında kaldırdılar. Miğferlere geline... Miğfer gaz maskesi değildir, asker için gerekli olduğundan onsuz edemez. Gene de her Allahın günü miğfer takmasına gerek yok. Hele günlerce süren çarpışmalar sırasın-

da... Bir de sığınaklarda, koruganlarda, genel olarak üstü kapalı yerlerde otururken...

– Eh, artık konuya girdik sayılır. Şimdi çekinmeden filmi eleştirebilirsiniz. Ben de not alırım. Önce buradan çıkıp montaj odasına gidelim. Arkadaşların kapı aralığından baktıklarını görüyorum. Yaptığımız çalışmayı seyretmek için sabırsızlandıkları belli. Provaları henüz hiçbirini görmedi. Eğer ben tek başıma olsam, şimdi beni buradan çoktan defetmişlerdi, ama cepheden gelmiş biri olarak, size karşı duydukları saygıdan dolayı sabırsızlıklarını şimdilik bastırabiliyorlar.

Duvarlarına tavana dek üst üste teneke film kutuları istif edilmiş küçük montaj odasına geçtiler. Lopatin sigara paketine davrandı. Seyir odasında sigara içmek pek aklına gelmemiş, ayrıca ayıp olur diye yakmamıştı, oysa şimdi canı istiyordu.

Yönetmen bu hareketini farkederek onu durdurdu.

– Biraz daha dişinizi sıkmanız gerekecek. Burada olmaz, filmler var. Ayrıca seyir odasından daha ılık burası. Her yerde olduğu gibi, bizim stüdyoyu da ısıtamıyorlar. Ancak oda küçük, biz çalışırken soluğumuzla ısınır. Hadi, şimdi hücumla geçebilirsiniz. Ben eleştirilerinizi karşılamaya hazırım.

Lopatin harita çantasından ikiye katlanmış senaryoyu çıkardı, açtı, “hücumla geçti”. Bu gibi konularda savaştan önce de pek insafli davranmazdı. Röportajlarını topladığı kitaplarda olaylara gerçekçi yaklaşımından dolayı gurur duyar, konuyu şöyle böyle bilmenin belirtisi olan laf kalabalığından nefret ederdi.

Röportajlarına dayanılarak yazılmış senaryoda bol bol laf ebeliği, yalan yanlış işler vardı. En çok kızdığı şey de, senaryo yazarının kadın kahramanı öldürmeden önce her nedense Almanlara tutsak düşürmesi, uzun süren, budalaca sorgulama sırasında büyük büyük laflar etmesi, sonra da bir mucize eseri kaçmasından önce kadının, aptal Almanların elinden almayı akıl

edemedikleri el bombasını onların üzerine savurmasıydı.

Yönetmen Lopatin'in açıklamasını beğenmişti.

– Vallahi buldog gibi iz sürüyorsunuz, dedi. Böylesine budalaca olmasın, ama biz gene sorgulama sahnesini olduğu gibi bırakabilir miyiz? Ama başka türlü, değişik sözler söylesinler.

– Olmaz.

– Niçin olmaz!

– Benim bilmediğim bir konu da ondan. Ne tutsak düşmüş-lüğüm var, ne de sorguya çekilmişliğim. Bilmediğim bir nesne üzerine yazı yazmam. Alman tutsakların sorguya çekildiklerini gördüm, ancak onların nasıl sorguladıklarını bilmem.

Yönetmen arabulucu bir tavırla;

– Madem öyle, biz de tutsak düşmüş bir Alman'ın sorguya çekilişini koyalım. Filmde bir boşluk doğuyor. Tutsak düşmüş biri de olsa insan ekranda düşman askeri görmek istiyor.

Lopatin sert tavrını değiştirmeden;

– Peki, bu konuyu düşünüyoruz, dedikten sonra senaryoyu son satırına dek hallaç pamuğu gibi didik didik etmeyi sürdürdü.

Yönetmen güldü.

– Gördünüz mü, odayı soluğumuzla ısıttık bile! dedi. En azından bana sıcak geliyor... Eh, ne yapalım, şansımıza başarısız bir senaryo yazarı düştü. Bu gibiler için “Yetenekli, çok yetenekli, elinden her iş gelir!” derler. Fırından simit çıkarır gibi senaryo kotarırlar bunlar. Pişir pişir önümüze at! Tek kendilerini görevden almasınlar, ne vazgeçilmez insanlar oldukları anlaşılсын diye... Senaryonun bu bölümünü adam Moskova'da şişirmiş, geri kalanını da Alma-Ata'da tamamlayacak. Ne yazık ki, Moskova'dan bunu bana hazır olarak gönderdiler, kendim yazmaya kalksam herhalde böylesine palavra sıkımadım.. Şimdi de biraz siz beni dinleyin. Senaryo işinin ustası değilim, gene de kendi mesleğimi iyi bilirim. Eğer hiçbir değişiklik yapmadan,

röportajlarınızı olduğu gibi ekrana akrtarabileceğimizi sanıyorsanız çok yanılıyorsunuz! Çekemeyeceğimiz birçok sahneyi çıkarmak, bunların yerine çekebileceklerimizi uydurup koymanız gerekecek.

Lopatin tam yönetmenin sözünü kesip bir şey uydurmak niyetinde olmadığını söyleyecekti ki, beriki onu durdurdu.

– İsterseniz artık tartışmayı bırakalım da düzeltme işine koyulalım. Ta baştan, birinci sayfadan başlıyoruz. Bir şey size göre işe yaramazsa hemen çizin onu! Sonra işe yarar duruma nasıl getiririz diye düşünelim. Bakın, daha röportajınızın başında gün doğmadan, karanlıkta insanların Volga kıyısının dik yamaçlarından yukarı su taşıdıklarını yazmışsınız. Burada Volga yok ki, dik yamaç bulalım. Önünden su taşıyarak geçilen üç yıkık ev de kuramam. Her zaman yok, hem de bütün stüdyoda dekoratör işçisi olarak topu topu altı kişi kaldı. Öbürleri cepheye gittiler. “Karanlıkta” diyorsunuz. Ben karanlığı nasıl çekerim? Seyirciler ekranda bir şey göremezler. Onun için, sizin yazdığınız biçimde olamayacağına göre, aynı havayı ve anlamı verecek biçimde neler yapabileceğimizi el birliğiyle bulalım.

Böylece karşılıklı birkaç saat kafa patlattılar, fakat ancak birkaç sayfayı değiştirebildiler.

Lopatin;

– Bugünü de sayarsak toplam olarak beş günüm var, dedi.

– Olsun, bundan sonrası daha hızlı ilerler. Gerekirse geceleri de oturur çalışırız. Bugünlük bu kadar yeter. Serseme döndük. Buyurun, gidelim de yemeği bizde yiyelim. Bizim gibi cephe gerisinde çalışanlara yüz gram votka vermiyorlar, ama karım pamuk yağında patates kızartacağına söz vermişti. Yeri gelmişken söyleyeyim, pamuk yağı ayçiçek yağından hiç de aşağı değildir.

– Teşekkür ederim, gelirim.

Hiçbir konuda altta kalmak istemeyen bu adam ve onun evinde kızarmış patates yeme düşüncesi Lopatin'in hoşuna gitmişti. Patates kızartmasının yanında bir de votka bulunsa ne iyi olurdu! Soluklarıyla ne kadar ısınsalar da bu dört duvarı taş odacıkta çok üşümüştü.

7

Lopatin'in pek tanımadığı, karlarla örtülü Taşkent'in eski mahallelerinden geçerek, ıssız, karanlık, daracık, eğri büğrü sokaklardan; tıpatıp birbirinin aynı, bitmez tükenmez, çamur sıvalı duvarlar arasından yürüdüler.

Yönetmen günlük çalışmanın yorgunluğundan kurtulmak için 1920 yıllarının Moskova'sını anlatmaya koyuldu. Anlaşıldığına göre oraya ilk gidişi Lopatin'in gidişinden üç yıl önceye rastlıyordu. Polonya cephesinde aldığı yaradan sonra, 1920 yılının güzünde gitmişti.

Yönetmen;

– Gördüğünüz gibi şimdi de açlık çekiyoruz, ama o zamanki açlık dayanılacak gibi değildi dedi. İnsan on sekizindeyken daha çok yemek istiyor, şimdi ise kırındayız. Gene de boş mideyle bir oraya, bir buraya koşturur dururduk. Gündüzleri siyasal eğitim kurslarına devam eder, geceleri ise kültür alanındaki eksikimizi tamamlamaya çalışırdık. Hem proleter, hem de proleter olmayan bilgilerle donanmaktı işimiz gücümüz. Özgür aşk üzerine tartışırken Kollontay'ı gördüm. Mayakovski'yle, Yesenin'le birçok kez karşılaştım; bir kez de Blok'la. 1921'in baharında gelmişti Moskova'ya. Belki ikinci kez görebilirdim. İki ayrı gün şiir okumaya çıkacaktı. İkincisine bile bile gitmedim. Eskiden tanıdığım bir kadınla gezip tozuyordum. O sırada kadını elimden kaçırmayayım, Blok'u dinlemeye bir başka sefer fırsat bulurum,

diye düşündüm. Ancak çok geçmeden yitirdik Blok'u.

– Nasıldı şiir okuması?

– Dinleyicilere pek aldırılmazdı şiir okurken. Sanki kendi kendine yüksek sesle okur gibi... O zaman üzerimde fazla bir etki bırakmamıştı. "On iki" adlı şiirini okumasını çok beklediysem de okumadı.

– Ben de 1923'te Moskova'ya geldiğimde Yesenin'e hayran kalmıştım. Karşısına adım başına benim gibi biri(*) çıkıyordu muhakkak, ama ben onu tanıdım diye çok kıvançlıydım. Odesa yakınlarında uğradığımız bir alayın komiseri(**) bir gece bana Yesenin'in şiirlerini ezbere okuyuvermez mi? Düşündüm de, eğer ölmeyip yaşasaydı, ülkemiz için o uğursuz 1941 yılında Rusya üzerine şiirler yazar, üstelik cepheye de giderdi. Bıraksalar da, bırakmasalar da giderdi cepheye. 1941'de yaşı kaç olurdu dersiniz? Çok değil, ancak kırk altı. Ama Blok'u çağımızda gözümün önüne getiremiyorum, doğrusu. Gerçi Blok öteki ozanlarımıza göre daha çok geleceğe dönüktü, ancak onun bu ileriye dönüklüğünde bir tür ölümünü sezmişlik de vardı. Sanki gelecekte kendisinin yaşayacağını hesaba katmadan, her şey o yokken, ondan sonra olacakmış gibi düşünürdü.

– Bilmem, böyle bir şey hiç aklıma gelmedi. Daha geçenlerde, Leningrad'dan buraya göç etmiş birinden Blok'un günce defterlerini alıp okumuştum. İçinde öyle saçmalıklar var ki, şaşıtım kaldım. Rusya'nın bir numaralı ozanı savaşın başlangıcında tutsun koca bir yılını Pinsk yakınlarındaki bataklıklarda, bir askeri inşaat birliğinde basit bir puantör olarak harcasın; akıl alacak şey mi yani? Halkın çıkarlarına ters düştüğünü söylediğimiz

(*) Her düzeydeki askeri birlikte komutanla aynı yetkilere sahip parti sorumlusu. (ÇN)

(**) Ünlü ozanlarla tanışmak isteyen, onlarla konuşmaya can atan şiir yazma heveslisi. (ÇN)

bir savaşta böyle saçma bir görevi yürütmüş koskoca ozan. Yaptığı iş kimin işine yaramıştır dersiniz? Kendisine yaradığını hiç sanmıyorum. Rusya'ya...

– Savaş halkın çıkarlarına ters ya da değil, ancak o yüzden üç milyon kişi toprağın altına girmiştir. Bu nlenebilir miydi? Büyük ozan savaşa karşı duyduğu bütün nefrete karşın belki halkın yazgısını paylaşmaktan uzak tutamıyordu kendini. Savaşa katılmak gibi bir istek taşımıyordu elbet, ancak uğraşsa yapabileceği halde savaştan paasını kurtarmayı da düşünmüyordu. Sonuçta, en az kötülükle sıyrılma kuramına göre Pinsk bataklıklarında puantrlkle durumunu kurtarmıştır. Bu kurama göre insanlar istemeseler de birtakım saçmalıklar yapıyorlar...

Lopatin birkaç adım daha attıktan sonra yan gözle yol arkadaşına baktı, sonra birden durarak sordu:

– Neniz var, söyler misiniz?

Daha yola çıktıkları sırada yönetmenin çok istediği halde hızlı yryemediğini farketmişti. ne eğilip elini bükük belinin arkasına atarak konuşuyor, bu sırada ağrısını yenmeye çalışan bir insan gibi yüzünü buruşturuyordu.

– Omurgalarımda kireçlenme var da. Kimsenin işine yaramayan bir şey şu kireçlenme, en azından bana çok zararı dokunuyor. Savaştan önce beni bu dertten kurtarmaya çalışan profesör hastalığımla yakından ilgilendi. Hatta eşi az bulunur bir örnek diye başına toplayıp öğrencilerine gösterdi. Kendisi şimdi Leningrad cephesinde baş operatördür, Tomsk'taki hastanesinden gönderildi oraya. Yanına gidemediğim için yazışarak tedavi görüyorum. Bol bol yürümeyi salık veriyor bana, onun için duraklamayın. Acı verse de yürümek bana çok yararlı.

Lopatin adımlarını sıklaştırdı. İnsanın çok şey bilmesi bazen bilmemesinden çok daha kötü sonuçlar doğurur, Lopatin şimdi bunu daha iyi anlıyordu. Bir ara hekimler hakkında bir yazı ha-

zırlamıştı. Onlarla epeyce düşüp kalkmış, şimdi yol arkadaşının şaka yollu sözünü ettiği hastalığın sonucunun pek iç açıcı olmadığını öğrenmişti.

– Söylemek belki bana düşmez ama böyle bir hastalığa yakalandığınıza göre ne diye Tomsk'taki hastaneye gidip yatmıyorsunuz?

– Profesörün kendisi de mektubunda bunu öğütledi. Gelgelelim yere batası öyle bir mesleğimiz var ki, hiçbir öğüt beş para etmez. Çalışmalarım için tek başıma ben yeterli değilim, camiden bozma da olsa bir stüdyo gerekli. Ayrıca beş yüz mumluk lambalar, çekim aygıtları, montaj masaları, film operatörleri, ışıkçılar olmadan bizim iş yürümez. Ne yaparsınız, stüdyoyu Moskova'dan Tomsk'a değil, buraya taşımışlar! Buraya taşıdıklarına iyi de etmişler, çünkü yılın güneşli günleri burada iki kat fazla. Hoş her şey güneşle bitse!

Sonra birden;

– Ne dersiniz, savaş daha uzun sürer mi? diye sordu yönetmen.

Lopatin bu adamın hastalığının ne olduğunu kendisinden de daha iyi bildiğini anlamıştı.

Yönetmen konuşmasını sürdürdü:

– Savaş yüzünden tam on beş aydır stüdyoyla birlikte buradayız. Tümüyle işsiz güçsüz kalsaydık çekilmez bir yaşantımız olurdu, şimdi gene bir şeyler yapabiliyoruz. Kuşkusuz bizim aramızda da sızlananlar var. Cepheden uzak kaldılar diye zafer için dua etmekten başka ellerinden bir şey gelmediğine inanıyorlar. Ben ise dua etmeye dahi fırsat bulamıyorum, çünkü başımı kaşıyacak vaktim yok. E, geldik işte eve...

Balçık sıvalı bir bahçe duvarının tahta kapısı önünde durdular.

Başını eğerek önden avluya giren yönetmen;

– Bir Özbek ailesinin evinde barınıyoruz, dedi. Adam bizim stüdyonun kapıcısıdır, oğlunun odasını bize verdi. Geliniyle to-

runlarını yanına aldı, o yüzden evin içi cıvılcıvılcı.

Küçük avluyu geçtiler; alçak tavanlı, küçücük pencereci, temiz, ufak bir odaya girdiler.

İçeride iki kişi vardı. Sedirde, elinde kitap, bir erkek çocuğu uzanmıştı; köşede gaz ocağının başında bir kadın dikiliyordu.

Yönetmen;

– Ee, Jenyacığım, nasıl, patates hazır mı? diye sordu.

Lopatin onun çocuğa seslendiğini düşündü önce, ancak karısına seslendiği anlaşıldı. Kadın yüzünü onlara döndürdü.

– Şimdi hazır olur, diyerek sıcak elini Lopatin’e uzattı.

Sonra;

– Üstünüzü çıkarın. Bizim burası ılıktır, stüdyo gibi değil, diye sürdürdü konuşmasını.

Stüdyoda bütün gün kışkık giysilerini çıkarmadan oturmuşlardı. Lopatin’in sırtında gocuğu vardı, yönetmen ise astarı pamukla beslenmiş ceketinin üstüne paltosunu giymişti.

Yönetmen gocukla paltoyu kapının arkasındaki çivilere astı. Sonra Lopatin’e bakarak, onların içeri girmesi üzerine elindeki kitabı bırakan oğluna döndü:

– Romka, bak, Leva dayınıniki gibi nişanı var onun da. Hadi, tanışsanız ya!

Çocuk Lopatin’e yaklaştı. Gözlerini konuğa değil, göğsündeki “Kızıl Sancak” nişanına dikmişti.

Lopatin;

– Sizin stüdyoda iyi bir soğuk yediğimizi şimdi daha iyi anlıyorum, dedi.

Yönetmen ceketinin kopçasını çözerken;

– Evet, bizim orası buz gibidir, dedi. Kendimizi korumak için elimizden geleni yapıyoruz.

Astarı pamukla beslenmiş ceketinin altında pazen bir kayak giysisi vardı. Dizinin üstünden sırimla bağladığı, içi kürkly, ha-

vacıların giydiği türden çizmelerini göstererek;

– Kuzey bölgesindeki çekimden kalan lüks giyecekler bunlar, dedi. Şuraya, sedire oturun.

Lopatin çocuğun yanına, sedire oturduktan sonra odayı gözden geçirdi.

Odada sedirden başka, altına iki sandalye sürülmüş bir masa ile üzeri muşamba kaplı bir konsol vardı. Gaz ocağı konsolun üstünde duruyordu, mutfak tezgâhı olarak kullanılmaktaydı.

Duvar da, Özbeklerin genellikle yatak yorgan koydukları bir yüklük vardı. Önüne basma bir perde gerilmiş girinti giysi dolabı işini görüyordu.

Sedirle duvar arasına bir şilte sıkıştırılmıştı, anlaşılan çocuk bu şiltenin üzerinde uyuyordu geceleyin. Pencerenin önündeki boşluğa kitaplar yığılmıştı. Odanın bütün eşyası bunlardan oluşuyordu.

Ayrıca masanın üstünde “şimşek” marka bir gaz lambası ile odanın bir başka köşesinde, dikiş makinesi kutusuna benzeyen, iç savaş günlerinden kalma “burjuva” marka demir döküm bir soba vardı. Güldür güldür yanan sobanın borusu duvara sokuluydu, üstünde çaydanlık kaynıyordu.

Lopatin’in “burjuva”ya baktığını farkedenden yönetmen;

– Bizim stüdyonun donanımlarındandır, dedi. Son kurdelemde filme bunu da çekmiştim, sonra evimde kullanmak üzere izin aldım. Yanında da bir çuval kömür... Bizim yaşantımızda Nobel Ödülü yerine geçer böyle şeyler.

Yönetmen masaya oturdu, sıcaklığın bir süre daha tadını çıkardıktan sonra yakasındaki son kopçayı da çözdü.

Loptain odayı gözden geçiriyordu bir yandan. Her şeyin temiz olmasına şaşırılmıştı. Alçacık tavan, gaz ocağı, “burjuva” soba, “şimşek” gaz lambası, lambadan tavana düşen aydınlık yuvarlak, camından yukarı süzülen iplik iplik kurumlar.... ama

her yer bembeyazdı.

– Odanızın beyazlığına şaşıyorum, dedi.

Yönetmen;

– Romka ile benim bunda bir payımız yok. Eğer evin hanımı olmadan yaşasaydık herhalde kapkara olurdu. Karım Poltavalı Nataşa(*) yaman kadındır. Kendi çiftlik evinde yaşıyormuş gibi durmadan badana yapar, siler, süpürür...

Kadın;

– Gevezeliği bırak artık! dedi. Masaya turp getirsen daha çok işe yararsın.

Gaz ocağını söndürdü, kızarmış patates tavaşını getirip masanın üzerine koydu. Sonra hızlı bir el hareketiyle dağınık saçlarını başının arkasında topladı, tokayla tutturdu.

Vücudunun çevik, ufak tefek ama güçlü, sporcu yapısından öylesine bir kadın güzelliği fışkırıyordu ki, başlangıçta Lopatin'in hiç dikatini çekmeyen, hatta çirkin görünen yüzüne ayrı bir çekicilik veriyordu.

Saçlarını düzelttikten sonra masaya, Lopatin'in karşısına oturdu; çocukların derste yaptıkları gibi, elini yumruk yapıp yanağına dayadı.

– Eh, şimdi yüzünüzü görebileceğim. Deminden beri vakit olmadı.

Yönetmen derin bir tabağa doldurduğu, iri iri dilimlenmiş yeşil Marlegan turpunu masaya getirdikten sonra kendisi de oturdu.

– Bu turptan daha önce hiç yediniz mi? diye sordu Lopatin'e.

– Yemiştim... Savaştan önce buralarda bulundum. Gene de zevkle yerim.

Çatalını iri bir dilime batırdı, üzerine bolca tuz serpti, dişle-

(*) Hamarat Rus köylü kadınları için kullanılan bir deyim. (ÇN)

rinin arasında kıtır kıtır eden, tuzlu, taze Marlegan turpunun bildik tadını ağızda yeniden hissetti.

On yıl önce burada zerdali çağlasıyla birlikte pişirilmiş sebze bahar pilavının üstüne aynı turptan yemişti. Bir ilkbahar günüydü, fakat ortalık sıcaktan cayır cayır yanıyordu. Bir su arkının yanında esintili bir yer bulup oturmuşlardı. Özbekler buna “esinti bulduk” diyorlardı. O zaman mutlu olan, şimdi mutsuzluk içinde kıvranan Viyaçeslav da vardı yanında; yemeği zevkle yemişlerdi.

Patates kızartması ve turp, dostluk havası içinde yenilip bitirildikten sonra Lopatin evin hanımını içtenlikle övünce yönetmen;

– Benim kadınıml aslında kimsiz kimsesiz biriydi, diye anlatmaya başladı. Onu kazandan çıkarıp evlendim. Siz de bilirsiniz, NEP’in(*) ilk yıllarında Moskova’da asfalt kazanları vardı, mahallelerdeki kimsesiz çocuklar bunların içine girip ısınmaya çalışıyorlardı. Kimsesiz çocuklar hakkında kısa metrajlı siyasal eğitim filmi çeviriyordum. Onu böyle bir kazan içinde kirliş bir kız olarak buldum. Yıkayıp temizledik, çocuk yuvasına alınması için uğraştık. Aradan sekiz yıl geçtikten sonra bu hanımefendiyeye Moskova ırmağında bir daha rasladım. Sporcuların yaşamı üstüne çektiğim bir filme uygun tip arıyordum. O büyük kalabalık arasında tramlenden ırmağa atladı ve inanır mısınız, suyun dibinden çıkar çıkmaz tanıdı beni. Sonra da üç gün gibi kısa bir süre içerisinde, fazla uzatmadan kendisiyle evlenimi sağladı. Bak, Jenyacığım, sokak çocukları gibi böğrümeye dürtüp durma! Biraz takılayım dedim sana. Olmaz mı yani?

– Takıl canım, ona bir şey dediğim yok! Çoktan beridir böyle şakalaştığın yoktu, memnun bile oldum. Kolum sana isteme-

(*) Yeni ekonomi politikası. Birkaç yıl süren özel kesim ekonomisi. (ÇN)

den çarptı...

Ufak tefek kadın böyle söyledikten sonra ağzının köşesiyle belli belirsiz gülümsedi.

Yönetmen;

– Başlangıçta artist olmak istediğini, benimle de bu yüzden evlendiğini düşündüm. Ancak aradan bir yıl geçti, baktım, artist olmak gibi bir niyeti yok; iki yıl geçti gene öyle. Bizim Sovyet sinemasında tüm gelenekleri altüst eden bir davranıştı bu. Bir kadın, yönetmene büyük ilgi duysun da onun çevirdiği filmlerde oynamak istemesin! Nerdeyse yönetmen arkadaşlar karşısında bir çeşit utanç duymaya başladım.

Kocasının Jenya diye çağırdığı kadın;

– Ben hiçbir zaman sinemaya geçmeyi düşünmedim, dedi. Bisiklete binerdim, yüzerdim. Hatta bir ara sirke girmeyi, cambazlık yapmayı bile düşledim. Yalnızca bir kerecik filmde rol aldım, onu da arkadan çektiler. Kocamın rol verdiği kadın oyuncunun yerine uçurumdan aşağı soğuk suya atladım.

Lopatin;

– Şimdi nerede çalışıyorsunuz? diye sordu.

Kadının onun üzerinde bıraktığı etkiyle yüzde yüz bir yerde çalışması gerektiğine inanıyordu.

– Eğitim Bakanlığı Beden Eğitimi Yüksek Okulu’nu bitirdim, savaştan önce bir okulda aralıklı bir yıl kadar çalıştım. –Başıyla oğlunu gösterdi.– Şimdi de burada apayrı bir işim var. Garda savaştan uzaklaştırılan çocuklar için bir toplama merkezi açıldı. Orada onları eğitip yetiştiriyoruz, sonra da çocuk yuvalarına ya da ailelerin yanına dağıtıyoruz. Aklıma gelmişken söyleyeyim, dün akşam garda sizi gördüm. Moskovalı uzun boylu ozanla üniformalı bir subay vardı yanınızda. Üstünüzdeki beyaz göcuk dikkatimi çekmiş olmalı.

Kadın gülümseyerek kocasını gösterdi.

– Onun için de böyle bir şey almak istiyorum da...

Lopatin;

– Şimdi bile orada o kadar çok çocuk var mı ki, gece gündüz nöbet tutuyorsunuz? diye sordu.

– Çok ya... Büyükler cephede savaşıyorlar, çocukları da buralara gönderiyorlar. Ne yapsınlar yavrular, gönderilince “gitmem” diyemiyorlar ki... –Gene oğlunu gösterdi başıyla.– Başlangıçta Romka için çok korktum, eve hastalık mikrobi getiririm diye... Üstümü başımı ilaçladığım için toplama merkezindeki çocuklar kokudan yanıma yaklaşmıyorlardı. Yaptığım işten çoğu zaman zevk alıyorum. Belki kimsesiz bir çocuk olarak yetiştüğimden...

Kocasına dönerek gülümsedi.

– Demin bana takılırken doğruyu söylüyordu. Gerçekten kazandan çıkmayım. Ama Poltovalı Nataşa olduğum şaka.

Kadın bunları söylerken yüzünün anlatımı değişti, canlandı.

– Kocam Ukrayna’da doğup büyüyen herkese “Poltavali” der, oysa ben Belgorodluyum. Anam babam tifodan öldüler, küçük kardeşimi komşular bir süreliğine yanlarına aldılar, ben de trene binip doğruca halamın yanına yollandım. Ancak o da ölmüştü. Bunun üzerine geriye döndüm, tam o sırada tifoya yakalandım... Çok şükür, şimdi böyle olayları anında bastırıyoruz. Yoksa bu gibi kütleli göçlerde salgın hastalıktan başımıza büyük işler açılırdı...

Yönetmen araya girdi.

– Dur bakalım, ne diye boşuna üzülop duruyorsun?

Böyle derken karısının omzunu korkuyla karışık sevgiyle okşamasından Lopatin, kadının, işinde çok sıkıntı çektiğini düşündü.

Yönetmen Lopatin’e döndü;

– Siz en iyisi Romka’ya göğsünüzdeki nişanı nasıl aldığınızı

anlatın. Anlatmasanız bile nasıl olsa kendisi sorar.

Lopatin yanında oturan çocuğa yan gözle baktı. Yemeğini bitirmiş, annesinin konuşmalarına hiç kulak asmadan, masada önündeki ders kitabını okumaktaydı. Görünüşe bakılırsa, herkesin iç içe yaşadığı bu daracık odada bulunanlar birbirlerini rahatsız etmeden kendi işlerini görmeye alışmışlardı.

Lopatin, yönetmenin isteğine en kısa yoldan nasıl yanıt vereceğini düşündü. Geçen kış gazetesinin yönetmeninin kendisiyle ilgili raporlarında neler yoktu ki? Çıktığı görev gezileri tek tek gözünün önüne geldi.

– Nişanı denizaltıyla çıktığımız bir görevden dolayı verdiler, dedi.

– Çok kaldınız mı denizaltıda? diye sordu çocuk.

– Tam yirmi gün.

– Çok gemi batırdınız mı?

– Biz gemi filan batırmadık. Görevimiz o değildi, düşman sularında mayın döşemeye çıkmıştık. Su altında iki limana girdik, mayınları yerleştirip döndük.

– Hiç mi batırmadınız? diye yeniden sordu çocuk.

– Evet, hiç batırmadık.

Yönetmen;

– Bizim Romka yalnız çarpışmalarda kazanılan madalyalara değer verir, diye araya girdi. Böylesine nettir onun madalya anlayışı. Bu hesaba göre Taşkent'te kaldığım sürece ben pek işe yarayan bir adam değilim. Ağabeyim, Romka'nın Borya amcası, meslekten asker olduğu halde gene beş para etmez bir adam onun gözünde, çünkü kamuflaj bölümünde görev yapmaktadır. “Savaş Hizmeti” madalyası bile vardır Borya amcanın. Annesinin küçük kardeşi, yani Romka'nın Leva dayısı ailemizin baş tacıdır Romka'ya sorarsanız. Geçenlerde mektup yazmıştı, sizinki gibi “Kızıl Sancak” nişanı almış. Aman ne sevinç bizimkinde!

“Tankçı dayım!” diyor da başka bir şey demiyor. Leva dayısı tank sürücüsü olarak askerliğe başlamıştı, şimdi takım komutanı. Askere çağrılmadan önce öyle eşi bulunmaz serseriydi ki, hiç sormayın! Kafasında tek düşünce vardı, o da kendisine bir araba almak. O yüzden üniversiteyi bıraktı; ta cehennemin dibine, Kuzey’e çalışmaya gitti. Amacı çok para kazanmaktı. Kazandı da. Bu arada benden epey para çekti, bir sürü borca girdi. Sonra iki işte birden çalışmaya başladı. Bir yandan garajın birinde tamircilik yapıyor, bir yandan da bir bilimler akademisi üyesini, daha doğrusu akademi üyesinin karısını iki günde bir getirip götürüyordu. Sonunda, muradına erdi, savaş çıkmadan önce “Ford” marka bir araba satın aldı. Eski meski ama olsun. Arabayı bir güzel onardı, direksiyon başına geçip bir hafta kadar caka sattı, sonra savaşa gitti. Bizim Romka’nın gözünde Leva dayı örnek alınacak bir insan. Günümüzde hep böyle değil midir?

– Ama dayımın bir de “Cesaret” madalyası var!

Çocuk, babasının ikinci madalyadan söz etmeyip Leva dayısını Lopatin ile aynı kaba koymasından hoşnut kalmamıştı anlaşılan.

Yönetmen;

– Şimdilik Tanrı bizim aileyi esirgiliyor, dedi. Ağabeyimin görevi pek tehlikeli değil ama Leva’nınki başka. Tankçı o.

– Tankçıların yanına gittiniz mi hiç? diye sordu çocuk.

– Çok az.

Gerçekten tankçılarla birlikte az kalmıştı, ama tankların nasıl yandığını görmüştü, hem de çok yakından.

– Roman(*), şilteni al bakalım. Senin yatma zamanın geldi artık.

Çocuk istemeye istemeye sedirden kalktı.

(*) Çocuğun asıl adı. “Romka” küçükler için söylenen biçimi. (ÇN)

– Ben de gideyim, diye toparlandı Lopatin.

– Yok canım! Öyle şey olur mu? Geceyi burada geçirirsiniz, sabahleyin stüdyoya birlikte gideriz.

Lopatin yönetmenin bu önerisi üzerine şaşkın şaşkın baktı. Masanın üstü hesaba katılmazsa dördüncü kişinin yatacağı başka yer yoktu odada.

Yönetmen;

– Jenya çok geçmeden gece nöbetine gider, dedi. İkimiz se-dirin üstünde vale örneği(*) yatarız.

Lopatin de aslında bu yuva sıcaklığındaki odada kalmak istiyordu. Ancak bir gün önce gecelediği, kalmaya pek elverişli olmayan öbür evi düşünmekteydi. Şimdi oraya dönmek olmazdı.

– Hayır, ben gideyim, dedi. Söz verdim, gelmezsem Viya-çeslav Viktoroviç merak eder.

Yönetmenin karısı;

– Öyleyse hemen giyinin, dedi. Tramvaya birlikte bineriz. Ben gara gideceğim, siz dört durak önce inersiniz.

Kadın, üstündeki kayakçı giysisi üzerine kalın örme bir kazak geçirdi, bunun üstüne askerlerin giydiği astarı pamukla bes-lenmiş bir parka giydi, saçlarını kulaklıklı şapkasının altına sokmaya çalışırken gülümsedi.

– Bir türlü girmiyor. Kısaltınam gerekecek.

Sonra açılıp kapanan karyolasında yatan oğlunu öptü, Lopatin’le birlikte çıktılar.

– Kolunuza gireyim mi? İster misiniz? diye sordu Lopatin’e.

Bahçe duvarları boyunca konuşmadan yüz adım kadar yürümüşlerdi ki, birden Lopatin’in kolunu sertçe sıkarak sordu:

– Gerçekten tankçılarla birlikte az mı bulundunuz?

– Evet, pek fazla bulunmadım. Başlangıçta az tankçı birliği

(*) Birinin başı öbürünün ayak ucuna gelecek biçimde, yan yana. (ÇN)

vardı. Sonra nedense fırsat çıkmadı. Sonra Stalingrad'da direnenler zaten tank birliklerimiz değildi. Neden sordunuz?

– Kardeşim için çok üzülüyorum... Geçen gün bizim karantı-nadan bir çocuk götürdüler. Bir mucize sanki, annesiyle babası ortalarda yokken birdenbire çıkıp geldiler. Baba tankçı. Hasta-neden bir gözü sağlam çıkmış. Ama öbür gözü, bütün yüzü, boynu öyle ki, insan bakmaya dayanamaz! Adamcağız oğlunu kucaklamak için atılıyor, çocuk korku içinde kaçmaya çalışıyor. Bizim Romka madalya diye çıldıracak nerdeyse. İlya da onun destekçisi. Ama bir de gelin, bana sorun. Askerin yüzü gözümün önünden gitmiyor bir türlü. Onlar kardeşim Leva'yla övündük-çe; “Susun artık, fazla konuşmayın! Göz değdireceksiniz!” diye bağırarak istiyorum ama sesimi çıkaramıyorum!

– Evet, çıkaramazsınız. Doğru olmaz.

Lopatin'in gözünün önüne bir an tankların yanışı geldi, ko-nuşmaksızın öylece durdu.

– Yürüyelim, dedi kadın. Niçin durakladınız? Aklınıza kötü bir şey mi geldi? Yoksa acı bir olay mı geçti sizin de başınız-dan?

Lopatin'in koluna yeniden girerken sanki ona bir yardımı do-kunabilirmiş gibi sordu:

– Cephede yakınınız var mı?

– Eğer akrabalarımı soruyorsanız kimse yok. Ama arkadaş-larının hepsi cephede sayılır.

Yine hiç konuşmadan yüz adım kadar yürüdüler.

– Yevgeniya Petrovna?

– Kadın, bir süre bekledikten sonra;

– Evet, buyurun, dedi.

– İki yıldır göçmen toplama merkezindesiniz. Söyler misiniz, çocuklar buraya, Taşkent'e ulaşmada güçlük çekiyorlar mı?

– Yani ölenler oluyor mu demek istiyorsunuz!

– Evet.

– Ölenler var. Bir bölümünün de ne olduğu bilinmiyor. Yol-
da hasta diye indirilenlerden uzun süre haber alamıyoruz. Belki
ölüyorlar, belki sağ kalıyorlar.

– Peki, buraya getirilenlerin durumu nasıl?

– Bize ulaştırılanların hemen hemen hepsini ayağa kaldırıyor-
ruz. Biliyor musunuz, en çok hangi çocuklara acıyorum? Yerleş-
tirildikleri yerlerden ikinci, bazen de üçüncü kez koparılanlara.
Önce Lvov'dan Rostov'a getiriliyorlar. Sonra Kafkaslar'a, son-
ra buraya. Aslında doğrudan doğruya buraya getirilmeli. Ama
durumun böyle olacağını kim kestirebilirdi ki? Böyle çocuklar
çok bakımdan elden çıkıyorlar, kafaları iyice karışıyor. Bünye-
leri hastalıklara karşı direnme gücünü yitiriyor...

Yürüye yürüye tramvay durağına gelmişlerdi. Lopatin gece-
nin bu saatinde tramvayların savaştan önce olduğu gibi bomboş
gececeğini sanıyordu. Oysa tersine, tıklım tıklım doluydu hepsi
de. Askeri fabrikalara, gece nöbetine giden bir yığın insan var-
dı. Hatta ayakta duracak yer olmadığı için birinci tramvaya bin-
mediler. İkinciye ite kaka zor girebildiler. Bir süre sonra da bir-
birinden koptular. Lopatin başlar, omuzlar arasında kaybolan
ufak tefek kadını göremiyor; onun kendisine nerede inmesi, ne-
reye gitmesi gerektiğini söyleyen ince, kaygılı sesini güçlkle
işitebiliyordu.

Lopatin o kalabalıkta gocuğunun iki kopçasını koparttıktan
ve ineceği durağı kaçırdıktan sonra bir sonrakinde inebildi. Son-
ra geriye dönerek raylar boyunca yürüdü.

Viyaçeslav Viktoroviç odasında yalnız değildi. Karşısında,
yüzü kاپıya dönük olarak Kseniya oturmaktaydı.

Kadın, Lopatin içeri girer girmez, her zamanki jestiyle kolla-
rını yarım açıp ona doğru yürüyerek;

– İki saattir seni bekliyorum, dedi. Viyaçeslav Viktoroviç’in çalışmasına da engel oldum.

Lopatin yaşamında ilk kez herhangi bir his duymadan eski karısını öptü, masaya geçip yanına oturdu.

Viyaçeslav Viktoroviç hemen kalktı, bitişik odaya geçti.

Kseniya;

– Nasıl hissediyorsun bakalım kendini? diye sordu. Biraz zayıflamışsın, pek iyi görünmüyorsun.

Bunu, sanki kendisiyle birlikte olmadığı için zayıflamak ve kötü görünmekten kurtulamayacağını biliyormuş gibi bir ses tonuyla söylemişti.

Lopatin’in yüzünden bir an bir öfke parıltısı geçmiş olacak ki, Kseniya hemen oraya niçin geldiğini açıklamak gereğini duydu:

– Seni hemen bugün, muhakkak görmem gerekiyordu. Çünkü yarın bizimle öğle yemeği yiyeceksin. Yevgeni Alekseyeviç’le tanışmalı, buradaki yaşantımızı görmelisin.

Lopatin anlayamıyordu. Niçin onların evine yemek yemeye gidecekti? Yevgeni Alekseyeviç’le tanışmak, nasıl yaşadıklarını görmek zorunluğu nereden doğuyordu?

– Yarın sizinle öğle yemeği yemeye gelemem, dedi.

– Niçin gelemiyormuşsun?

– İşim var. Akşama değin stüdyoda çalışacağım.

– Öyleyse akşam yemeğine gel. Şurada, yakında oturuyoruz. Nasıl olsa yatmak için eve dönmeyecek misin? Önce bize uğrarsın, birlikte yemek yeriz.

Lopatin durdu, hiçbir şey söylemedi. Daha baştan aptallık etmişti, yarın işi olduğu için öğle yemeğine gelemeyeceğini söylemek en büyük saçmalıktı. Şimdi işin içinden nasıl çıkacaktı?

– Peki, stüdyo dönüşünde doğrudan doğruya size uğrarım, dedi. Dokuz buçuk, on arası...

Lopatin asker gömleğinin cebinden bir kalemle birlikte not defterini çıkardı, temiz bir sayfa açarak Kseniya'nın önüne koydu.

– Yaz adresini.

Kseniya adresi yazdı, defteri geriye verdikten sonra yerine oturdu, hiç sesini çıkarmadı. Lopatin'in yemek çağrısını kabul edeceğini umuyordu, anlaşılan. Ona, hangi iyi niyetlerle böyle bir öneride bulunduğunu, onun nasıl olur da önerisini geri çevirebileceğini söylemeye hazırlamıştı kendini. Şimdi ne diyeceğini bilmiyordu, daha doğrusu başka bir şey söylemeye hazırlıklı değildi.

Lopatin de acımasızca susuyordu. Eğer konuşmak istediği bir şey varsa Kseniya başlasındı.

Sonunda Kseniya;

– İki kişi tek göz odada kalıyoruz. Ama orası buradan daha sıcak, dedi.

Lopatin karşılık vermedi. Yerinden kalktı, gocuğunu çividen aldı, eski karısının omuzuna koymak için ona yaklaştı.

Kseniya;

– İstemez, zaten ben de gidecektim, diyerek ayağa kalktı.

Tam o sırada Viyeçeslav Viktoroviç annesinin odasından çıktı, durumu şöyle bir değerlendirdikten sonra Kseniya'nın kürkünü sedirin üstünden aldı, kadına verdi.

Lopatin gocuğunu giyiyordu. Viyaçeslav Viktoroviç ona baktı, arkadaşının, eski karısını geçirmek istemediğini sezerek onu bu işten kurtarmaya karar verdi.

– Sen giyinme, Kseniya'yı ben yolcu ederim, dedi. İçinden geçip eve girdiğimiz avluyu dönüşte bulamazsın. Onun için evde kal sen.

Paltosunu sırtına geçirdikten sonra Lopatin'in, bir zamanlar kuzey bölgesinden onun için getirdiği, uzun kulaklıklı, giyile gi-

yile yıpranmış şapkasını giydi. Kseniya'yı önüne katarak evden çıktı.

Bu sefer Kseniya ile Lopatin kucaklaşmadan ayrıldılar. Lopatin'in kendisini geçirmeye pek istekli olmamasına gücenen Kseniya ona elini uzatmakla yetindi.

Lopatin odada tek başına kalınca Viyaçeslav'la ilgili olarak şöyle düşündü: "Yarın akşama onu da yemeğe çağırdı mı acaba? Çağırdıysa akşam daha kolay geçer. Ama belki de çağırmak istememiştir. Savaştan önce olsa çağırmaması tuhaf kaçardı. Beni çağır, onu çağırma; olmaz. Oysa şimdi, böyle bir göç bölgesinde hiç de tuhaf kaçmıyor. Fazladan bir boğaz, kolay mı?"

Aradan on dakika bile geçmemiştir ki, Viyaçeslav geri döndü. Paltosunu, şapkasını çıkarırken;

– Hep senden yakındı durdu, dedi.

– Tahmin etmiştim.

– Hangi konuda yakındığını da tahmin ettin mi?

– Evet. Onu kendimden benim uzaklaştırdığımı, o, ilişkilerimizi düzeltmek için çırpınırken benim yeterince sıcak davranmadığımı söylemiştir sana.

– Aşağı yukarı böyle. Çok zeki bir adamsın vallahi!

– Sanmam... onun içini dışını bildiğim için tahmin ettim, böyle şeylerde fazla zekâyâ gerek yok.

– Kseniya bakımından hiç şansın yokmuş doğrusu.

– Tam tersine, şanslı bir adamım. Sonunda boşandım ya. Bu da bir şans... Geç olması hiç olmamasından daha iyi.

8

Ertesi gün Lopatin stüdyodaki işini umduğundan daha erken bitirdi. Tam on saat kesintisiz çalışmışlardı. Akşam dokuza doğru yönetmen, senaryo yazısının arasına koyduğu sigara kutusu

kapağını alarak;

– Koyduğumuz işarete geldik, dedi. Bundan daha ileri gitmeyelim, yoksa yarın yapacak işimiz kalmaz.

Sabahleyin çalışmaya başladıklarında koydukları işarete varmadan kalkmamaya karar vermişlerdi.

Böylece Lopatin, Kseniya'nın evine beklediğinden daha erken, saat dokuzda vardı.

Kseniya kapıyı birkaç zilden sonra açtı ancak. Giysisinin üstüne bir sabahlık geçirmişti.

– Buyur, bizim oda burası, diyerek holdeki üç kapıdan birincisini açtı. Bekle, şimdi dönüyorum.

Kseniya ortadan kayboldu. Lopatin girdiği dairenin iyi ısıtılmış olmasından dolayı duyduğu rahatlıkla üstündekileri çıkarmaya başladı.

Uzun hol boyunca askılıkların, kapıların üstünde, duvarlarda hep suluboya resimler asılıydı. Cılız lamba ışığında bunların iyi mi, kötü mü oldukları pek seçilmemekle birlikte hepsi de buranın güney doğasıyla ilgiliydi; kum tepeleri, saksaul çalıları, baharda gelinciklerle, çiçek açmış zerdali ağaçlarıyla bezenmiş kırlar...

Gocuğunu çıkardı, açık kapıdan geçerek büyük bir odaya girdi. Odada bir masa, yüksek arkalıklı iskemleler, bir büfe vardı. Masanın üstüne beş kişilik servis takımı konmuştu. Bütün bu eşyalar, daha önce burası yemek odası olarak kullanıldığı zamankinden değişik yerlere, duvara doğru çekilmişti. Boş duvara da iki kişilik bir karyola ile bir giysi dolabı dayanmıştı.

Holde olduğu gibi odanın duvarlarında da suluboya resimler asılıydı. Ötekiler iyi görülmüyordu, ama buradakilerin hepsi de açıkça seçilmekteydi. Eski Orta Asya görüntüleri. Arabalar, develer, deve kervanları, atlar, biniciler... Duvarda, altta asılı tablolarından birinde elinde kamçıyla atının üzerinde eyer kaşına

doğru eğilmiş bir Kazak, öbüründe ise bir yılki sürüsü resmedilmişti. Lopatin tabloları “Karazin” imzasını okudu ve Türkistan seferine katılmış bulunan bu eşsiz suluboya ressamının yazdığı kitapları anımsadı. Gençlik yıllarında güzel şeyler anlatan bu kitapları okumuştı.

Bu dairede daha önce oturan kişi Orta Asya’yı çok seviyor olmalıydı. Karazin’in tablolarını toplamış, evden giderken de hepsini olduğu gibi bırakmıştı.

Kseniya içeriye girdiğinde Lopatin sordu:

– Biliyor musun, bu evde daha önce kim oturmuş?

Eski karısı üzerinde sabahlığı çıkarmıştı. Sırtında şimdi, sa-
vaştan önceki son yılbaşına doğru büyük bir telaşla diktirdiği,
yılbaşı gecesine son anda yetişen, tanıdığı o şık giysisi vardı.

– İşte sen her zaman böylesin, diye karşılık verdi Kseniya.
Soracak başka bir şey bulamadın mı?

– Aklıma başka soru gelirse sorarım. Şu anda dikkatimi en
çok bu resimler çekti de...

– Yoksa Viyaçeslav bizim nasıl bir evde oturduğumuzu söy-
lemedi mi?

– Ben sormadım ki... Tabloları görünce merak ettim.

– Ev konusunda şans yüzümüze güldü. Ev milli savunmanın-
mış, buradaki askeri okulun komutanı dul bir generale vermişler
oturması için. Generalin subay olan yetişkin bir de oğlu varmış.
General savaş çıkmadan epey önce başka bir göreve atanmış,
oğlu ise savaşla birlikte ayrılmış evden. Her şeyi olduğu gibi bı-
rakmışlar, dairenin anahtarını da KEÇ’e vermişler. KEÇ...

– Açıklamana gerek yok, KEÇ’in ne olduğunu biliyorum.

– Tabloların bize kalışı işte böyle. Sonra tiyatromuz Mosko-
va’dan buraya göç edince oyuncularını yerleştirecek ev bulama-
mışlar. Yerel yöneticiler bu işi nasıl hallettiler, bilmem. Daire-
siyle ilgili olarak cephede savaşan generale telgraf mı çektiler,

yoksa telefon mu ettiler... Komutanın çektiği telgraf tiyatrodaki herkesin ezberindedir. Sözcüğü sözcüğüne şöyle: “Sanat adamlarına büyük saygım vardır. Onların çıplak duvarlı bir eve yerleştirilmelerine gönlüm razı olmaz. Bizim ev işlerine yarayacaksa sevinirim. Bir fakirhanemiz var işte. Buyursunlar. İvan Yefimov.” İmzayı hep böyle atarmış. Adı, soyadı kısaltılmadan.

– Tanırım generali.

– Gördün mü!...

Kseniya bu gibi durumlarda her zaman yaptığı gibi, “Gördün mü, bilirsin ama bilmezlikten gelirsin!” demeye hazırlanmış, ama yarıda kesmişti. Artık karı koca olmadıklarını son anda anımsadığı için sözünü tamamlamamıştı, anlaşılan.

Lopatin de eskiden olsa söyleyeceği şeyi şimdi, dilini tuttu, söylemedi. Kseniya ile kocasının oturdukları dairenin sahibiyle yakında görüşeceklerdi belki de. Ama bunu söylemeye gerek görmedi.

Kseniya konuşmasını sürdürdü:

– Generalin telgrafı üzerine evde ne varsa olduğu gibi bırakarak bizleri buraya yerleştirdiler. SSCB devlet sanatçısı olan bir oyuncuya –kendisi filmde oynamak için Alma-Ata’da bulunuyor şimdi– sanat yönetmenimize ve tiyatro yöneticisine birer oda verdiler. Eski yönetici tiyatrodan ayrılınca onun yeri Yevgeni Alekseyeviç’e, yani bize kaldı. Aman, sen de nereden sordun! Bak, bir sürü zamanımız boşa gitti! Dün benimle konuşmaya hiç niyetli değildin. Ama, görüyorsun, konuşmadan olmuyor.

Lopatin masadaki tabakları göstererek sordu:

– Daha başka kimler gelecek?

– Bizim sanat yönetmeni, bir de benim bir kadın arkadaşım. Arkadaşım kendisi askıntı oldu. Stalingrad’dan yazdığın röportajları çok beğenmiş, seni görmek istiyor. Yevgeni Alekseyeviç ile sanat yönetmeni biraz gecikebilirler. Buradaki hükümet gö-

revlileri şimdiki temsili görmemişler de. Fazla gecikmeden geleceklerini telefonla bildirdiler. Bizim tiyatroyu çok severler ama başlarını kaşıyacak vakitleri yok adamların, her zaman gelemiyorlar.

Lopatin, Kseniya'nın hiçbir şeyi, hiçbir zaman vaktinde yetiştiremediğini bildiğinden;

– Biliyorum ben çok erken geldim. Henüz hazırlıkların bitmemiştir. Onun için sen mutfığa git, ben oturur beklerim, dedi.

– Önemli değil, Nika yapıyor o işleri. Seninle konuşmak istediğimi söyledim. Anlayışlıdır.

Nika, az önce sözünü ettiği kadın arkadaşıydı.

– İyi, konuşalım öyleyse. E, ne konuşacağız? Kızımız mı var gündemde?

Kseniya üzgün üzgün baktı. Konuşmaya kızlarından başlamayı düşünmemiştir herhalde, ama o konu açılmıştı bir kere.

– Nina'dan bir mektup aldım. Çok iyi bir mektup. Göstereyim mi?

– Ver bakalım.

Kseniya yatağın yanına gitti, yastığın altından bir zarf çıkardı. Her zamanki alışkanlığıydı bu; gelen mektupları yastığının altına sokuşturur, geceleri kalkar kalkar okurdu. Beş yıl kadar oluyordu. Bir keresinde eve ondan önce dönüp, yatmak için yatağa girdiğinde böyle bir mektup bulmuştu, oradan biliyordu. O zaman bulduğu mektubun ilk satırları gözüne ilişmiş, okumadan gerisin geriye yastığın altına sokmuştu. Şimdi de başka bir adamla, başka bir yatakta yatıyordu, ama alışkanlık eski alışkanlığıydı.

Kızının gönderdiği mektup gerçekten iyiydi; güçlülerin zayıflara yazdıkları türden, ölçülü, güven verici bir mektup. Mektubun başında babasından bir telgraf aldığını, Stalingrad'dan dönüşünü bildirdiğini yazıyordu. Sonra birkaç satırla kendisinden

söz ederek durumunu anlatıyor, annesinden kendisini merak etmemesini istiyordu.

Lopatin mektubu okuyup bitirdikten sonra geri verdi.

Kseniya;

– Öyle sanıyorum ki, savaş bitene değin bu konuda seninle kesin karar vermemeliyiz, dedi. Yevgeni Alekseyeviç’le konuştum, o da benim gibi düşünüyor.

Lopatin az kaldı haksız bir öfkenin etkisine kapılacaktı, sustu. Kızı hakkında ne diye konuşmasındı Yevgeni Alekseyevi’le? Kocasını değil miydi? Her şeyi danışıp görüşecekti elbet.

Lopatin;

– Karar vereceğimiz ne var ki? diye sordu. Eğer savaşın sonuna dek bana bir şey olursa kararı ikimiz değil, kızınla sen vereceksiniz. Neredeyse on altısına basıyor.

– Sana ne olacak canım! Aklını böyle şeylere takma!

– Eğer bana bir şey olmazsa kız benimle kalacak demektir. Gerisi ev sorunumuz. Evde kimin kalacağı sorunu. Ona da savaştan sonra karar veriliriz.

Kseniya sertleşti.

– Senden ev isteyen mi var? Yevgeni Alekseyeviç’in de Moskova’da bir dairesi bulunuyor.

Kseniya’nın öfkesi içtendi, Lopatin bunu biliyordu. Açıgöz-lülük şurada dursun, günlük yaşamında bile beceriklilik ona göre değildi. Öfkesine gelince, gelip geçiciydi. Yeni kocası Yevgeni Alekseyeviç de öyle, o da gelip geçiciydi belki... Savaş bitince Yevgeni Alekseyeviç’le ilişkileri ne olurdu, bunu kimse kestiremezdi; Kseniya’nın kendisi bile...

Lopatin eski karısını kendi sözleriyle faka bastırmak istemiyordu, onun için sustu.

Kseniya;

– İyi öyleyse, dedi. Savaştan sonra olacak şeyler için şimdi-

den konuşmaya gerek yok. Ama baharda, meyvelerin çıkmasıyla birlikte Nina'yı buraya çağırabilir miyim? Bizimle bir süre kalsın. Yevgeni Aleksayeviç'le konuştum, kabul etti. Gördüğün zaman onun ne iyi bir insan olduğunu kendin de anlayacaksın.

– İyi bir insan olabilir, ona ne diyebilirim ki? Ama kızın yanınıza gelmesini ben istemem.

– Neden? Her şeyi düşünüp taşındık.

– Her şeyi düşünmüşsünüz ama onun baharda derslerinin olduğunu, dokuzuncu sınıfta okuduğunu unutmuşsunuz.

– Peki, yazın?

– Yazın da gelmesin. Kendi evini kurmuşsun, kendine göre bir düzenin var. Ne diye kızcağızı özel yaşantının içine sokup kafasını karıştıracaksın. Gelmesini istemiyorum.

– Ya mektup yazıp gelmesini ısrarla istersem!

– İstersen yaz. Kabul edeceğini sanmıyorum.

Lopatin bunu emin bir sesle söylerken, annesine değil, kendine benzeyen kızının Kseniya'nın önerisini kabul etmeyeceğini biliyordu, çünkü kızının yerinde olsa o da kabul etmezdi.

Kseniya;

– Peki, ilerde sen kendi yaşantının da değişikliğe uğrayabileceğini hiç düşünmedin mi? diye sordu.

– Şimdilik düşünmüyorum.

Lopatin bunu söylerken sözlerinden başka bir anlam çıkarılmamasına çalışmıştı, ancak Kseniya kendine göre anladı Lopatin'in yanıtını.

– Bana kızmanı, sözlerimden alınmanı istemem, ama ben çok mutluyum. Gerçi bunu söylemek pek hoş değil ama...

– Çok iyi. Ben de senin şunu iyi anlamanı isterim ki, şimdiki durumumdan memnunum. Ne demek istediğimin yorumunu sana bırakıyorum.

Kseniya'nın gözlerinden akan yaşlar yanaklarından aşağı süz­l­dü.

– Hayır, yalan söylüyorsun! Kendimi sana karşı suçlu hisset­meyeyim diye söylüyorsun bunları.

Bakındı şu kadına! Tam beklediği çıkmıştı Lopatin'in. O, Kseniya'nın işine yarayamazdı, ama Kseniya istiyordu ki, ken­disi eski kocasının bir işine yarasın!

– Dinle beni, Ksuyuşa!

Bu sözü işitince Kseniya şöyle bir irkildi, yüzü gerildi. Çok­­tandır ondan böyle okşayıcı bir sesleniş işitmemişti. Lopatin bunu eski karısına kocalık sevgisinin kabardığı anlarda değil, zamanla gittikçe azalan, insanın insana karşı duyduğu iyicil duygularla söylerdi. İyicil duyguları da Kseniya son yıllarda tü­müyle yok etmişti.

– Şunu kafana iyice sok: Eğer seninle yeniden karı koca ol­mak isteseydim bu eve, sizin evinize adımımı bile atmazdım.

“İstemek” sözü Kseniya'nın kendi sözüydü, Lopatin karşı­­sındaki onu anlaması için özellikle kullanmıştı.

– Öyleyse, niçin geldim buraya? Nasıl yıkabilirim diye ya­bancı bir evin havasını koklamak için mi? Benim yönümden çok ilkel, alçakça bir davranış olurdu bu. Diyelim, zayıf bir adam­dım da onun için geldim. Hoş, kendimin zayıf olduğumu düşün­müyorum ya... Ama belki sen düşünüyorsundur. Bu duruma gö­re ne diye çağırdın beni buraya? Eğer hâlâ sende gözüm varsa ve beni bu düşüncelerle çağırdıysan kendi yönünden hiç de hoş bir davranış değil!

Kseniya karşı çıkar gibi ellerini kaldırdı.

Lopatin'in çok iyi tanıdığı, kolsuz giysisiyle daha bir geliştiri­p güzelleştirdiği bu hareket, “Benim için nasıl da böyle düşü­nebilirsin?” der gibiydi.

Lopatin onun bu hareketinin ardından sözle de açıklama yap­

masına fırsat vermeden;

– Peki, peki, madem öyle değil, bu konuda sözü uzatmamıza gerek yok, dedi. Artık her şeyi açıklığa kavuşturduğumuza göre, sana söz veriyorum, bütün akşam sana karşı iyi olacağım.

Ancak bu şaka yollu söz verişte erken davrandığını anlamakta gecikmedi, çünkü ne iyi bir insan olduğunu göstermeden önce bir kez daha kötü davranması gerekecekti.

Kseniya birden konuyu değiştirerek, ansızın ölüveren Gelya'yı Moskova'da nasıl toprağa verdiklerini sordu. Çok acımasız davrandığı bir kadının gömülme törenine Lopatin nasıl olup da katılmıştı? Bu olayı Kseniya'ya, Gelya gömülürken yanında bulunan cadı karılardan biri yazmış olmalıydı. Lopatin gömütü zamanında kazıp hazırlamayan sarhoş kazıcılara sövüp sayarken bu kadınlar oralarda dolaşıp duruyorlardı. Gelya'yı gömdükleri Danilov gömütlüğünde değil. Vagankov'da böyle bir gecikme dolayısıyla ordu gazetesi yönetmeninin bir yıl kadar önce kazıcılara nasıl kızdığını anımsayarak sövmüştü Lopatin de.

Gömüt kazılıp bitirildikten, tabut çukura indirildikten sonra Lopatin donmuş bir keseği kapağın başucuna ilk fırlattığı zaman cadı karılardan biri çığlığı basmıştı: “Ah, yüzünün bulunduğu tarafa atma! Çok acır!” Lopatin öfkeyle, cenaze törenini Kseniya'ya bu aptal kadının anlattığını düşünüyordu şimdi.

Kseniya;

– Bana yazdıklarına göre, sen o ölmekten önce de hastanede yandıymışsın, dedi.

Kseniya'nın yüzünde anlamsız bir merak belirmişti. Lopatin bunun nedenini çok iyi anlıyordu.

Lopatin, kendisi bulunmadığı zamanlar evinde çanak yalayıcılığı yapan, eve geldiğinde de bazen keyfini kaçırان, karısının başka erkeklerle ilgilenme dönemlerinde Kseniya'ya sırdaşlık eden bu fazlaca boyalı, sigara tiryakisi kadından, Gelya'dan hiç

hoşlanmazdı. 1941 yılının aralığında bir içtenlik gösterisi sırasında Gelya birdenbire kalkıp karısı hakkındaki düşüncelerini söylediğinde de ona karşı minnet duymamıştı. Ama Stalingrad cephesinden dönüşünde gazetede ki yazıhanesine bir hastabakıcının getirip bıraktığı bir pusulayı bulunca gecikmeden hastaneye gitmişti. Gelya mektubunda, “galiba ölmek üzere olduğu”nu yazıyor, hemen gelmesini istiyordu. İnsanlar bu gibi konularda şaka yapmayacaklarına göre kadının yazdıkları gerçek olmalıydı. Düşündüğü gibi de çıktı. Mektup gazeteye geleli bir haftadan fazla olmuştu. Hastaneye gittiğinde, pusulayı ona getiren hastabakıcı kadın onu koğuşun kapısında durdurdu ve fısıltıyla Angelina(*) Georgiyevna’nın gidici olduğunu söyledi. Kanseri hastasıydı, bir iki günden fazla yaşamazdı.

Koğuşa girince tanınmayacak derecede zayıflayıp çökmüş, saçları diplerinden bir parmak boyu ağarmış bir kadınla karşılaştı. On gün önce, ona mektubu yazarken söyleyeceği bir şeyler olmalıydı. Başka türlü ne diye mektup yazmak istesindi? Ama şimdi hiçbir şey söyleyecek durumda değildi. Lopatin’e suçluymuş gibi, şaşırmış gibi baktı. Artık Lopatin’in geleceğinden umudunu kesmiş olmalıydı. Sonra anlaşılmaz, birbiriyle ilintisiz sözler fısıldayarak yeniden dalıp gitti. Ağrı kesici iğne vuruyorlardı anlaşılan.

Lopatin bir süre kaldıktan sonra hastaneden ayrıldı. Aradan iki gün geçince, onun hastaneye gelişinden ötürü ölen kadının bir yakını olduğu kararına varan aynı hastabakıcı, gazeteye uğrayarak Lopatin’i buldu; sabahleyin Angelina Georgiyevna’nın ruhunu teslim ettiğini, ölüyü alıp gömmeleri gerektiğini haber verdi.

Gazetede bu işten anlayan insanlardan ne yapması gerektiği-

(*) Gelya, Angelina’nın küçüklük adı. (ÇN)

ni sorup öğrenen Lopatin akrabası bir kadının öldüğünü bildirdi –başka türlü ölümüyle ilgilenmesi garip kaçardı–, her türlü yar-dımı sağlayarak tabut, kamyon ve gereken kişilere verilecek pa-rayı buldu.

Sonra sıra gömülmeye geliyordu. Gömütlükte kendisinden başka üç kişi daha vardı. Hiçbirini tanımadığı, okur yazar takı-mından, Moskovalı üç kocakarıydı bunlar. Onlardan birine ap-tallık edip, ölen kadını hastanedeyken görmeye gittiğini söyle-miştii. İşte sonunda bu iş gelmişti başına! Kseniya ile arasında geçen bu gereksiz konuşma bunun sonucuydu.

– Şaşıyorum doğrusu, gene de nasıl gittin onu görmeye? Benim bildiğim, onu hiç sevmezdin, dedi Kseniya.

Lopatin kızdı.

– Bunun sevip sevmemekle ne ilgisi var? Öleceğini yazınca ben de gittim.

Kseniya bir türlü yatışmak bilmiyordu.

– Peki, ne diye sana mektup göndersin? Ne istedi senden? Sana neler anlattı?

– Neden mektup gönderdiğini bilmiyorum. Senin sayende ta-nıştığımız için aklına gelmiş olmalıyım. Yalnız başına bir insan ölüyor, kimsiz kimsesiz, o yüzden yazmıştır herhalde. Bunda anlamayacak ne var?

– Onun hakkında neden böyle kaba konuşuyorsun?

– Kaba konuştuğum filan yok. Hemen telaşa kapılma baka-lım. Kadıncağız ölmüş gitmiş, sen hâlâ telaş içindesin.

Lopatin eski karısının gözlerinin içine bakarak nefretle ekle-di:

– Boşuna kaygılanıyorsun. Korkma, ölmeden önce bana bir şey söylemedi.

Kseniya meydan okurcasına;

– Zaten sana ne söyleyebilirdi ki? diye efelendi.

Lopatin'in öfkesi geçmemişti.

– Madem söyleyeceği bir şey yoktu, öyleyse ne diye telaşlanıyorsun, söyler misin?

Tedirgin edici düşüncelerin etkisinden bir türlü kurtulamayan kadın dikbaşlılıkla;

– Ona ne diye gittiğini aklım almıyor da, dedi. Seni bunca süredir hiç anlamamışım meğer!

Lopatin'in yüzü iyice asıldı.

– Bak, bu doğru işte.

Ölmüş bir kadın üstüne bu saçma sapan konuşmalardan sonra Lopatin kalkıp gitmeyi öylesine istiyordu ki! Tam o sırada, kapının ardından bir kadın sesi gelmemiş olsaydı, gerçekten de yapacaktı bunu.

Kadın içeriden;

– Kseniya, bana biraz yardım etmen gerekiyor, diye seslendi.

Lopatin dönüp baktı ve kapı aralığından, sanki daha önceden tanıdığı biriymiş gibi gelen bir yüz gördü.

Kseniya yerinden kalktı, sonra kapıya doğru hızla yürüdü.

– Şimdi, şimdi geliyorum! Kusura bakma, ne olur!

Kendine odadan sıvışma olanağı veren bu sese ne denli sevinse azdı. Eskiden, daha Lopatin'le evliyken böyle bir açmaza düştüğünde ne söyleyeceğini şaşırır; ya ağlamaya başlardı ya da fenalık nöbetleri geçirirdi. Ama şimdiki yeni durumunda ikisini de yapamıyordu, çünkü çok anlamsız kaçardı.

Kseniya kapıyı kapatıp dışarı çıktığında Lopatin alaylı alaylı bunları düşünüyordu. Bu basit düşüncede bile geçmişten kopmanın verdiği sevincin küçük de olsa bir kırıntısı bulunmaktaydı.

Kseniya'yı çağıran kadın bir dakika sonra içeri girdi. Yüksek topuklu ayakkabılarıyla hızlı hızlı yürüyordu. Nedense Lopatin'in en başta dikkatini çeken şey, onun bu hızlı yürüyüşü oldu. Bir kadın için biraz genişçe omuzları, dik tuttuğu başı, erkeğimsi kısa kesilmiş saçları, gülümsüyormuş hissini veren yüzü, çıkık elmacık kemikleri belirgin özellikleriydi.

Kadın içeri girdiğinde Lopatin'e başını çevirip bakmamıştı bile. Gene de Lopatin tanıdı onu. Trende gelirken koridor penceresinin önünde sigara içen kadının ta kendisiydi.

Onun kendisine yaklaştığını gören Lopatin ayağa kalkınca;
 – Merhaba! Vasili Nikolayeviç'siniz, değil mi? diye sordu. Ben de Nika Nikolayevna. Kısaca Nika diyebilirsiniz. Kseniya sizin yanınızda oturmamı, eğer siz oturmazsanız benim de ayakta durmamı söyledi.

Lopatin burada herkesin eski karısını Kseniya diye çağırdığını farketmişti. Anlaşılan, yeni kocası onun yapamadığı şeyi yapmış, kedi köpek adına benzeyen Siyunya'yı kullandırmamayı başarmıştı.

– Nedense sizi ilk görüşte tanıyamadım, dedi Lopatin. Oysa trende, pek hoş kaçmasa da, gözlerimi üzerinizden hiç ayırmamıştım.

– Gelir gelmez saçlarımı kestirdim de herhalde ondan. Oysa ben bu ikinci karşılaşmamızdan önce sizin kim olduğunuzu biliyordum. Kseniya'da resminizi görmüştüm. Gerçi resimde sivil giyimliydiniz, üstelik daha gençtiniz; gene de trende bakıştığımız binbaşığı hemen tanıdım.

– Benim geliş nedenim belli. Peki, sizin bu evde ne işiniz var?

– Kendime göre nedenlerim var benim de. Sizinle tanışmayı

çok istiyordum. Kseniya'ya çok ısrar ettim beni de çağırсын diye. Ama kendi payımı da getirdim. Şimdi birbirlerine yemeğe giderken herkes böyle yapıyor. Getirdiğim tavuk zayıfça ama olsun...

Gülünç bir biçimde burnunun derisini buruşturdu, gülümse-di.

Lopatin;

– Peki, durup dururken benimle tanışmayı neden istediniz? diye sordu.

Bunu senlibenli bir biçimde, küstanlığa varan bir tonla söylemişti. Kendi güzelliğinin bilincinde, kendine aşırı güvenen kadınlara karşı bu ses tonuyla konuşurdu bazen. Sanki bununla, “Biliyorum, sizin hoşunuza gitmiyorum, gidebileceğimi de pek sanmam. Ama öyledir diye sakın benim yanımda aptalca konuşmaya kalkmayın, hele bayağılıklardan sakının. Yoksa paparayı yersiniz ha!” demek ister gibiydi.

– Stalingrad’la ilgili yazdığınız röportajları okumuştum, o yüzden sizinle tanışmak istedim, diye karşılık verdi kadın. Hem sonra Kseniya resminizi elinde tutarak uzun uzun sizi anlattı. Daha doğrusu sizi bırakışının nedenlerini. Gözüpekmişsiniz, zekiymişsiniz, neredeyse mükemmellik örneğiymişsiniz. Gene de bırakmış sizi. Ben bu işten bir şey anlamadım. Oysa her şeyi anlamak isteyen biriyim.

– Bunda anlamayacak ne var? Benden bıktığı için bıraktı. Olmaz mı yani böyle şeyler?

Kadın önce “bırakmak” sözüne Lopatin’in karşı çıkacağını umarak kullanmıştı, ama o karşı çıkmayınca rahatladı.

– “Bırakmak” sözünü kasıtlı kullandım. “Ben çiçek ya da mektup muyum ki, bırakıldım?” –Bu dizeyi alay eder gibi bir sesle, uzatarak okumuştı.– Ha, yeri gelmişken söyleyeyim, Ahmatova da burada, Taşkent’te.

– Burada olduğunu sağır sultan duydu. Üstelik onun bu şiiri-
ni ben sizin yaşıncıdayken okumuştum.

– Sanmam. Ben yirmi dokuz yaşıncıdayım. Yirmi dokuz yaş,
dokuz ay. Yuvarlak hesap otuz diyebiliriz.

– Demek ki birkaç yaş daha gençken okumuşum. Siz en iyi-
si bana şunu söyleyin, Nika!

Lopatin kadının adını alaylı bir sesle söylemişti.

– Şey, sizi Nika diye çağırمام az da olsa korku vermiyor
mu size? Savaş sırasında zafer tanrıçasının adıyla çağırılmak is-
tenen tüylerini ürpertebilir de...

– Bana korku verdiği filan yok. Eğer sizi korkutuyorsa bana
Nika Nikolayevna diyebilirsiniz.

Lopatin gülümsemeyi bıraktı.

– Peki, hangisini kullanacağımı biraz düşüneyim. Şey, hoş
karşılanmayacak merakım için bağışlayın beni. Neden trende
öyleydiniz de şimdi başka türlüünüz? Sanki o zaman başınız-
dan önemli bir olay geçmiş gibi bir duruşunuz vardı. Size göz-
lerimi dikip bakmamın bir nedeni sizin dikkatle süzülecek bir
kadın olmanızda elbette, ama “Bu kadında bir şey var, bir fela-
kete uğramış gibi,” diye düşündüğüm için baktım size daha çok.

– Trende başka türlüysen yalnızlığı beceremediğim içindir.
O zaman, doğrusunu söylemek gerekirse, zor bir durumdaydım.

– Eğer istemiyorsanız açıklamamıza gerek yok.

– Tersine, açıklamadan edemeyeceğim, çünkü başka türlü ra-
hat konuşamam... Kısaca durumu nasıl anlatsam, bilmem ki. O
sırada babamın yanına gidiyordum. Babam Kızıl Ordu’da umut-
suz hastalar kliniğindeydi. Böyle hastanelerin varlığından habe-
riniz vardır elbette. Aslında başka adlarla anılırlar hepsi de. Bi-
liyorsunuz, değil mi?

– Biliyorum.

– Hani, bir kez girdikten sonra, başkası çıkarmadıkça kendi

başlarına çıkamayacakları yerlerdir buraları. Kimi hastaları alırlar, kimilerini hiç almazlar. Babamın eli ayağı yerindedir; ancak yaralandıktan sonra inme geldi, şimdi ayağa kalkamayacak durumda. Karısı onu hastaneden götürmek istediği halde o istemiyor. Üvey annem gelip babamı ikna etmemi yazmıştı bana.

– İkna ettiniz mi bari?

– Nerede? Acıyor karısına, gitmek istemiyor. Üvey annem çok genç bir kadın, otuz beşini yeni doldurmuş. Babam annemi bırakıp bu kadına on beş yıl önce gitti. İşte o yüzden hep nefret ettim üvey annem olacak bu kadından. Ama şimdi babamı yanına almak istiyor. Bir yıl var ki, hastanenin bulunduğu kentte bir oda tuttu, Tanrı'nın her günü babamı görmeye gidiyor. Doktorlar, hastanın durumunun değişmeyeceğini söyleyince de onu yanına almaya karar vermiş. Ama babam razı olmuyor. Bu durum karşısında ne yapsın kadıncağız? Eli kolu bağlı. Yıllarca nefret ettiğim, böyle davranınakla en iyisini yaptığımı inandığım o kadına karşı utanıyorum şimdi. Ben olsam onun gibi davranabilir miydim, emin değilim. Belki de yapamazdım.

Lopatin;

– Yapamayacağınızı nereden çıkarıyorsunuz? diye sordu.

– Kendim hakkında iyi düşünüp de sonradan kötü olmaktan her zaman korkmuşumdur. Siz korkmaz mısınız?

– Hayır. Ama sanırım sizi anlıyorum.

– Anlamanıza sevindim. İşte trende giderken babamı düşünüyordum. Babam bizi bırakıp gittiğinde, gencecik bir kızken annemi göz önüne alarak babamın mutsuz olmasını isterdim. Tümöyle değilse bile biraz mutsuz olmasını. Oysa tam tersine, bizim yanıımızdan gittikten sonra savaş başlayana dek yaşamı hep iyi geçmiştir. Trende sizi, aldığınız yaralardan dolayı iki şeridiniz ve göğsünüzde nişanınızla pencerenin önünde görünce kendi kendime, neden böyle oluyor, diye düşündüm. Neden ba-

bam askere çağrılıp cepheye gönderilir gönderilmez daha ilk gününde korkunç bir yara almıştı? Hem de bir şarapnel parçasından... Artık mutluluk nedir tadamayacaktı. İşte böyle düşündüğüm sırada sizi gördüm. Belki ailenizin yanına gidiyordunuz. İki yara almıştınız, ama düzelmiştiniz; yepyeni bir nişanınız vardı. Yüzünüzden anlaşıldığına göre durumundan hoşnut, işleri yolunda bir insan... Neden böyle, diyordum. Her şeyi düzgün giden babam bir günde, bir saniye içinde nasıl tepetaklak oluyor, işleri ters gidiyordu? Görüyorsunuz ya, kısaca söyleyeceğim sözleri aptalcasına uzattım, sanki sizin kötülüğünüzü istermişçesine yüzünüze baktığımı söyledim. Oysa kötülüğünüzü filan istemiş değildim. Gene de şimdi size söylediğim gibi, o zamanki düşüncelerim de ipe sapa gelmez şeylerdi. Sonradan anlaşıldı ki, sizi bekleyen olaylar da pek iç açıcı değilmiş. Her şeye boş veriyormuşsunuz gibi bir görünüşünüz vardı.

Kadın böyle söyleyerek alaylı alaylı güldü.

– Şey, yanınızda sigara var mı? Benimkini mutfakta unuttum da...

Lopatin sigara uzattı.

– Öyle sanıyorum ki, sizde kadınları içlerini dökmeye iten bir şey var.

– İç dökmelere, özellikle kadınlarınkine katlanamam. Önceden hazırlanmışlık sezdiğimden midir, nedir, iç dökme, “itiraf” sözünü bile sevmem. Oysa siz aklınızdan nasıl geçtiyse öylece anlatıverdiniz. Bunları iç dökme sayabilir miyiz? Üstelik kadınca bir iç dökme? Kadınca iç dökmeler genellikle pantolon giymiş kadınlara özgü bir şeydir. Siz en iyisi şunu itiraf edin, sigarayı çoktan beri mi içiyorsunuz?

– Çok değil. Savaştan sonra başladım. Belli mi?

– Evet.

– Ya siz?

– Ben de lise yıllarımdan beri. Önceleri tuvalette ya da avcumda gizleyerek içerdim.

– Savaşta arttı mı sizde de?

– Tersine azaldı. Her zaman, her yerde tütün bulmak kolay değil.

– Gene de tehlike arttıkça insanın canı daha çok sigara içmek istiyor, öyle değil mi?

– Ben bununla onun arasında bir ilişki göremiyorum. Tehlike varsa korku duyarım, canım sigara içmek istediğinde de bulursam tütürürüm.

– Sizinle konuşmak çok hoşuma gidiyor.

– Sevindim buna.

– Söyler misiniz, Vasili Nikolayeviç...

Kadın belki önemli bir şey söylemek üzereydi ki, tam o sırada koridordan gelen bir zil sesi duyunca kapıyı açmak üzere çıktı.

Lopatin, Kseniya için, “Eh şimdi kocasını göreceğiz bakalım,” diye düşündü. Onun nasıl bir adam olabileceğini gözünün önüne getiremiyordu. Kseniya’dan her türlü beklenebileceğine göre, kocası da her türlü olabilirdi.

Lopatin’in, Nika diye çağırmaya karar verdiği kadının hemen arkasından odaya pek genç sayılmayacak yaşta, oldukça uzun boylu bir kadın daha girdi. Yanında da ona göre kısacık kalan, orta boylu bir adam vardı.

Kseniya’nın yeni kocası sağlam yapılı, sarışın, yakışıklı bir adamdı. Sağlıklı, kendine güvenen bir kişi olduğu yüzünden de belliydi. Kseniya ile aynı yaşta gözüküyordu, gerçekten de öyleydi herhalde.

Lopatin uzun boylu kadına doğru bir adım atmıştı ki, kadın beceriksiz bir hareketle elini salladıktan sonra yüksek sesle, bağırırcasına;

– Şimdi dönerim! diyerek, selam vermeden dışarı çıktı.

Kseniya'nın yeni kocası ise Lopatin'e yaklaştı, soğuktan üşüyen güçlü elini uzattıktan sonra;

– Merhaba, Vasili Nikolayeviç! dedi. Ben Vedenev! Bize gelmeyi kabul etmenize çok sevindim.

Lopatin yan gözle Nika'ya baktı. Beriki burnunu gülünç bir biçimde buruşturarak ortada dikiliyordu. Bu eğlenceli tanışma sahnesine tanık olmaktan kıvanç duyduğu söylenebilirdi.

Lopatin onun için, “Senin yerinde bir başka kadın olsa holde beklerdi. Sen böyle istediğine göre kal bakalım!” diye düşünerek Kseniya'nın yeni kocasına bir sigara uzattı.

– Sizinle tanıştığıma ben de sevindim. Ve işin en başında her şeyi yerli yerine oturtalım. Ne ben bir durumdan dolayı zarar görmüş bir kişiyim, ne de siz o durumun sorumlusunuz. Olanlar hepimizin yararınadır. Öyleyse kendi yerimizi bilelim, dostça oturalım ve eğer evinizde varsa karşılaşmamızın şerefine votkamızı içelim.

O sırada uzun boylu kadın yeniden odaya girdi.

– Şimdi sizinle tanışabiliriz, Vasili Nikolayeviç! Burnumu pudraladım, öyle sanıyorum ki, ilk tanışma için yeterince güzelleşmiş sayılıyım.

Bunları öylesine yüksek sesle söylemişti ki, konuşması bitince odaya bir sessizlik çöktü.

Lopatin kadının iri, soğuktan kızarmış elini öptü.

– Merhaba, Zinaida Antonovna! dedi. Sizinle tanışmayı çoktandır istiyordum. İki kez o fırsat doğdu, kısmet değilmiş, tanışmadım.

– Sizden yalan söylememenizi rica edeceğim. Birisi benim hakkımda yalan söylerse buna dayanamam; ya ısırırım, ya da tekme atarım. Tam bir cadı olurum o zaman. Eğer gerçekten isteseydiniz benimle tanışırdınız. Ancak ben iyi yürekli, gururuna düşkün bir cadıyım; onun için gerçekten hoşuna gittiğim kişile-

ri ısırdığım görülmemiştir.

Uzun boylu kadın sözlerine önce kendisi, erkeksi gür bir sesle güldü, Lopatin'in uzattığı sigarayı da almadı.

– İstemem. Sigara içmiyorum. Gerçi sigara içmek bana yakışır. Özellikle de pipo...

Kadın bir kahkaha daha attıktan sonra Lopatin'i çekinmeden, tepeden tırnağa süzdü.

– Cepheden gönderdiğiniz röportajları okurken sizi bıyıklı, yiğit görünümlü, esmer bir erkek güzeli olarak düşünmüştüm. Oysa tıpkı kocam gibi, devrim öncesi üniversitelerden birini bitirmiş normal aydınlardan birisiniz. Yaşınız kaç?

– Kırk altı.

– Tam kocam gibi. O da şimdi cephede, sağlık tabur komutanıdır. Mektuplarında gerçekleri hep gizler. Gerçi bunun bir tehlikesi olduğunu sanmıyorum. Yazdıkları arasında yalan var mı, dersiniz?

– Vardır herhalde.

– Doğruyu söylemekle iyi ettiniz. Çünkü büyüklerin yanında yalan söylememeli. Ben sizden büyüğüm. Elli üçündeyim.

Aslında daha genç gösteriyordu. Gerçi her şeyi sezen zeki görünüşü, erkeksi kemerli burnu, ağarmış gür saçları daha genç göstermesine büyük engeldi, ama onun çekiciliği, gençlikten çok yaşlılıktan ileri geliyordu.

Lopatin;

– Sizi ilk kez devrimden önce, “Makbet”te oynarken görmüştüm, dedi.

– Balkondan mı seyretmiştiniz?

– Evet, balkondan.

– Bakın, bu sözde biz oyuncuların karşı koyamayacağı bir çekicilik, bir tiyatro sırrı gizlidir. Nedendir bilmem, bizler yaşananca, gençlik günlerinde bizleri özellikle balkondan izlemiş

seyircilerimiz tarafından anılmak isteriz. Balkondan seyredilen artistler hakkındaki anılar, bir zamanlar bitpazarından alınmış, insanın sevdiği eşyalara benzer. Mantıksal çelişkiye karşın bu böyledir...

Kseniya'nın kocası;

– Zinaida Antonovna şimdi bizim sanat yönetmenimizdir, dedi.

Kadın yeniden bir “Hımmm!” çektikten sonra;

– Ama onlar beni gerisin geri oyuncuların arasına katmak istiyorlar, diye karşılık verdi. Çünkü ben onlara göz açtırmıyorum. Diyorum ki, tiyatro bir tapınaktır. Sahnede kimsenin keçe çizmelerle dolaşmasına izin vermiyorum. İlk provalarda bile...

Bu kadının şimdi bir sanat yönetmeni olması, Lopatin'in onun hakkında tek bilmediği şeydi. Bunun dışında onu her yönüyle tanımaktaydı. Eğer zihni o sırada Kseniya'nın yeni kocasının nasıl görüldüğüyle meşgul olmasaydı, kadın daha kapıdan girer girmez tanırdı. Çünkü o, Moskova'da kimilerinin fazlaca sivri, kimilerinin ayrık bulduğu, ama her zaman kesinlikle büyük sayılmış, hem trajedilerdeki, hem de farslardaki oyunuyla herkesi şaşkına çevirmiş bir oyuncuydu. Unutulmak gibi bir olay onun da başına gelmiş olsa dahi, o unutulduğu zaman bile büyüktü.

İşte şimdi Lopatin'in yabancısı olan bu eve, bu yabancı oda-ya gelmiş; evde ve odada her şey değişivermişti. O zamana dek unutulanlar birdenbire önem kazanırken orada, o odada önemli sayılanların da bir köşeye atıldığı gözden kaçmıyordu. Sanki tiyatro sahnesindeymiş gibi, rollerini oynamaya hazırlanan, ondan başka herkesin bir yana itildiğini biliyorlardı. Bu büyük oyuncu aralarında bulunmasa Lopatin'in gözünde büyüteceği öbürleri şimdi küçülüp ufalmış gibiydiler.

Lopatin bir süre sonra Kseniya ile kocasının bakışlarıyla ko-

nuştuklarını farkettti. Kseniya anlaşılır, gene de biraz gülünç kaçan bir gururla masanın ortasına koca bir tabak pilav getirmişti. Kimin kimin yanına oturacağı konusunda epey bir kararsızlık geçirdiği görülüyordu.

Kseniya akşam yemeği boyunca hep neşeli gözüktü. Çünkü onun düşüncesine göre eski kocasıyla dostça ayrılmışlar, şimdi de güzel güzel karşılaşp görüşmüşlerdi. Oysa, bunlardan birincisi zorunlu olmuş, ikincisi ise bir raslantı sonucu gerçekleşmişti. Gene de birbirlerine bir zarar vermeden geçiştirmişlerdi bu işi.

Ancak Kseniya ile ilgili bu düşünceler arada bir geliyordu Lopatin'in aklına, sonra da hemen kayboluyordu. Hatta onun yanında oturan Nika'nın dikkatli, sessiz bakışları elinde olmadan Lopatin'i tedirgin etse bile masadaki birinci kişinin yanında ikinci kalmaktan kurtulamıyordu.

Masanın en önemli kişisi, Lopatin'in tam karşısında oturan, eskiden beri sahnelerden tanıdığı, erkeksi kemer burunlu, gençliğini arkada bırakmış, güzel olmaktan uzak kadındı. Kadın ona öylesine içten ve açgözlü bir ilgiyle gözlerini dikmiş bakıyordu ki, Lopatin onun sorularına yanıt verirken "Kızıl Yıldız" muhabirinin bütün düşüncelerini, söylediklerini sanki dinlemiyor; oburca lup lup yutuyor gibiydi.

Kseniya ünlü oyuncuyu başlangıçta Lopatin'in yanına oturtmuştu, ama Zinaida Antonovna sorduğu bir iki sorudan sonra, konuştuğu birine yandan bakarak konuşmayı beceremediğini ileri sürerek ayağa kalktı. Lopatin'in karşısında oturan Nika'yla yer değiştirdi. Bu değişikliğin onun için farketmeyeceğini söyledi Nika'ya.

Kadın masada oturan herkesi –Nika'yı, Kseniya'yı, yeni kocasını– hep ad-babaadıyla çağırıyordu.(*). Bunu farkedenden Lopatin'in hatırına savaştan önce Moskova'da duyduğu bir şey geldi.

(*) Saygılı bir çağırma biçimi. (ÇN)

Sözde Zinaida Antonovna tiyatroda stüdyo işçilerini, oğlan ve kız çocuklarını bile ad-babaadlarıyla çağırırmış. Konuşma sırasında ünlü oyuncuya işittiklerinin doğru olup olmadığını sordu.

– Evet, öyle! dedi Zinaida Antonavna. Hakkımdaki dedikoduların her çeşidine alıştım ama bu söylediğiniz tümüyle doğru. Tiyatroda birlikte çalıştıklarıma onların bana seslendiklerinden başka türlü seslenme hakkını bana kim veriyor? Yaşım mı, görevim mi, ünvanım mı, yoksa onlara göre daha yaygın olan ünüm mü? Bir insanı canınız öyle istediği, aklınıza öyle estiği için “sen” ya da “siz” diye, adıyla ya da ad-baba adıyla çağırma hakkını kendinizde görürken, bu yetkiyi ona tanıımıyorsanız bundan utanç duymaz mısınız? Birine “Fetka”, “Kolka”; “getir”, “götür” demekten nefret etmişimdir. Ne başkası bana göre “Kolka”dır, ne de ben onlara göre “Zinka”yım. Ellisindeyken öyle davranmadığım gibi, yirmisindeyken de davranmadım. Başboşluğu sevmem, nefret ederim böyle şeylerden!

Ünlü oyuncu bunları Lopatin’in yüzüne söylemiyor, haykırıyordu sanki.

Bu haykırış, onun deminden beri sözünü ettiği, özel bir durum gibi gözüken ve herkesin pek önemli saymadığı konunun sınırlarını çoktan aşmaktaydı. Lopatin kadının çırpınışının ardında ad-soyadlardan da öte, yaşamın kendisiyle ilgili sürekli üzüntüleri, acılı düşünceleri sezmekte gecikmedi.

Nika alayıcı bir sesle şöyle söyledi:

– Zinaida Antonovna, bana kalırsa Vasili Nikolayeviç’i korkuttunuz.

Zinaida Antonovna buna bir erkek kahkahasıyla karşılık verdi:

– Cephede görev yapmış biridir kendisi. Hiç kimse korkutamaz onu, ben bile...

O sırada bardağına votka doldurmak için davranan, Kseni-

ya'nın kocasını durdurdu.

– Size bir kez söylemişim, bunu hiç unutmamalısınız: Bana içki içirmekten vazgeçin! Eğer daha iyi bir insan olmamı istiyorsanız tabağıma pilav koyun en iyisi!

Pilav koyan adam şişeyi elinden hâlâ bırakmamıştı.

– Bir kadehçik, cephede çarpışanların onuruna! Kocanızın, Vasili Nikolayeviç'in, buradaki herkesin onuruna! diye üsteledi.

– Hayır, içmeyeceğim, saçma bir şey! Ben içki içtim diye kimsenin durumu düzelmeyecek ki!

Zinaida Antonovna kadehini ters çevirdi, yeniden gözlerini Lopatin'e dikti.

– Söyler misiniz, ama doğruyu söyleyeceksiniz! Kendi elinizle hiç Alman öldürdünüz mü?

– Belki. Ama sanmıyorum.

– Bu “sanmıyorum”u nasıl anlayacağız?

– Çok basit. Savaşın başlangıcında birçoklarıyla birlikte tüfekle ateş etmişim, sonra bir kez de makineli tüfekle ateş ettim. Ama isabet ettirdiğimden emin değilim.

– Ha, şimdi anladım. Ölenleri başkalarının değil, sizin öldürmüş olmanızı istiyorsunuz.

Lopatin omuz silkti, bu konuda kendisinin hiç de öyle düşünmediğini söyledi. Konuyu kimseyi ayırmadan, herkesi topluca ele alarak düşünmüştü. Başka türlü galip gelinemeyeceğine göre faşistler mutlaka öldürülmeliydi. Onların öldürülmesi, Sovyet askerlerinin sağ kalması iyi bir şeydi, ama bunun tersi kesinlikle istenmemeliydi. Savaş boyunca hep bunları yazıp söylemişti. Yalnız bunlar değildi elbette, savaş sürüp gittiğine göre öbür şeyler arasında hemen hemen her zaman bunlar da vardı.

– Anladım. Şunu da söyler misiniz: Bir ya da birkaç faşisti başkaları değil de sizin öldürdüğünüzü bilseniz bundan bir gönül doygunluğu, hatta zevk duyar mıydınız?

– Gönül doygunluğu belki... Ama “zevk” sözcüğü hoşuma gitmiyor. Savaşla pek bağdaşmıyor.

– Peki, “Çarpışmalarda bir kendinden geçiş vardır...” sözlerine ne dersiniz?

– Bu sözlere ne diyeceğimi bilmediğim gibi, savaş konusunda yazılmış pek çok başka şeye de bir söyleyeceğim yok. Kendi yazdıklarımı yeni baştan okumamakla birlikte içlerinde “kendinden geçiş” sözünün kullanıldığını sanmıyorum. Böyle bir söz aklımın ucundan dahi geçmemiştir.

Lopatin’e öyle geliyordu ki, kadın yalnız soru sormakla kalmıyor, kendi yönünden çok önemli bulduğu bir şeyi öğrenmeye çalışıyordu. Bunun üzerine o da ağzından çıkan her söze karşı büyük bir sorumluluk duyarak ve niçin böyle davrandığını tam anlamaksızın yanıt vermeye çalışıyordu.

Kadın Lopatin’in gözlerinin içine bakıyordu.

– Şunu da söyler misiniz bana. Cephede görev yapan birisi olarak...

– Aslına bakılırsa ben pek cephe görevi yapan biri sayılmam. Görevimin gereği cephede bulunuyorum, o kadar.

– Peki, cephede bulunan biri olarak sorumu yanıtlayın lütfen: Yurdu uğruna ölmek kararlılığı sizin için ne anlam taşır? Bu kararlılığın ardında yatan duygu nedir?

– Bu bir duygu değildir. “Ölmek kararlılığı” tam yerinde kullanılmış bir söz sayılmaz, hatta hiç sayılmaz... “Ölmek kararlılığı” diye bir şey olur mu? Ölmek kararlılığı ancak intihar edenler için kullanılabilir. Savaşta, ölüm tehlikesinin bulunduğu zamanlarda bile senden bekleneni yapma kararlılığından söz edilebilir ancak. Ölüm tehlikesinin az bulunduğu durumlar yanında bu tehlikenin nerdeyse kaçınılmaz olduğu durumlar da vardır. Acaba böyle durumlardaki duygunun adı nedir? Herhalde en kaçınılmaz olduğunda bile yaşama isteğidir. Sonuna dek varlığını

korumayan yaşama isteğinin bulunmadığı yerde özverinin de yeri olamaz.

– Demek ki bir duygu var ortada.

– Evet, gene de var anlamına geliyor. Kendi adıma varmış değilim bu karara, ikimiz böyle düşündüğümüz için kendiliğinden bu sonuç çıkıyor.

Lopatin, Kseniya'nın rahat bir soluk aldığını işitti. Lopatin'in patlamasından korkmuştu herhalde. Eski kocasına sataştığı günleri anımsayarak, ayrıca, kendisiyle bu kadın arasında, kendi sorularıyla o kadının soruları arasında bir ayrım görmediği için ödü kopmuştu anlaşılan.

Zinaida Antonovna konuşmasını sürdürdü:

– Kötü kötü bakıyorsunuz bana. Çünkü düşünmek istemediğiniz ya da düşünmekten yorulduğunuz konulara sürükledim sizi de o yüzden, sanıyorum. Ama ne olur, kızmayın. Sorularımla bezdirdiğim kişi yalnız siz değilsiniz. Savaş üstüne bir bilgim olmadan burada bir savaş piyesi sahnelemeye hazırlanıyorum. Yaşlandım artık, o bakımdan insanların nasıl acı çeke çeke öldüklerini, başkalarının öldüğünü öğrenince kendileri için de korkuya kapıldıklarını öğrendim. Ama bu, savaş üstüne piyes sahnelememe yetmez. Savaşın ne menem bir şey olduğunu iyice öğrenmem gerekiyor, işte çabalamamın nedeni bu. Piyesi beğendim, dürüstlikle yazılmış. Yazarın duygularına güvenim sonsuz, ancak sahneden söylenen sözlerin doğruluğundan kuş-kum var. Bazen sözlerin kendisinden, bazen de provalarda oyuncuların bunları söyleyiş biçiminden...

Kseniya'nın yeni kocası;

– Böylece sizin görüşünüzü alarak piyesteki sözlerin doğruluğunu sınamış olduk, piyesimiz için sizi de çalıştırdık, dedi. Sizi bir sırrımızı açıklayayım mı? Piyeste başrolü oynayan genç bir kadın oyuncumuz var. Cepheden yeni döndü, tam üç ay tu-

gayının katıldığı çarpışmalarda bulunmuş. Provalarda çok yaralı oluyor, konuyu iyi bildiği için gerekli açıklamaları yapıyor. Zinaida Antonovna'ya gelince, her zamanki nezaketiyle...

Zinaida Antonovna, Kseniya'nın kocasını tersleyiverdi.

– Benim nezaketle filan ilgim yok. Çok iyi bilirsiniz ki, ünlü devlet sanatçılarımız, halk sanatçılarımız bile, çalı horozlarının harman yerinde yalnız kendi çığlıklarına kulak vermeleri gibi, provalarda bağırıp dururlarsa hemen ağızlarının payını veririm. Bu arada etkilenmiş kişilerden hoşlandığımı da söyleyeyim. Demin sözünü ettiğimiz Lidiya Andreyevna cepheden etkilenerek dönmüştür. Onu can kulağıyla dinliyorum, onun sesi benim için savaşın sesidir!

Kseniya'nın kocası;

– Her zamanki gibi hemen heyecanlanıveriyrosunuz, dedi.

– Beni kandırıp tiyatronuzun sanat yönetmeni olmamı istediğiniz zaman da çabuk heyecanlandığımı söylemiştim size. Sizi uyarmıştım, patavatsızın biriyim, kibarlıkla falan bir ilgim yok, diye. Şimdi de ince davranmaya hiç niyetli değilim. Aranızda birçoqları benden nasıl yaka silkiyorlarsa, benim gibi birini başınıza bela sardığınız için bir gün siz de pişman olacaksınız.

– Olsun, bana vız gelir.

Kseniya'nın kocası böyle dedikten sonra sanki bir şey olmamış gibi Lopatin'e döndü:

– Almanları öldürme zevki konusuna gelince, cepheden yeni dönen kadın oyuncumuzun böyle bir deneyimi var. Cephedeyken ona top atışı yaptırmışlar, mermi bir Alman aracına isabet etmiş, içinde düşmanların öldüğünü kendi gözleriyle görmüş. En azından o böyle anlatıyor. Burada asıl önemli olan onun bu konudaki duyguları...

Lopatin bu gibi durumlarda böyle şeylerin olabileceğini bil-

diği için gülümsedi. Anlaşılan, sözü edilen oyuncuyu öbür arkadaşlarıyla birlikte saldırıdan sonra çarpışmaların kesildiği bir bölgeye götürmüşler, topun çapına bağlı olarak ileri hatlardan birkaç kilometre öteye nişan aldırılmışlar, önceden hazırlanan yerlere göre tetik ipini çektilerip ateş ettirmişlerdi. Mermi, Sovyet topçusunun taciz atışlarının(*) etki alanında bulunan Alman cephesindeki bir yolda patlamış olmalıydı. Eğer atıcının şansı varsa oradaki bir şeyi havaya uçurmuştu. Sonra da, Sovyet ileri gözetleyicileri genç oyuncunun tetik ipini çektiği top mevzisine “isabet var” diye bildirmişlerdi.

Lopatin düşündüklerini söylemedi, gülümsemekle yetindi. Ama Zinaida Antonovna onun bu bir anlık gülümsemesinden dolayı birden öfkeye kapılarak ne düşündüğünü açıklamasını ısrarla istedi.

Bunun üzerine Lopatin de açıkladı. İnsansever biri olarak kendini tuttuğu, alay etmekten, hatta gülümsemekten bile kaçındığı halde Zinaida Antanovna onun her şeyi anlatmadığını sezdıği için bağırmaya başladı:

– Sakın alay etmeye kalkmayın! Beni işitiyor musunuz? Kadınla alay ettiğinizi görmemeyim! Azıcık palavra attıysa bile ne çıkar bundan? Cepheden etkilenmiş olarak döndü ya, siz ona bakın! Bunları onun ağzından dinlemek bizim için çok önemliydi. Onun anlattıklarına, varsa yalanlarına değil, etkilenmesine bakalıyoruz!

Onun kendinden emin bir sesle bu hırçın haykırışlarında patavatsız oluşunun yanısıra savunmasızlığının da payı vardı. Lopatin’le giriştiği tartışmada gerçekten savunmasızdı. Ancak gerçeği öyle bir tutkuyla arayışı vardı ki, Lopatin, savaş konusunda

(*) Asıl amacı yıkıp tahrip etmek olmayan, yalnızca tedirgin etmek için yapılan atışlar. (ÇN)

kendi bilgisinin onda birine bile sahip olmayan bu kadının, tutkusu ve yeteneğinin gücüyle onun savaş konusundaki bir yığın bilgisiyle ulaşamadığı, belki de ulaşamayacağı pek çok ayrıntıya eninde sonunda ulaşabileceğini düşündü. O yüzden artık kadınla tartışmak, iki kere ikinin dört ettiğini kanıtlamaya çalışmak, cepheden yeni geldiği için anlattıklarının arasına palavra katan genç oyuncuyla alay etmek istemiyordu.

Zinaida Antonovna gene bağırarak;

– Niye bana gözlerinizi diktiniz öyle! dedi. Beni kolayca kanıveren aptalın biri mi sandınız?

– Hayır, size büyük bir hayranlıkla, sevgiyle bakıyorum. Tıpkı bir zamanlar tiyatro balkonundan sizi seyrettiğim gibi, hatta ondan daha çok. Ben çabuk kanan insanlara bayılırım. Eğer iki türden birini seçmem istense, çabuk inananları zor inananlardan, böylece kendi kendilerine bile inanmayı unutan insanlardan üstün tutardım.

Kadın çaresiz kalmış bir halde, göz pınarlarına birikmiş yaşları siliverdi.

– Sizin ikinci bir zekânız, ama yumuşak bir yüreğiniz var, dedi.

Odadakilerin yüzüne haykırarak, kararlı bir sesle, son hükmünü verircesine, karşısında oturan Lopatin’e söylemişti bunları. Beriki de ondan bu hükmü bekliyor gibiydi. Lopatin ister istemez gülümsedi; gülümsemesi kadına değil, kendisineydi. İkinci dediği zekâsı ikinci olamazdı; gerçeğe uygunluğu seviyordu, hepsi o kadar. Kadının karşısında kendisi değil de Gurski otur saydı söylediği tıpkısı tıpkısına uygun düşerdi. Kin bağlamış bir zekâ yanında yufka bir yürek. Ünlü oyuncunun alıntı yaptığı bu deyim aslı da “ikinci” değil “kin bağlamış bir zekâ”ydı.

Zinaida Antanovna;

– Gülmeyin, dedi. Kendim uydurmadım bunu, Puşkin’in

“Erzurum Yolculuğu”nda var.

– Biliyorum.

– Sizin de bilmediğiniz yok doğrusu! Öyleyse bildiklerinizi paylaşın bizlerle! Hele Taşkent’e bir daha gelmeyeceğinize, sizinle bir daha görüşmeyeceğimize göre...

Odada başkalarının da bulunduğunu unutarak Lopatin’e cephe yaşamının çeşitli yönleriyle ilgili sorular sormaya başladı.

Lopatin elinden geldiğince, becerebildiği kadarıyla yanıtlıyordu soruları. Soru sormaktan çekinmeyen insanlara karşı saygısı vardı.

– Bana söylediklerine göre burada, şey... Viktoroviç’in yanında kalıyormuşsunuz. Onunla ilişkilerinizin cinsi nedir?

Nedense Viyaçeslav Viktoroviç’in yalnız soyadını söylemekle yetinmişti.

– Severim onu.

– Sever miydiniz, yoksa seviyor musunuz?

– Seviyorum.

– Oysa ben soğudum ona karşı. Beni aldattığı için... Birinin yanında kendimi erkek gibi hissetmekten tiksiniyorum, işte onun yanında bu duygudan kurtulamıyorum.

Lopatin, Kseniya’nın kocasını düşündü bir an. Acaba bu kadının o adama karşı tavrı nasıldı? Kendi kocası adamdan hayli yaşlıydı, üstelik cephedeydi; berikiyse genç, sağlıklı oluşu yanında burada bulunmaktaydı. Kadının gözünde adamı temize çıkaran neydi acaba? Herhalde birlikte çalışıyor olmalarıydı. Adamın tiyatrodan iyi iş çıkardığı anlaşılıyordu. Kseniya’nın kocasını, kadının hışmından koruyan da buydu.

Kadın birdenbire;

– Eğer öbür Alman savaşına da kırk altı yaşında katılsaydınız, ya ikinci sınıf bir savaşçı olurdunuz ya da yalnız asteğmenliğe yükseltilir, daha ileri gidemezsiniz, dedi.

– Kim bilir, belki...

Lopatin böyle derken öbür savaşta kırk altı yaşındakilere cepheye gitme sırası gelmeyebileceğini düşündü. Zorlu bir savaş olmasına karşın o savaş bundan farklıydı, sonuna varıldığında bile şimdikininki daha yarısında cepheye çektiği kadar adam çekmemişti. Üstelik yaşa karşı bugünküne göre davranış başkaydı. O savaşta kırk altı yaş niçin savaşa katılmadığınızı açıklamak zorunda kalmadığınız bir yaştı. Oysa şimdi insanlar arasındaki ilişkilerde böyle bir sorun vardı, şuradaki masada bile...

– O savaşta yaşıma cepheye gönderilmeye uygundu ama gönderilmedim. İç savaşa da katılmadım, dedi Lopatin.

– Ben de tam size o soruyu soracaktım.

– Evet, katılmadım.

Lopatin böyle dedikten sonra yarım saattir yanında oturan Nika'ya ilk kez yüzünü döndü.

– Bir şey mi dediniz?

Genç kadın, Lopatin ona yalnız bakmamış, aynı zamanda bir şey söylemiş de o işitmemiş gibi sormuştu bu soruyu.

– Hiç, dedi Lopatin. Birden kaba bir biçimde arkamı size döndüğümü anımsadım da. Özür dilerim.

Zinaida Antonovna;

– Benim yüzümden oldu, dedi.

– Hiç de sizin yüzünüzden değil, diye karşılık verdi Nika. Tam tersine, Vasili Nikolayeviç'in savaş üstüne konuşmasını sağladığınız için size teşekkür etmeliyim. Benim beceremediğim bir işi yaptınız. Ben de o konuda sorular sormaya hazırlandığım halde hep kendim anlattım, üstelik her zamanki gibi yalnız kendimden söz ettim.

Bunları söylerken o tuhaf, çok uzaklardan dönmüş gözlerle bakıyordu Lopatin'in yüzüne.

Zinaida Antonovna;

– Bu genç kadından çekinin, Vasili Nikolayeviç, dedi. Size öyle tatlı bir bakışı var ki, sizin adınıza ben korkuya kapıldım.

Nika;

– Benden korkmanızı anlamıyorum, dedi. Bende korkulacak ne var ki?

– Çünkü çok gözüpeksiniz. Kendinize acımadığınız gibi başkalarına da acııyorsunuz.

Zinaida Antonovna bunu Lopatin'in kinci zekâsı ve yumuşak yüreği için söylediği zamanki gibi söylemişti; hem de kesin hüküm verircesine, kararlı bir sesle.

Lopatin gitmek üzere ayağa kalktı. Bu sırada Nika'ya döndü.

– Sizi evinize getirmemi ister miydiniz?

Kendisinden başka onun da tek olduğunu, bu evden er ya da geç onun da gideceğini düşünerek söylemişti bunu.

– Teşekkür ederim, geceyi burada geçireceğim.

Zinaida Antonovna;

– Bu gece benim odamda yatacak, dedi. Geç vakitlere kaldığında onun için korkuyorum. Evi hayli uzaktır; önce tramvaya biniyor, sonra epey yaya yürümesi gerekiyor.

Lopatin herkesle vedalaşmaya başladı.

Elini öpmek için eğildiğinde Zinaida Antonovna;

– Varsa eğer, Tanrı sizi korusun, dedi.

Hemen hemen bütün gece hiç sesini çıkarmamış olan Kseniya içini çekti;

– Bakarsın, burada bir daha görüşemeyiz, dedi. Onun için izin verirsen seni öpeyim.

Uzanıp Lopatin'i alnından öptü, bu sırada “Her şey öylesine iyiydi ki!” diye fısıldadı.

Nika, Lopatin'in elini sıkarken çabuk çabuk;

– Sanırım sizinle gene karşılaşacağız, diye fısıldadı.

Antrede Kseniya'nın kocası elini kürkünün bir koluna sok-

tuktan sonra, Lopatin'e;

– Sizi avlu girişlerinden geçirip öyle uğurlayayım, dedi. Kes-tirmeden gidersiniz.

– İstemez. Yolum biraz uzasa bile gideceğim yer yakın.

Ama beriki kürküne ikinci kolunu da soktuğu için onu dur-durmak yakışık almayacaktı.

Birlikte çıktılar. Sessiz, ayazlı bir gece vardı. Yürüdükçe kar ayaklar altında kıtır kıtır ediyordu. Kseniya'nın kocası Lopa-tin'in biraz önünden ilerleyerek onu bitişik avlunun kapısından çıkardı.

Bu, konuşmayı pek sevmeyen adam kim bilir şimdi neler dü-şünüyordu? Onun nasıl bir adam olduğunu da bilmiyordu Lopa-tin. Ama bir şey kesindi: Kseniya yeni kocasının yanında eski-sine göre epey düzelmişti. Bütün akşam konuşmadan oturmuş, başkalarının konuşmasına da engel olmamıştı.

Lopatin eski karısına önce düşünmeyi, sonra konuşmayı öğ-retme konusunda harcadığı boş çabaları anımsayarak gülümse-di. “Ben öğretemedim, ama o öğretmiş herhalde. Nasıl yapmış bunu acaba? Gevezelik etmesin diye arada bir dövüyor mu yok-sa? Pek belli olmuyor ama içlerini kim bilebilir? Kulağımın di-binde dırdır etmemesi için bazen ben de bir iki patlatmak iste-mişimdir. Bu adamın yanında hiç ağzını açmıyor. Ağzını açma-dığı gibi sevgi dolu gözlerini ayırmıyor ondan. Bunu anlamaya-cak ne var! Seni sevmiyordu, oysa ona tutkun. Karşısındaki ada-mın neden hoşlanıp, neden hoşlanmadığını zerrece düşünmeyen bir kadın ne anlar sevmekten, sevgiden! Kseniya'nın aklının kö-şesinden geçirmedeği bir şeydir karşısındakini düşünmek. Oysa şimdi düşünüyor...”

Viyaçevslav Viktoroviç'in oturduğu eve yaklaşınca ayrılmak üzere durdular. Yol boyunca tek söz konuşmamışlardı. Kseni-ya'nın kocası eski usule göre şapkasını çıkardı.

– Eh, izin verirseniz burada vedalaşalım, dedi.

Lopatin’in elini sıkmıştı ki, son anda;

– Bir şeyi bilmenizi isterdim, diye ekledi. Eğer bazı durumlar dolayısıyla kızınızın burada, bizim yanımızda kalması gerekirse buna hazırım, istediği kadar kalsın.

Bunu söyledikten sonra geriye döndü, uzaklaştı.

Lopatin durduğu yerde bir süre onu izledi.

Böyle bir şeyi gerektirecek durum, olsa olsa ancak savaş olabilir. Bir gün Lopatin’in ölüvereceği savaş... Adam bunu demek istemişti. Eh, buna da teşekkür etmek gerekirdi...

10

Lopatin’e kapıyı açan Viyaçeslav Viktoroviç;

– Yemekte senden başka kimler vardı? diye sordu. Çok otur-
dun.

Lopatin, Zinaida Antonovna ile aralarında uzun ve ilginç bir konuşma geçtiği için böylesine geciktiğini söyleyince Viyaçeslav Viktoroviç’in tüm keyfi kaçtı. Alaylı alaylı gülerek;

– Bir zamanlar onunla benim aramda da böyle ilginç konuşmalar olurdu, dedi. Savaştan önce oyun sahnelerdi, ben piyesler arasında oynanacak şiirli küçük parçalar yazardım ona. İlginç bulduğu birinin iliklerini sömürür o kadın. Sonra da sanki onunla hiç karşılaşmamış gibi, burnunu havaya dikerek önünden geçer gider. Son derece yeteneklidir, ama acımasızdır. Başkalarının neden öyle davrandıklarını hiç gözönüne almadan onları yargılama gibi bir huyu vardır. Bir zamanlar gönülden vurgundu bana. Kadınca bir aşk değildi bu; hani derler ya, insan insanı nasıl severse öyle. Oysa şimdi selamını bile esirgiyor.

Lopatin susuyordu. Bir kentteki ayrı iki evde oturan iki kişi birbirlerinden uzakta, aynı akşam, karşılıklı birbirleri hakkında

düşündüklerini açık açık söylemişlerdi. Onların birbirlerinin arkasında yaptıkları bu tartışmaya üçüncü kişi olarak katılmaya hiç niyetli değildi.

Viyaçevslav Viktoroviç;

– Nika’yı gene göreceksin, dedi. Yılbaşında bize gelecek.

– Ya, demek öyle? Bir daha karşılaşacağımızı söylerken haklıymış.

– Gelecek, evet. Erkek arkadaşı da.. Onu da göreceksin. Bir hafta önce kendi payı olan bir şişe kanyak ile bir kutu konserveyi getirip bıraktı.

– Peki, nasıl biridir sence bu kadın?

Lopatin, Nika’nın yılbaşı gecesine gelirken yanında getireceği erkeğe karşı duyduğu öfkeyle, biraz da şaşırarak sormuştu bu soruyu.

– Senin de gözünden kaçmadığına göre, herkesin dikkatini çekmeyi seven bir kadın. Birçok iyi yanları var, en başta kimseye bağımlı olmaması. Tiyatro okulunu bitirdikten sonra iyi bir oyuncu olamamış, kötüsünü de kendisine yediremeyince oyunculuktan ayrılıp tiyatronun kostüm işlerini üstüne almış. Ayrıca dikiş dikiyor, eskileri onarıyor. Elinden iyi iş geldiği için kadınlar sıraya girmişler. Böylece birlikte yaşadığı annesiyle oğlunu geçindirip gidiyor. İşte böyle kimseye bağımlı değil. O da kendi payını getirip bıraktı. Kusurları yok mu? Var. En başta yanında böyle ucuz bir adama katlanması. Neden korkuyorum, biliyor musun? Katlandığı bu adama bir gün gönül vermesi. Gerçi onun ne ucuz biri olduğunu çoktan anladı ya... Günümüzde değerli kişiler bulmak zor, o da ayrı bir konu. Değerlilerin nerede bulunduklarını sen de biliyorsun.

Viyaçevslav Viktoroviç kendini hor gören bir sesle böyle söyledikten sonra acı acı güldü.

– Oğlu kimden, bilgin var mı?

– Eski kocasından olsa gerek. Gerçek durumu anlatmadığı için bilmiyorum. O konuları pek açmaz... Senin Kseniya nasıl yeni evlilik düzeninde?

– Memnun.

– Tanrı bilir. Yıllarca kafa yorarsın da kadınların istediğimiz gibi olmadığı kararına varırız, sonra birdenbire bizim onların istediği biri olmadığımız gelir aklımıza. Gene de sonu ayrılıkla bitmiş evliliklerde suç karşılıklıdır. Sen başka türlü biri olsaydın senin evliliğin kurtulur muydu dersin?

– Bilmiyorum. Benim fazla bir pişmanlık duyduğum yok.

– Peki, eski karının başka biriyle evlenmesi yüreğini burkmadı mı?

– O değil, başka bir şey burktu yüreğimi.

Gittiği evde yanında oturan genç kadın uzaktan dönmüş tuhaf bakışıyla onu süzdüğü zaman onun yalnız, serbest biri olduğunu düşünmüştü. Oysa değilmiş. Serbest de değilmiş, yalnız da... Yılbaşına buraya geldiğinde yanında başka biri, Viyaçeslav'ın deyimiyle “ucuz” biri bulunacaktı. Tek değil, biriyle birlikte; işte yüreğini burkan buydu.

Odada şöyle bir dolaştıktan sonra masanın üstündeki kalın hesap defterini eline aldı. Açtığı sayfada Viyaçeslav'ın okunaklı, düzgün yazısıyla yazdığı uzun dizeler çarptı gözüne. Arkadaşı şiirlerini her zaman böyle temize çekerti.

Defteri kapatırken;

– Birkaç tanesini okur musun, dedi.

Viyaçeslav Viktoroviç karşılık vermedi. Sandalyesiyle birlikte masadan geriye çekildi. Öylesine uzağa gitmişti ki, titreyen parmak uçları kaldı masanın kenarında. Lopatin'in isteğini yerine getirip getirmemekten daha önemli bir şeyi düşünüyormuş gibi baktı onun yüzüne. Sonra;

– Dün aynı düşünce benim aklımdan geçti, ancak o zaman

çekindim senden, dedi. Şimdi çekinmiyorum, çünkü içkilisin.

– Hayır, değilim. İçmekten çok, konuştuk orada.

– Ya, bana içkilisin gibi geldi de. Neyse, gene de okuyacağım.

Böyle diyerek masanın üstündeki hesap defterini önüne çekti, sayfaları karıştırmaya başladı.

– Henüz bir düzene koymadım ama şiirler birbiriyle bağlantılıdır. Yaşantımın bazen bir yılı, bazen öteki geliyor hatırıma. Aklıma hangisi gelirse onu yazıyorum. En iyisi sana “Hamburg”u okuyayım.

Durdu, defteri okumaya uygun biçimde açtı.

“Hamburg” sözü Lopatin’e, Viyaçeslav’ın altı yıl önce yazdığı bir şiiri anımsattı. Ama o şiirin başlığı başka türlüydü, faşistlerin yönetimde bulundukları bir sırada Viyaçeslav’ın vapurla Hamburg’a gidişini anlatıyordu.

Viyaçeslav Viktoroviç’in okumaya başladığı bölüm uyaklı yazılmıştı. Lopatin bu tür şiiri beğenmediğinden değil, dinlediği dizeleri hemen anında zihninde düzyazıya çevirme gibi bir alışkanlığı vardı.

Bu sefer de yıkıcı alışkanlığını değiştirmeden dinliyordu şiiri.

Ama birkaç dizenin okunmasından sonra zihninden düzyazıya çevirme işlemini birden durduruverdi.

Okunan bölüm Viyaçeslav’ın vapurla uğradığı 1936 yılının Hamburg’unu değil, hiçbir zaman gitmediği 1923’ün Hamburg’unu anlatıyordu. Hatta Hamburg’dan bile söz edilmiyordu. Yirmi yaşındaki bir gencin ruhuna yansıyan son silahlı ayaklanma, o güne dek herkesin zihninde pekişen, dünya devriminin Rusya’nın sınırları içinde kalmayacağı inancı dile getirilmekteydi.

Viyaçeslav olayları başkalarının ağzından değil, birinci tekil şahısla, “ben”le anlatıyordu. Başka türlü davranması beklenen

Batı'nın aldatışının sızısı vardı şiirde. Ozanın içinde duyduğu acı, dizelerde yer almıştı. Başarmayı çok istediği, ama elde edemediği şeylerin acısı... Viyaçeslav şiirini okurken Lopatin'in ezberinde kalan şu dizeler iç savaşı anlatmaktaydı.

*Kılıçla doğranmadan, tifodan kırılmadan,
Savaşlar gibi boğazıma dek sudan geçmedim,
Ruhumun dokunduğu her şeyi başardım...*

Daha önceki şiirlerinde, tam tersine, iç savaşa yalnız ruhuyla değil, teniyle de dokunduğu izlenimini vermeye çalışıyor, bunu ısrarla belirtiyordu; oysa şimdi gecikmiş bir iç acısıyla gerçeği olduğu gibi yazmıştı.

Şiirde Hamburg'un ayakta kalan son barikatlarındaki bir Rus kadından söz edilmekteydi. Kadın, dizelerden kimisinde ölüme yakın bir varlık olarak geçerken, kimisinde de Batı'daki son barikat çarpışmalarına acı duyarak katılan ruhumuzun onun gövdesine yerleşmiş bir parçası olarak anılıyordu.

Viyaçeslav şiirini alçak sesle, coşkusuz okuyup bitirdi. Önceleri böyle okumazdı. Şiirini bitirince hesap defterini kapadı, Lopatin'e ne düşündüğünü sormadı.

Lopatin'in dinlediği şiirde Viyaçeslav'ın önceki şiirlerinde, hatta en iyilerinde bile yer alan kendini gösterme –nasıl biri olduğunu kanıtlama– isteğinden daha yüce, denilebilir ki, daha ahlaklı bir eğilim, kendini irdeleme eğilimi vardı.

Ama Lopatin düşündüklerini açıklamadı, şiiri beğendiğini söylemekle yetindi.

– Bence güzel bir şiir. Peki, sözünü ettiğin kadın kim? Larisa Reysner mi yoksa? O zaman Hamburg'dan röportajlar gönderildiğini biliyorum.

– Evet, o.

Lopatin, Viyaçeslav'ın bu kadınla tanıştıklarını anlattığını anımsıyarak sordu:

– Onunla tanışıyordunuz, değil mi?

– Hayır, kendisini tanımadım. Bana anlattıklarından biliyorum.

Gözlerini Lopatin'in yüzüne kaldırıp baktı.

– Yoksa sana tanıştığımızı mı söylemiştim?

Lopatin “evet” anlamında başını salladı.

– Hayır, tanımadım onu. Onu yakından tanımayı çok istedim. 1923 yılında edindiğim izlenimler arasında onun da bulunması sevindirirdi beni. Tifodan ölmeden önce Hamburg onun gördüğü son devrim durağı oldu. Uyaklı şiirden pek hoşlanmıyorsun sanıyorum...

– Gene de iyi bir şiir yazmışsın. Beğendim.

Lopatin masanın öbür yanında oturan, uzun zamandır tanıdığı arkadaşının, zayıflamış, yakışıklı yüzüne karşı şiirini beğendiğini söylerken buna şaşırmış gibi yukarı kaldırdığı kaşlarına baktı. Kim ne derse desin, eskiden de, şimdi de kendisi için değer taşıyan bu yüze baktı ve bu adam yararına elinden gelen her şeyi yapması gerektiğini düşündü. Ne yapılabileceğini bilmiyordu, ama bir şeyler yapmalıydı bu değerli ozan için...

Viyaçeslav kapadığı hesap defteri üzerinde zayıf parmaklarıyla düşünceli düşünceli trampet çalarken Lopatin arkadaşını süzüyordu. İlk geldiği akşam yaşamının kitabını yazdığını söylemişti. Kendi deyişine göre kimsenin işine yaramayan yaşamının kitabını...

Bir insanın yaşamı nasıl olur da kimsenin işine yaramazdı? Hem de hiç kimsenin?... Bir insanın yaşamını anlatan kitap da mı kimsenin işine yaramazdı? Peki, ya yaşamının kimsenin işine yaramadığını sanıyorsa, kendine öyle gelmişse? Genelde işe yarayan neydi, yaramayan neydi? Bu soruyla ilgili olarak gerek

kendimize, gerekse başkalarına verdiğimiz yanıtlar düşünülerek mi verilmişti? Evet, belki de Hamburg ve 1923 yılı üzerine yazılmış bu şiir şimdi kimsenin işine yaramayacaktı, şiirin şu sıralar basılabileceğini düşünmek de zordu. Eğer şiirini basma izni ozanın kendisine verilse o bile basmaya yanaşmazdı. Her şey tamam ama biri tutup kimsenin işine yaramayacağını sandığı bir kitabı gene de yazıyor, o anda başkasının işine yaramayacağını sandığı bir şeyi yazma gücünü kendinde buluyorsa, ortaya koyduğu şeyin gerçekten kimsenin işine yaramaması garip değil miydi? İçinde bulunduğu koşullarda insanı yazmaya zorlayan, başka şeyler yapabilecek bir insanı yazmaya zorlayan, başka şeyler yapabilecek bir insana bunu yaptırmayıp onu yalnızca yazmaya, hem de elinden geldiğince iyi yazmaya sürükleyen moral gücün boşu boşuna harcanması anlaşılacak şey miydi? Herhalde bu güç harcanamazdı, harcanmamalıydı, harcanması büyük bir haksızlık olurdu!

Viyaçeslav Viktoroviç, Lopatin'in suskunluğu karşısında sormadan duramadı:

– Hadi, bir şeyler söylesene! Senden ayrıntılara girmeni istemiyorum. Ama başka konulara da geçebiliriz... Gerçekten ayın ikisinde mi gideceksin?

Lopatin yanıt vermeye fırsat bulamadı. O sırada kapı sertçe dövülmeye başladı. Kapıyı açmaya gidin Viyaçeslav geriye döndüğünde yanında kaputunun bütün düğmeleri kapanmış Guber vardı.

– Vasili Nikolayeviç, dedi Guber. Birlikte karargâha gitmemiz gerekiyor. Gazeteye gönderilecek yazıyı muhabere merkezine teslim ettim, bana yönetmenden, gazete yönetmeninden gelen bir telgraf verdiler. Sizi onunla telefonda görüştürmemi emrediyor.

Lopatin gocuğunu sırtına attı, kollarını geçirmedi.

– Gidelim öyleyse.

Guber;

– Böyle olmaz, dedi. Omuz kayışını üstünden bağlayıp tabancanızı da takacaksınız. Karargâh nöbetçisi güçlük çıkarır. Bizim cephe gerisi çok sıkıdır.

Lopatin gocuğunu omzundan aldı, belindeki palaskayı, onu ağırlaştıran tabancayla birlikte çözdü, gocuğunu giydi, bunun üstünden palaskayı takmaya çalıştı. Tokanın dili bir türlü deliğe geçmiyordu.

– Omuz kayışınız yok mu? diye sordu Guber.

– Şeytan bilir nerede unuttum. Moskova’da mı, Stalingrad’da mı? Şimdi kayışsız dolaşıyorum.

Guber içini çekti. “Kızıl Yıldız”dan gelen bir muhabir için yedek omuz kayışı hazır etmeyi hiç düşünmemişti, doğrusu.

Onları uğurlarken Viyaçeslav Viktoroviç;

– Sakın uzun süre tutmayın, dedi. Çay yapıp bekleyeceğim. Eğer bu sefer uğrayabilerseniz sizi de beklerim.

– Çok teşekkür ederim, dedi Guber. Ne yazık ki ne kadar kalacağımızı bilmiyorum. Telefon işini bitirmemize bağlı.

Evden çıkıp askeri araca bindikten, araç hareket ettikten sonra Guber, Viyaçevslav Viktoroviç’in yanında söylemek istemediği şeyi bildirdi: Telgraf ivediydi, bayağı sert bir havası vardı. “Gecenin hangi saatinde olursa olsun telefonla konuşma sağla-yın” diyordu gazetenin yönetmeni.

– Yeni bir durum var, diye güldü Lopatin. Geri çağırıp başka bir göreve gönderecektir beni.

Sonra Guber’e sordu:

– Buradan Moskova’ya uçak kalkıyor mu?

– Havalarda elverişli giderse hemen hemen her gün bir uçak kalkar. Hareket nöbetçi subayından gerekli bilgiyi aldım. Haberleşme konusunda da uyardım. Söz verdiler, her türlü yardımda bu-

lunacaklar. Sanırım sabaha dek beklemek zorunda kalmayacağız.

Araç bir kavşakta fren yaptı.

Otomatik tabancalı devriyeler yolun orasında iki sivilî çevirmişler, bir yere götürüyorlardı. İki devriyenin tabancaları da adamlara çevrili olduğuna göre durum ciddi idi.

Guber;

– Bizim burada kışın bile rahat durmuyorlar, dedi. Bütün suçlular Taşkent’te toplanmış sanki. Burada kışın ılık geçeceğini mi sanıyorlardı, nedir! Bir ayda birkaç soygun, cinayet suçu işlendi. Gerçi son günlerde böylelerini hayli sıkıştırdılar. Yolda çeviriyorlar, yakalıyorlar. Silahlı karşı koyma durumunda merkez komutanının “vur” emri var. Ayrı ayrı yerlerde, hastaneden çıktıktan sonra hava değişimi almış üç subay çetecilerce öldürülmüş. Adamlar sonra subayların üniformalarını giymişler, ılıman yer diye çalışmaya Taşkent’e gelmişler.

– Yakaladılar mı suçluları?

– Evet. Daha doğrusu üçünü de vurdular. Kimse bağışlanacağına güvenmesin diye kurşuna dizdiler.

Lopatin “Böyleleri de bağışlanır mı?” diye düşündü.

Üç subayın öldürüldüğünü duymak Lopatin’in tüylerini ürpertmişti. Önce savaş, gövdelerine kurşunları, şarapnel parçalarını doldursun; sonra onları savaş alanından geri çeksinler, yolda ilk yardımı yapsınlar, sağlık taburuna göndersinler; sonra ameliyat edip yaralarını diksınler, “Eskisinden daha sağlam oldun!” desinler, sonra iyileşmeleri için savşatan uzak bir bölgeye, doğuya göndersinler; sonra, yeniden cepheye göndermeden önce, aileleriyle görüşsünler diye ellerine hava değişimi belgesi versinler; en sonunda da soysuzlar ıssız sokaklarda bu şanssız insanların yollarını kesip öldürsün. Üstelik başka birilerini daha öldürmek için üniformalarını alıp giysinler.

Lopatin;

– Anladığıma göre merkez komutanlığı burada işi sıkı tutmuş, dedi.

– Sıkı tutmayıp da ne yapsın? Siz de biliyorsunuz, savaş alanı keyif yeri değildir. Hiçbir yer değildir. Cephe gerisi de öyle. Tahmin edildiğine göre bu bölgeye bir yılda bir milyondan fazla insan gelmiş. Gelenlerin yarısı Taşkent’te demir attı. Böyle bir denizde neler yüzmez ki! O bakımdan merkez komutanlığının –yalnız onların değil onun için gözlerini kırpmadan ateş edenlerin– işi başından aşkın.

Guber konuşmasını bitirince gülmeye başladı. Aslında az gülen biriydi, bu seferki ise daha bir şaşırtıcı oldu.

– Eski bir kıta subayı olarak beni ayartıp burada merkez komutan yardımcılığına almak istediler. Ben de razı olduğumu sezdirdim. Kendi kendime şöyle düşünüyordum: Madem gazete yönetmeni cepheye gitmeme izin vermemişti, ben de altı ay sonra merkez komutanlığından savaş bölgesine atlarım! Ama önce yönetmene sordular, onun ilk yaptığı iş buna “dur” demek oldu. Benim rahat bir göreve kaçacağımı mı sandı, ne yaptı?

Bölge ordu komutanlığı karargâhına yaklaştıklarında bir devriyeye daha rastladılar. Bu seferkiler yolun ortasında değil, yaya kaldırımında yürüyorlardı, yanlarında yakaladıkları kimse de yoktu.

Lopatin’in 1930 yıllarından tanıdığı karargâh binası buz gibiydi. Koridorlar, merdivenler, ordu komutanının makamının önündeki kocaman, boş bekleme odası ayaz kesiyordu.

Masasından kalkıp onları karşılayan emir subayı ordu komutanının parti merkez komitesi bürosuna gittiğini, harekât nöbetçi subayı önceden durumu bildirdiği için, komutan yokken bile “Kızıl Yıldız” muhabirlerinin telefonda yararlanabileceklerini söyledi.

– Buyurun, oturun!

Böyle diyerek ahizeyi kaldırdı, Lopatin'in çok iyi tanıdığı, "Kızıl Yıldız"ın kentler arası numarasını merkez komitesi santraline söyledi. Bu numaralı telefonda gazetenin steno memurları nöbet beklerlerdi. Lopatin savaş süresince birçok kez ülkenin çeşitli yerlerinden aynı numaraya telefon etmişti.

Emir subayı santral görevlisini sıkı sıkı uyardı.

– Nasıl, bağlantıyı hemen kurabilecek misiniz? Muhabirler bekliyorlar.

Lopatin saatine baktı. Gecenin iki buçuğuydu. "Anlaşılan merkez komitesi santralinde, bizim gazetede telefon beklediğimiz gibi geç saatlere dek oturuyorlar," dedi içinden.

Sert görünmeye çalışan gencecik emir subayı, Lopatin'e, toprağı bol olası Panteleyev'in emir subayı Velihov'u anımsattı. Neredeydi acaba Velihov, başına neler gelmişti? Simferopol'dan sonra kimin yanında, nereye gitmişti? Sivastopol'e mi, Kerç'e mi? Bunca zaman sonra hâlâ sağ mıydı, yoksa başına bir iş mi gelmişti?

Tam o sırada telefon çaldı.

– Gazeteyi bağlıyorlar, dedi emir subayı.

Ahize elinde, muhabirlerden hangisine vereceğini bilmeden bekliyordu.

Lopatin ahizeye uzanmıştı ki, Guber ileri bir adım atarak onu emir subayının elinden aldı. Ancak o zaman Lopatin'in aklı başına geldi ve gazete yönetmeniyle önce Guber'in konuşmasına olanak tanımayı düşünmediği için kendi kendine kızdı. Herhalde bu fırsat yarbayın eline her zaman geçmiyordu.

– Ben Guber. Tümen komiserini(*) rica edeceğim. Onu kendi emri üzerine arıyorum.

Yönetmen Guber'le uzun konuşmadı, bir dakika sürdü sür-

(*) "Kızıl Yıldız" gazetesi yönetmeninin rütbesi. (ÇN)

medi. Anlaşılan onu övdü biraz.

Guber;

– Emredin, komutanım! Başüstüne! Birincisine benzeyen ikinci yazıyı da göndereceğiz! Emredersiniz! dedikten sonra ahizeyi Lopatin’e uzattı.

Yönetmen doğrudan doğruya konuya girmişti:

– İşler nasıl gidiyor? Bitirmedin mi daha?

“Tam aklımdan geçtiği gibi, şimdi beni Moskova’ya çağıracağ,” diye düşündü Lopatin. Sonra da üç günlük çalışması kaldığını, eğer gerekliyse işini yarıda bırakıp dönebileceğini söyledi.

Ancak beklediğinin tersine, yönetmen;

– Bitirmediyse yarıda bırakmaya gerek yok, karşılığını verdi. Krasnovodsk’a ne zaman gideceksin? Ayın ikisinde mi?

– Evet, ikisi, sabahleyin.

– Peki, yola o zaman çıkarsın. Fazla oyalanma, durumlar elverişli değil.

Lopatin, yönetmenin onu telefona çağırmasının asıl nedenini anlayamamıştı daha. Gene de;

– Anlıyorum, yoldaş tümen komiseri, dedi.

Yönetmen birdenbire “siz”li konuşmaya başladı:

– Başarıınızdan dolayı kutlarım sizi! Gazetenin önerisi üzerine Stalingrad Cephesi Savaş Kurulu’nca “Kızıl Yıldız” nişanıyla ödüllendirildiniz!

Bu başarıda kendisinin de payı olduğuna inanan birinin gururu okunuyordu sesinde...

– Teşekkür ederim, komiserim!

“Her zaman Sovyetler Birliği’nin hizmetindeyim!” demesi daha iyi olacaktı, ama nedense telefonda böyle söylemedi.

Yönetmen;

– Soruşturma sonucunu öğrendiğine göre Yefimov uğrayaca-

ğın yerde, dedi. Görüşeceğinizi umarım. Soracağın bir şey var mı?

Viyaçeslav Viktoroviç’le konuştukları ilk akşam söz Yefimov’dan açılınca arkadaşının yüzünün aldığı biçim geldi Lopatin’in gözünün önüne. “Beni de al götür onun yanına!” diye yalvarmasına ramak kalan bir adamın yüzüydü bu.

– Sorum değil, bir önerim var! dedi yönetmene.

Beriki pek hoşnut kalmamıştı. Anlaşılan orada, Moskova’da telefonu sık arandığı için konuşmayı kısa kesmek istiyordu.

– Neymiş önerin?

Lopatin arkadaşının “Kızıl Yıldız” gazetesini adına kendisiyle birlikte cepheye muhabir olarak gitmek istediğini kısaca anlattı. Eğer yönetmen uygun görür de Taşkent bölge parti yetkilileriyle görüşürse Tiflis’e kadar gidiş emriyle birlikte Viyaçeslav’a bir üniforma verirler, diye düşünüyordu. Tiflis’e varınca da Güney Kafkas Bölge Komutanlığı’ndan harekât ordusuna kurye ile “Kızıl Yıldız” muhabirinin göreve geleceği emri gönderilebilirdi.

Yönetmen araya girip sözünü kesmesini diye Lopatin çabuk çabuk konuşmasını bitirdi:

– Viktoroviç gazetemiz için iyi şiirler gönderebileceği gibi röportajlar da yapacaktır. Her yerde birlikte olacağız, cephedeki tutumu konusunda tüm sorumluluğu üzerime alıyorum.

Umdüğünün tersine yönetmen hiç araya girmede. Konuşma bittikten sonra da susmasını sürdürdü. Anlaşılan, düşünüyordu. Ancak bu düşünme süresinin sonunda kestirip attı:

– O adamın yükünü üzerine almaya vaktin olacak mı? Kendi işin başından aşkın! Anladın mı ne demek istediğimi? Eğer çalışmak istiyorsa Moskova’ya bana yazsın, ne yapacağımızı o zaman düşünüyoruz.

Sonra hiç ara vermeden ekledi:

– Burada bir kaybımız daha var. Dokuzuncusu bu. Hohlaçev

av bombardıman uçağında makineli tüfek nişancısı olarak görev ve çıkmıştı. Uçakla birlikte düşüp yandı.

Böyle söylendikten sonra veda bile etmeden telefonu kapadı.

Lopatin, Hohlaçev adındaki muhabiri şahsen tanımıyordu, cephe gazetelerinden birinden kısa bir süre önce “Kızıl Yıldız” a aktarılmıştı. Çalıştığı cephe gazetesinde çıkan bir yazısını yönetmen okuyup beğenmiş, yazıyı aynen kendi gazetesinde yayımladıktan sonra muhabiri “Kızıl Yıldız” ın kadrosuna almıştı. Hem makineli tüfek nişancısı, hem de telsizci olarak katıldığı bombardıman uçuşunu anlatıyordu yazıda. Yönetmen bir toplantıda onu başkalarına örnek göstermiş, bunun ardından av bombardıman uçağında göreve gönderilmişti. “Kızıl Yıldız” adına bombardımanla ilgili bir röportaj daha yazmasını istiyordu.

Konuşmalarının sonunda yönetmen durup dururken veda etmek yerine ne diye onun sözünü etmişti acaba? Belki de Viyacheslav’ın dileği karşısında, savaşın savaş olduğunu, cephede gezintiye çıkmak olmadığını vurgulamak istemişti. Öyle ya, kendisinden ne isteneceği belli değilken bir de başkasının sorumluluğunu üzerine almanın âlemi var mıydı?

Ahizeyi yerine koyan Lopatin, Guber’e;

– Yönetmen yeni muhabir Hohlaçev’in bombardıman uçağıyla düştüğünü söyledi, dedi.

Beriki kısaca;

– Onu tanımam, diye karşılık verdi.

Sonra emir subayına teşekkür etti, Lopatin’le birlikte ordu komutanının bekleme odasından çıktılar. Ancak ayak seslerinden çın çın öten soğuk koridorda yürümeye başladıklarında, Lopatin’den, Viktoroviç’le ilgili önerisine yönetmenin ne karşılık verdiğini sordu.

– Geri çevirdi.

– Bundan başkasını beklemiyordum zaten.

Lopatin, Guber’in ses tonundan büyük bir gaf yaptığını anladı. Yönetmenle konuşurken Vıyaçeslav adına dilekte bulunmuş, ama yanibaşında dikilip duran Guber’le ilgili tek söz etmemişti. “Pek hoş kaçmadı!” diye düşündü, bunu da açıkça Guber’e söyledi:

– Özür dilerim. Hiç iyi olmadı. Yanınızda Viktoroviç’in isteğini dile getirirken sizi atladım. Ama söz veriyorum, Moskova’ya döner dönmez bunun üstünde duracağım.

Guber sesini çıkarmadı, başını sallamakla yetindi.

Ancak bölge ordu karargâhından açık havaya çıktıklarında soğuk bir sesle sordu:

– Sözüünüzü Taşkent’ten ayrıldıktan sonra da unutmazsınız, değil mi?

– Hayır, unutmam.

Lopatin onun da araca bineceğini, yolda konuşurlarken yaptığı kaballığı düzeltebileceğini düşünüyordu. Oysa Guber arabaya binmedi; karargâhtan pek uzakta oturmadığını, yatmadan önce biraz dolaşacağını söyledi. Sonra sürücüye Lopatin’i eve bırakmasını emretti. Ayrılırken Lopatin’in elini sıktı, başını kaldırıp yüzüne bile bakmadı. Kırıldıgı açıkça belli oluyordu.

Lopatin arabada soğuktan üşümüş ve durumundan hoşnut olmayan sürücünün yanında giderken şöyle düşünüyordu: Savaşta aklına hiçbir kötülük gelmeyen bir insanın arkasından sorunlar nasıl da kolayca ve çabucak çözölüveriyordu? Bir iki ve tamam! Ondan sonra o konuya bir daha dönebilirsen dön! Şu ya da bu karar Vıyaçeslav’ın tüm geleceğini etkileyebilirdi. Gerçi bu onun ölümüyle ya da sağ kalmasıyla ilgili değildi, çünkü insan cepheye gittiği halde sağ kalabilir, öte yandan burada, Taşkent’te yaşarken de bir hastalığa yakalanıp ölebilirdi. Daha da önemli bir anlamı vardı verilen kararın: Bundan sonraki yaşamı nasıl olacaktı o kişinin, onu nasıl bir yaşantı bekliyordu?

Her ne kadar yönetmenin telefonda “Hayır!” diye kestirip atma hakkı varsa da, bu “bir-iki ve tamam”da insanı inciten bir yan bulunuyordu.

11

Kapıyı Lopatin’e açan Viyaçeslav Viktoroviç’in üstünde yünlü iç çamaşırı ile omzuna attığı paltosu vardı.

– Kusura bakma, çok üşüdüğüm için seni çay içmeye beklemedim, dedi.

Sedirin üzerindeki pestile dönmüş yatağına girdi, iki battaniyenin üstüne paltosunu da serdi.

Sabahlığa sarılmış olarak masanın üstünde duran çaydanlığı gösterdi.

– Çayın orada. Sabahlığı açtığında üstüme onu da örtüver. Bir üşüme var üzerimde...

Lopatin çaydanlığı sargıdan çıkardıktan sonra sabahlığı Viyaçeslav Viktoroviç’in üzerine düzgünce yaydı, bir bardak çay doldurdu.

Viyaçeslav Viktoroviç;

– Çay çok açık, kalanını içiyorsun, dedi.

Çay gerçekten açıktı ama sıcacıktı. Lopatin bardağın yarısını içti, unutmamak için öbür odaya geçti, valizden çıkardığı bir paket çayı masaya koydu.

– Yolda sana gerekmez mi? diye sordu Viyaçeslav Viktoroviç.

– Bir paket daha var, o bana yeter.

Lopatin bardaktaki çayı içtikten sonra ikincisini doldurdu. Bölge karargâhında, arabada, burada hep üşüyordu.

Lopatin ikinci bardağı da içince Viyaçeslav Viktoroviç sordu:

– Telefona ne diye çağırılmışlar seni? Yeni haberler, değişik-

likler var mı?

– Programda bir değişiklik yok. Ayın ikisinde sabahleyin Krasnovodsk’a gideceğim. Haberlere gelince...

Biraz durdu, sonra Guber’e söylemediği şeyi ondan gizlemeyi di:

– “Kızıl Yıldız” nişanı almışım.

Viyaçeslav Viktoroviç üstündeki battaniyeleri, paltoyu, sabahlığı fırlatarak kalktı; Lopatin’i kucakladı.

– Kutlarım öyleyse. Ortak yılbaşı yiyeceklerinden bir şeyler eksiltilip hemen günaha mı girmeli? Nişanı ıslatmak gerek.

– İstemez. Öbür gün yılbaşı nasıl olsa, ikisini birden kutlarız.

Viyaçeslav Viktoroviç üzüntüyle başını salladı, günah işlemeye can atıyordu gerçekten. Ama fazla sırar etmedi, yataktaki bir sürü ıvır zıvırı üstüne çekerek yeniden sedire uzandı.

– Sizin şu ünlü yönetmeniniz nasıl biri? Merak ettim, doğrusu.

Çok doğal bir soruydu bu. Gene de Lopatin az önce telefon-dan yazgısını belirleyen adamın nasıl biri olduğunu Viyaçeslav’ın gözünün önüne getiremeyişişi şaşkınlıkla karşıladı.

Lopatin güldü ve gazetelerinin yönetmeninin otuz dokuz yaşlarında, oldukça sıradan görünüşlü bir tümen komiseri olduğunu söyledi. Askeri üniforma giyeli beş yıl oluyordu, ancak onu gören herkes çekirdekten yetiştirme asker sanırdı. Orta boylu, kara kuru, herhangi bir özelliğiyle göze çarpmayan biriydi. Belki dikkati çeken bir yönü daha vardı, o da el attığı her işi büyük bir çabuklukla bitirmesiydi. Bilgisinin sınırlılığına, davranışlarına bakılırsa düzenli bir eğitimden geçtiği söylenemezdi; ama yaşam boyu kendini eğiten, hani nasıl derler, ara vermeden kendisini yetiştiren bir insandı.

Lopatin bunları yarı şaka, yarı ciddi anlatırken Viyaçeslav Viktoroviç’in yüzü hiç gülmedi.

– Sana bir şey soracaktım... Biliyor musun, ona iki kez şiir gönderdim, Guber'in duruşundan anladığıma göre ikisinin de basılmasına izin vermeyen yönetmenin kendisidir. Ne dersin, şiirlerimi okumuş mudur? Bu konuda bir düşüncen var mı?

– Bilmiyorum. Sanırım, okumuştur.

Lopatin bu karşılığı verirken yönetmenin şiirleri okuyup okumadığını hiç düşünmüyordu. Onun düşündüğü bambaşka bir şeydi. Eğer yönetmen Lopatin'in önerisini kabul etse de –böyle durumlarda yaptığı gibi– geciktirmeden bölge parti örgütüne Viyaçeslav için olurunun bildirseydi bu işin sonu ne olurdu? Pestile dönmüş şiltesinin üstünde iki battaniyenin, paltonun, sabahlığın altında yatan, kenisini hiç iyi hissetmeyen, sağlığı yerinde görünmeyen, kısmi sakatlığı yüzünden askerlik hizmetinden resmen çıkartılmış şu adam Lopatin'in Kafkas cephesine birlikte gitme önerisine karşı tutsa da “Hayır!” deyiverseydi o zaman kendisi ne duruma düşerdi?

Açıkça geri çevirmezdi, ama yan çizerdi. Bu gibi durumlar da insan bin dereden su getiremez miydi? Ne olacaktı o zaman? O olmadan, onun adına gitmeye hazır diye karar veriyorsun; hatta çok istiyor diye yalan kıvırıyorsun. Ama sonradan anlaşıyor ki, hiç de öyle değil. Adam gitmemek için ipe un seriyor.

Lopatin kafasından bunlar geçerken susuyordu. Ama sonra Viyaçeslav Viktoroviç'e baktı ve onunla her şeyi sonuna dek konuşmaya karar verdi.

– Anlaşılan, benim bunu daha Moskova'dayken düşünmem gerekirdi. Gerçi bir bakıma seninle görüşmeden yapılacak hiçbir şey yoktu ya. Şimdi sana söyleyeceğim şeyin gerçekte bir anlamı kalmadı, çünkü her şey bitti artık. Gene de yanıtını öğrenmek istedim. Eğer şu anda, şurada sana bir üniforma bulsam, gerekli belgeleri alarak benimle birlikte ayın ikisinde Kafkas cephesine gitmeni sağlasam acaba buna karşı senin tavrın ne olurdu?

Viyaçeslav Viktoroviç doğrularak sedire oturdu; battaniyele-ri, paltoyu, sabahlığı arkasına çekerek duvara yaslandı. O böyle duvara yaslanıp otururken gövdesinin ne denli sıkı olduğu, kirli çamaşırının altından köprücük kemiklerinin nasıl çıkıntı yaptığı daha bir göze batıyordu.

– Sana tuhaf gelecek ama aynı konuyu bir kez de ben düşünmüştüm.

– Hem ne zaman düşündüğünü de biliyorum. İkimizin ortak tanıdığı Yefimov’un ordusuna gittiğimde kendisiyle karşılaşabileceğimi söylediğim zaman, değil mi?

– Evet. Aklımdan öyle bir geçti ama senin elinden bir şey gelmeyeceğini bildiğim için sesimi çıkarmadım. “İlle gitmek istiyorum!” diyerek havayı bulandırmanın anlamı yoktu. Utanma duygumu yitirmedim henüz. Hakkımda bazı şeyler söylendiğini biliyorum, ama bunların hepsi iftira!

– Üzerini iyi ört. Üşüyeceksin.

– Yok, üşümüyorum artık. Ama bana bir çay doldurursan içerim. Kalkmaya üşeniyorum.

Lopatin çayı doldurdu, arkadaşına verdi, kendi de sedirin bir ucuna ilişti.

Viyaçeslav Viktoroviç bir yudum aldı, ellerini ısıtmak için bardağı avuçlarının arasında sıkıttı.

– Çay daha soğumamış. Şey, söyler misin, lütfen... Birçok kez başkalarına sormak istedim ama karar veremedim. Sana sormakta bir sakınca görmüyorum. Sizin “Kızıl Yıldız”da arada bir ileri hatlardan yaptığı röportajları çıkan P.A. hani şu, yazdıklarından ötürü 1930’ların başında bir daha kendine gelmemecesi-ne itilen adam mıdır?

Ülkücülük, edilgenlik, düzmece insanseverlik, daha bilmem ne üstüne tuhaf tuhaf yazılar yazdı diye gözden düşmüştü... Gerçekten o mu P.A.?

– Evet, ta kendisi... Onun tuhaf yazılarından şimdi bile hoşlanmam, ama kendisi benim gözümde tüm övgülerin üstündedir. Savaşın başlamasıyla birlikte cepheye gitti, piyade yüzbaşılığına yükseldi. Aradan iki yıl geçmişti ki, onun nerede ne yaptığını kimsenin düşünmediği bir sırada –düşünseler bile onun savaş bölgesinden uzağa göç ettiğini getirirlerdi akıllarına– adam ortaya çıkarak gazeteye ilk yazısını gönderdi. Hem de el yazısıyla ve yazar bilmem kim olduğunu belirtmeden. Aramızdan kimi günahkârların cephe karargâhından dışarı adımlarını atmadıkları halde yaptıkları gibi yapmadan, yani yazacaklarına “ileri cepheden” diye not düşmeden. Üstelik görevini ileri hatlarda, en uç bölgelerde yürüterek... “İleri Hatlardan” notu sonradan gazeteye kondu. Birinci yazısının basılması üzerine ikincisini gönderdi. Ondan sonra da emirle gazete kadrosuna alındı. Adamın böyle bir dileği olmadığı gibi görevi isteyip istemediği de sorulmadı kendisinden. O günden beri gazetemiz adına yazıyor. Bizim muhabir arkadaşlar hep onun hangi bölgeye gönderileceğini kestirmeye çalışarak onunla birlikte gitmek isterler. Gençlik coşkusuyla taparlar ona, aralarında “Tuşin”(*) adını vermişler.

– Onunla çalıştın mı hiç?

– Cephe de birlikte bulunmadık ama gazetede kendisini bir kez gördüm. Her birimiz çeşitli cephelerdeki görevlerimizden dönmüştük, üç çaydanlık dolusu çayla sucuk yedik. Sucuğu bize edebiyata vurgun, partiden bir yüksek görevli getirmişti. İşte o sırada çizmelerimizi değiştirdik, çay içerken benim çizmelerin ayağıma büyük geldiği anlaşıldı. P.A.’nın çizmeleri ise sıkıyor-muş. Bak, işte bunlar onunkiler...

Lopatin bunları anlatırken her sözcüğün anlamıyla Viyaçes-

(*) Tolstoy’un “Savaş ve Barış” adlı romanından bir kahraman, P.A. adlı muhabirle aralarında büyük benzerlikler bulunmaktadır. (ÇN)

lav'ı nasıl ezdiğini hissediyor, ama gene anlatmadan duramıyor-
du. Ne yapalım, şansına böyle çıkmıştı, sorduğuna göre dişini
sıkıp dinlesindi.

Viyaçeslav Viktoroviç ellerinin arasında bardağı ovalayarak;
– Şu dünyada ne beklenmedik şeyler oluyor! Şaşılacak iş,
doğrusu! dedi.

Lopatin “Gerçekten beklenmedik şeyler böylesine çok mu?”
diye geçirdi içinden. Doğrusu, savaş yılları boyunca “Şunu bek-
lemiyordum, bunu ummuyordum!” denmekteydi sık sık. Olay-
lar, insanlar, iyi ve kötü davranışlar üstüne bu söz çok sık kulla-
nılmaktaydı. Gene de niçin beklenmedik şeyler çok oluyordu?
Daha az şaşırmak mı gerekiyordu yoksa? Ya da yaşam, insanlar,
çeşitli durumlar hakkkında çok sığ, kıt, uzağı görmeyen düşün-
celere sahip olunuyor da ondan mıydı? Kuşkusuz bunun en ko-
lay açıklaması, bir iş istendiği gibi çıkmazsa “beklenmedik şey”
adını alıvermesiydi. Bir kez adını koyduktan sonra sanki bir da-
ha kafa yormaya gerek duyulmuyor gibiydi. Oysa kafa yormak
gerekiyordu. P.A. ele alınırsa şaşılacak bir şey var mıydı bunda?
Eğer adam bir zamanlar yanılığa düştüğü halde alçalıp ufalma-
mışsa, itilip kakıldığında hiç sızlanmamışsa, insanları sevmesi,
anlaması bir tuhafsa, başkalarınıninkine benzemiyorsa, böyle ol-
duğu halde sevgisini korumuşsa, hep insan kalabilmişse, günü-
saati geldiğinde niçin “Tuşin” olması beklenmesindi ondan?
Ama “Tuşin” olamayıp da deminden beri üstünde konuşulan
“beklenmedik şey” olayı ortaya çıkmışsa bunun tek nedeni,
kimden ne bekleneceğinin daha öne yeterince düşünülmemiş ol-
ması değil miydi?

Lopatin, Guber'i uyarması gerektiğini anımsadı birden. Ka-
rargâhta gazete yönetmeniyle aralarında geçen konuşmayı, onun
ret yanıtını şimdilik kimseye, özellikle Viyaçeslav'a söyleme-
meliydi. Lopatin'in yönünden, “Ben senin adına dilekte buluna-

rak görevimi yaptım, bundan sonra ne olur, orasına sen hiç karışma!” anlamı çıkabilirdi.

Yapılacak şey başkaydı aslında. Bu geziden Moskova’ya dönünce Viyaçeslav gibi yetenekli kişilerin kolay kolay ele geçmeyeceğini sokmalıydı yönetmenin kafasına. Ayrıca onu yanında bir görev gezisine götürebileceğini de söylemeliydi. Gerçi bu ilk gezi kısa ve kolay bir görev olsundu, ama ne zararı var? Önemli olan, yalnızca onun şiirleri ya da cepheden getireceği röportajlar değildi. Bunların iyi mi, yoksa kötü mü olacakları şimdiden kestirilemezdi. Asıl önemlisi, edebiyat için değer taşıyan böyle bir kişinin bundan böyle nasıl yaşıyacağı, neler yazacağıydı. 1941 yılında generaller bile pek göz doldurucu görünmemişlerdi, ama savaşta kendilerini gösterme fırsatı çıkınca birçoğu bu fırsatı iyi değerlendirmişlerdi.

İşte yönetmenle yüz yüze gelince Viyaçeslav için böyle yapmak gerekiyordu. Yüz yüze konuşmak Matvey’le yapılacak en iyi işti, hem de başkalarının sandığından da iyi...

Ellerinin arasında soğumuş çay bardağıyla hep aynı duruşta oturan Viyaçeslav Viktoroviç birden sırtını duvardan ayırdı, se-dirden indi, yıpranmış terliklerini giyip iç çamaşırlarının üstünden sırtına pamuklu Özbek sabahlığını geçirdikten sonra hole doğru yürüdü. Az sonra bir eliyle sabahlığı boğazında tutarak geri döndüğünde öbür elinde çeyrek litrelik bir votka şişesi vardı.

– Aldığın nişanı ilk ben duyup da onu ıslatmazsam kendimi bağışlamam, dedi.

Şişeyi masaya koydu, pencerenin önünden bir parça çavdar ekmeği kabuğu ile hardal kavanozunu getirdi.

– Votka başkasının, ama kimseye borçlu kalmam. İki gün içinde onun yerine bir içki bulur koyarız.

Viyaçeslav Viktoroviç yeniden pencere önüne gitti, oradan,

Lopatin'e kirliymiş gibi gözüken iki bardak aldı, masanın yanında dikilerek ekmek kabuğunu ikiye kesti, parçalardan birine hardal sürdü.

– Sen de ister misin hardaldan?

– Sür bana da. Tuz var mı?

Viyaçeslav Viktoroviç bir daha pencere önüne gitti, dibinde azıcık tuz kalmış tuzluğu getirdi, oradan bir çimdik tuz alarak ekmeklerin üstündeki hardala bolca serpti. Sonra çeyreklik şişeyi açtı, iki bardağa doldurdu. Lopatin'in bardağına vurarak;

– Kutlarım seni, dedi. Her zaman sağlıkla yaşı! En önemlisi sağlık!

Yerine oturmadan bir dikişte içti içkisini.

Lopatin başını eğdi, kendi payına düşen votkayı iki dikişte bitirdikten sonra hardallı ekmeğin yarısını ısırdı. Hardal öylesine acıydı ki, votkadan daha sertmiş gibi dağladı dilini.

Viyaçeslav Viktoroviç masada oturuyordu, başı önüne düşmüştü. Bir ara başını kaldırıp Lopatin'in yüzüne bakarak;

– Bugün öğleyin biraz kestirmiştim, dedi. Düşümde annemi gördüm; bize pelmen(*) yapmış, yiyorduk. Ben iyiye yordum bunu. Seni çok severdi, toprağı bol olası. Sen Moskova'ya döndükten sonra beni de birlikte cephe görevine götürme olanağı doğarsa bana önce bir telgraf çek. Kesin kararımızı vermek için gerekli bu telgraf. Ama anlaşmayı kolaylaştırmak için şöyle bir yapalım. Başkalarına karşı güç duruma düşmek istemiyorum, onun için. Sen “İşlerin nasıl?” diye yazarsın. Ben de eğer gitme kararı verirsem, “Görüşmek istiyorum,” filan gibi bir karşılık gönderirim. Oldu mu?

– Hayır, olmadı.

(*) Hamur parçaları içine kıyma konularak hazırlanan, suda pişirilen ve suyuyla birlikte yenilen bir yemek, içli mantı. (ÇN)

Lopatin böyle derken Viyaçeslav konusunda kendisinin değil, yönetmenin haklı olduğunu düşünüyordu. Yönetmen böyle durumlardaki basmakalıp sözlerle, “Hele bana bir yazsın, neye karar vereceğimizi o zaman düşünüyoruz,” demişti, bal gibi haklıydı işte.

Lopatin;

– Şunu bilmeni isterim, diye sürdürdü konuşmasını. Moskova’ya gidince elimden geleni yapacağım. Ama öyle gizli kapaklı telgraflarla olmaz bu iş. Eğer gitmek istiyorsan kendisine açıkça yaz. Ne yapman gerektiğini sana bir daha söyleyecek değilim.

– Ne bileyim, belki de sen haklısın.

Viyaçeslav Viktoroviç böyle derken kendini zorladığı görüyordu.

– Evet, bu konuda tümüyle haklıyım, dedi Lopatin.

– Görüyorum ki, değişmişsin sen, tanıdığım kişi değilsin artık. Daha iyi mi olmuşsun, daha kötü mü, orasını bilmem, ama çok değişmişsin.

Lopatin sesini çıkarmadan arkadaşının yüzüne baktı. Ona söylediklerinden dolayı en ufak üzüntü yoktu içinde. Çünkü böyle şeylere başlanmaması gereken noktadan başlanmayacağını çok iyi biliyordu. Bir ülke savaştan koruyacağı, uzak tutacağı kişiler konusunda karar verme hakkına sahipti. Ama hiç kimse, hiçbir insan kendini savaştan uzak tutma hakkını kendinde görmezdi.

Masada karşısında oturup yüzüne bakarak Viyaçeslav’a bunu hissettirmek ne denli güç olursa olsun Lopatin gene de hissettirmek zorundaydı. Yoksa ilerde onunla kendisi arasındaki ilişkiler hep aldatmacaya dayanmak zorunda kalırdı.

– Vasya, uyan artık. Seni almaya araba geldi.

Lopatin uyku sersemliği içinde kafasını tam toparlayamadan karyoladan bacaklarını sarkıttı ve kapıda dikilen Viyaçeslav'ı gördü. Arkadaşı paltosunu giymişti.

– Ne o? Bir yere mi gidiyorsun?

– Yoo! Bugün çok üşüyorum da.

Paltosunun önünü açtı. Altında, astarı pamukla beslenmiş sabahlığı vardı.

– Az önce haberleri dinledim. İyi havadisler var. Bizimkiler Kotelnikov yakınlarında kırk tanksavar topu ele geçirmişler.

– Saat kaç şimdi?

Kapıda dikilmesini sürdüren Viyaçeslav Viktoroviç;

– Saat dokuz oldu, dedi. Öyle tatlı uyuyordun ki, uyandırmaya kıyamadım.

Odada gerçekten korkunç bir soğuk vardı, Lopatin çabuk çabuk giyinmeye başladı.

– Çayı ısıttım, sıcak. Fazla gecikmezsın, içiver bir bardak.

Viyaçeslav Viktoroviç böyle diyerek odadan çıktı.

Lopatin bir yandan giyiniyor, bir yandan da uyuyup kaldığı için kendine kızıyordu. Bir gün önce sinema yönetmeniyle aralıksız on üç saat çalışmışlar –sabahın sekizinden akşamın dokuzuna dek– yorgunluktan iyice sersemlemişlerdi. Bugün, yılbaşı arifesine fazla iş bırakmamaktı asıl amaçları, o yüzden çok yoğun çalışmışlardı. Ama bir gün önce çok yorulmuşlar diye bugün işe geç kalmak hoş bir şey değildi. Geç kaldığı yetmiyormuş gibi şimdi bir de levazım deposuna uğrayıp yılbaşı için yiyecek ve öbür istihkakı almak gerekiyordu. Bunları şimdi alınsa başka zaman hiç vakti olmazdı. İyi ki Guber aracı göndermişti.

Lopatin havluyu boynuna atarak bitişik odaya geçti. Ama

orada tanımadığı biri vardı, paltosuyla masada oturuyordu. Adama dikkatlice bakmadan başıyla selam verdi, hole geçti.

Mutfak masasında sırtı Lopatin'e dönük oturan Viyaçeslav Viktoroviç;

– Gece sular bile donmuş, dedi.

Dolu lavabodaki suyun üstü buz tutmuştu. Lopatin boynunu yıkarken, sanki birisi ensesine buz değdiriyormuş gibi ürperdi.

O sırada Viyaçeslav Viktoroviç'in, büyük bir şişeden yarım litrelik küçük bir şeye bir sıvı boşalttığını gördü.

– Nedir o? Ne yapıyorsun?

Viyaçeslav Viktoroviç, Lopatin'in gördüğü adamın bulunduğu odayı işaret etti başıyla.

– İçerdeki gençle gazyağını paylaşıyorum. Bizim baronesten zılgıt yiyeceğim ama ne yapayım? İster istemez katlanacağız. –İki şişeyi de ışığa tutup baktı. Sonra küçük şişeyi ağzına değin doldurdu. – Neyse olmuşken tam olsun. Azar işiteceğimize göre farketmez! Adam gelmiş, yarım kova kömür istiyor. İyi ama bende kömür ne arasın! Çocuğu üşüyormuş... Aptal herif, tam çocuk yapacak zamanı buldu! Karısı çalışmıyor, çocuk emzir-mesi yetmiyormuş gibi sık sık da hasta oluyor. Adam öylesine kafasız ki, kimsenin basmak istemediği şiirler yazıyor durmadan. Yayınevinin birinde düzeltmenlik görevi buldum ona. Bütün işi kendisine verilen yazıları düzeltmek. Ama o bunun yerine, eline geçen bir kitabı kopya etmekle vakit geçiriyor. Karısıyla çocuğu da açıktan gebersinler, aldırıldığı bile yok.

Bir parça gazeteyi katladı, bunu, doldurduğu şişenin ağzına tıpa yaptı.

Odaya döndüklerinde “kafasız” genç masadaki aynı yerde oturmaktaydı. Lopatin kitap kopya etmekten hoşlanan gencin yüzüne ilgiyle bakarak kendini tanıttı.

Genç ayağa kalkıp Lopatin'in elini sıktı.

– Rubaşkin! dedikten sonra yeniden yerine oturdu.

Lopatin bir yandan göz ucuyla onu süzerken bir yandan da çayını içiyordu. Gencin önünde bir bardak durduğuna göre Viyaçeslav ona da çay vermişti.

Uzun süredir kesilmemiş açık sarı, uzun saçları zayıf şakaklarına yapışmış gibi duran genç, sıska mı sıskaydı. Gözlüklerin kalın camlarına bakan biri onun, gözünün bozukluğu yüzünden askere alınmadığını hemen anlardı.

Konuşmak için kendini zorluyormuş gibi duralaya duralaya, aynı zamanda meydan okuyan bir sesle;

– Viyaçeslav Viktoroviç, demin hakkımda söylediklerinizin hepsini kapıdan işittim, dedi.

Viyaçeslav Viktoroviç odada öfkeyle dolaşmaya başladı.

– Aman ne iyi ettin de işittin! Senin ne kafasız olduğunu eski bir arkadaşına anlatıyordum. Ekleyeceğim bir şey daha var, her ne kadar yetenekli bir gençsen de sol kulağını hep sağ elinle gösterirsin. Yalan mı?

– Ona bir şey dediğim yok. İşittiğimi bilesiniz diye söylüyorum...

– Bilirim, çok ilke sahibisindir. Gene de yüzüme vurmasan daha iyi ederdin.

Viyaçeslav Viktoroviç, Lopatin'e dönerek konuşmasını sürdürdü:

– Öylesine ilke sahibidir ki, evdeki son pılı pırtıyı bit pazarına satmaya götürdüğünde ilkeleri ve beceriksizliği yüzünden karısına getirebileceği patatesin ancak yarısını getirir. Hadi, gazyağını al da götür evine. Lilya'ya da selam söyle. Bugün vakit bulamazsam yarın uğrarım size.

Çayını içtikten sonra gitmek üzere kalkan Lopatin'e döndü:

– Doğruca sinema stüdyosuna mı gidiyorsun?

– Hayır, önce gara, levazım deposuna uğrayacağım.

– Öyleyse Rubaşkin'i de al yanına. Garın bitişiğindeki bloklarda oturur. Öyle beceriksizdir ki, gazyağı şişesini kırmasından korkuyorum. Akşam saat kaçta dönersin?

– Saat yediye dek çalışmaya karar verdik. Sekizde dönerim herhalde.

– İyi öyleyse.

Viyaçeslav Viktoroviç onları çıkış kapısına kadar geçirdikten sonra “kafasız” genci dışarı saldı, Lopatin'i durdurarak kulağına eğildi:

– Evdekilerin karnını doyurmak için elinde ne varsa hepsini bit pazarına götürüp sattı. Paltosunu açsan altında yalnız gömleğini görürsün. İnsan bakmaya dayanamaz! Yarın yılbaşından kalanlardan bir şeyler götürsem bari onlara. Ama konuklardan artar mı?

– Alacağım erzağın bir bölümünü ona vereyim mi, ne dersin?

– İstemez, yarın ben bir şeyler düşünürüm.

Araca bindiklerinde “kafasız” genç gaz şişesini iki eliyle birden bacaklarının arasında sımsıkı tuttu. Kadın eldiveni olması gereken, kirli, beyaz, yamalı, yün eldivenler vardı ellerinde.

Giderlerken Lopatin hep düşünüyordu: Nereden duymuştu Rubaşkin soyadını? Sonunda anımsadı; savaştan önce Viyaçeslav söz etmişti ondan. Tiyatro okulunda ders verirken, birkaç şiiri dergilerde yayınlanmış, ama henüz bunları bir kitapta toplayamamış, Rubaşkin adında bir öğrencisi olduğunu söylerdi. Kitabın yayınlanmamasının nedeni yayınevlerinin ölçüsüne, dizilerine uymamasıydı. Demek oluyor ki, Rubaşkin denen genç buydu!

– Çocuğunuz kaç yaşında? diye sordu.

Birisi ona soru sormamış da bir yerini çimdiklemiş gibi beriki öfkелendi birden;

– Dört, dört aylık!

“Aferin gençlere, savaş sırasında bile çocuk ediniyorlar!” diye düşündü Lopatin. Böyle düşünmekle haksızlık ettiğini biliyordu, öte yandan bu insanlara bir yardımda bulunamadığı için de kendine kızılıyordu. Sonra birdenbire aklına geldi: “Ne dersin, belki de yardım ederim? Evet, ederim belki de...”

Çektikleri filmi bitirdiklerinde stüdyodan ödül olarak bir çuval kömür aldığını söyleyen yönetmenin bu sözleri gelmişti Lopatin’in aklına. “Senaryo üzerindeki çalışmamız bitince karşılığında iki kova kömür isterim, olur biter. Neden istediğimi de söylemem!”

– Mümkünse burada durabilir misiniz? dedi “kafasız” genç. Lopatin sürücüyü;

– Kaldırıma iyice yanaşın, diye emir verdi.

Genç araçtan indi, “Hoşça kalın!” dedikten sonra açık kapının önünde dikildi. Sıkamak için elini uzatmamış, bunu önce büyüğün yapmasını beklemişti.

“Terbiyeli çocuk,” diye düşünen Lopatin onun soğuk elini sıktı. Beriki yamalı eldiveni çabucak çıkarmıştı. Gencin bit pazarında alışveriş etmeyi beceremediği doğrudu herhalde.

Ansızın sordu:

– Burası mı oturduğunuz apartman?

– Evet.

– Kaç numaralı daire?

– Niçin soruyorsunuz?

– Bir nedeni var ki, soruyorum.

– On dört.

– Peki, güle güle...

Lopatin aracın kapısını kapattı.

Levazım deposundan alınacakların hepsini alıp on beş dakika gecikmeyle stüdyoya geldiklerinde, sürücü, Yarbay Guber’in

Lopatin'in saat kaçta kadar burada bulunacağını öğrenmek istediğini söyledi.

– Yediye kadar. Neden istiyormuş?

Sürücünün açıkladığına göre yarbay, Aşkabad trenine Lopatin için bilet almaya gitmişti. Hemen o gün Frunze'ye bir görevle ayrılacağı için vedalaşmak üzere uğrayacaktı.

– Yediye kadar kesinlikle kalacağını bildirin.

Lopatin böyle dedikten sonra araçtan indi, yol torbasını da yanına aldı.

– Binbaşı yoldaş, torbanızı isterseniz arabada bırakın. Uygun görürseniz sizi evinize bırakacağım, yarbay yoldaş öyle emretti.

– Madem öyle, teşekkür ederim.

Lopatin torbayı gerisin geriye araca koydu.

Guber montaj odasına girdiğinde içeridekiler çalışmanın en koyu yerindeydiler. Yönetmen ve Lopatin'le selamlaştıktan sonra;

– Birincisi, şu biletinizi alın, dedi.

Lopatin bileti gömleğinin cebine yerleştirirken;

– İkincisi, herhalde vedalaşmamız gerekiyor, diye tamamladı Guber'in konuşmasını.

– Daha ona var. Emir uyarınca çalışmanızı yarıda keseceğim için özür dilerim.

Yönetmen kızdı.

– Kim verdi bu emri?

– Yoldaş Yusupov adına biri telefon etti. Vasili Nikolayeviç'le görüşecekmış, Parti Merkez Komitesi'ne gelmesini istiyorlar.

Yönetmen ellerini iki yana açtı.

– Eh, ne yapalım, emir yüksek yerden. Siz gidin, ben kendi

kendime üstünkörü bir şeyler yaparım; sonra siz gelince yeni baştan gözden geçiririz. Daha önce karşılaşmadınız mı Yoldaş Yusupov’la?

– Hayır, hiç.

– Gidin öyleyse, ilginç bir görüşme yapacağınızı söyleyebilirim. Ancak çok üzgünüm, böyle olacağını bilseydik başka bir çalışma düzeni kurardık. Şu durumda elimizden bir şey gelmez!

Gerçekten yapılacak başka bir şey yoktu, Lopatin stüdyodan ayrıldı.

Guber’le birlikte araca bindiklerinde Lopatin sordu:

– Beni birdenbire niçin çağırmış olabilir?

– Çağırdığına göre bir bildiği var demektir. Sizi Merkez Komitesi’ne benim getirmem emredildi. Bu durum pek hoşunuza gitmedi herhalde.

– Telefondaki o konuşmadan ötürü bana kızmayın, olur mu?

– O konuşmaya kızdığım yok da beni önemsemeyip nişan aldığınızı bildirmediğiniz için, ne diye saklayayım, biraz gücendim size. Haber verseydiniz olanaklarımız ölçüsünde bizim evde yeni madalyanızı ıslatırdık. Ne de olsa aynı gazetede çalışıyoruz

– Evet, o konuda da suçluyum size karşı. Nereden öğrendiniz nişan aldığımı?

– Her zaman öğrendiğim yerden. Bizim yönetmenden. Siz de bilirsiniz, gazetede biri nişan alınca telgrafla herkese duyurur. Kiskansınlar da daha çok çaba harcasınlar ister. Al sana dünün gazetesi, uçakla geldi. Hohlaçev’in ölmeden önceki son röportajını basmışlar.

Lopatin gazeteyi aldı ve dördüncü sütunun altında yer alan yazıyı gördü. Demek oluyor ki, Hohlaçev yazının konusunu oluşturan bombardıman uçuşuna katılmış, röportajı verdikten sonra ikinci göreve çıkmıştı. Yazarın adı çerçeve içine alınmış-

tı, ancak ölümü –nasıl öldüğü– hiçbir yerde belirtilmemişti. Cephede ölenlerin sayısı öyle çoktu ki, her gün bunları gazetede yayımlasalar dört sütunun hepsini ölüm duyurularına ayırmak gerekirdi. Gazetenin kendi muhabiri için ayırım yapılmamıştı, bu da en doğrusuydu. Hohlaçev’in röportajının altında yazının tarihi ile “Geç ele geçmiştir,” diye bir not vardı. Guber;

– Araba sizi götürmeye ayın ikisinde, saat tam onda gelecek, dedi. Bileti aldınız, yeriniz üst ranzada. Öyle sanıyorum ki, kompartıman dolmaz. Krasnovodsk’tan bu yöne gelen çoktur ama buradan oraya, Hazar Denizi’ne kadar bomboş gidiyor son zamanlarda. Trene inip binenlerin çoğu sivildir.

– Bu hatta çok yolculuk yaptınız herhalde.

– Çok değil, ama birkaç kez gidip gelmişimdir. Bölgem öylesine geniş ki, koca bir ülke sanki. Aynı yere gitme fırsatı sık doğmuyor.

– Peki, şimdi Frunze’ye niçin gidiyorsunuz?

– Piyade okuluna görev çıktı. Ayın birinde okul mezun veriyor, gazeteye haber toplayacağım. Sizin işiniz savaşmak, bizimkisi ise eksilen personeli tamamlamak.

Guber böyle diyerek güldü.

Merkez Komitesi binasının önünde araçtan indiler; Guber, Lopatin’i kapıya dek götürdükten sonra durdu.

– İçeri girmeniz için izin istemez, belgesiz bırakırlar sizi. Dönüşte stüdyoya araba verirler. Ben burada sizden ayrılıyorum. Yoksa trene yetişemem.

– Demek ki, yeni yılı ailenizden uzakta karşılayacaksınız.

– Ne yapalım, öyle. Ama size içtenlikle söyleyeyim ki, karım bu göreve karşı çıkmadı. Bana bir iş yükledi de ondan. Frunze’ye giderken Merke istasyonu vardır, orada tren dururken çocuklara şeker alacağım. Merke’de şeker satılır, üstelik epey ucuzdur. Dediklerine bakılırsa parayla almayıp giyecek ötebe-

riyle takas edilirse daha kazançlı çıkılıyormuş. Ancak buna da sırtımızdaki üniforma engel. Karım burada şeker almak için kaput ve çizme kuponu sattı. Parayla da alıyoruz, ama yetiştiremiyoruz. Size sözünü ettiğim oğlumdan başka iki tane daha var. Söylemedim mi size, bilmem.

– Hayır.

– İlk karım öldü. İkinciyle ise çok geç evlendim, savaş çıkmadan önce.

Lopatin'in girdiği çalışma odası, savaş öncesindeki görevler sırasında girip çıktığı çalışma odalarının bir benzeriydi. Ötekilerden tek ayrımı, çalışma masasının ve uzun toplantı masasının üzerinde daha çok telefon bulunmasıydı.

Uzun masanın karşı ucunda iki kişi oturmaktaydı. Lopatin içeri girdiğinde ikisi birden onu karşılamak için kalktılar. Giyimleri yarı askeri, yarı sivil. Kafası tıraş edilmiş, kısa boylu olan, ama omuzlarının genişliği ve şişmanlığı dolayısıyla daha iriymiş gibi gözüken Özbek'ti. Bağa gözlük takanı ise Rus'tu.

Özbek birkaç adım ileri yürüdü;

– Merhaba. Yoldaş Lopatin, dedikten sonra kocaman, ağır elleriyle onun elini şöyle bir silkeleyip bıraktı.

Bağa gözlüklüsü, Yusupov'un arkasından elini uzatıp Lopatin'in elini kısa ve sertçe sıktı; soyadını, adını, baba adını söyleyerek kendini tanıttı. Lopatin adamın soyadını işitmemişti ama adını, baba adını bir yerden anımsıyordu: Sergey Andreyeviç.

– Buyurun, oturun.

Yusupov böyle diyerek eliyle yere doğru geniş bir çember çizdi. İri, ağır bir gövdesi, ablak yüzü vardı, ama hareketleri yumuşaktı.

Lopatin, üzerinde telefonlardan başka tepsi üstünde bir çaydanlık ve fincanlar bulunan masaya oturdu.

Yusupov;

– ay içelim, dedi.

Bir eline çaydanlığı, öbürüne, avucunun içinde kaybolan bir fincan aldı; finceana biraz çay koyduktan sonra çaydanlığın kapağını açıp içine boşalttı. Bir daha doldurup geriye boşalttı, ancak üçüncüsünde yarı yarıya doldurarak Lopatin'in önüne sürdü.

Bütün bu hareketleri, sanki bir zbek ayhanesinde oturup, ikramda bulunuyormuş gibi, geleneksel bir özenle, hiç acele etmeden yapmıştı. İkinci fincanı gözlüklü Rus'a, Sergey Andrevevi'e, üçüncüsünü de kendine doldurdu.

– Yeşil ay. Sever misiniz?

– Severim.

– Ben de. Taşkentliler çoğunlukla öbürünü içerler ama biz Ferganalılar, yeşil çay severiz. Bugünkü haberleri dinlediniz mi?

– Dinledim. Haberler iyi.

Yusupov masanın üstünde, önünde duran bir tomar kâğıdı okşarcasına iri pencesiyle bastırdı.

– Bizce de yle. Dün gece saat on ikide yirmi üç kalem askeri ürünün yıllık üretim planı tam gerçekleşti. O saatten beri gelecek yılın planı için çalışılıyor. On bir fabrikada... Savaştan önce fabrikaların yalnızca biri askeriydi. Dördünün donanırını yeni baştan değiştirildi, altısı ise boş alanlara kuruldu. Cephe gerisine gönderilen hiçbir fabrika çalışmasını durdurmadı. Makine yüklü katarlar. Arıs istasyonuna yığıldığında birkaçını kendi olanaklarımızla taşıdık. Arıs'ı bilir misiniz?

– Evet, biliyorum.

– Sola ayrılan yol komşu bölgeye gider, sağa ayrılan da bize. Komşu bölgedekiler makineleri taşıyıp taşımamakta kararsız davranınca biz hepsini sağ yola kaydırdık. Bizim bölgenin daha ılıman olduğunu bildirdik yetkililere. Çatılar kapanacaktı

nasil olsa, ama o zamana dek açık havada tezgâhlarda daha uzun süre çalışabileceğini ileri sürdük.

Geçen göç mevsiminde açıkgözlülük edip yetkilileri kandırdığı için halinden memnun, keyifle güldü Yusupov. Sonra Lopatin'e sordu:

– Gazetedeki yazılarınızdan anladığıma göre Stalingrad'da “Traktör” ve “Kızıl Ekim” fabrikalarında bulunmuşsunuz, öyle mi?

– Evet, bulundum.

– Bugün de bizimkileri gezeceksiniz. “Katyuşa” toplarına mermi yapan bir fabrikamız var. Plan fazlası tam iki bin altı yüz mermi teslim ettim. Bir saat sonra orada çalışanların toplantısı var. Sizden Stalingrad anılarınızı anlatmanızı isteyeceğiz. Sovyetler Birliği kahramanı Çavuş Turdiyev ile ikiniz konuşacaksınız. Özbek'tir Çavuş Turdiyev, karısıyla oğlu bu fabrikada çalışırlar. Stalingrad'da onun yararlılıklarını işitmediniz mi?

Adı ölüye çıkan keşif görevlisi Özbek'in adını duymuştu Lopatin;

– Evet, işittim. Demek ölmemiş, sağ?

– Evet, ya. Ölmedi. Hastaneden çıktıktan sonra hava değişimi almış, evinde dinleniyor. O Özbekçe, siz de Rusça anlatırsınız. Hop?(*).

Onları konuşmadan dinleyen Sergey Andreyeviç söze karıştı:

– Turdiyev iyi kötü Rusça da konuşur.

Yusupov güldü.

– Olur, Rusça konuşsun. O zaman daha ilginç gelir anlatacakları. Yaralandıktan sonra hastaneden cephe gerisine dönen ilk Özbek kahramanıdır. Cephe dönüşünde trenden doğruca bu-

(*) Özbekçe, Kırgızca, “Tamam mı?” (ÇN)

raya getirmelerini söyledik, yemek filan yemeden oturup onu bekledik. Tam sizin oturduğunuz yerde oturdu, Stalingrad'da kaçırdığı Alman “dil”lerini(*) nasıl sırtında alıp getirdiğini anlattı. O da benim gibi, iri yaradır. Değil Alman askerini, sırtına mandayı vursan götürür. Benden farkı, onun kocaman bıyıkları var. –Yusupov, Turdiyev’in bıyıklarının nasıl olduğunu eliyle gösterdi.– Sordum: “Turdiyev, bulunduğu keşif bölümünde sen tek Özbek, ötekilerin hepsi Rus’tu, onlarla nasıl anlaştın?” Bana dedi ki: “Oo, çok iyi anlaştık. İki Özbek birbirlerine söverler, savaş bitse gene unutmazlar, kincidirler. Ama bir Özbek’le bir Rus birbirlerine söverler, beş dakika geçince, “Bir sigara ver, yoldaş!” diyerek olanları hemen unuturlar. İyi arkadaşdır Ruslar.” Sordum: “Keşif bölümündeki görevin ağır mıydı?” Dedi: “Hem de çok ağırdı. Seksen-yüz kilo çekiyordu.” Önce anlamadım, seksen-yüz kilo çeken neydi? Bunun üzerine açıkladı; “Bazen öyle ağır “dil” düşüyordu ki şansıma, sırtımda zor taşıyordum.”

Yusupov böyle söyleyerek kahkahayla güldü. O gülerken Lopatin onun gözlerinin altındaki şişliği farkettiler. Yorgundu adam, ama üst üste uyku yüzü görmeden geçen uzun çalışma saatleri arasındaki bu eğlenceli anılar ona yorgunluğunu unutturmuştu benziyordu. Pırıl pırıl cilalı masanın üstündeki yorgun iri işçi elleri de o birkaç dakika içinde dinleniyormuş gibi duruyordu. Lopatin’in birden aklına geldi, karşısında oturan Parti Merkez Komitesi Sekreteri bir zamanlar gençliğinde pamuklu dokuma fabrikasında hamallık yapmıştı, geniş sırtına vurdu mu, doksan kiloluk pamuk çuvallarına bana mısın demezdi. Hamallıktan ta nereye?...

Yusupov;

– Bu sabah film stüdyosundan arkadaşlarınız geldiler, dedi.

(*) Haber almak için kaçırılan düşman askerleri, tutsaklar. (ÇN)

Dekor kurmak için kereste istiyorlar. Biz onlara Stalingrad'ı yeni baştan kurmaya yetecek kadar kereste veremeyiz ki!

– O kadarına gerek yok. Aslına benzesin diye iki korguan yapacaklar, hepsi bu.

Yusupov güldü.

– Görüyorum, hiç de iyi bir diplomat değilsiniz. Arkadaşlarınızın durumunu iyice güçleştirdiniz. Ama artık söz verdik, onlara biraz kereste sağlayacağız... Öbür gün buradan Kafkaslar'a gidecekmisiniz, öyle mi?

– Evet.

– Geçenlerde bizden birkaç kişi oraya armağanlar götürdüler. Bir hemşerimiz oradaki ordunun komutanıdır.

– Biliyorum. Yefimov.

– Evet, Yefimov. Kendisini nereden tanıyorsunuz?

– Savaşın başlarında, Odesa'da yanındaydım.

– Burada birlikte görev yaptınız mı?

– Hayır.

– Öyleyse çok yazık. Savaş başlamadan önce burada onunla karşılaşmanızı isterdim. Uzun yıllar görev yaptı. Bizim tüm görevlerimizi bilir. Kendi askerinin dilinden nasıl anlarsa Kır-gız'la, Özbek'le, Türkmen'le de öyle konuşur. Tacikçe konuşmazdı ama onu da anlardı. Bir gün sormuştum ona: "İvan Petroviç, bunca şeyi anlayacak, öğrenmek zamanı nereden buluyorsunuz?" O da bana demişti: "Görevim gereği her şeyi öğrenmek zorundayım." Ne görevinin gereği? Doğru değil! Çok zekidir, üstelik partilidir de ondan. Onun gibisi kolay bulunmaz. Bizden giden temsilcileri orduda bir güzel karşılamış; önce Rusça, sonra da Özbek'çe hatırlarını sormuş, yolculukları iyi geçti mi diye ilgilenmiş. Onun Özbekçe konuştuğunu, bizimkilere yakınlığını köylerde bilmeyen yoktur. Onun için armağan seçerken ne gönderelim diye yaşlılara danıştık. Yanındakilere kuru üzüm, zerda-

li kurusu göndermeye karar verdik; kadınlar en iyi atlastan tütün keseleri diktiler. İvan Petroviç'e de Harzëm'in kışlık kavunlarından gönderdik birkaç tane. Biliriz, kavun sever. Sabahlıklar yüzünden yaşlılarla aramızda tartışma çıktı. Biz, "Cephede sabahlığa ne gerek var?" diyorduk. Onlar da "Sabahlık göndermeden olur mu?" karşılığını veriyorlardı. Ama sonunda onlar haklı çıktılar. Temsilcilerimizin götürdüğü yüz sabahlığı, general birliklerden seçtiği keskin nişancılara dağıtmış. Kafkaslarda gocuk giyilmez ama gene de kar vardır. Nişancılar sabahlıkların eteklerini kısaltıp kaputlarının altına giymişler. Eğer görüşecek olursanız İvan Petroviç'e benden selam söyleyin. Osman Yusupov sizi unutmadı, deyin.

Masanın üstündeki telefonlardan biri çaldı, Yusupov ahizeyi kaldırdı.

– Evet, benim. Benden gizlenmekten ne zaman vazgeçeceksiniz diye iki gündür bekliyorum.

Bir yabancının yanında konuşmayı sürdürmek istemediği için öfkeli bir sesle başladığı konuşmasını yarıda kesti.

– Telefonda ayrılmayın, dedikten sonra ahizeyi masaya bıraktı, Lopatin'i karşılarken yaptığı gibi yeniden ayağa kalktı, havada çember çizerek kavuşturduğu iki eliyle birden onun elini sıktı.

– Bizimle fazla kalamayacağınız için üzgünüm. Yoksa birlikte olmak isterdik. Hani, Marks'ın sömürücü sınıflar üstüne bir sözü vardır, "Sömürenler sömürü işinde öyle ince yöntemler bulurlar ki, en cin fikirliler bile farkına varmazlar, ama yaşamın kendisi akıllarını başlarına getirir." der. Anlayacağınız üzere bizler o becerikli sömürenlerden değiliz. Sizin gelişinizden geç haberimiz oldu.

Lopatin'i birkaç adım geçirdikten sonra gülümseyerek elini göğsüne bastırdı. Ancak gülümsemesi sırtıp kaldı yüzünde. O

anda bambaşka duyguların etkisine girdiği belliydi.

Onunla birlikte gelen Sergey Andreyeviç çabuk çabuk;

– Şimdi fabrikaya gidiyoruz, dedi.

Onlar kapıya yöneldikleri sırada Yusupov telefona doğru yürüyordu. Lopatin elinde olmadan başını çevirip baktı. Yusupov'un ağır adımlı, ama yumuşak yürüyüşünde, gemlemeye çalıştığı, deminki aynı öfke sezilmekteydi. Lopatin odadan çıkarırken kulağına çarpan son sözler, önce yürüyüşündeki gibi usulca başlamışken sonradan öfkeli bir çığlığa dönüştü:

– Demek, benden sizin bu kepezeliğinizi örtbas etmemi bekliyorsunuz, öyle mi? Kendi postumdan mı korkacağım ben? Ne diye korkacaktım? Yargılanacağınızdan kuşkunuz olmasın! Hem de asker kaçağı gibi yargılanacaksınız!

Merkez Komitesi'nin koridorunda yürürlerken Sergey Alekseyeviç;

– Osman acıma nedir bilmez, dedi. Ama omuzlarındaki yük de çok ağırdır. Savaştan önce benim gibi beş sekreter yardımcısı vardı, şimdi on iki; gene de işimiz başımızdan aşkın. Şu bir buçuk yıl içerisinde savaş bölgesinden buraya bir milyondan fazla göç kütlesi kabul ettik. Barınmaları için herkese bir çatı altı gerekli, gelgelelim fabrikaların dışında kimseye çatı altı sağlayamadık. Yakacak dersiniz ona göre, her zamankinden daha berbat bir kış geçiriyoruz bu yıl; o yüzden gereksinmemiz iki kat arttı. Kömürü yalnız üretime ayırdık, onu da karneyle azar azar veriyoruz. Birçokları guzapay yakıyorlar evlerinde. Yeterince kalmadı o da. Guzapay nedir, bilir misiniz?

– Eğer yanınlıyorsam pamuk sapı, değil mi?

– Tam söylediğiniz gibi. Eskiden kimsenin aklının ucundan geçmezken şimdi demet yapıp çarşıda satıyorlar. Hem de karaborsaya düşmüş, bir görseniz!

Dışarı çıkıp araca bindiklerinde Lopatin sordu:

– Çoktandır buralarda mısınız?

– İki yılı doldurdu.

Sergey Andreyeviç cebinden mendilini aldı, gözlüğünü çıkararak silmeye başladı. Şimdi gözlüklü halinden daha genç gözüküyordu.

– Kaç yaşındasınız, diye sordu Lopatin. Ama eğer sır değilse...

– Gazete muhabirlerinden, özellikle asker muhabirlerden saklımız gizlimiz mi olur? Askere çağrıldığımda otuz yaşındaydım. Alay komiserliği yaptım, şimdi de aynı rütbeyle yedek kadrodayım. Ancak yürüttüğümüz parti görevi öylesine ağır ki, “Beni buradan alın da cepheye gönderin!” desem görevden kaçtığımı düşünerek yanlış anlarlar.

Sanki cepheye gitmeye can atan, bıraksalar, koşa koşa gideceklerine karşısındakini inandırmaya çalışan insanların ses tonu yoktu onun bu kendisiyle ve göreviyle ilgili sözlerinde. Sergey Alekseyeviç.

– Aklıma gelmişken sorayım, buradan ayrılıncaya dek bizden bir isteğiniz var mı? diye sordu.

– Ne isteğimiz olsun ki? Her şeyimiz yerinde. Şey...

Lopatin duraladı. Koskoca Merkez Komitesi sekreter yardımcısından istenecek bir şey miydi onunkisi? Gene de söyledi:

– Birkaç kova kömür verebilir miydiniz?

– Ev sahipleriniz için mi? Kimin yanında kalıyordunuz?

Lopatin, Viyaçeslav Viktoroviç’in evinde kaldığını, fakat kömürü genç ozan için istediğini söyledi. Bu arada dileğinin yersiz olabileceğini de bildirdi.

– Tam tersine, yerinde bir dilek. Yarım çuval kömürün ne anlama geldiğini benden daha iyi kim bilebilir?

Defterini çıkardı, genç ozanın adını, adresini yazdı.

– Peki, ev sahibiniz Viyaçeslav Viktoroviç ne yapıyor? Çok-

tandır uğramadı bana. Nasıl gidiyor işleri?

– Hangi bakımdan soruyorsunuz?

Lopatin önceki sekreter yardımcısı, Viyaçeslav Viktoroviç’in günlük yaşantısını soruyor sandı. Gerek kendisinin, gerekse bir yakınının günlük yaşantısı katlanılabilecek gibiyse o konuda herhangi bir dilekte bulunmaktan hoşlanmazdı. Arkadaşının ki de pek kötü sayılmazdı.

Sergey Andreyeviç;

– Kuşkusuz günlük yaşantısını kastetmiyorum, dedi. Karnının tok, sırtının pek olduğunu biliyorum. Onun gibiler günümüz anlamında tok olsunlar ki, ne yapıyorlarsa onu doğru dürüst yapsınlar. Ben ruhsal anlamda sordum.

– Ruhsal anlamdaysa, orta derecede sayılır.

– Neden orta derecede?

Lopatin kısaca, Viyaçeslav’ı karşısındaki adamın gözünde düşürmemeye çalışarak anlattı arkadaşının ruhsal durumunu. Görünüşe bakılırsa karşısındaki kişi Viyaçeslav’ın geleceğiyle ilgili değildi, ilerde de öyle olacağı benziyordu.

Sergey Andryeyeviç;

– Anlaşıldı, dedi. Gerçi onun yerinde bir başkası olsa böyle şeyleri umursamazdı. Gerek yaşı, gerekse sağlığı ona cephede görev yapmak gibi bir yükümlülük getirmiyor. Ayrıca burada da elinden geleni esirgemediğini biliyoruz. Yazdıkları basılıyor, toplantılarda kalkıp konuşuyor, her isteğimize karşılık veriyor. Cephe gerisinde kalıyor ama boşuna ekmek yiyor, diyemeyiz. Ruhsal durumuna gelince, o konuda haklısınız. “Başkasının ruhunda neler geçtiği dışardan bilinmez.” derler, bu doğru değildir. Gene de onu kendi ölçülerimizle yargılamamalıyız.

Onun Viyaçeslav’la ilgili bu sözleri üzerine Lopatin birdenbire şöyle düşünmeye başladı: Parti sekreter yardımcısı Viyaçeslav’ın yararına bir şeyler yapmak gerektiğini söylerken aca-

ba içten miydi? Niçin bir şeyler yapmak gerekiyordu Viyaçeslav'ın yararına? Gene de bir şeyler yapılmalıydı onun için. Çünkü kendini hep mutsuz hissediyor, başkaları onun hakkında iyi konuşmalar bile umursamıyordu.

Sergey Andryeviç birdenbire mutlulukla, çocukça güldü.

– İşte önümüzdeki şu boşluğu geçip sağa dönünce fabrika alanı başlıyor. Dün de Aleksey Nikolayeviç Tolstoy'la birlikte uçak fabrikasını gezmiştik. Eğer önemli bir işi yoksa, gittiği yerlerde konuşmak ister diye yanından ayrılmamaya çalışıyorum. Çünkü okul yıllarından kalma büyük bir hayranlığım var ona karşı. Onun “Acılı Yıllara Gezinti” adlı yapıtını okuduğumda ortaokul birinci sınıftaydım. Rus dilinin güzelliğini ben onun söylevlerinde gördüm. Konuşmaya başladığı zaman kendinizi kaptırır gidersiniz. Sizleri karşılamak görevimin gereğidir, biliyorsunuz. Pek yersiz kaçacak, ama siz yazarlar karşısında ürkmekten kendimi alamıyorum; ulaşılmaz gibi gözüken mesleğiniz beni korkutuyor.

Araçları durdu. Lopatin, camdan bakınca kar serpintilerden ağaran uzun bir kerpiç duvar, bunun bitişiğinde ise üzerinde “Kontrol” levhası asılı kerpiç bir baraka gördü.

– İşte geldik, dedi Sergey Andreyeviç. Bir yıl önce burada bostanlar vardı.

Fabrikadaki toplantının bitiminde Sergey Andreyeviç film stüdyosuna gitmesi için Lopatin'e aracını verdi, kendisi ise Turdiyev'le bir süre daha konuşmak için fabrikada kaldı. Lopatin araçta yalnız yolculuk yaptığı, ayrıca stüdyoya dek önünde uzun bir yol bulunduğu için –Taşkent'i baştan başa geçmesi gerekiyordu– çok memnundu.

Kimi insanlar vardır, içinde bulundukları ruhsal sarsıntıdan kurtulmak için birileriyle uzun uzun konuşmaları gerekir. Lopa-

tin o tür insanlardan değildi.

Önemli bir olay yaşadığı, bundan etkilendiği zaman yaşadıklarını kendi kendine sindirmek isterdi. O sırada ne kendisi konuşmuştu, ne de bir başkası... Şimdi de aynı ruhsal durum içindeydi. Fabrikada gördüklerinden sonra, savaşın ağırlığı ikinci kez omuzlarına çökmüş bir adam gibi hissediyordu kendini. 1941 ve 1942’de yaşadıkları yanında ikinci bir savaşın ağırlığıydı sanki omuzlarına bastıran.

Savaş süresince çıktığı bu birinci cephe gerisi gezisinde karşılaştığı durumlar –gerek Viyaçeslav’ın acıklı serüveni, gerek savaşın gerçeklerini sahneden yansıtmak isteyen ünlü kadın oyuncunun soruları, gerekse film yönetmeninin, hastalığını hiçe sayarak canla başla çalışması– asıl anlamlarını yitirmemekle birlikte, belki de saçma bir biçimde kendi kendine ikinci savaş diye adlandırdığı gerçeğin yalnızca bir bölümüydü. İkinci savaş adını verdiği gerçek, Lopatin’in gezdiği bu fabrikada, burada ansızın karşısına çıkıveren başka bir savaş alanında yaşanmaktaydı. Nasıl insan cepheye hiç gitmeden, orasını kendi gözleriyle görmeden savaşın ne olduğunu anlamazsa burası da öyleydi. Hakkında çok şey işittiğiniz için sizi şaşırtmayacağını sandığınız bir yerdi burası.

Lopatin fabrikadan ayrılırken en önemli olanla, duygularla dopdoluydu yüreği. Mesleğinin gerektirdiği, yakaladığını bırakmayan belleği ise anlatılanların birinden ötekine sırıyordu. Kocaman bıyıklı, içi yaşam sevinciyle dolu Turdiyev’in neşeli bir yüzle savaşı öyle bir anlatışı vardı ki, onu dinleyenler onun, gerçekten, öldükten sonra yeniden dirilişine hâlâ alışamadığını sanırlardı. Kocaman bıyıklı Turdiyev’in o neşeli yüzü, Vasya adındaki yaralı bir silah arkadaşını iki kilometre kadar sırtında taşıyıp Almanlardan uzaklaştırdıktan sonra siperin dibindeki karların üzerine uzattığında onun çoktan ölmüş olduğunu gördü-

ğünü anlatırken nasıl da yaşlanıvermiş, yüzü gözyaşlarıyla ıslanmıştı! Bu öyküyü dinleyen bir kadının yüzü de öyle. Konuşmacıların kocaman bir rende tezgâhının tabanında oturarak anlattıklarını iyice yakına sokulmuş dinlerken kocasının ölüsünü görmüş gibi, korkuyla irkilmişti. Yalnız o kadın değil, kir pas içindeki zayıf yüzleriyle, Rus olan-olmayan öteki dinleyiciler de... Lopatin fabrikadakilerin kirli yüzlerini görünce Stalingrad cephesinde, Volga'nın sarp kıyıları dibinde sancak almış hassa alayı askerlerinin yorgun yüzlerini anımsamıştı. Orada da, Rus olan-olmayan, alaydan artakalmış askerler böyle ayakta halka olmuşlardı. Onlar fabrikadakiler gibi kadın ve çocuklardan oluşmuyordu, hepsi erkekti; gene de Lopatin sancak alma olayını anımsadı. İki sahne arasındaki benzerlik, dış görünüşlerinden çok, derindeki bir ortak özellikten ileri geliyordu.

Toplantının sonuna doğru fabrikanın yöneticisi olan, genç, uzun boylu general; gencecik, sıska iki delikanlıyı herkes görsün diye kollarından tutup ayağa kaldırmış; ürkek kısık sesiyle: "İşte plan fazlasını gerçekleştiren iki emek kahramanımız!" diye oradakilere tanıtmıştı. General belki başka şeyler de söyleyecekti, fakat sesinin titremesinden, konuşmayı sürdüremeyeceğinden çekinerek yerine oturmuştu. Dinleyici kadınların ayaklarında, otomobil lastiği ve branda bezinden kesilip dikilmiş kendi ürettikleri terlikler vardı. Atelyelerin çıkışında, avluda üstü buz tutmuş demir talaşları dağlar gibi yığılıydı; cürufklar ise dökmühaneyi tavana dek tepeleme doldurmuştu. Lopatin birden anımsadı: Toplantının başlamasına doğru partinin alt yöneticilerinden, asık suratlı, yaşlıca biri kulağına eğilerek, "Hava soğuk ama gocuğunuzu çıkarıverin de görsünler," diye fısıldamıştı. Bunun üzerine Lopatin bir an duraklamış, sonra isteneni yapmıştı. Evet, burada bir muhabir ya da yazar olduğu için değil, Stalingrad cephesindeki görevinden dolayı "Kızıl Sancak" nişa-

nı kazandığı, iki kez yaralanmasından dolayı da şerit rozet taşıdığı için konuşma hakkına sahipti. Bu insanların gözünde “Kızıl Sancak” nişanı ve yaralanma şeritleri onun yaşamındaki her şeyden daha önemliydi.

Lopatin montaj odasına girdiği zaman yönetmen sordu:

– Osman hakkında edindiğiniz kanı nedir? Hiç de sıradan bir adam değildir o, sizce de öyle mi?

– İnsan on beş dakikada bir kanı edinemiyor, ama izlenimlerle gelince...

Lopatin bir an Yusupov ile karşılaşmalarından onda kalan başlıca izlenimin, onun, savaş için kaçınılmaz bir adam olarak adlandırılabilirliğini söyleyecekti ki, düşündü, bir şey söylemedi. Gereksiz konuşmanın sırası değildi.

Kısaca;

– Genelde beğendim, dedi. Eh, artık çalışmaya başlayabiliriz.

– Yusupov’la görüşmeniz on beş dakika sürdüğüne göre bunca zaman nerelerdediniz?

Lopatin’in geç kalması hoşuna gitmemişti. Bunun üzerine Lopatin yönetmene geç kalışının nedenini açıkladı.

– Bir keresinde o fabrikada film çekmiştik, dedi yönetmen. Sinema haberleri için bir tanıtma-gezi kurdelaşmıştı. Filmin çekimi sırasında telaştan farkına varmadık ama sonra nasıl bir iş yaptığımızı görmek için filmi ekrana yansıttığımızda durumu tüm çıplaklığıyla kavradık. İnsanlar ve fabrikanın çalışma koşulları öylesine sarsıcıydı ki! Bu tür bir filmin gönül rahatlığıyla seyredilemeyeceğini, hemen rafa kaldırmamı söylediklerinde hiç karşı çıkmadım. Gerçekten fabrikadaki çalışmanın güçlükleri, ağırlığı hemen göze çarpıyordu. İnsan bakmaya dayanamıyordu, doğrusu. Siz de gittiniz, kendi gözlerinizle gördünüz.

Yönetmen sandalyesiyle birlikte yana çekildi, Lopatin’e ma-

sada yer açtı.

– Duygularımı şimdi daha iyi anlayacağınızdan kuşkusuz yok. Şurada, masa başında otururken size tüm içtenliğimle söz veriyorum: Birlikte yaptığımız bu kısa metrajlı filmi bitirdikten sonra isterse dünya yıkılsın, kısa süre de olsa cepheye gitmeden bir daha savaş üstüne film çekmeyeceğim. Yapamam artık böyle bir şey!

– Hadi, çalışmaya başlayalım.

13

Birlikte stüdyodan çıktıkları sırada yönetmen;

– Sanırım, hava akşam üzeri biraz kırılmış. Yoksa camide donmaktan kurtulamazdık, ne dersiniz? diye sordu.

– Evet, hava ısınmış. İnsanlar bile sabahkinden değişik yürüyorlar sokaklarda.

– Demek oluyor ki, benim kimsesizler yurdundan çıkma kârıma, yılbaşını birlikte bizde getirmemiz için tüm içtenliğimle ısrar ettiğimi, ama ısrarlarımın boşa çıktığını söylemekten başka kurtuluş yolum yok.

– Durum böyle gerektiriyor. Teşekkürler, ama gerçekten gelemem.

– Teşekkür etmek neye yarar ki? Bize gelseydiniz belki yılbaşı gecesinde de sizden işimize yarayacak bilgiler edinirdim. Yarın buradaki son gününüz mü?

– Evet.

– Başka çıkış yolumuz olmadığına göre bitirelim şu işi. Bu durumda yarın tam onda buluşacağız. Son kırk gün içerisinde cepheye her şey öylesine değişti ki, sevinçten insanın zil zurna sarhoş olası geliyor! Gene de içkiyi fazla kaçırmayın. Tramvayla mı gideceksiniz?

– Evet.

– Peki, ben eve dönüyorum.

Elini uzattı.

– Yeni yılınız kutlu olsun diyeyim, şimdiden...

Tam ayrılmak üzereydi, yeniden durdu.

– Yılbaşını kutlarken bir yandan da filmimizi seyredecek insanların bizim şimdi taşıdığımız duyguların aynısını hissetmeleri için ne yapmamız gerektiğini düşünün. Film en erken martta piyasaya çıkacak; o zamana değin Donbass da kurtulur, Rostov da. İkimizin de inancı o ki, bir adım bile gerilemeyeceğiz artık! Böyle bir şeyi seyircilerin nasıl karşılayacağı rahatsız etmiyor mu sizi?

– Niçin rahatsız etsin? Filmimizin geçtiği ay ekim. Henüz karşı saldırımız söz konusu bile değil. İnsanlara beklemedikleri, bilmedikleri bir şeyle ilgili olarak nasıl bir duygu verebiliriz ki?

– Gelecekle ilgili önsezi de mi veremeyiz?

– Önsezinin de bir ölçüsü, derecesi vardır, değil mi? “Herkes savaşı utkuyla bitireceğimiz önceden sezdiririz, olur biter” diyeceksiniz. Ama o zaman tümümüzde var mıydı böyle bir önsezi? Ekim ayında yoktu. Sonuna dek direnmek konusunda hepimiz aynı duyguları taşıyorduk, ama kısa sürede utku kazanmayı değil.

– Boşuna inat etmeyin de bu konuyu iyice düşünün.

– Peki, düşüneceğim.

Lopatin böyle diyerek tramvay durağına doğru yürüdü.

Bir yandan yürüyor, bir yandan da cepheden gönderdiği röportajlar gözünün önünden bir film şeridi gibi geçiyordu. Savaştan sonra bunları kitaplaştıracak olsa tümü bir arada nasıl gözükürlerdi acaba? Her birinde insanların ruhsal durumu değişikti. Yazılarının kimisi geri çekildikleri, kimisi savunmaya geçtikleri, kimisi de saldırıya kalktıkları zamana raslıyordu. Sa-

vaşın olağan akışından başka bunların arasında ortak bir nokta var mıydı?

– Vasili Nikolayeviç, biraz beklesenize, yetişemiyorum size! Ona seslenen bir kadındı. Lopatin durup geriye baktı.

Nika Nikolayevna'daydı arkadan bağırان, hızlı hızlı yürüyordu. Kulaklıklı şapka ile keçi derisinden bir kürk giymiş, beline subay palaskası takmıştı. Ayaklarında da keçe çizmeler vardı. Sırtında kürkü olmasına karşın, belki sımsıkı kuşandığı enli palaskadan olacak, beli incecik gözüküyordu. Bir elinde sepet tutuyor, eldivensiz öbür elini Lopatin'e uzatıyordu.

Lopatin uzanan eli sıkı, ondan sonra ne yapacağını bilmenin şaşkınlığıyla kadının yüzüne gülerek baktı. Viyaçeslav'ın sözünü ettiği, kadınla gezip tozan, yılbaşı gecesine de birlikte gelecekleri adam nasıl biri olursa olsun, bir gün önce de, o gün de Lopatin hep bu kadını görmek istemişti. Düşünmeye hiç vakti olmadığı için onu düşünmediği zamanlar da tek isteği onu görmektir. Kim ne derse desin bu bir gerçektir.

Kadın elini cebine soktu. Öbür eli zaten cebindeydi. Lopatin farkına varmadan sepeti koltuğunun altına sıkıştırmış olarak, her iki eli ceplerinde, meydan okuyan bir bakışla Lopatin'i süzme-ye başlamıştı.

– Beni gördüğünüze sevindiniz mi? diye sordu kadın.

– Hem de nasıl!

– Ben de öyle. Ellerimi cebime gururla sokuşuma bakmayın siz, bağımsız görünmek isteyişimden dolayı böyle yapıyorum. Zaten ellerim cebimde yürümekten hoşlanırım. Sizi gördüğüm için gerçekten mutluyum. Epeydir yolunuzu gözlüyordum. Sizi stüdyonun koridorunda beklerken az kalsın ayazdan donacaktım. Stüdyonun yabancıları sayılmam. Buradan bize tiyatromuz için çeşitli giysiler verirler, biz de film çekimlerinde kullanılmak üzere onlar ne isterlerse getiririz. Ben koridorda oturup

beklerken yönetmenle birlikte yürüyerek yakınımdan geçtiniz. Onun yanında konuşmak istemedim sizinle. Arkanızdan dışarı fırladım, ama nedense bir türlü ayrılamadınız birbirinizden. Siz konuşurken dişimi sıktım, dayandım. Nerdeyse donduracaktınız beni!

Kadının karşısında dikilip duran Lopatin;

– Nereden gelip nereye gidiyorsunuz? diye sordu.

Saçma bir soru sorduğunu neden sonra anladı. Kadın onun bu beceriksiz sorusu karşısında gülümsemekten alamadı kendini.

– Şimdi söyledim ya, stüdyoda sizi bekliyordum, diye. Aslında yarın da yapabileceğim bir iş uydurup geldim buraya, işimi bitirdikten sonra sizi beklemeye başladım. Dün olsun, bugün olsun sizi görmeyi öylesine istiyordum ki! Nereye gittiğime gelince... Siz nereye gidiyorsunuz?

– Tramvaya binip Viyaçeslav Viktoroviç'in evine gideceğim. Onun yanında kalıyorum.

– Çok iyi. Ben de oraya gidiyor sayılırım. Ancak tramvaya binmeye hiç niyetli değilim. Dayanabilirseniz yaya yürüyelim. Bir buçuk saatlik yol var önümüzde.

– Dayanmasına dayanırım da sizin üşümenizden korkarım.

– Korkmayın, bana bir şey olmaz. Ben ne donarım, ne çözlürüm. E, daha ne dikilip duruyoruz? Yürüyelim. Kol kola girmektense el ele tutuşup yürümekten hoşlanırım ben. Öyle yapalım.

Tek parmaklı eldivenini giydi, elini Lopatin'e uzattı. Lopatin;

– Verin, sepetinizi ben taşıyayım, dedi.

– Yok, istemez, kendim taşıyım. Ağır değil. Yılbaşı gecesinden önce yerlerine ulaştırmam gereken iki bayan giysisi var içinde. Birinin boyunu uzattım, ötekini ise kısalttım. Bilmem

hangi zamandan beri kadınların sandığında kalmış. Biri uzun etek modası zamanından; öteki de kısa... İkisinin de bellerini daralttım. Kadınlar iyice zayıflamışlar.

Kadın yüzünü Lopatin'e döndürdü.

– Birileriyle benim hakkımda konuşmuşa benziyorsunuz. Konuştunuz mu?

– Evet, konuştum.

– Kadın giysileriyle ilgili söylediklerime şaşmamanızdan anladım hemen. Demek, tiyatronun terzi işliğini yönettiğimi, ayrıca kadınlara dikiş diktiğimi, hepsini anlatmışlar. Kiminle konuştunuz?

– Viyaçeslav Viktoroviç'le.

– Eh, şansım varmış. İyi bir insandır o. Peki, benim öğrenim görmüş bir terzi oluşumdan başka neler anlattı size?

– Annenizle oğlunuzun sizinle kaldığını, onlarla birlikte yaşamayı kendinizin istediğinizi, ayrıldığınız kocanımızın kim olduğunu bilmediğini söyledi.

– Genelde doğru sayılır. Size söylediklerinin hepsi bu kadar mı?

– Değil, daha var...

Kadın birkaç adım konuşmadan yürüdü.

– Vasili Nikolayeviç, bakın size ne diyeceğim: Bu akşamı arkadaşınızın evinde geçirmek niyetinde değilim. Sizi görmeye gelişimin nedeni, bunu söylemektir. İki gündür hep sizi düşünüyorum; her nedense sizin de beni görmek istediğinize inandığımdan, bu akşam bir arada olamayacağımızı bildirmeye geldim. Öbürlerine haber vermesem de olur, onlara aldırdığım yok. Demek oluyor ki, şimdi sizi arkadaşınızın evine değin geçireceğim, oradan yakındaki birine dikiş işleri için uğrayacağım. Böylece sizinle bu yıl bir daha görüşemeyeceğiz. Eğer isterseniz gelecek yıl görüşürüz.

– Neden istemeyeyim? Ancak ben yarın değil öbür gün sabahdan ayrılıyorum.

– Nasıl, öbür gün mü? Ben de sanmıştım ki, iki gün sonra gideceksiniz. Montaj odasında çalışan Sonya’ya sormuştum. Sizin ayın ikisine dek stüdyoda çalışacağınızı söylemişti.

– Ayın ikisine diye şu anlamda söylemiş: O gün sabahleyin yola çıkacağım. Ondan sonra...

Lopatin duraksadı. “Ondan sonra cepheye gideceğim.” demekten onu alıkoyan bir şey vardı, sözünü bitirmeden sustu.

Kadın üzüntülüydü.

– Ayın ikisine dek çalışacağınızı söyleyince ben de üçünde gideceğinizi sanmıştım. Ne aptallık! Önümüzde daha iki günümüz bulunduğu düşüncesiyle yılbaşı akşamı görüşmemeye karar vermek kolay olmuştu. Gene de bir kez verdim kararımı. Ne yapalım!

Son sözleri Lopatin’den çok kendine söylemişti. Kararını onaylarcasına başını salladı. Sonra;

– Benim ayağымda keçe çizmeler var, siz deri çizme giymişsiniz. Üşümüyor musunuz? diye sordu.

– Hayır, üst üste iki çorap giydim. Hava da çok soğuk değil.

– Ayağınıza dolak sarsaydınız.

– Dolak sarmaya alışamadım nedense.

– Kocam da çorap giyerdi hep. Verdikleri dolakları nineme bırakırdım, silme bezi olarak kullanırdı. Görüyorsunuz, savaştan önce kalan palaskası bile işime yarıyor.

Kadın belki de Lopatin’in, kocasıyla ilgili soru sormasını bekliyordu. Ama Lopatin hiç öyle bir soru sormadı, kadının elini bırakmaksızın yürümesini sürdürdü.

Birkaç adım daha ilerledikten sonra kadın konuyu kendisi açtı:

– Palaskanın sahibi hayattadır. Orduda görev yapıyor. Cep-

hede savaşmıyor ama Uzak Doğu'da işleri var. 1940 yılının başlarında Orta Asya bõlgesinden oraya yapı işleri için gõnderildi. Anladığıma gõre berkitme yapıyorlar, kendisi istihkâm subayıdır. Oraya yerleştikten bir süre sonra bizi de yanına çağıracağı-nı sanıyordum. ağırmadı, boşanmamız için yazı gõnderdi. Bunun üzerine ben de aynı karşılığı verdim. şimdi ikimiz de kendi yaşantımızı sürdürüyoruz.

– Evlendi mi sonra?

– Evet, evlendi. Boşanmamızı isteyince ben dilekçe yerine parti yõnetimine canının istediğini yapabilir diye yazdım. O zaman çok õfkelenmiřtim, ama savaş bu duygumu küllendirdi. Birisinin beni istediği gibi çekip evinmeye kalkmasından nefret ederim. “Aman, ne olur, bekle beni!” diyenler olduğu gibi bir de bõyleleri var. Anladığıma gõre açık sõzlü bir insansınız, yanılıyor muyum yoksa’

– Öyleyimdir. Daha doğrusu öyle olmak isterim.

– Peki, şunu açıklar mısınız: Sizin gibi cephe de görev yapanlar bir elleriyle evlerine mektup dõřenirlerken õbür elleriyle... Sakın aklınıza başka şey gelmesin. Çok iyi biliyorum, bizde kadınlar vardır; yalnızlıktan dolayı büyük sıkıntı ekerler, acı duyarlar, hatta ıldıracak duruma varırlar, ama gene de işleri güçleri savaşan erkekler hakkında dedikodu üretmektir. Ama ben onların yakıştırmalarına aldır mıyorum. Bununla birlikte cephe de her türlü haltı karıştıranlar bulunur, öyle değil mi?

– Hiç de değil.

– Nasıl ya’

– Diyebilirim ki, ben bõyle birine rastlamadım. Daha doğrusunu sõylersek, bõylelerinin olup olmadığını bilmiyorum. Belki çarpışmaların kesildiği zamanlarda, cephe gerisinde sõylediğiniz gibiler çoktur, hem de pek çoktur. Ama çarpışmalar sırasında kim bõyle bir şeyle uğraşabilir, kimin zamanı olur buna? Hiç

olamaz diyemem, ama benim gördüğüm kadarıyla ileri hatlarda ya da çok yakınlarında böyle bir mutluluğa erişenler pek azdır.

– Siz bunu mutluluk mu sayıyorsunuz?

– Ne de olsa mutluluktur. Bir isteğin yerine getirilmesinde, eğer bu istek karşılıklıysa, bir mutluluk payı vardır.

– Sizi ele alırsak, bir buçuk yıllık savaş süresince böyle bir mutluluğa eriştiniz mi?

– Cephede bulunduğum sürece hiç. Başka zamanlarda da öyle. Demin sözünü ettiğiniz kadınların, sizin acı çeken kadınlarınızın sandığı gibi cephede böyle şeyler olmaz.

– Bunlar benim değil, sizlerin kadınları, siz erkeklerin karı-larıdır! Sonra buradan biz değil, oradan sizler bu kadınların çıldırmamaları için gerekeni yapmalısınız. Yılda bir kez bir haftalığına izin mi alırsınız, ne yaparsınız; anlasınlar ki, kocaları bir gün dönecektir. Aman Tanrım, böyle mutsuz kadınlarla konuştuğumda ruhumun nasıl daraldığını bilemezsiniz! Başkalarının yaptıklarını işite işite kocalarının da aynı yolda oldukları inancı yerleşiyor, onlar için demediklerini bırakmıyorlar. Gene de kendi kocalarının, başkaları için söylendiği gibi davranmadığını umudu yaşıyor içlerinde. Onları bir dereceye kadar avutup rahatlatabiliyorsunuz. Öte yandan kendi durumum geliyor gözümün önüne... Daha savaş filan yoktu ortada, eski kocam beni yanına almadan Uzak Doğu'da bir buçuk yıl geçirmişti. Başkalarını avuttuğum sırada “Yalan mı söylüyorum onlara?” diye geçti içimden. O nedenle sordum size. Kendim için olmaktan çok, başkaları adına sordum... Çünkü, çok şükür, benim öyküm savaştan önce, filmlerdeki gibi çabucak olup bitti. Bazen düşünüyorum da, savaştan önce olması açısından bunu bir şans sayıyorum. Yoksa daha çok sarsardı beni. Demin söylediklerinizden dolayı kıvanç duydum. Başkalarını avuturken çoklukla doğruyu belirttiğimi biliyorum artık. İnanır mısınız, insanlar cephedeki-

ler üstüne dedikodu yayarken, onları karalarken bunu daha çok yüzeysel yapıyorlar. Eğer derine inerseniz hepsinde büyük bir inanç, umut, sevgi görürsünüz...

– Söze asıl başlanmaması gereken yerden, tersten başladığınız için konuşmamız biraz tuhaf olmadı mı dersiniz?

– Tuhaf oldu elbette. Sizden kocamla ilgili sorular sormanızı bekliyordum, siz sormayınca ben de kendiliğimden bunları anlatmak zorunda kaldım. Böyle şeyler kendiliğinden anlatılırsa sonunda bu tuhafliklar olur işte. Sonra beceriksizce kendi sorunlarımdan başkalarınınkine geçtim. Bereket versin, beni güç durumdan kurtardınız. Önceki gün Kseniya’larda yanınızda otururken hem konuştuklarınızı dinliyor, hem de sizi gözlemliyordum. Onların evine geldiniz diye kendinize kızarsınız sandım. Şunu kabul eder misiniz, bilmem, ama durumunuz epeyce budalacaydı.

– Eh, kabul ediyorum.

– Oraya geldiğiniz için her şeyden önce kendinize kızmanız gerekirdi. Oysa hiç kızmadınız. Kseniya’yı tümüyle unuttunuz mu yoksa?

– Öyle olmalı.

– Ne zaman anladınız bunu?

– Daha o gün. Kendime kızmadığıma gelince, o konuda haklısınız. Bunun başka bir nedeni de Zinaida Antonovna ile konuşmamızın çok ilgimi çekmesiydi. Beklemediğim bir armağandı o kadın benim için. Ayrıca yanıbaşımda siz oturuyor, beni dinliyordunuz.

Nika güldü.

– Öylesine yakındım ki size, nerdeyse ağzınızın içine girecektim. Gene de dikkatinizi çekmeyi başaramadım. O gece gözünüz Zinaida Antonovna’dan başkasını görmüyordu. Eğer bilmek isterseniz doğrusunu söyleyeyim mi? Oraya yalnız Zinaida

Antonovna için geldim. Böylesine zeki bir kadındır, insan onun yanında hiç sıkılmaz. Bizler pek yapamayız, ama o kolayca söyleyiverir söyleyeceğini, fırsatı hiç kaçırmaz. Zeki kadınları severim, doğrusu.

– Ben de severim.

– Bugün beş-on dakikalığına ona da uğrayacağım. Onunla görüşeceğimi düşündükçe seviniyorum. Eski giysisinin boynuna ilıştırilecek güzel bir yakalılık uydurdum. Şurada, sepetimde duruyor. Uğrayıp giysisine dikeceğim. Düşünüyorum da, yakalılığı dikeceğim beş-on dakika içerisinde bir yığın zekice laflar edeek. İnsan bazen bu sözleri bir yere kaydetmek istiyor. Öyle ilginç şeyler ki! Yazık, kimsenin kaydettiği filan yok!

Lopatin gülümsedi.

– Uydurduğunuz yakalığın onun için bir değeri var mı bari?

– Hiç kuşkunuz olmasın! Şimdi oturmuş, dört gözle beni bekliyordur. Ne kadar güzel giyindiğini önceki gün farketmediniz mi? Birkaç giyeceği vardır ama hepsi de güzeldir, zevk eserdir.

– Ya! Nedense farkına varmamışım. Böyle bir şeyi düşünmedim bile.

Kadın güldü.

– Her zaman böyledir işte. Zeki, akıllı bir kadının nasıl giyindiğine kimse dikkat etmez. Peki, benim nasıl giyindiğime dikkat ettiniz mi bari?

– Geçen günkü giyiminizi biliyorum. Ama trendekini şu anda anımsayamadım.

– O zaman hava soğuktu zaten. Ayrıca giyim kuşam düşünecek durumda değildim. İnsan bazen giyimine çok dikkat eder, bazen de hiç aldırmaz. Siz giyiminize dikkat ettiğiniz sürece başkalarının da gözünden kaçmaz. Eğer sırtınıza ne giydiğinizizi düşünmezseniz karşınızdaki de öyledir. Son günlerde iyice yor-

gun düştüm. Gerek tiyatroda, gerekse evde çok çalıştım. Yılbaşına yetiştiririm düşüncesiyle bir yığın iş almıştım. Ama babama gideceğim diye hepsini yüzüstü bıraktım. İşte o yüzden gece gündüz biçip dikmek zorunda kaldım... Savaş bir yandan sürredursun, biz kadın terzileri arasında bir söz sürekli söylenir: Yılbaşı için yeni giysi dikişi olsun, eskiyi bozup yeniden dikmek olsun, bizden dikiş isteyen bir sürü kadın bulunur. Eskiye bozdurup diktirenler daha çok elbette. İşte ben yorgunluktan bitmişken bir de siz kahrolası film yönetmeniyle dışarı çıkmak bilmediniz. Koridorda sizi beklerken uyuyakalmışım, az kaldı sandalyeden düşüyordum.

Böyle derken Lopatin'in elini yavaşçı sıktı, yüzünden bir gülümseme geçti.

– Belki de tramvaya binmek istersiniz, dedi Lopatin.

– Yorgunum diye mi?

– Evet, öyle.

– Yürüyelim daha iyi. Yürümekten yorulmam. Eğer stüdyodan daha erken çıksaydınız birlikte bir buçuk saat yerine üç saat yürürdük. Bu yılbaşını Taşkent'te geçiriyorsunuz. Söyler misiniz, geçen yılbaşı gecesi neredeydiniz?

– Cephedeydim.

– Nasıl geçti, iyi miydi bari?

– Nasıl geçecek? Uyudum.

– Yılbaşı gecesi de uyunur mu, canım?

– Basbayağı uyunur! Otuz bir Aralık'ta Moskova'dan güneşe, bizim Kerç çıkarması üstüne yazı yazmak için gidiyordum. Daha gideceğimiz yere ulaşmadan uçağımız bir sahra alanına zorunlu iniş yaptı. Bu sırada biraz sıkıntıya katlanmamız gerekti. Yol boyunca çok üşümüştüm zaten, inerken de epey korku çektik. Neyse, indiğimiz alanda, her zaman olduğu gibi, karşımıza anlayışlı insanlar çıktı da yedirip içirdiler, ısınmamızı sağ-

layıp yatacak yer verdiler. Biz uyumadan önce yılbaşı gecesine kaldıracaklarını söylediler ama iyice sarsınadılar mı –bir gece önce de uyumamıştım– yoksa uyandırmayı mı unuttular nedir, ortalık aydınlanırken gözümü açtığımda 1942 yılı çoktan başlamış bulunuyordu. Size anlatılacak önemli bir şey değil. İsterdim ki, bunların yerine size ilginç bir öykü anlatayım ama o gece uykumu iyi almıştım, doğrusu.

– Korkmayın, benim ilginç öykülere düşkünlüğüm yoktur. Hele bir öyküyü meraklı bir biçimde anlatırlarsa uyduruyorlarmış gibi bir duyguya kapılırım. Oysa sizi dinlerken böyle bir duyguya kapılmadım. Kim yılbaşı gecesini uyuyarak geçirdiğini uydurur? Böyle bir şey uydurulur mu?

– Öyle demeyin, insanlar neler uydurmaz ki! Bazen durup dururken kendilerine öyle iftiralar atarlar ki, temize çıkmak için sonra ne yapacaklarını şaşırırlar. Bir keresinde bir foto muhabiri, sarhoşken, zekâsıyla övünmeye kalkarak, bir kış günü Almanlardan kurtarılmış bir köye girdiğini anlatıyor. Dediğine bakılırsa, köye geldiği sırada faşistlerin asarak cezalandırdıkları üç partizanı köyün adamları iplerini kesilip yere indirmişler. Bizimki övünecek ya, sözde ölülerin resmini çekmek için ipleri boyunlarına geçirtilip yeniden astırmış. İşte bu övünme heyecanı içinde kendine attığı iftira yüzünden, ölülere saygısızlık yaptığı diye az kalsın askeri mahkemeye veriliyordu. İyi ki anlattığı olay sırasında yanımdaydım da böyle bir şey olmadığını söyledim.

Kadın birdenbire durdu;

– Hepsi de aynı domuz, dedi.

– Doğru. Sarhoş kafayla böyle bir yalan kıvırdığına göre beyninin bir köşesinde domuzluğa benzer düşüncelerin yuvalandığı kesin. Kafasında o tür düşünceler taşımasa kendi diliyle başını belaya sokar mı? Yalan söylediği için benden bir tokat ye-

di, sonra onunla bir daha göreve çıkmadım.

Kadın kuşkulu kuşkulu baktı Lopatin'in yüzüne. Herhalde o ana dek onun birine tokat atacak bir adam olmadığına inanmıştı. Lopatin de şaşırttığı insanın yalnız yanındaki kadın olmadığını düşündü.

– Peki, darağacından indirilen adamları sonra ne yaptılar?

– Fotoğraflarını çektiler, ama karların üstüne yere yatırdıktan sonra. Çekme işi bitince de toplu gömüte gömmüşler. Biz oradan ayrıldığımız için yapılanları görmedik.

– Asılanların üçü de erkek miydi?

Kadın bu soruyu temkinlice, çekine çekine sormuştu.

Lopatin onun neden çekindiğini anladı. Ölenler kadın da olabiliyordu.

– Evet, üçü de erkekti. Ama ben asılmış kadın da gördüm. Gerçi bu başka bir yerdeydi. İşte hiç bağışlamayacağım bir olay bu! Hiçbir zaman onların öcünü alamayacağız.

Kadın anlamamıştı.

– Öcü neden alınmazmış?

– Alabilir miyiz? Yani biz Almanya'ya girince kadınları da mı asacağız?

Nika bir süre sustu.

– Ha, şimdi anladım. Gene de savaşla ilgili olarak duyduğlarımızdan, onların bize bütün bu yaptıklarından sonra hepsinin öcünün alınamayacağını düşünmek tuhaf geliyor insana. Bugüne değin böyle bir şeyi hiç düşünmemiştim.

– Oysa ben çok düşündüm. Özellikle size demin anlattığım geziden, yolda yılbaşı gecesini uyuyarak geçirdiğim geziden sonra. Oradan Kerç'e gitmiştim. Kentin dışında büyük bir hendek gördüm. Nasıl diyeyim, aslında burası hendek değildi, Alman tanklarının ilerleyişini engellemek için kazılmış uzun çukurlardı. İşte bu çukurlara Almanlar binlerce insanı kurşuna di-

zip gömmüşlerdi. Kimi yerde açıkta duruyordu cesetler. Orada durdum ve düşündüm. Sahne ne denli korkunç olursa olsun, durum öç almayı ne derece gerektirirse gerektirsin, faşistlere karşı üstünlüğümüzü duyan kişiler olarak aynı derecede öç almayı isteyemezdik, bunu yapamazdık. Onların yararlandığı biçimde gücümüzden yararlanmamayı savaşın kazanılması için değil, göze göz, dişe diş öç alma amacıyla kullanamazdık.

– Babamı görmeye gittiğimde hastanede başucunda otururken babam cepheden bir gün olsun söz etmedi nedense. Oysa koğuştaki onun gibi ağır yaralı yatanlar hep savaşı anlatıyorlardı birbirlerine. Şimdiki karısına, Zoya'ya –ben ona Zoya diyordum, o da bana Nika, birdenbire böyle senlibenli oluvermiştik– babamın niçin savaştan hiç söz etmediğini sordum. Yoksa o günleri anımsamak acı mı veriyordu? Zoya dedi ki: “Baban savaşla ilgili bir şey bilmiyor da onun için. Topu topu yarım gün bulunmuş cephede. Bizimkiler sabahleyin siperleri tutmuşlar, birkaç saat sonra Almanlar yayılım ateşine başlayınca hemen yaralanmış. Onun bir şey bildiği yok, o yüzden bir şey söyleyemez...” Ömür boyu sakatlığa mahkûm olmuş, kurtulması umutsuz bir insanın doğru dürüst bir çarpışmaya bile katılmaması karşısında öylesine tuhaf oldum ki, karısının söylediklerini duyunca ağlamaya başladım. Hoş, katılsa ne çıkardı ki!... Birçokları aynı durumdaydı herhalde.

– Öyle, pek çok insan onun durumundadır. Eğer savunmada kalanlar, yerlerinden uzun süre kıpırdamazlarsa en ileri hatlarda bile bulunsalar başlarına bu gibi durumlar hemen gelmez. Biri bugün yaralanır, biri öbür gün, bir başkası üçüncü gün... Çünkü bunlar zamanla savaşın koşullarına alışmışlardır. Oysa cephede daha önceden bulunmamış askerleri oraya gelir gelmez saldırıya kaldırırlarsa birkaç saatlik çarpışmadan sonra, hatta daha ilk saatte hastanelik olmaları işten bile değildir. Gelenlerin birçoğu

gerisin geri hastaneyi boylarlar... Belki de önceki gün topun ipini çekişini ateşli ateşli anlatan kadın oyuncuyu hoş karşılamayışım size tuhaf gözüktü.

– Hayır, öyle bir şey düşünmedim. Sizi dinlerken sesimi çıkarmadım, ama söylediklerinize katılıyordum.

– Hayranlık, kendinden geçme, coşku... Bunlar yerinde kullanılmış sözler değildir. Savaş üstüne yapılan lafebeliğinden hoşlanmam. “Sana ulaşmak kolay değil, oysa ölüm iki adım ötemde.” İşte savaşı anlatan gerçek sözler bunlardır. Savaşın içinden çıkmış, şarkı olup savaş alanına dönmüş sözler. Üstelik radyonun filan yardımı olmadan, kendi yayılma gücüyle ağızdan ağıza dolaşırlar. Akıllının biri radyoda yayınlamaktan çekinmiştir, neden derseniz, cephedeki askerler ölümün iki adım ötede olduğunu işitirlerse korkarlarmış da...

– Vasili Nikolayeviç.

Kadın böyle diyerek durdu. Lopatin onun önemli bir şey soracağını anladı. Çünkü daha önce de iki kez böyle durduktan sonra önemli sorular sormuştu.

– Buyurun.

– Bugün Zoya’dan telgraf geldi, babamı yanına aldığını yazıyor. “Yeni yılı evde birlikte karşılarız,” diyor.

– Demek ki, sonunda razı etmiş babanızı.

– Öyle anlaşılıyor. Sabahtan beri bu telgrafı düşünüyorum. Zoya “birlikte” demiş ama babamdan biliyorum ki, kalan yaşamını elsiz, kolsuz hareketsiz geçirmeye hiç niyeti yok. Zoya yokken babam bana, “Kadıncağızı sıkıntıdan kurtarınayı nasıl istiyorum, bilsen!” demişti. Hastanede kalmak istediği için söylememişti bunu, çünkü Zoya’nın önünde sonunda onu yanına alacağını biliyordu. Onun demek istediği ölmek, yani ölerek karısını bu dertten kurtarmaktı. Sizin bu konudaki düşünceniz nedir? Yakınınız olan birinin ölmesini ister misiniz?

– Bu soruyu kendiniz için soruyorsanız bir şey diyemem, ama eğer benim böyle bir yakınım için ne düşündüğümü soruyorsanız ben ölmesini isterim. Eğer o kişinin ölmeyi gerçekten istediğini, bundan başka bir çıkış yolu görmediğini bilirim. Ancak kesinkes böyle olduğunu da bilemeyiz. Çünkü bir insan ölmeyi isteyebilir ya da istediğini sanabilir. Ayrıca bugün öyle der de, bir de bakarsınız, yarın değişir. Çoğunlukla biz, yaşamak istemeyen kişileri ölme hakkında yoksun kılarız. Sonuçta ölmeyi isteyip istememesine aldırmadan yaşaması için elimizden geleni yaparız. Çünkü bunun böyle olması gerektiğine inanmışızdır. Gerçi bunun her yerde geçerli bir kural olmadığını düşünürüz, çoğu zaman. Cephede bir sürü öykü işitmişimdir, bunların çoğu doğrudur. Adam ağır yaralanmıştır, acılar içinde kıvranmaktadır, nasıl olsa öleceğine inanmıştır. Daha fazla acı çekmek istemediği için arkadaşlarına kaba deyimiyle işini bitirmelerini, daha nazik söylersek yaşamdan ayrılmasına yardım etmelerini yalvararak söyler. Ölmek acıların son bulması demektir. Bir keresinde ben de birinin böyle yalvardığını kendi kulaklarımla işittim. Onlar yalvarsalar da, yalvarmasalar da orada, savaşta kimse böyle şeylere şaşmaz. Öldürülmeyi istemek onlar için acılar içinde geçecek saatlerden, hatta günlerden kurtulmak demektir. Eğer bir de yarım gün değil de yarım yıl, birkaç yıl acıdan kıvranacaklarsa? Bu durumdaki bir kişinin isteğini yerine getirmede acımasızlık ya da doğruluğa aykırılık görmem ben. Eğer yaşamak istemiyorsa ölmelidir. Bütün bunların dışında –bağışlayın beni, sözü babanıza getireceğim– karısını dertten kurtarmak isteyen babanızın söyledikleri üzerinde durursak, bunun altında birkaç anlam yatar. Her şeyden önce babanızın onu sevdiği anlaşılıyor. Öte yandan kocasının elden geldiğince çok yaşaması için her türlü özveriye hazır görünen bu kadının gerçekte bunu isteyip istemediği düşüncesi de var babanızın sözle-

rinde. Babanızın durumundaki bir kişi böyle düşünmeden edemezdi.

– Oradan ayrılmadan önce Zoya’ya dedim ki, Taşkent yakınlarında da bir hastane var, babamı oraya yatıralım. Belki böyle si üvey annem için daha bir rahatlık olur, yanında onun bulunmadığı zamanlar gece nöbetlerine ben girerdim. Ama Zoya çok sert karşıladı benim bu önerimi. Gene de kızınıyorum ona, çünkü haklıydı. “Sağlığı yerindeyken, yani sağlamken onu sizlerle paylaşmadım da, elsiz, kolsuz kaldıktan sonra mı paylaşacağım? Siz beni orospunun piçi mi sandınız? –Tıpkı böyle dedi kendisi için.– Onu sizin elinizden ben aldığımı göre her türlü sıkıntısına katlanacak olan da benim.” Sonunda, görüyorsunuz, almış babamı yanına. Oysa babam bana yaşamak istemediğini söylemişti, bunu hiç aklımdan çıkaramıyorum. Bence onun isteğini yerine getirmeliydi.

Nika konuşmasının başında durduğu yerden hiç kıpırdanmamıştı. Son sözünü bitirince ileriye doğru atılarak Lopatin’i koldundan çekti.

– Hadi, gidelim artık. Tren öbür gün hangi saatte hareket ediyor?

– On biri beş geç.

– Vagon numaranız kaç?

– Durun bakayım.

Lopatin böyle diyerek gocuğunun önünü çözdü, subay gömleğinin cebinden bileti çıkararak bir kibrit çaktı, rüzgârdan sönmessin diye eliyle siper etti.

– Yedinci vagon.

– O güne değin bir daha görüşemezsek sizi geçirmeye geleceğim.

– Teşekkür ederim.

Lopatin daha önce kendisini cepheye hiçbir kadının uğurla-

mamış olduğunu düşündü.

Savaşın başlarında iki kez cephe görevine çıkmış. Kseniya daha göç yerine gönderilmediği halde her ikisinde de onu uğurlamaya gelmemiştir. Bunlardan birincisinde sinirleri öylesine bozdu ki, Lopatin onun gara gelmesine izin vermemiştir, üstelik kızını da annesini yatıştırması için yanında bırakmıştır. Sonradan Kseniya kızının yüzünden gara gelemediğini söylemez mi? İkincisinde ise kendiliğinden gelmemiştir uğurlamaya, çünkü bozularak ayrılmışlardı. Birisi Kseniya'ya Lopatin'in bir gün daha Moskova'da kalabileceğini, ama kalmak istemediğini söylemişti. Yalnız Kseniya değil, başka kadınlar da yolcu etmemişlerdi Lopatin'i. Nika eğer gara gelirse onu ilk uğurlayan kadın olacaktı.

Nika evlerden birinin önünde ansızın durdu.

– Vasili Nikolayeviç, çok kabalık etmiş oluyorum, ama sizi beş dakikalığına yalnız bırakacağım... Şu eve bir giysi götürmem gerekiyor. Prova filan yapmayacağım, yalnız verip döneceğim! Üşümek için bir aşağı bir yukarı biraz gezinirsiniz, tamam mı?

– Peki, gezinirim.

Kadın, önünde durdukları apartmanın kapısını çaldı, az sonra kapı açılınca içeri girdi.

14

Ellerini gocuğunun ceplerine sokan Lopatin kadının girdiği apartmanın önünde bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı. Bir yandan da düşünüyordu. Ne demek oluyordu bütün bunlar? Kadının stüdyoya gelip onu beklemesi, kol kola gitmeyip el ele sokaklarda yürümeleri? Yılbaşı gecesi birlikte olamayacaklarını söyledikten sonra onu trende geçirmeye geleceğini ısrarla belirt-

mesi? En başta da bir gün önce ve o gün onu görmeyi çok istediğini söylemesi? Bu sözler şöyle de söylenmiş olabilirdi, böyle de. Yani tümüyle bir gerçeği yansıtabileceği gibi, yalan dolan da olabilirdi. Kadınlar var olmayanı uydurmakta birebirdiler. Ama bu kadın kendi kendini kandırarak birine benzemiyordu. Kendini değil de karşısındakini, Lopatin'i kandırma çabası için bunları söylediyse ne geçecekti eline? Öyleyse yakın davranmasının doğruluğuna inanmaktan başka açıklama kalmıyordu. Gerçi inanılması zordu, ama o gün de, bir gün önce de onun kendini görmek istediğini doğru olarak kabul etti.

Öte yandan Lopatin hiç aldatmazdı kendini. Şu anda kadının girdiği kapının önünde, sırtında gocuğu, başında kulaklıklı şapkası, gözlerinde gözlüğü, üst üste iki yün çorap giydiği ayaklarında çizmeleriyle bir ileri, bir geri dolaşırken biliyordu ki, bu kadına âşıktı. Ya daha önceden âşık olmuştu ya da kent sokaklarında ele ele gezindikleri saat içerisinde vurulmuştu ona. İşte ona vurulmuş olması yüzünden bir gün önce ve o gün kadının da onu görmek istemesine inanmak güçleşiyordu. Hem beklenmedik, hem de son derece güzel bir olaydı bu. Onu, ilginç kişiliğinden dolayı görmek istemişti, bunun başka bir açıklaması olmazdı. Kendisiyle yakından ilgilendiğini daha bir gün önce anlamıştı Lopatin. İlgi duyma da bir duyguydu, insanı insana yaklaştıran bir duygu...

Lopatin elleri ceplerinde dolaşüyor; kendini kendi yanılgısından, bunun yalnızca bir ilgi, cepheden gelmiş bir insana karşı duyulan bir ilgi olmadığına inanma isteğinden korumaya çalışıyordu.

“Bugün yılbaşı gecesini niçin Viyaçeslav'ın evinde geçirmek istemediğini söyledi acaba? Oraya yalnız gelmeyeceği, o adamla geleceğini benim bildiğimi bildiği, benim yanımda o herifle birlikte olmak istemediği için mi?”

Ama bütün bunlar onun, Lopatin'in kendi açıklamasıydı. Kadın bu konuda hiçbir açıklamada bulunmamıştı. Yalnızca "Gelmeyeceğim," demişti, hepsi o kadar.

Lopatin kadının davranışlarında zorlamalı bir erkeksilik, yaşam yollarında edinilmiş erkek gibi hareket etme kararlılığı bulunduğunu düşündü. Bu çeşit kararlılığı daha çok, mutsuz yaşayan kadınlar bir zorunluluk sonucu, kendilerini savunmak içgüdüyle geliştirirlerdi.

Kadın, on dört yaşındayken babasının onları bırakıp gittiğini anlatmıştı. On dört yaş! Bu öyle bir yaştı ki, çocuklar hiçbir şeyi bağışlamazlar, her insanın kendine göre haklı bir yanı olduğunu anlamazlar, her zaman birilerinin yanında birilerine karşı tavır alırlardı. O zaman bu durum onun başına gelmişti, şimdi de Lopatin'in kızı aynı şeyi yaşıyordu. Tam öyle ya da hemen hemen öyle.

Kadının babasını düşündü. Kadın yirmi dokuz yaşında olduğuna göre babası elli beş yaşlarında ya da buna yakın olmalıydı. Bu duruma göre Lopatin adamdan on yaş kadar gençti.

Evet, bütün bunlar düşünölmeye değerdı, hem de çok! Lopatin tam kendini düşöncelere kaptırmıştı ki, kadın apartmandan çıkarak kapıyı hızla kapadı, yeniden elini tuttu.

– Gidelim, hadi! Gene de iki dakika geciktim. Farkına vardınız mı?

– Yok. Tek başıma gezinirken düşöncelere dalmıştım.

– Kimi düşünüyordunuz? Beni mi?

– Evet, sizi! Benden on yedi yaş genç olduğunuzu.

– Eh, doğru hesap etmişsiniz. Benim de dün aklıma geldi, benden on yedi yaş büyük olduğunuzu tahmin ediyordum. Peki başka neler düşünüyordunuz?

– Başkası yok. Evden çıkıp kapıyı çarptınız, şimdi gene Taşkent'inizde yürüyoruz. Hoş, burası pek sizin sayılmaz ya!

– Hayır, tam dediğiniz gibi, benim Taşkent’imdir. İki yaşımdayken annemle babam buraya yerleşmişler. O günden beri hiç ayrılmadığıma göre benim olması gerekmez mi? O nedenle sonradan göç edenlere göre çok daha rahat yaşıyoruz. Kendi dairemiz, aslını söylemek gerekirse küçük bir evimiz bile var. Daha doğrusu bir evin yarısı. Babamın bıraktığı evin öbür yarısını annem ben tiyatro okulunda okurken başkasına satmış. Biliyor musunuz, dün ben ne yaptım?

Böyle diyerek önce yaptığı gibi duruverdi.

– Dün akşam bizim tiyatrodaki dinlenme salonunda otururken gazete koleksiyonunu aldım, sizin Stalingrad röportajlarınızın hepsini okuyuverdim. Hani en sonuncusu var ya, “Batı Cephesinden” başlıklı. O pek iyi değil, ötekiler kadar hoşuma gitmedi.

– Evet, onu ben de beğenmemiştim.

– Röportajları sırayla okuyup bitirdikten sonra hemen size gelmek, aklıma takılan kimi şeyleri sormak istedim.

– Gelseydiniz ya. Niçin gelmediniz? Sekiz buçukta stüdyodan dönmüştüm, ama Viyaçeslav Viktoroviç dönmediği için oturup kendi kendime satranç oynadım. Gelseydiniz iyi olurdu.

– Bunu nasıl söylersiniz? Canımın istediği zaman uğramak kolay mı?

– Durun, şaka yaptım.

– Oysa ben ciddiym. Size soracağım bir sürü soru vardı, şimdi hepsi aklımdan çıktı. Söyler misiniz, Stalingrad’da bulduğunuz sırada en çok ne zaman korktunuz?

– Nehirden ilk kez karşıya geçtiğimde...

– Neden öyle? Durumun ne merkezde olduğunu bilmediğiniz için mi?

– Bir bakıma öyle. Genellikle ırmak geçmekten çekinirim, biraz da bundan. Çünkü altınızda toprak yok ki, toprak olsa bombardımanda hemen yatıverirsiniz. Ekim ayının sonlarında

nehri iki kez daha geçerken gene korktum. Bulunduğum tümeni tam o günlerde Almanlar öbür birliklerimizden ayırmışlardı. Aslında orada kalabilirdim ama Moskova'yla bağlantı kurup haber ulaştırmak için telsizden başka araç yoktu. O nedenle Volga'nın sağ yakasından soluna geçip cephe komutanlığına gittim, yazdıklarımı haber merkezine teslim ettim. Sonra yeniden Stalingrad'a, bu sefer başka bir tümene, ordu komuta merkezinin bulunduğu yere gittim. Orada da haber merkezi vardı. Cephe karargâhında kalıp yazıları Moskova'ya ulaştırdığım ilk iki gün sonunda doğrusu Volga'yı bir daha geçmeyi pek göze alamadım, ama ne yaparsınız, zorladım kendimi.

– Röportajlarınızda bunlardan hiç söz edilmiyor ama!

Lopatin güldü.

– Hayır, öyle değil. Kendimi tutamayıp hepsini yazdım, gelgelelim gazete yönetmenimiz sonradan yazının bir bölümünü çıkarmış. O sıralar koşullar elverişli değildi, nehirden buz parçaları inmeye başlamıştı. Haklıydı yönetmen. Yazımdaki bütün ayrıntıları olduğu gibi basıp nehirden geçişin zorlaştığını herkese duyurmaya gerek yoktu. Sonra ben Moskova'ya döndüğümde, dizilip kırmızı kalemle çizilmiş yazı provasını elime tutuşturdu; “Al işte, ilerde yazacağın yapıtlarında işine yarayacak kişisel duygularını senin için sakladım” dedi.

– Ben kendimden söz edecek olursam sudan da, su geçmekten de pek korkmam. Ama atlatığım tehlikeleri de hiç unutmam, o başka.

– Sizinki çok normal. Ben her nereye gitmişsem –burası Stalingrad da olmuştur, başka bir yer de– ense kökümde tehlikeyi her zaman hissetmiş ve korkmuşumdur.

– Neden ense kökünüzde?

– Bilmem işte. Başkaları belki başka türlü hissederler. Korku denen bu duygu alnıma filan değil de, gelip ense köküme yapışır

sanki. Alnımla hissetsem belki işlerimi daha çok engellerdi.

– Benimle konuşurken tümüyle ciddi misiniz, yoksa biraz şakaya kaçıyor musunuz? Bakın, ben pek tekin sayılmam. Böyle konularda karşımdakinin sözlerine aptalcasına kanıveririm.

– Şaka yaptığım yok. Diyorum ya, sürekli bir korku, daha doğrusu tehlikenin geçmediği sezgisi ense kökümde oturup durur. Ansızın gelen korku ise –tehlikenin geçmediği sezgisi değil– tam tehlikeyi farkettiğim anda kaburgalarımın altında duyurur kendini. Sanki üç gündür açmışım gibi şuramda bir boşluk hissederim. Yalnız savaşta değil, her zaman, her yerde böyle hissetmişimdir.

– Stalingrad’da ölen muhabere görevlisi kadınla ilgili yazınız var hani? O yazıyı tüm ayrıntılarıyla anımsıyorum, kadının korku duyduğunu, irkildiğini belirten tek satıra rastlamadım. Neden öyle?

– Çok basit. Çünkü savaş üstüne yazı yazarken adım başına “korku” sözünü kullanamazsınız. Eğer bu sözü gelişigüzel, her yerde kullanırsanız kırıcı, hatta onur yaralayıcı olursunuz. Benim bir ilkem vardır, her zaman onu uygulam: Eğer biri benim anlattığım bir olayın içindeyken korku duyduğunu kendi sözleriyle dile getirirse, ben de onun hissettiğini yazmak hakkını tanım kendime. Ama o kişi korkunun sözünü etmemişse, ben de korku duydu ya da duymadı diye yazmam, bu konuya hiç dokunmam. Korkuyu duyan kişinin bundan söz etmeye hakkı vardır ancak, başkaları onun adına “korkuyordu” dememelidir. Çok nazik bir konudur bu. İşte demin size korkuyu ense kökümde ya da kaburgalarımın altında duyduğumdan söz ettim; bunu kendim için ben söylüyorum, korktuğumu açıklayıp açıklamamak hakkı tümüyle bana aittir. Bu sözün ağzımdan çıktığını işitmeden, birisinin benim için, “Stalingrad’daki birliklerde yazı yazıyordu, ama korkudan da zangır zangır titriyordu,” demesini is-

temem. Ayrıca “korku duyuyordum” ile “korkuyordu” arasında da ayrım vardır. Birisi kendi duygularını değerlendirme anlamındadır, öbürü ise başkasını suçlama sınıfına girer.

– Evet, anlıyorum dediğinizi. Ama kadın hakkında yazdıklarınızı tam kavramış değilim. Cepheye gitmiş olsam, yazınızda sözünü ettiğiniz kadının yaptıklarını yapabilir miydim acaba? Öyle hissediyorum ki, kolay kolay yapamazdım. Cephedeki kadınların üstlendikleri görevlerin hiçbirini beceremezdim. Yalnız, o kadının değil, öbür kadınların da...

– Cepheyi ve cepheye kadınların yapabildikleri ile yapamadıklarını düşündüğünüz zaman genel olarak böyle şeylere kafa yormanıza gerek yok. Ne cephe üstüne, ne de cepheye kadınlar üstüne fazla kafa yormayın. Cepheye bulunma denen şey öyle esnek bir anlam taşır ki, kimisi buna hiç önem vermezken, kimisi de yararlanmaya kalkar. “Cepheye kadınlar” diyorsunuz. Röportajımda sözünü ettiğim o kadın ile onun durumundaki öbür muhabere görevlisi kadınların, hastabakıcıların, hemşirelerin; yani taburlar, ileri sağlık merkezleri gibi savaşın en cıvıltılı yerlerinde çalışan “cepheye kadınlar” ile sözün gelişi, cepheye yedek birliklerinin levazım şubesinde daktilo memuru olarak çalışan “cepheye kadın” arasında ne gibi ortak nokta bulunabilir? Çarpışanlar da, yedekler de “ileri birlik” sayılırlar. Her ikisinde görevli olanlar da “cepheye kadın”dır. Ama bunlar arasında ortak bir nokta düşünülebilir mi? Bir de sizin buradakileri, cephe gerisindekileri ele alalım. Öyle bir kadın düşünün ki, duldur, üç çocuk annesidir, yarı aç, yarı tok çalışıp yaşamaktadır, üstelik kan verme kartı alıp çocuklarının beslenmesine katkıda bulunmak için kan vermektedir. Ama bir başkası sırtını her bakımdan güvencesi olan kocasına dayamıştır. Bunların ikisi bir mi? Cephe gerisindedirler diye her ikisi hakkında da aynı şey söylenebilir mi? Biz cepheye görev yapıyoruz, onlar da cephe

gerisinde, işte tek ayırım burada. Gerçi savaş cephe de, cephe gerisinde de hep bir şeyleri kırıp döker, bozup dağıtır, o başka... Gerçek yaşamdan örnek vermek amacıyla demin sözünü ettiğim, cephe yedek birliklerinin levazım şubesinde daktilo memuru olarak çalışan kadının kocası tabur komutanıydı; adam sonra iki kez kuşatmadan kurtuldu, şimdi sağdır ve bir alaya komuta etmektedir. Savaşın başlarında kocasının yardımıyla Kiev yakınlarında levazım şubesine daktilo memuru olarak yerleştirilen bu kadın bir süre sonra Bogoduhovo'da bütün görevlilerle birlikte tankların altında can verdi. Levazım birliğinin tüm personeli, kamyonlar, otobüsler, çalıştıkları yerler, daktilo makineleri, hepsi hepsi yerle bir edildi, kurşuna dizildi, yakıldı, yıkıldı... Savaş bazen insanlara öyle oyunlar oynar ki, tifüsten serilmiş yatarken bile düşünüzde böylesini göremezsiniz.

– Tifüsten yattınız mı yoksa?

– 1921'de bir salgın sırasında herkesle birlikte ben de hastalanmıştım.

– Ben de 1933'te tifodan yattım. Az kalsın ölüyordum... Anımsar mısınız, 1933'te Ukrayna'da salgın başladı, oradan da buraya yayıldı.

– Evet, biliyorum.

Lopatin böyle diyerek içini çekti. Son çeyrek yüzyıl içerisinde başlarına açılmadık belâ mı kalmıştı? Bunlardan sonuncusu ise savaştı. Hadi böyle bir günde bile aklından çıkarabilirsen çıkar! Bir yılbaşı akşamı, yanında bir kadınla, bütün cephelerden uzak bir kentin sokaklarında başka bir konu üstüne konuşmak varken, böylesi daha doğarken, dönüp dönüp savaşı konuşuyorlardı.

Viyaçeslav Viktoroviç'in oturduğu evin yakınına gelmişlerdi. İşte o sırada, Lopatin, dalgın olduğu için son anda farkına vardığı, ileriden gelen ve tam karşılarında duran uzun boylu

adama şöyle bir baktı. Sanki karşılarındaki bir adam değil de başka bir maddi engeldi. Sertçe duran adam aynı sertlikle yana sıçrayarak onların gerisinde kaldı.

Bir şeyler olmuştu ama Lopatin ne olduğunu pek anlayamadı ve el ele tutuşarak yanında yürüyen kadına sorarcasına baktı.

– Ne oldu? diye sordu aynı dalgınlık içinde.

Kadın sakın, yüzünü ona döndürdü.

– Hiç, bir şey yok. Deminden beri söylediklerinizi düşünüyordum da...

Bir an durduktan sonra bu sefer o sordu:

– Ne oldu ki?

– Yok bir şey.

Lopatin, iki ucundan tuttukları ağır bir sepeti yaya kaldırımını kapatarak taşıyan iki kadına yol vermek için yana çekildi, bu sırada önünden geçtikleri apartmana baktı. Otuz adım daha yürüseler, Viyaçeslav'ın evine giden kapıya varacaklardı.

– Eh, geldik işte!

Bunu öyle şaşkın bir sesle söylemişti ki, Nika ister istemez güldü.

– Eğer benimle yürümek çok hoşunuza gittiyse, gelecek yıl, yani yarın sabah da birlikte dolaşabiliriz. Stüdyoya yanınıza gelirim, oradan bizim eve yürüyerek gideriz, oldu mu? Stüdyo ile bizim evin arası, stüdyodan şurası kadardır. Daha önce işim bitmeyeceği için yedide uğrarım, eğer sizin çalışmanız bitmemişse bugünkü gibi beklerim. Değerli Viyaçeslav'ınız son akşamı ikimize bıraksın artık. İyi adamdır, söylerseniz bırakır. Bizim eve gelince içeri girip biraz oturabiliriz de... Bu, size kalmış bir iş.

Güldü.

– İsterseniz kendim gelip arkadaşınızdan izin alayım. Ne dersiniz?

– Yok canım, o işi bana bırakın.

Yapılan tasarı ertesi günün akşamı içindi. Lopatin ise yılbaşı akşamı kadının kiminle nereye gideceğini düşünüyordu.

Avlu kapısının kemeri altına gelince durdular. Kadın Lopatin'in elini bıraktıktan sonra yüzüne dikti gözlerini.

– Ben uzun boyluyumdur ama siz benden daha uzunsunuz.

– Zinaida Antonovna'nın evine mi gidiyorsunuz şimdi? diye sordu Lopatin.

– Evet.

– Sizi oraya değin geçirebilir miyim?

– İstemez. Zamanım kalmadığı için bundan sonrasını yürümeyip hep koşacağım. Yalnız başıma koşmaktan çok hoşlanırım. Şimdi sizi evin kapısına değin götürürüm, oradan koşmaya başlarım. Hadi, zaman yok!

Lopatin'in dirseğinden sımsıkı yakaladı.

– Davranışlarınız tıpkı erkek gibi, dedi Lopatin.

– En gülcü de dediğinizin doğru olması. Çok eskiden başladı bu alışkanlık. Tiyatro okulunda okuduğum yıllarda tiyatroya, sinemaya gideceğimiz zaman, dondurma yemek istediğimizde erkek arkadaşların parasını seve seve ben öderdim. Hiç olmazsa kendi ödeme sıram gelince para vermeye can atardım. Bundan öyle hoşlanırdım ki, yeni çorap alacağım parayı bile harcardım; gözüm çorap morap görmezdi.

Viyaçeslav'ın evinin önünde durdular. Çentik çentik aşınmış iki basamak ve bir zamanlar muşambayla kaplıyken şimdi çivilere takılı birkaç kıtık parçasından başka üzerinde bir şey bulunmayan bir kapı vardı önlerinde.

“Durumu açıklığa kavuşturmak için en uygun yer,” diye düşündü Lopatin. Soracaklarını açıkça soramayacağını bildiği için ilk kez “sen” diye konuşarak kendi kendine içinden sordu: “Söyle bakalım, bugün benden ayrılıp kime gidiyorsun? Ben burada, bu kapının arkasında vakit geçirirken sen nerede olacaksın?”

Bir an önce koşup gitmesi gerektiğini söyleyen kadın şimdi, sepet elinde, suskun duruyor; hiçbir yere kıpırdamadan ona bakıyordu.

– Bana bir şey sormadığınız için kıvançlıyım, dedi en sonunda. Nedense bugün soru soranlara yanıt vermek gelmiyor içimden. Yanınızda yürürken, “Bana soru soracak mı?” diye düşündüm durdum. Eh, hoşça kalın şimdilik. Yeni yılınız kutlu olsun!

Sepeti karların üstüne koydu –ne zaman yaptı bu işi, adam farkına bile varmamıştı– eldivenlerini çıkardığı için sımsıcak elleriyle Lopatin’in boynuna sarıldı, çabuk ve yumuşak bir dokuyla dudaklarından öptü. Yüzünü onun yüzünden uzaklaştırdıktan sonra bir daha, “Yeni yılınız kutlu olsun!” dedi, sepeti yerden kaptı, geriye döndü, artık yürümeyi filan bırakarak, koşa koşa avludan uzaklaştı.

Lopatin birkaç kez kapıyı çaldı, içeriden yanıt gelmeyince kapıyı iterek hole girdi.

– Sen misin? diye sordu Viyaçeslav odasından. Buyur, buyur! Kapıyı mahsus sürgülemedim. İşimi bırakamayacağım için. Hamurla uğraşıyorum da...

Viyaçeslav masa başında ayaktaydı, oklava yerine şişeyle pelmen hamurunu açıyordu. Bu, onun en sevdiği uğraşlardan biriydi. Lopatin onu tanıdı tanıyalı pelmeni kendisi yapardı.

– Ne zevk değil mi? Çoktandır yapmıyordum bu işi. Sana haberlerim var?

– Ne haberi?

– Hani senin pek tanımadığın güzelin, Nika Nikolayevna’nı var ya, o tek başına bizim konuğumuz bu akşam. Sadık kavalyesi az önce uğradı, neden olduğunu söylemeden kendi payını alıp gitti. Kadının gelip gelmeyeceğini sorduğum zaman, “Bu onun bileceği iş!” diyerek kestirip attı. Kendisini hiç ilgilendirmiyor-muş... Bundan anladığıma göre Nika Nikolayevna yüzde yüz

gelecek. Senin şansına sevinelim, adamcağızın şanssızlığına da üzülelim! Şaşırdım vallahi, meğer şu dünyada ne erkekler varmış! Aferin sana! Adamın suratından düşen bin parça olurdu. Gene de kendi payını unutmamış, uğraması onu almak içindi. Adam apar topar içeri girince ben de o telaşla senin konyağı eline tutuşturmuşum. Bir yıldızı eksik olduğu için değişiklik herifin gözünden kaçmadı, ta kapıdan dönerek kendisinininkini istedi. Anlaşıldığına göre sinirleri epey bozulmuş. Akşamı bizimle birlikte geçirse bile öldürsen şarkı söylemezdi. İster istemez onun yerine şarkı söylemek bana düşecek. Pinti herif, gelmezse gelmesin! Bu kadın sesinden başka ne bulur onda, bilmem ki!

– Nika Nikolayevna da gelmeyecek bu gece.

– Nereden biliyorsun?

Lopatin niçin gelmeyeceğini açıkladı. Sonra da sordu:

– Uzun boylu biri mi bu adam?

– Evet. Neden sordun? Karşılaştınız mı onunla yoksa?

– Sanıyorum, sokakta gördüğüm adam oydu.

Kaldırımında ansızın karşılarına dikilen, sonra yanlarından hızla uzaklaşan uzun boylu erkek kuşkusuz o adamdı. Hatta elinde bir şey tutuyordu galiba. Lopatin onunla böyle burun buruna gelince o adam olduğunu düşünmemişti bile, çünkü kadının, tuttuğu eli zerrece titrememişti. Eğer titrese anlardı durumu. Yüzü de değişmemiş, ta başan beri nasılsa öyle kalmıştı. Gerçekte önemli bir şey olduğu halde değilmiş gibi davranmış, ona bir şey sezdirmemişti.

Hamur açmayı sürdüren Viyaçeslav Viktoroviç;

– Biliyorum, kadın payını almaya gelmez, dedi. O herif gibi pintilerden değildir. Artık istese de alamaz ya! –Başıyla masanın üstünü gösterdi.– Un onun ama emek de benim. Eğer haksever davranırsak, yirmi tane kadar pelmeni pencerenin dışına koyup dondururuz, yarın da kendisine veririz.

Önlük yerine beline sardığı beyaz gömleğe ellerini sildi.

– Ver de şundan bir-iki soluk çekeyim.

Lopatin’in içtiği sigarayı aldı, birkaç kez çektikten sonra geri verdi.

– Bu yılbaşını birlikte geçireceğimiz için ne kadar mutluyum, anlatamam! Bizden başka kim gelir, bilmem ama, geleceklerden de, gelmeyeceklerden de Tanrı razı olsun!

15

Lopatin’in valizi ile sırt torbası vagona yerleştirilmişti. Trenin kalkmasına on dakika vardı.

Taşkent’te kaldığı sürece ilk kez çıkmıştı güneş o gün. Peronu kaplayan karlar eriyor, vagonların tepesinden sular damlıyordu.

Viyaçeslav Viktoroviç ile sinema yönetmeni vagon basamağının önünde dikilmişler, konuşuyorlardı. Lopatin ile Nika Nikolayevna ise trene ve koşuşturup duran kalabalığa sırtlarını çevirmişler; peronun uzak bir köşesinde ayakta duruyorlardı. Hermen önlerinde, öbür yola girmiş bir yük treni vardı. Yük treninin kırmızı vagonlarının kapıları sıkı sıkıya kapalıydı.

Bu kırmızı vagonlardan birinin dibinde el ele tutuşmuşlardı. İkisi de gereksiz bir şey söylemekten çekiniyor gibiydiler. Son anda gereksiz, fazla gözükecek bir söz söylenmemeliydi.

Bir gün önce akşam saat yedide, söz verdiği gibi Nika onu stüdyodan almaya geldiğinden beri, o akşam ve gece, sonra bugün sabah aralarında geçenler Lopatin’e şimdi burada, peronun köşesinde, tam gitmek üzere olduğu şu sırada inanılmaz gibi gözüküyordu. Bütün bunlar gerçekten olduğu, yanında durmaktan mutluluk duyduğu kadınla şimdi el ele tutuşup omzu omzuna dokunarak ayakta dikildikleri halde Lopatin şaşkınlıktan kurtu-

ramıyordu kendini.

– Yanınızda dikilip duruyorum da ne söyleyeceğimi bilemiyorum, dedi.

– Evet, ben de bilmiyorum. Dün gözlüğünüzü çıkardığım zaman bana boşuna kızdınız.

– Kızmadım, bütün miyoplar gibi gözlüğüme bir şey olmasından korktum. Elinize alınca düşürürsünüz diye... Gözlüksüz kendimde eksiklik hissediyorum.

– Demek onun için. Oysa sizi gözlerinizden, sizi akıllı gösteren gözlükleriniz olmadan öpmek istemiştim. Az sonra ayrılacağız. Ben gene aynı şeyi yapacağım, ama gözlüğünüzü düşürmemden korkmayın. Becerikli bir kadınımdır; ne bir şey düşürürüm, ne de kırarım.

Lopatin gözlüğünü çıkardı, subay gömleğinin cebine soktu. Kendini bildi bileli gözlük takardı, ama şimdi gözlük taktığı için kendine acıdı.

– Artık savaşın sonuna dek buraya bir daha gelmezsiniz. Ben de bir yere ayrılamayacağıma göre, bu durumda nasıl görüşeceğiz? Hiç mi? Çok aptalca bir şey ama içimden gelen bir ses bizim bir daha görüşemeyeceğimizi söylüyor. Mektuplaşmaya gelince, ona da gerek yok. O konuyu düşündüm, birbirimize söz vermenin gereği yok, söz vermemiz gerekir gibiyse de istemez. Yapmayalım böyle bir şey.

– Neyi yapmayalım? Mektuplaşmayalım mı yani?

– Onu demek istemedim. Mektuplaşacağız diye söz vermiyelim. Ben yazışmamaktan, haber alamamaktan çok, söz verip de yapamamaktan korkarım.

Böyle dedikten sonra Lopatin'i kendine çekti, öbür koluyla boynuna sarılarak birkaç kez yüzünden öptü, sonra uzanıp dudaklarından öptü. Bu sırada yüzü çok hüznü ve durgundu.

– Şimdi vagonunuza dönün, ben de hemen gideceğim.

Lopatin onu durdurmaya çalıştı.

– Hayır, hayır, gideyim artık. Trenin kalkmasına beş dakika kaldı. Arkadaşlarınızla vedalaşacaksınız.

Lopatin kadını tutarak elini öptü. Bunun üzerine kadın bir an kararsızlık içinde durdu, elini kaldırdı, Lopatin'in yüzünü yukardan aşağı sıvazladıktan sonra döndü ve yanından hızla uzaklaştı.

O uzaklaşırken arkasından bakan Lopatin gözlüğünü çıkarıp taktıysa da gene bir şey göremedi, çünkü kadın kalabalığın arasına karışmıştı.

Geriye döndü, vagon basamağında duran Viyaçeslav Viktoroviç ile yönetmenin yanına doğru yürüdü.

Az önce ayrıldığı kadında her şeyin en zor bölümünü kendine ayırmak, karşısındakine azını bırakmak gibi, özveriye dayanan, güçlü bir yan vardı. Lopatin, içini sızlatan bir minnet duygusuyla birlikte şaşkınlık ve korku duyuyordu şimdi: Nasıl olur da bir daha göremezdi onu? Bu ne saçmalıktı!

Lopatin'in yalnız başına döndüğünü gören Viyaçeslav Viktoroviç;

– Nika nerede? diye sordu.

– Gitti.

– İşte onu bunun için severim! Kadın dediğin böyle olmalı! Geldi, adamı yanımızdan aldı, bir tüfek atımı uzaklığa götürdü, söyleyeceğini söyledi, ondan sonra geriye göndererek kendisi çekip gitti. Sanki bir şey olmamış gibi! Bayılıyorum böyle kadınlara!

Evet, en azından görünüşe göre böyle olmuştu. Bugün sabah erkenden kadının evinden ayrılırken onu geçirmeye geleceğini, kalkmasına çeyrek saat kala trenin yanında bulunacağını son kez bir daha söylemişti. Geçirmeye geldiği zaman gerçekten trenin kalkış saatine çeyrek vardı. Uğurlamaya gelen erkeklerle selam-

laştıktan sonra onu alıp götürmüş, şimdi de geriye vermişti.

Yönetmen, Viyaçeslav'ın söylediklerine gülüyor, Viyaçeslav ise Lopatin'e iyicil, hiçbir şey sormayan gözlerle bakıyordu. Ne evde yol hazırlığı yaparken arkadaşına soru sormuştu, ne buraya gelirken, ne de herkesten önce gara gelip vagonun yanında dikilirken... Hatta şimdi suskun bakarken, gözleriyle, "E, işler nasıl gitti bakalım?" diye sormuyordu. Bin teşekkür soru sormadığı için. Lopatin'in hiçbir yanıt vermeye isteği yoktu çünkü.

Yönetmen;

– Sizinle yazboz tahtasına çevirdiğimiz senaryoyu bugün ve yarın kendim dikte ettirip daktiloyla yeniden temize çektireceğim, dedi. Ben olmadan okuyamazlar. Daktilo edilmiş bir kopyasını Moskova'ya, size gönderirim.

– Gazeteye gönderin, lütfen.

– Peki, oraya gönderirim. Ancak yaprakları çevirirken sakın irkileyim demeyin. Stüdyoda temiz kâğıt kalmadığı için yazacağımız yazılarda montaj kâğıtlarının arkasını kullanıyoruz. Bir yüzünde bizim düzelttiğimiz senaryoyu bulurken öbür yüzünde "Kaptan Grant'ın Çocukları" gibi başka bir konuyla karşılaşabilirsiniz. Bize büyük yardımınız dokundu, fazla zamanınız kalmamasına gelince, böylesi daha iyi. Ne yalan söyleyeyim, yazarın, yapacak başka bir işi olmadığı için tepemizde dikilmesinden pek hoşlanmam. Siz şimdi cepheye gidip kendi işlerinize bakacaksınız, ben de kendi işime. Artık bundan sonrasının tüm sorumluluğu, tüm sevabı, günahı bana ait.

– Yalnız şunu hiç unutmayın: Askeri danışmanınızın gaz maskeleriyle, miğferlerle, iç hizmet tüzüğünün öbür maddeleriyle ilgili uyarılarına pek kulak asmayın.

– Eh, bundan böyle kulak asmam!

Yönetmen böyle diyerek Lopatin'i kucakladı.

– Kompartımanınıza gidin artık, yeşil ışık yandı.

Lopatin yönetmenle kucaklaştıktan sonra Viyaçeslav'la kucaklaşmak için ona döndü.

– Tren kalkmak üzere, dedi Viyaçeslav. Birinci basamağa çık bari.

Lopatin birinci basamağa çıktı, bir eliyle tutamağa sarılarak Viyaçeslav'ı yukardan aşağı doğru süzdü. Daha önce hep aşağıdan yukarıya doğru bakmıştı ona.

Viyaçeslav'ın başında şapkası yoktu. Güneşin çıkmasına sevinmiş, şapkasını almış cebine sokmuştu. Gür saçları arkaya taranmış iri başı güneşin altında gümüş parlaklığıyla ışıldıyordu. Savaş süresince saçlarının böylesine ağarmış olması ilk kez Lopatin'in dikkatini çekiyordu.

Viyaçeslav Viktoroviç; Lopatin'in yüzüne aşağıdan yukarıya doğru bakarak;

– Moskova'ya ne zaman dönersin? diye sordu.

– Bilmiyorum. Bizim meslekte bir yerden bir yere ne zaman varacağını hiçbir zaman bilemezsin. Doğru olması için söyleyeyim, bir-bir buçuk ay sonra oradayım.

– Moskova'ya döndüğünde mektubumu bulacaksın. Senin gelmeni bekleyecek.

Lopatin bir şey demedi, başını sallamakla yetindi. Eğer yazılıp gönderilirse gelirdi de, onu beklerdi de. İkisi birbirlerine söyleyebilecekleri her şeyi söylemiş, her konuyu görüşmüşlerdi. Viyaçeslav ondan sonra bir daha dönmemişti o konulara, ancak şimdi son anda bundan söz ediyordu.

Katar kıpırdandı, peron boyunca yavaş yavaş yürümeye başladı.

Yönetmen geride kalmıştı. Ellerini arkasına bağlamış, kam-burumsu sırtıyla durduğu yerden bakıyordu. Viyaçeslav ise tutamağı yakalamış, vagonla birlikte peronda yürümekteydi. Adımlarını açtıkça açtı, sonra tutamağı bırakarak durdu, cebinden

şapkasını çıkarıp sallamaya başladı.

Lopatin kendi kompartımanına girerek üstündekileri çıkar-
madı, koridorda öylece, bir pencerenin önünde durdu.

Taşkent'e geldiği trenin maroken koltukları gibi bu vagonun
koltukları da eski ve yıpranmıştı. Her şey o trendeki gibi, hemen
hemen onun aynısıydı. Eksik olan tek şey o kadındı. Komşu
kompartımandan hemen çıkıverecekmiş gibi düşündüğü kadın
sanki bitişik pencerenin önünde dikilip bir sigara tütürecek, bil-
mediği bir nedenden dolayı arada bir onu süzecekti. Lopatin'e
hep böyle geliyordu...

Pencerenin arkasında Taşkent'in kenar mahallleri uzanıyor-
du. İleride bir fabrikanın, belki de Lopatin'in gezdiği fabrikanın
alçak gövdesi, daha beride kerpiç evler, kerpiç bahçe duvarları,
daha beride ise birleşip ayrılan, birbirleriyle kesişen çift çift ray-
lar...

Lopatin parti merkez komitesi sekreteriyle fabrika avlusun-
daki dar demiryolu rayı boyunca yürümelerini anımsadı. Sekre-
ter Turdiyev göç akınının en yoğun olduğu 1941 yılının kışında
Taşkent'te binlerce insanı toplayıp gereçleriyle –kazmaları, ça-
palarıyla– iki hafta gibi kısa bir sürede setleri yükseltip setlerin
yanında hendekler kazarak üç yeni istasyon hattı döşediklerini
anlatmıştı. Böylece sanki olmayacak işi olur yapmışlar, Taşkent
demiryolu ağının sığasını iki katına çıkartarak yığın yığın gelen
fabrika donanımını zamanında boşaltabilmişlerdi.

Şurası bir gerçek ki, olmayacak işin oldurulması, işin mu-
hakkak gerektiğinden, kaçınılmazlığından kaynaklanıyordu. İn-
sanları ileri atılmaya iten yalnız onların gözüpekliği değil, aynı
zamanda bu gereksinmeydi. Yani insanları ister istemez kahra-
manlığa iten bir durum vardı ortada. Zaten ucunda bir gereksin-
me yoksa kahramanlığın, yiğitçe ileri atılmanın da bir anlamı
kalmazdı. Olsa olsa buna cüret, kabadayıca babayiğitlik denebi-

lirdi. Şimdi doğal saydığımız, halen yapılabildiği halde ilerde bir gün yapılamazmış gibi gözükecek bir yığın işin kotarılması barış zamanında kimsenin aklına pek yatmazdı herhalde. Savaş, kıyamet günü borusu gibi, ulu bir varlığın önünde insanoğluna kendini çıplak hissettiren, yaptıklarının sorumluluğunu duyuran büyük bir olaydır gene de... İnsanoğlu o gün sevaplarının günahlarından daha çok olmasını tutkuyla ister. Bu, eğer inanıyorsa böyledir. Tanrı'ya değil, kendi yaşamından daha önemli bir şeye, ülkesinin geleceğine inanıyorsa... İnancın türlüğü vardır. İnsan yurdu için değişik değişik konuşur ve düşünür. Herhalde şu sıralar düşünüldüğü gibi de düşünülebilir. Ancak savaş gerçekten kıyamet günüdür. Yapabildiklerimizden de, yapamadıklarımızdan da sorumlu tutulacağımız kıyamet günü sorgulamasından daha korkunç ne olabilir? Kendisinin belki sorguya çekilmeyeceğine –unuttukları ya da fırsat bulamadıkları için– bel bağlayanlar başkalarına karşı gerçekten günahkâr kişilerdir! Böylelerinin yeri kesinlikle cehennemdir! Gerçi kimi insanların tavrından böyle bir şeyi akıllarının ucundan geçirmedikleri görülür. Akıllarından geçirmek şöyle dursun, savaş sonrası cennetinde yaşamayı düşlerler, başkasının kanı ve emeği pahasına ne kadar zaman sonra cennetin başlayacağını hesabına girerler. Lopatin, yılbaşı gecesı Vıyaçeslav'ın evinde nefretini uyandıran, geveze bir adamı anımsadığı için böyle düşünüyordu. Öylesine nefret etmişti ki heriften, dazlak kafasına tabancasının kabzasıyla patlatsa düzü buna müstahaktı. Adam kazanılacak utkudan söz etmekten geri durmuyor; böyle şeyleri kesinlikle umursamadığı, kendisinin sağ kalmasından başka bir şey düşünmediği halde, ölenleri saygıyla anarken en başta ayağa fırlıyordu.

Gene de yeryüzünde onun da bir seveni vardı herhalde. Böyle bir düzü hayatta kaldığı, ilerde de ölmeyeceği için mutluluk duyuyordu belki de. Onu seven kişi, belki de yılbaşı gecesine

onunla birlikte gelen tek o kadın değil, bir ikincisi, üçüncüsü onunla yatıyor, iç dökmelerini dinliyor, herifin kendi yaşasın da kim ölürse ölsün diye istemesini normal karşılıyordu.

Yandan yaklaşarak tek hatta birleşen raylara bakarken Lopatin bunları düşünmekteydi. Öfkelendiği zamanlar yeryüzünde her türlü insanın bulunduğunu, dünyanın böyle kurulduğunu anımsayarak sinirleri yatıştığı halde şimdi soğukkanlı düşünemiyordu.

Evet, şu anda soğukkanlı değildi artık. Düşünceleri döndü dolaştı, cepheye gidişi ile geride bıraktığı kadın üstünde yoğunlaştı. Sevdigi kadını o adamın, onun gibilerin yanında bırakıp gidiyordu işte. Şu andaki duyguları, bir erkeğin, kendisi savaşın sonuna değin kadın yüzü görmeyecekken, genç erkeklerin cephe gerisinde kalıp kadınların eteğinin dibinden ayrılmaması karşısında beslediği kör hınçtan başkası değildi. Hakkı olsun olmasın, haklı olsun olmasın, aslı olsun olmasın böyle düşündüğü zamanlar vardı bir erkeğin; Lopatin'e de şimdi böyle bir an rasgelmişti.

"Erken değil mi daha? Dur hele, önce bir cepheye var bakalım!" diye güldü kendi kendine.

Tren hızını azalttı, küçük bir istasyonda durdu. Yeşil ışığa doğru karşıdan, tekerleri ray kenetlerinde tok takırtılar çıkartan, petrol vagonlarının oluşturduğu bir katar gelmekteydi. Krasnovodsk'a değin dört gün, dört gece sık sık karşılaşacağı katarlardan ilkiydi bu.

Taşkent'e geldiği sabah hamamda yıkanırken Guber anlatmıştı. Almanlar, o güz mevsimi; Amuderya üzerinden geçen demiryolu köprüsünü havaya uçurup Krasnovodsk'tan gelen bu petrol hattını kesmek amacıyla Çarcou yakınlarındaki kumsala birlik indirmişlerdi. Ancak birlik köprüünün çok uzağına indirildiği için, oraya ulaşmasına bir gün kala kumlar üzerinde yolu

kesilmişti.

Guber'in anlattıklarını anımsayan Lopatin, "Olup olacağı incecik bir tren hattı. Ama ne çok işe yarıyor!" diye düşündü.

Petrol katarı geçince Lopatin'in treni yeniden hareket etti. Sol yanda artık ana hatta kavuşan raylar yoktu. Demiryolu settinin yamacından başlayarak uzayıp giden, karların örttüğü bozkır vardı yalnızca.

Lopatin kompartımana döndüğünde oradakiler iskambil oynamak için kâğıda çizgi çiziyorlardı. Bunlardan ikisi Çarcou'ya giden iki demiryolu görevlisi, biri de Çarcou'ya varmadan Kağan'da incek olan askeri bir veterinerdi.

Askeri veteriner epeyce yaşlı gösteriyordu; sırtındaki üniforma hiç giyilmemişçesine kabarık ve gıcır gıcırdı. Bir süre önce görev başına çağrıldığı yere, Buhara yakınlarındaki süvari birliğine gidiyordu.

– Görevi devralacağım veteriner arkadaş cepheye gönderilmesini istemiş. Onun yerine beni verdiler. Yaşının ilerlemiş olmasından ötürü belki beni hiç çağırmaslardı, ama bölge ordu karargâhında çalışan yaşlı bir süvari subayı bir ara görmüş beni. İç savaş yıllarından tanışırsız. Epey sonra nasıl hatırına geldiysem, yaşayıp yaşamadığımı araştırmalarını söylemiş. Bakmışlar, yaşıyorum; çağırmaya karar vermişler. Ama göndermeden önce gitmemeye hakkım olduğunu bildirdiler.

– Yaşınız kaç? diye sordu Lopatin.

– Altmış ikime bastım. Çağırırlar da gitmez olur muyum? Bana kalsa daha önceden dilekçe vermeye çoktan hazırdım, ancak devletin kesesine göz dikmiş görünmemek için niyetimden kimseye söz açmadım. Yaşlandık artık, delikanlılarla bir miyiz? Verilen aynı istihkakla genç adam çok daha fazlasını yapar. Ama kendileri çağırdıklarına göre, durum şimdi değişik; çekinmeden giderim.

Veteriner bir yandan bunları anlatırken, bir yandan da dörde katladığı bir gün önceki gazetenin üstüne kalın bir mavi kalemle oyunun sayılarını yazacakları çizgiyi çiziyordu. Çizgi çizecek başka kâğıt bulamamışlardı. Adamın sesinden mutlu olduğu, gelecekteki görevini sabırsızlıkla beklediği anlaşıyordu.

Demiryolcular dördüncü kişi olarak oyuna Lopatin'i çağırdılar. Bütün gün, bütün gece iskambil oynandı, beşinci çizgi dolduğunda vakit hayli ilerlemiş bulunuyordu.

Lopatin ertesi gün uyandığında sabahın erken bir saatinde kalktığını sandı. Saatine baktı. Hayır, tam on dört saat uyumuştur. Ortalık aydınlanacağı yerde yeniden kararıyordu. Tren bozkırın ortasında küçük bir istasyonda durmuştu. Karşıdan gelen bir katarın, ray kenetlerinde ağır takırtısı duyuldu; gene petrol tankeri geçiyor olmalıydı.

Kompartımandaki öbür üç kişi inmişti, onların yerine binen de yoktu.

Durmadan öksüren, kendi kendine bir şeyler homurdanan vagon görevlisi bir adam yerleri süpürüyordu.

Lopatin onu bir gün önce hiç görmemişti. Taşkent'te trene binerken, yolda çay içerken yaşlı bir kadın görevli yapıyordu onun işini.

Süprüntüyü faraşa dolduran adam süpürgeyle birlikte faraşı döşemeye bıraktıktan sonra kanapenin ucuna ilişti, derinden bir iç çekti. Eğilip kalkmak adama zor geliyor olmalıydı. Başını kaldırıp üst ranzaya bakınca yeni uyanmış bulunan Lopatin'i gördü.

- İsterseniz aşağıdaki kanepeye geçebilirsiniz, dedi.
- Yeni yolcu binmez mi?
- Bu istasyonlarda kimsenin bineceğini sanmam... Kaynar suyumuz var, yanınızda çay bulunursa çay demleyebilirsiniz. İsterseniz biz demleyelim.

Lopatin yattığı ranzadan indi, valizden küçük paketi çıkardı.

– Siz demleyin, lütfen.

Adam sert sert;

– Öyleyse paketi vermenize gerek yok, dedi. İçeceğiniz kadarını gazete kâğıdına döküp verin. Olanaklarımız ölçüsünde zevkinize uygun bir şeyler yaparız. Yoksa...

Adam sözünü bitirmemişti, ama ne demek istediği anlaşılyordu.

Lopatin onun istediği gibi yaptı. Gocuğunun cebinden çıkardığı gazetenin bir parçasını yırttı, iki kişiye yetecek kadar çay döktü.

– Bunu demleyin, birlikte içeriz.

Vagon görevlisi sesini çıkarmadı, bir çay kırıntısı bile düşmesin diye gazete parçasını külah yapıp götürdü. Lopatin elini yüzünü yıkadıktan sonra çay için şeker ve ekmek çıkardı, beklemeye başladı. Adam henüz görünürlerde yoktu. Ancak yarım saat sonra geldi, masaya demlik ile bir bardak koydu.

– Su yeterince sıcak değilmiş, dedi üzüntülü bir sesle. İyice kaynamayınca çayın ne tadı çıkıyor, ne rengi. Kömür yerine tozunu yakıyoruz hep.

Lopatin;

– Peki, niçin kendinize bardak getirmediğiniz? diye sordu. Birlikte içerdik.

– Biz çay saatinde içtik.

Adam bunu öyle bir söylemişti ki, Lopatin gerçekten çay içti de mi, yoksa çağrıyla kabul etmek istemedi de mi böyle söyledi, pek anlayamadı.

– Ama bakıyorum, sigara tiryakisisiniz, diye sürdürdü konuşmasını adam. Eğer ikram ederseniz bir tane alırım.

Böyle derken masadaki, Lopatin'in ekmek ile şekerin yanına koyduğu “Kazbek” kutusuna başıyla işaret ediyordu.

Lopatin kutuyu açtı, adama uzattı.

– Buyurun, otururken bir tane tütürün.

Vagon görevlisi sigarayı aldı, burnuna tutup tütünün kokusunu içine çekti, ucundaki zıvanayı biraz ezdikten sonra yaktı.

– Sigara için canımı isteseler veririm, dedi. Ekmek hakkını verip tütün alıyorum. Şimdilerde karnımızı doyurduğumuz pamuk küspesiyle bile değiştiriyorum. Pamuk küspesi de ne ki! Çiğniyorsun, çiğniyorsun; ağzında bir tutam pamuk lifi kalıyor. Karım, “tütün yüzünden aç kalıp zayıflıyorsun,” diye çıkışıyor bana. “Önce boğazını düşünsen daha iyi edersin,” diyor. Sonunda tütürecek bir şey olmazsa ne diye düşünecekmişim boğazımı?

Lopatin adama baktı. Gerçekten sıska, kupkuru bir şeydi, ama zayıflığının aç kalmaktan ileri geldiği söylenemezdi. Yapısı böyleydi adamın, epeyce de dinç gösteriyordu.

– Karınız nerede? Taşkentli misiniz, yoksa Aşkabadlı mı? diye sordu Lopatin.

– Karım da yanımda, trende çalışıyor. Hem Taşkentli sayılırız, hem Aşkabadlı. Asıl Taşkentli diyebilirsiniz, ama trenden pek indiğimiz yok. Eskiden böyle miydi? Bir hafta trenle gider gelir, bir hafta evde kalırdık. Şimdi çalışanların sayısı azaldığından üç hafta trendeyiz, bir hafta evde... Eskiden bir vagona iki kişi bakardık, şimdi iki vagona da karımla ben bakıyoruz. Sizin bulduğunuz bu maroken koltuklu ile sekiz numaralı, ağaç ranzalı vagon bizim sorumluluğumuzda. Eskiden ağaç ranzalı vagonda başka iki görevli çalışırdı, buna da bir arkadaşımın birlikte ikimiz bakardık. Üç kişinin üçü de cepheye gittiler, durumlarını bilmiyorum ama sekizinci vagona çalışanların öldüğünü söylüyorlar. Benimle birlikte çalışan arkadaş yaşıyor, mektuplarını geliyor evine.

– Ailenizde başka kim var, kim yok?

– Kalabalık sayılmayız, bir kızımla bir de oğlum var. Oğlum savaşa gittiğinden gelinim canının istediğiyle geziyor, kızım ise evinde kocasının dönmesini bekliyor. Karım kızımıza acıdığından diyor ki: “Güveyim keşki yaralansa, yarası ağır olsa da çürüğe çıksa. Hiç olmazsa karısının yanına sağ döner.” Ben de ona, “Aptal, çürüğe çıkacak kadar yaralansın, ama gene de başka işlere yarasan diye yarasını ölçeceklerini mi sanıyorsun? Budala!” diyorum. Bizim kadın dindardır. Diyorum ki ona, “Sakin yaralansın diye dua etme, sonra kimsenin işine yaramayacak.” Siz nerenizden yaralandınız?

Lopatin’in gömleğindeki yaralanma şeritlerini yeni mi görmüştü, yoksa soru sorma fırsatını şimdi mi elde etmişti, belli değildi.

– Yaram ağır değildi. Ufacık bir sıyrık, dedi Lopatin.

Parmağını göz kapağına bastırdı, göz kapağı ile burnunun üstünü kesen küçük yara izini gösterdi.

– Sıyrık deyip de geçmeyin. Birazcık aşağı inse gözünüzden olurdunuz. Öteki yara nerenizde?

– Öteki mi? Beyin sarsıntısı geçirmiştim, o da hafifti.

– Beyin sarsıntısı hepsinden kötüdür işte! İnsan yaralansa zamanla geçer ama bunun izi kalır. Geçen savaşta iki yara almıştım, şimdi ikisinden de iz kalmadı. Ama beyin sarsıntısını atlatamıyorum bir türlü. Biraz eğilmeye göreyim, hemen başım zonklamaya başlıyor. Belki iyice kocadım da ondan; ne olursa olsun, beyin sarsıntısı unutturmuyor kendini.

Sigarayı ucundaki zıvanasına dek içmişti. Ayağa kalktı.

Lopatin sigara kutusunu adama uzatarak;

– Bunu da yanınıza alın, dedi.

– Peki, teşekkür ederim. Yalnız yolculuk yaptığınıza göre gene uğrarım size. Bizim kadınla yolculuk boyunca konuşmaktan başka yaptığımız iş yok. Gider gelir konuşuruz. Ama hep ay-

nı şeyler, değişik bir konu yok. Birbirimizin yüzünü göre göre bıktık artık. Neyse, dinlenin siz şimdi. Demliği burada bırakıyorum, istediğiniz zaman yeniden çay kaynatırız.

Adam gidince Lopatin yalnız başına kaldı ve Taşkent'te bıraktığı kadını düşünmeye başladı. Ne sesli olarak, ne de zihninden ona Nika demeye alışmadığından hep “kadın” diye düşünüyordu.

Nika ona o gece, “Beni canınızın istediği gibi çağırabilirsiniz,” demişti. Çünkü herkesin “Nika” diye kullandığı adını Lopatin'in yüksek sesle söylemekten güçlük çektiğini anlamıştı. Sanki sevdiği kadının sadeliğine, onu kendine bağlayan doğal sadeliğine bu yapmacık ad(*) hiç uygun düşmüyormuş gibi geliyordu Lopatin'e.

“İster bana “siz” deyin, ister “sen” deyin; ziyanı yok, Nika, Tonya, Maşa, ne dersiniz deyin, ama adımı söylerken duralamayın, ne olur! Hoşunuza giden bir ad seçin benim için. Çekinmeden söyleyin adımı...” demişti.

Ama kadına başka bir ad seçememişti Lopatin. Kimi zaman “siz” demiş, kimi zaman “sen”, bazen de adını söylemeden konuşmaya başlamıştı. Karşısına çıkıveren bu mutluluktan dolayı akli başından öylesine gitmişti ki! Uzun mu sürerdi bu mutluluk, kısa mı, bilinmezdi. Belki ayrılmalarıyla birlikte son bulmuştu, gene de bir mutluluktu işte...

İçten gelen güçlü bir dürtüyle kadının söz vermekten korktuğunu söylemesi geldi Lopatin'in hatırına. Belki aslında kadının böyle davranması daha uygundu. Lopatin yalnız buna bakarak mutluluğunun bitmiş bir mutluluk olduğunu düşündü. Gerçi kendisi mutluluğunun bittiğine inanmıyordu, söz vermekten de korkmuyordu. Hatta kadın sonunda olacaklardan çekinmeyip

(*) ‘Nika’ adının aslı ‘Nina’ olup Mariya’ya ‘Maşa’ dendiği gibi sevimli bir ad olarak düşünülmüş. (ÇN)

ondan böyle bir şey istese onunla yaşamını birleştirmek için seve seve söz verirdi.

Sabahleyin kadın ondan, çok hoşuna giden bir içtenlik ve sevecenlikle, oğlu uyanmadan bir an önce kalkıp gitmesini istemiş; onun geldiği trene Kızıl Ordu'da bindiği günü de sayarsa tam bir haftadır tanıştıklarını şaka yollu belirtmişti. Demek, bir hafta! Savaş zamanı için oldukça uzun bir süre sayılırdı. Kadın onu uğurlarken ciddi ciddi şöyle demişti: "Sizinle tanışıklığımız vagon koridorunda başlayıp vagon dibinde bitti. Bunun ikimiz için ne derece önemli olduğunu siz trende giderken, ben de evde otururken bol bol düşünürüz."

"Önemli" sözcüğü kadının değil, kendisinin sık sık kullandığı bir sözcüktü. Daha önce bir soru sormuştu Lopatin'e, kadınca bir kıskançlıkla değil, ondan doğru söylemesini dostça bekleyerek;

– Bakın, bir yıldır karınızdan ayrı yaşıyorsunuz. O günden beri başka bir kadınla ilişkiniz oldu mu hiç?

– Olmuştur. Neden olmasın?

– Bununla sanki övünüyor gibisiniz. Size yakıştıramadım.

– Bir şeyler oldu elbet. Cephede değil, Moskova'ya döndüğüm zamanlar. Benim için de, o kadın için de pek önem vermeye değmez aslında. Size göre hiç olmasa garip kaçmaz mıydı?

– Olmasa ben de garip karşılardım, doğrusu.

Kadın bunu söylerken, kendisini karşısındaki erkekle eşit saydığını özellikle vurgulamak istercesine, sanki meydan okuyan bir tavrı vardı.

Konuşmasını;

– Ama bu ilişkilerin önemli olup olmadığını kendi yönümden ben daha önce anlamamıştım, diye sürdürdü. Önemsiz olduğunu ancak sonradan anladım. Herhalde siz bunun bir değer taşımadığını daha o zaman biliyordunuz, değil mi?

– Evet, baştan biliyordum.

Kadının, alaylı bir dille, boşandıktan sonraki özgür yıllarıyla ilgili olarak söylediklerinin hepsi buydu işte. Daha önce bundan hiç söz etmemişti, daha sonra da etmedi.

Ama hayır, bir kez daha açmıştı aynı konuyu. Birdenbire şöyle sormuştu ona:

– Size, Kseniya’nın evinden ayrılırken belki de gene karşılaşacağımızı söylemiştim. Unutmadınız o sözümü, değil mi?

– Hayır, unutmadım.

– Oysa ben kesinlikle karşılaşacağımızı biliyordum. Sizi yeniden görmeyi çok istiyordum çünkü. Yılbaşı gecesine tek başıma gelmeye daha o zaman karar vermiştim. Oysa iki kişi geleceğimizi söylemişlerdi size, değil mi?

– Evet, öyle.

– Tek başıma gelme kararını verince bunun yollarını aramaya başladım. Kararım öyleydi, ama sonra stüdyoya sizinle görüşmeye giderken sizi başkalarının yanında değil, yalnız görmek istediğimi anladım. İkimiz baş başa kalmalıydık. Bu yüzden yılbaşını karşılamaya aranıza katılmadım. Benim için yılbaşı, ikimiz sokaklarda yürürken kutlanmıştı. Bu benim için her şeyden daha önemliydi. O bakımdan yılbaşı gecesini nasıl geçirdiğinizi sormadım bile. Nasıl geçti?

– Eh, iyi geçti sayılır.

– O zaman, yanınızda yürürken sizi evime götürmek isteğiyle yanıp tutuşuyordum. Ama Viyaçeslav Viktoroviç’e haksızlık edeceğimi, o gece onu yalnız bırakamayacağınızı anladım. Sizi çağırırsam da gelmeseniz iyi olmayacak, beni kırmayıp gelseniz bu sefer de yapmamanız gereken bir işi yaptığınız için gene kötü olacaktı. O bakımdan bir şey söylemedim size. Peki, yılbaşını nasıl geçirdiğimi ne diye sormuyorsunuz bana? Hoş, niçin sormadığınızı biliyorum ya.

– Madem biliyorsunuz, bu konuyu kapatalım öyleyse.

– Yok, kapatmayalım. Önce Zinaida Antonovna'nın evine gidip hazırladığım yakayı diktim, sonra başka birine daha giysi götürdüm, oradan beni evime arabayla bıraktılar. İsteklerini yılbaşı gecesine yetiştirdim diye her istediğimi yapıyorlardı. Evde annemle ve Marya Grigoryevna ile birlikte saatin on ikisine değin oturduk, annemin sakladığı tatlı likörden birer kadeh içtik, sonra ben yatıp uyudum. O günler çok yorulmuştum. Bir oyunun galası için tiyatroya yedi kostüm diktim, ayrıca yılbaşı gecesine yetişmek üzere şuna buna bir sürü dikiş yaptım. O yorgunlukla yatar yatmaz uyuyakalmışım. İşte böyle geçti benim yılbaşım. Çok da iyi geçti sayılır. Uyumadan önce sizi fazla düşünemedim. Ertesi gün görüşeceğimizi biliyordum, bunu düşünürken kapandı gözlerim. Yılbaşını nasıl geçirdiğimi niçin sormadığınıza gelince, sizin için önemli olan bir şeyden pek emin değildiniz de ondan. Gerçekten önemliydi bu. O bakımdan şunu iyi bilmenizi isterim: Sizinle belki bir daha görüşeceğimizi söylediğim akşam aklımda başka erkek yoktu artık, o adamla ilişkim kalmamıştı. Bundan ötesi sizi ilgilendirmemeli, önemli olan da budur bence.

Kadının söylediklerine inanmıştı hemen. Çünkü gerçekten böyle olduğunu anlamıştı. En önemlisi de, daha bir süre önce onunla evlenmeye hazırlanan adamı tümüyle aklından çıkardığını hissetmesiydi. Çünkü onun sanki yeryüzünde böyle biri yokmuş gibi davrandığını görüyordu.

Lopatin, sevdiği kadını düşünürken bazen onu çok az tanımış gibi bir duyguya kapılıyordu, bazen de çok yakından... Aslında her ikisi de doğruydı. Onu ilk gördüğü, hakkında anlatılanları ilk dinlediği zaman, onun güç koşullar altında yaşadığını tahmin etmişti. Oysa durum sandığından da kötüydü. Çünkü kadın başkalarına kendi durumunu pek anlatmıyor, buna gerek

görmüyordu. Yaşamından sızlanmak şöyle dursun; gerçekte olduğundan daha rahat, daha iyi, daha kolay yaşıyormuş izlenimi vermekten hoşlanan bir tutumu vardı.

Sonradan anladığına göre, Viyaçeslav Viktoroviç'in söylediği gibi yalnız annesiyle oğluna bakmakla kalmıyor; annesinin tüm yükünü omuzlarında taşıyordu. Yaşlı kadın hastalığı yüzünden epeydir evden çıkmıyordu, yerinden doğrulup kapıyı açacak hali bile olmuyordu kimi zaman. Lopatin'le evine gittiklerinde kapıyı Leningrad'dan gelmiş bulunan komşuları Marya Grigoryevna açmıştı.

Komşu dediği, kırk yaşlarındaki Marya Grigoryevna, Leningrad kuşatması sırasında Taşkent'e getirilerek üç kızıyla birlikte onun evine yerleştirilmişti. Evin yarısı büyüklüğündeki geniş odası, kızlarından en büyüğü on üç yaşında olan bu kadına verilmiş; böylece öteki iki ufak oda kendilerine kalmıştı. Evdeki yaşantıdan, oradaki insanların karşılıklı ilişkilerinden Lopatin'in vardığı kanıya göre evin tek erkeği Nika Nikolayevna'ydı. Gerek ev halkı, gerekse Leningrad'dan gelenler –yani akraba olanlar da, olmayanlar da– onun eline bakıyorlardı. Hepsini çekip çeviren oydu, tüm yük onun omuzlarındaydı.

Nika ne Lopatin'e, ne de herhalde bir başkasına, Leningrad'dan gelenlerle birlikte bir aile gibi yaşadıklarını söylememişti. Gerçekte bir aile gibiydiler, ailede başlıca kazanç sağlayan kişi ise Nika Nikolayevna'ydı..

Babasının annesini bırakıp gitmesi kadının anlattığından daha zor durumlar yaratmıştı aslında, çünkü annesi yalnızca terk edilmiş bir kadın değildi, çektiği acılar yüzünden neredeyse sakat kalmıştı. Bu olayın geçtiği ta o zamandan beri güçlü kızına yaslanan zayıf bir anne olarak yaşamını sürdürmekteydi.

Uzak Doğu'ya giden kocasının öyküsü de öyle, onu da eksik anlatmıştı.

Lopatin Nika'nın ufacık, tertemiz, duvarları kâğıt kaplı odasında oturmuştu. Odada dikiş makinesinden başka bir de yazı makinesi vardı. Anlaşıldığına göre iş ve zaman bulduğunda bu işi de yapıyordu. Burasının eskiden sandık odası olduğunu söylemişti Lopatin'e. Leningradlı aile gelince gene de kendisine ait bir köşesinin olmasını istemiş; evin çatısına bir kat daha ziftli kâğıt döşeyip, odanın duvarlarını kâğıtla kapladıktan sonra biraz olsun ısınmasını sağlamıştı. İşte şimdi orada oturuyordu.

– Elimden her şey gelir, demişti Lopatin'e. Küstahça bir duygu ama dünyada üstesinden gelmeyeceğim iş yokmuş gibi gelir bana. Gene de kocam işte böyle becerikli bir kadını bıraktı gitti.

Böbürlendiği için, kendini cezalandırmak amacıyla söylemiş gibiydi bunu. Eğer Lopatin, Uzak Doğu'da geçen savaş öncesi yıllardan söz etmese bu konuşma böylece kapanacaktı. O zaman oraya, sınır boyuna yeni gelen bir adamın kolayca evlenemeyeceğini bildiğinden sormuştu:

– Kocanız orada kiminle evlendi?

Bu soru üzerine, kadının önce anlattığından daha kötü bir durum çıktı ortaya. Meğer adam onu iki kez aldatmış. Birincisi, onu, gitmek isteyip istemediğini sormadan Uzak Doğu'ya gönderdiklerini söylediği zaman. Meğer kendisi istemese oraya gitmeyebilirmiş. İkincisi de, herifin ailesini daha sonra getireceğini söyleyip, her şeyi tek başına gidecek biçimde ayarladığı, aradan üç ay geçince, önceden anlaştığı bir kadını Taşkent'ten oraya aldırıpverdiği anlaşılınca...

Kadın, kaçak kocası için gülerek;

– Benden bıktığı için kafasını dinlemeye gitti, dedi. Benim gibi açık sözlü bir kadın çabuk bıktırır kocasını. Bu bir raslantı olmasa gerek, babam da annemi böyle bırakmıştı. Bizlerde bir eksiklik mi var, nedir? Kusurumuzu görüyorlar ki, hemen bırakıp gidiyorlar. Kocam bir yandan beni el üstünde taşımaya he-

vesliydi, bir yandan da “getir, götür” diye emir yağdırırdı. Ne el üstünde taşınmaktan hoşlanırım, ne de “getir, götür” emri verilmesinden. Eşit davranılmak en güzeli. Elektrik işleri yapmayı bulaşık yıkamaktan daha çok severim. Bulaşık da yıkarım elbette, ama isteye isteye değil. Benim ne yaptığımı, onun ne yaptığını söyleye söyleye bıktırdım adamı. Başka türlü nasıl yaşayabilirdim? Tiyatro okulunu bitirdikten sonra oyuncu olamayacağımı anlayınca, kolları sıvayıp kostümcülüğe başladım. Yeni bir meslek seçmeyi göze almıştım ya, siz ona bakın! Kocamsa oyunculuk yapamadığıma göre evde oturayım istedi. Oh, gel keyfim gel, krallığını sürdürecekti her sözünü dinleyen bir kadının yanında oturarak. Ama umduğunu bulamadı... Benden korkup kaçmasını uzun süre unutamadım. Onu bağışlayamıyordum. Adam beni hiç tanımamış anlaşılan. İstese, canının çektiği yere gitmesine hemen izin verirdim. Bunları size anlatıyorum, ama sakın bana acımaya kalkmayın. Amacım yakınmak değil, sizinle içten konuşmak...

Kadının Lopatin’le içten konuştuğu doğrudu. Eğer konuşmaktan sakındığı bir konu varsa onu açmıyordu, ama bir kere konuşmaya başlayınca yarı yolda durmuyordu hiç. Lopatin’in sorularına verdiği yanıtlarda da öyle. Bazen düşünmeden karşılık veriyor; bazen de bir süre sustuktan sonra karşılık vermeme isteğini bastırarak soruyu yanıtlıyordu.

Öte yandan Lopatin’e her konuda soru soruyordu. Gerek özel yaşamıyla ilgili, gerekse savaş üstüne. Dobra dobra, doğru yanıt gerektiren sorulardı hepsi de...

Lopatin’in yanıtları da tümüyle gerçeği yansıtıyordu. Gerek savaş üstüne, gerekse kendisiyle ilgili... Savaş sırasında insanların kendi kendine düşünüp başkalarına açmadıkları şeyleri de söylüyordu açık açık.

– Size göre savaş daha ne kadar sürer?

Lopatin böyle bir soruya genellikle omuz silkerek karşılık verirdi. Çünkü savaşın ne zaman biteceğini kim bilebilirdi ki? Ama kadının sorusu üzerine Stalingrad'ı, Rjev'i, Vyazma'yı aklına getirmiş, düşünmeden "Üç yıl," diye yanıt vermişti. Belki daha da kısa sürebilirdi. Düşmandan alınan bu yerler savaşın başlangıcından beri bir buçuk yıldır Alman işgalinde bulunduğuna ve buralar Moskova'ya Berlin'den altı kat daha yakın olduklarına göre dediği doğrudu...

– Şimdi Almanlardan daha iyi savaştığımız doğru mu?

Cephede böyle soru sorulur muydu? Başarılarını, başarısızlıklarını, neyi yapıp neyi yapamadıklarını, Almanlardan ne zaman daha iyi, ne zaman daha kötü savaştıklarını savaşanların kendileri bilirlerdi elbet. Arada bir açık seçik övünseler de gerçeğin ne olduğunu çok iyi bilirlerdi.

– Bana kalırsa şimdilik onlardan iyi değiliz.

Batı Cephesi'ne yaptığı son görev gezisinin ertesinde derin derin düşünüp kafa yorduğu bu konularda hesap verircesine yanıtlamıştı kadının sorusunu.

– Cepheden döndükten sonra bir daha oraya gitmeyip buralarda yaşamayı düşündüğünüz, bunu istediğiniz oldu mu hiç?

– Savaş süresince böyle bir yerde yaşamayı hiç istemedim, doğrusu. Ama cepheye gitmeyip Moskova'da kalmayı istemiştir. Birkaç kez. En azından iki kez oldu. Zorlu bir görevin dönüşünde yazacak bir şey bulamayınca öyle düşündüm.

– Niçin öyle düşündünüz?

– Başka ne yapabilirsiniz ki? Öylesine beceriksizce savaşıyorduk ki, yazacak konu bulunmuyordu ya da yok gibi bir şeydi. Oysa bizden beklenen, bir şeyler yazmaktır.

Kadın bir saat kadar savaş üstüne soru yağdırdıktan sonra birdenbire şöyle demişti:

– Kendimden söz etmem belki ayıp kaçacak ama konuyu ben

açmasam kimsenin açacağı yok. Bilmenizi istediğim bir şeyi çoktandır sizinle konuşmak istiyorum. Hiç olmazsa bir işe yayayım diye, savaşın başından beri ayda iki kez kan vermekteyim, sonuna dek de öyle yapacağım. Bunun karşılığında ek yiyecek karnesi verdiklerini elbette biliyorsunuzdur.

– Evet biliyorum.

– İşte benim de böyle bir karnem var. Karnemin olduğundan haberiniz yoktur, size her şeyimi anlatırken söylemediğim bir konunun kaldığı ortaya çıkar diye açıklıyorum bunu.

Sonra, tam Lopatin evden ayrılacağı sırada şunları eklemişti:

– Oğlumun sizi görmesini istemeyişimin nedeni, ondan utanmak değil. Evimize gelmenizden utanılacak, çekinilecek bir şey yok. Ona sizden söz etmekten de utanmam. Öyle sanıyorum ki, hakkınızda iyi şeyler söylesem beni anlar. Ama çocuklar hep merak ederler, sonu ne olacak diye. Bu durumda ona ne karşılık verebilirim? Zavallı çocuğun zihnini bulandırmaktan başka. Zaten...

Kadın sözünü bitirmemişti. Onunla konuşmaları boyunca ilk kez böyle oluyordu. Lopatin durumu anladığı için kocasının onlardan ayrılışını oğluna nasıl açıkladığını sordu.

– Çok kolay. Her şeyi olduğu gibi anlattım. İlk açıklamamda beş yaşındaki bir çocuğun anlayacağı biçimde anlattım. Yakınlarda, sekiz yaşını doldurunca yeniden açıkladım durumu.

Oğluyla ilişkilerini böyle dile getirdikten sonra Lopatin'e kızının durumunu sordu.

– Annesine bırakıp bırakmama konusunda bir karara vardınız mı?

– Evet.

– Vermeyecek misiniz ona?

– Hayır, vermeyeceğim.

Kızının onunla birlikte, gazetede, cephe arkadaşları arasında geçirdiği mutlu günleri anımsayan Lopatin kadının oğlunun kim

bilir ne zorluklarla karşılaştığını düşündü. Okul yaşantısının sekiz yaşındaki bir çocuğa getireceği öyle güçlükler olurdu ki! Çocuklar birbirlerine sorarlardı: “Baban nerede?” – ”Cephede.” – “Senin baban?” – ”Cephede.” – “Ya senin baban?” Annesinin her şeyi açıkladığı bu çocuk böyle bir soruya ne yanıt verecekti?

Evinden ayrılmazdan önce Nika Nikolayevna son dakikalar da onun için öylesine değerli bir varlık haline gelmişti ki, Lopatin, cepheye gitmek zorunda olduğuna bakmadan, ona gelecek le ilgili tasarılarını açıklamaya hazırdı nerdeyse. Ancak bu istekten çok daha güçlü bir şey alıyordu onu açıklama yapmaktan. Bu şey, aralarında fazla yaş farkı olduğu değildi yalnızca, daha başkaydı. Aslında kadının incinmesinden korkuyordu. Birbirlerinden ayrılmadan önce sanki kadın ondan gelecekle ilgili açıklama bekliyormuş gibi, böyle bir tahmin üzerine açıklamada bulunmuş olmasından incinebilirdi.

Kadın gelecekte ne olacaklarını düşünebilirdi de, düşünmeyebilirdi de. Hatta ilerde başının ağrılaması için düşünmek istemeyebilirdi. Aralarında açılmayacak tek konu buydu. Hemen hemen her şeyi konuşabilirlerdi, ama bunu asla!

Gecenin ileri bir saatinde gülümsemiş –Lopatin onun gülümsediğini sesinden anlamıştı–; eğer insanlar korkak değillerse ve ilerde de gene insan olmaya niyetleri varsa, yalnız başlarına kaldıklarında her zaman birilerini bekleyip arayacaklarını söylemişti. Kimisi masum yollardan, kimisi de günahkârca, ama hep arayacaklardı. Sonra şöyle demişti:

– Sakın beni arsız biri sanmayın! Benim düşüncem böyle. Yaşamın, tokmağıyla, canının istediği gibi rastgele döveceği bir örs olmaktansa insanın kendi mutluluğunu ya da mutsuzluğunu yaratan bir demirci olması daha iyi.

Bir süre sustuktan sonra, gene gülümsediğini ele veren bir sesle;

– Gerçi siz Mağripli değilsiniz, hem de hiç değilsiniz! Piyes-
teki kadın,*) zenci Mağripliği çektiği eziyetlerden dolayı sev-
mişti. İşte ben de size karşı buna benzer bir yakınlık duyuyorum.
Eğer sizin yerinizde bir başkası olsa, savaş alanından gelmeyip
savaştan sizin gibi söz etmeseydi, ona karşı duygularım ve ara-
mızdaki ilişkiler nasıl olurdu, orasını hiç bilemeyeceğim. Her-
halde şimdiki gibi olmazdı. Hatta bundan çok eminim. Doğru
söylüyorum size. Belki hoşunuza gitmeyecek ama inanıyorum
ki, böyle.

Hayır, kadının söyledikleri Lopatin’in hoşuna gitmemelik
edemezdi. Kadının yönünden kendisi savaş alanından gelmiş bir
adamdı, bunu anlıyordu. Savaş alanından gelmiş, yeniden oraya
gidecek olan bir adamı Lopatin bundan çok, “arayacaklar” sözü
üzerinde düşünüyordu. Evet, kadın Lopatin’de kendisi için kaçı-
nılmaz olan, önemli bir şeyi arıyordu. Belki de kimsede bula-
mazsa yaşamayı sürdüremeyeceği bir şeyi. Arıyor muydu? Evet.
Peki, bulmuş muydu?

Lopatin’e kalırsa kendisi bulmuştu. Ama kadın? “Söz ver-
mekten korkuyorum...”

İki gündür yol gitmekteydi, ama Lopatin’in her olasılığa kar-
şı kendini bağımlı hissetmemesi için kadının ona ayrılık anında
söylediği bu sözler kulaklarında çınlıyordu hep. Oysa bağımsız
olmayı isteyen kimdi? Zihnini allak bullak eden düşünceler ka-
dından ayrılmış olmaktan değil, ondan ayrılamamaktan, şimdi
onu da yanında götürüyor olmaktan ileri geliyordu. Evet, onu da
götürüyordu yanında; ruhuyla, bedeniyle, sesiyle, gülümseme-
siyle, korkusuzca konuşma ve sorulara dosdoğru yanıt verme
alışkanlığıyla, geleceğe aldırış etmemesiyle, umulmadık sertlik-
te, ama gene de yumuşak elleriyle çalışmaktan eklem yerleri şiş-

(*) Shakespeare’in “Othello” adlı piyesinde Desdemona ile zenci Otello’nun
ilişkisinden söz ediliyor. (ÇN)

miş, iğnelerden delik deşik olmuş parmaklarıyla, her şeyiyle, her şeyiyle birlikte götürüyordu. Yüzüne ilk dokunuşunda onu şaşkına çeviren duyguyu da...

Aşkabad'ı geçtikten sonraki birinci istasyonda bir askeri katarı yüklüyorlardı. Dört bir yanı kalın tahtalarla kaplı, içinde so-ba yakılan vagonlara at yüklediklerine göre bunları Kafkaslardaki bir süvari birliğine göndereceklerdi. Bütün istasyonlarda, duraklarda Lopatin'in geldiği yöne doğru giden tankerler doğuya Bakü petrolü taşımaktaydı. Bunları görüp de savaşı düşünmemek olanaksızdı. Bunların böyle ardı ardına, kesintisiz gelmeleri Lopatin'in zihninde şöyle tuhaf, hatta yabanıl bir düşünce uyandırdı: Bu katarların dizildiği demiryolunun, Hazar Denizi'nin kıyısındaki başlangıç noktasında güçlü bir adam duruyor; ayaklarını raylara dayayarak katarları ardı ardına doğuya itiyordu. Bacaklarını gerip itiyordu, gerip itiyordu...

Lopatin'in Aşkabad'da alma fırsatı bulduğu son gazete Orta Don bölgesinde, Stalingrad'ın güneyinde, kuzey Kafkaslarda, Sovyet ordularının saldırıya geçtiğini haber vermektedir. Daha önceki gazetelerde Kafkaslardaki askeri harekât hakkında fazla ayrıntıya girilmeden, yer adı filan belirtilmeden bilgi verilirdi. Oysa bu sayıda Mozdok'un, Malgobek'in beklenmedik bir baskınla geri alındığı yazılmaktaydı.

Krasnovodsk'a varmaya beş saat kala Cebel istasyonunda —daha önce hemen hemen her istasyonda kompartımandan çıkan Lopatin burada çıkmamıştı— vagon görevlisi, kompartımana gizli polisin ulaştırma bölümünde çalışan bir teğmen getirdi. Teğmen kendini tanıttıktan sonra Lopatin'den kimlik belgesini istedi ve ona gazete yönetmeninden gelen bir telefon mesajı uzattı. “‘Kızıl Yıldız’ muhabiri Lopatin’e. Krasnovodsk’ta hava ulaştırma merkezine gidiniz. Bir an önce yola çıkınız,” diye yazıyordu mesajda.

Teğmeni içeri almadan önce başını kompartımandan içeri uzatan vagon görevlisi “Komutan yoldaş, size bir telgraf var; ‘telefon mesajı’ değil, ‘telgraf’” dediğinde Lopatin’in kafasında telgrafın sevdiği kadından geldiği düşüncesi uyanmıştı. Oysa telefon mesajı gazete yönetmenindendi ve bundan anlaşıldığına göre izni bitmişti, artık elini çabuk tutması gerekiyordu.

Tren Krasnovodsk’a vardığında saat tam on ikiydi, saat ikiyi birkaç dakika geçse ise Lopatin fazladan bir yolcu olarak, kurye uçağının ön bölümünde oturmaktaydı. Bu uçak havalar iyi olursa her gün Krasnovodsk’tan kalkıp Hazar Denizi’nin üzerinden aşarak görev durumuna, yolcuya göre Bakü’ye ya da Tiflis’e uçardı.

Lopatin’in şansı iki kez gülmüştü yüzüne. Birincisi, bu uçağa yetişmesi, ikincisi ise uçağın doğrudan doğruya Tiflis’e uçmasıydı. Tam bir gün kısaltmaktaydı yolculuğu. Gerçi kalkıştan önce kule hareket subayı ile pilot arasında geçen konuşmadan havanın bozduğu, belki Tiflis’e varamayacakları haberi çalınmıştı Lopatin’in kulağına. Bulutlar engel olur, camda buzlaşma başlarsa geri dönmek zorunda kalacağını söyleyen pilot gene de yola çıkmıştı. Bulutlardan kurtulmak için uçak hep yükselmeye çalıştı, ama bunu başaramayınca alçalmaya başladı. Tam suya degecek gibi bir noktaya gelince bulutları deldi ve denizin yüzeyini yalayarak uçmasını sürdürdü. Hazar Denizi’nin üstünde sisli bir hava vardı, kurşun rengindeki sularda buz parçaları yüzüyordu.

Tehlikeli derecede yakın, kurşun rengi sulara bakan Lopatin arkadaşı Viyaçeslav’ı düşündü. Eğer o zaman gazete yönetmeni telefonda onun da gelmesine izin vermiş olsa ve arkadaşı onunla birlikte yola çıksa bile koşullar şimdi onları gene birbirinden ayıracaktı. Pilot ikisinden birini uçağa alacak, öbürü ister istemez Krasnovodsk’ta kalacaktı...

Tiflis'teki Güney Kafkas Bölge Ordu Komutanlığı'nda, Lopatin, bir gün önce Nalçik ile Prohladnaya'nın Almanlardan geri alındığını, Sovyet kuvvetlerinin Mineralniye Vodı'ya doğru ilerlediklerini öğrendi.

"Kızıl Yıldız" bölge muhabiri Kuteyşçikov, arabasına TASS ajansının muhabirini de alarak taarruz eden kuvvetlerin kuzey kanadına gitmişti. Onarımda bulunan TASS ajansı aracının sürücüsüne ise Tiflis'te kalıp Lopatin'in gelişini bekleme, değişen durumlar dolayısıyla bir gün önce Karadeniz kıyısı kanadından kuzey kanadına gitmek üzere görevlendirilen ikinci bir TASS muhabiriyle Lopatin'i aldıktan sonra ilk iki muhabirin gittikleri bölgeye götürme emri verilmişti.

Uçaktan iner inmez cephe gazetesi yönetim yerine giden Lopatin bunları orada öğrendi. TASS muhabiri ancak geceleyin geleceği için Lopatin onları cepheye götürecek aracın sürücüsüne ertesi gün sabah sekizde yola hazır olmasını söyledi. Uzun bir yol vardı önlerinde, Krest geçidinden aşıp gideceklerdi. Söylenlere göre geçit kapalı değildi, ama tepeleme karla örtülmüştü.

Valizi ile yol torbasını gazetedeki odalardan birine, geceleyin yatması için ona verilen sedirin yanına bırakan Lopatin kenti dolaşmaya çıktı.

Rüzgârlı, soğuk bir akşam saatiydi. Savaş zamanının kararlılığı Tiflis'i hiç de Lopatin'in tanıdığı eski kente benzemiyordu. Altı yıldır uğramamasına ve gece karartmasına karşın, daha önce buraya yolu düşüp haftalarca kalan Lopatin, Vardisubani sokağına nasıl gideceğini, uçakla Tiflis'e yaklaşırken düşündüğü evi nasıl bulacağını çok iyi biliyordu.

Vardisubani sokağındaki bu eski evde, 1920'lerin sonlarında Gürcistan'ın Çiaturi kentine ilk gelişinde tanıştığı, Tiflis'teki tanıdıkları arasında en çok sevdiği kişi oturmaktaydı. Kendisinden başka karısını, çocuklarını da tanımıştı; buraya her gelişinde onların evinde kalırdı.

Gürcistan'a son geldiği 1936'nın güzünden beri görüşüp yazışmamışlardı, ama Lopatin, Vissarion'un sağ ve esenlikte olduğunu işitmişti. Geçen güz "İzvestiya"da çıkan şiirlerini okumuş, Rusça'ya böylesine güzel çevrildiği için sevinmişti.

Vissarion şimdi Tiflis'te evindeyse deli gibi sevinecekti. Karısı Tamara da öyle. Lopatin'in bundan hiç kuşkusu yoktu. Ama evinde miydi acaba? Belki de askere alınmıştı. "İzvestiya"daki şiirini el bombalarıyla birlikte tankın altına atlayıp ölen bir Gürcü subaya adamıştı. Şiirin altında "Hareket ordusu" diye yazıyordu. Bu duruma göre cephede olamaz mıydı?

Ama yalnızlık kuşkudan daha güçlüdür. Tanınmayacak derecede karanlık kentin sokaklarında yavaş yavaş ilerleyen Lopatin tanıdık bir evin önünde durdu. Evin merdivenleri de karanlıktı. Lopatin tırbazana tutuna tutuna ikinci kata çıktı, çalacağı kapının solda mı, yoksa sağda mı olduğunu şöyle bir gözünün önüne getirdikten sonra el yordamıyla kapıyı buldu ve zile bastı.

Ya zil çalmıyordu ya da evde kimse yoktu, çünkü içeriden yanıt veren çıkmadı. Önce kapıya bir kez hafifçe, sonra birkaç kez hızlı hızlı vurdu.

Kapının ardından birtakım ayak sesleri geldi, sonra Lopatin çok iyi tanıdığı dostunun sesini duydu:

– Kim o? Kimi istiyorsunuz? diye üsteledi Vissarion öfkeli öfkeli.

– Benim, ben. Lopatin!

Açılan kapıdan içeri girdi, karanlık holde kendini Vissarion Georgiyeviç'in kolları arasında buldu. Lopatin, ünlü Rus düşü-

nürü ile adı ve baba adı aynı olduğu için Vissarion'a bir zamanlar Belinski diye takılırdı.

Kucaklaştılar. Vissarion uzun koluyla Lopatin'in beline sarıldıktan sonra onu koridordan içeri doğru götürdü.

– Dikkat et, bir yere çarpma, dedi. Evi unutmuşundur, karanlıkta nereye gideceğini bilemezsin.

Koridordan geçtikten sonra mutfağın karşısındaki odaya girdiler. Burada eskiden Vissarion'un küçük kızı Eteri kalırdı. Şimdi ise evin öbür odalarından toplanan eşyalar vardı. Geniş sedir, Vissarion'un çalışma odasındaki kitaplık, yatak odasından getirilmiş bir tuvalet sehpası, yemek masası ile mutfaktan gelme iki sandalye.

– Öbür odalar soğuk. Yalnız burada soba yakıyoruz.

Böyle diyerek Lopatin'in gocuğunu çıkarmasına yardım etti, onu sedire oturtttuktan sonra kendisi de karşısındaki bir sandalyeye geçti.

– Çok iyi görünüyorsun. Bakıyorum da iki kez yaralanmışsın. Geçmiş olsun. Kutlarım.

Lopatin'i aldığı şeritlerden dolayı kutluyordu.

Vissarion belli belirsiz, hafifçe kekelerdi. Gürcüce konuşur-sa anlaşılmazdı ama Rusça konuştuğu zaman Lopatin farkedirdi.

– Moskova'dan, Boris Gurski'den selam getirdim sana.

Uzun süredir Vissarion'la arkadaşlığını sürdüren Gurski, Lopatin Moskova'dan ayrılırken şöyle demişti: “Tiflis'e gidince Vi-Vissarion adındaki bi-bizim Svan Kalesi'ne raslarsan ba-bak bakalım, son yıllarda ke-kemelikte be-beni geçmiş mi?”

Vissarion aslında Svanlı değil, Kahetlinliydi. Ama öyle bir beden yapısı vardı ki, iriyarılığı ve sağlamlığıyla tıpatıp Svan Kalesi'ne benzetilebilirdi. İri elleriyle ayakları, geniş omzu, kalın boynu üzerindeki kocaman başı altı yıl önce nasılsa yine öy-

le, aynı sağlamlıktaydı. Saçları birazcık dökülmüştü, hepsi o kadar. Bu da yakınlarda olmuştu, anlaşılan; çünkü dazlaklığa daha alışmadığı için, tepesini örten seyrek saçları düzeltmek amacıyla ikide bir eliyle başını sıvazlıyordu.

– Gurski’nin yazılarını okuyorum, seninkini de, dedi Vissarion. Gurski’den daha çok yazıyorsun.

– Ben de geçen gün “İsvestiya”da çıkan şiirini okudum.

– Şiir değil, şarkıdır o. Ama çeviren şiir gibi çevirmiş. Kendi bestelediğim bir müzik için yazmıştım cepheye göreve gittiğimde. Muhabirlerin başında birkaç kez gittim oraya. Şimdi de buradaki bir kuruluştaki sanat işlerine bakıyorum.

Böyle diyerek öyle bir iç çekti ki, Lopatin ister istemez güldü.

Vissarion daha önceki yıllarda bir yere bağlı olarak çalışmaktan kaçınırdı hep, resmi görevin şiir yazmasını zorlaştırdığını söylerdi. Çünkü tam göreve gideceği saatte, sabahleyin gelirmiş en güzel şiirler hatırına.

Aradaki iki kapıyı geçip, mutfaktan kadın sesleri duyulmaya başlayınca Lopatin sordu:

– Tamara iyi mi? Çocuklar nasıl?

– Hepsi iyiler. Tamara’yı çağırırım şimdi. Bugün ikimiz ilk kez yalnızız evde. Çocuklar gittiler.

Çocukların nereye gittiklerini söylemeden ayağa kalktı, dışarı çıktı, az sonra karısını arkadan iterek içeri getirdi. Yüzünden anlaşıldığına göre kadın o anda oraya gelmeyi hiç mi hiç istemiyordu. Ama Lopatin’i görünce bir “ah” çekti, ellerini önlüğüne silerek ona doğru yürüdü.

Lopatin;

– Merhaba, Tamara! Nasılsınız? diye hatırını sorduktan sonra kadının elini öptü.

Lopatin ile Vissarion senli benliydiler, ama Tamara ile baş-

tan beri “siz”li konuşurlardı.

Kadın da onu alnından öptü.

– Merhaba, sevgili dostum. Sizi gördüğüme nasıl sevindim, bilemezsiniz! Hıncır Vissarion beni mutfaktan ite ite getirdi, ama kimin geldiğini söylemedi. Ben de iş için biri geldi sandım, içeri girmek istemedim. Oturun lütfen, şimdi yemek yiyeceğiz.

Bir annenin, sevgi ve üzüntü karışık duygulu sesiyle söylemişti bunları. Elleri önünde birbirine kenetli dururken farkında olmadan parmaklarını hafif hafif çıtlatıyordu.

İnce güzel yüzü daha bir zayıflayıp incelmmişti. İri siyah gözleri, göz altlarını kaplayan morluktan dolayı daha bir iri gözüküyordu.

Lopatin, “Neler değişmedi ki son yıllarda! Savaşın, her ailenin başına bela gibi çöktüğü bakar bakmaz anlaşıyor.” diye düşündü.

Kadın hüznünlü güzel gözleriyle Lopatin’e bakarak;

– Kızınız nasıl? Büyümüştür artık, dedi.

– On altısına basacak nerdeyse.

– Nerede şimdi?

– Omsk’ta, ablamın yanında kalıyor.

– İyi etmiş de uzağa gitmiş. Karınız da iyi mi?

Vissarion, Moskova’ya hep yalnız gelirdi; Tamara’yı hiç getirmedeği için, kadın Lopatin’in karısı ile kızını yalnız Vissarion’un anlattıklarından biliyordu. Lopatin bir an her şeyi olduğu gibi anlatmak istedi, böyle yapmaması için bir neden de yoktu, ama bir şey onu gerçeği söylemekten alıkoydu. Gürcü ailelerinde ayrılımlar çok seyrek olurdu, geçimsizlik başlayıp aile parçalanırsa buna bir felaket gözüyle bakarlardı.

Kendi üzüntüsü kendine yeten kadını bir de acı haberle üzmemek için Lopatin gerçeği söylememeye karar verdi. Bunun yerine;

– Göçtü, dedi. Taşkent’te şimdi.

– Oo! O da iyi. Uzağa gitmiş.

Kadın ikinci kez “iyi” sözcüğünü kullanınca, Lopatin, Sovyet karşı saldırısının başlamasından kısa bir süre önce Tiflis’in cepheden olan uzaklığını düşündü. Kenti savaş bölgesinden ayrıran, Krest geçidi ile geçidin arkasındaki yüz kilometrelik mesafeydi. Lopatin’in ertesi gün gideceği yol da burasıydı işte.

Tamara dışarı çıkınca Lopatin sordu:

– Karınız çok zayıflamış, hasta filan mı?

– Hayır, hasta değil. Doktora götürdüm, herhangi bir hastalığının olmadığını söyledi. Yalnızca...

Vissarion sözünü bitirmeye gerek görmedi, Lopatin’e Tiflis’te ne kadar kalacağını sordu.

Lopatin ertesi sabah cepheye gitmek üzere yola çıkacağını bildirdi. Krest geçidini aşp saldırıya geçen orduya yetişmeye çalışacaktı.

– Çok şükür, saldırıya başladık, dedi Vissarion. Geçen güz Almanlar Elbrus’ta göründüklerinde az kaldı aklımı oynatacaktım. Adamlar Kafkaslara gelip dayanmışlar, arkamızda ise Türkiye var. İki duvar arasına sıkışmış olarak düşün kendini. Ellerini dayayıp duvarları tutmaya çalışıyorsun, birini bırakmaya kalksan üzerine yıkılıverecek. Gerçi ben savaştan anlamam ya...

Lopatin elini salladı.

– Hangimiz anlarız ki?... Şey, Vissarion, Tamara yokken çocukların nereye gittiklerini söyler misin? Merak ettim, ama kendisine sormadım.

– Georgi askere çağrıldı. On gün önce kurstan döndü, bir gece kalıp gitti. Kutaisi’de yedek subay kursuna katılmıştı, kurs biter bitmez cepheye yolladılar. Bugün Tamara’yla bizim eski köye gitmiştik, döndüğümüzde kapının altında bir not bulduk. Biri getirip bırakmış olacak. Notta bir kaç satır ile bir de sahra pos-

ta numarası var. Mektuplarımızı oraya göndermeliymişiz.

Vissarion elini cebine soktu, oradan notu çıkararak posta numarasını okudu.

– Neresi burası? Biliyor musun yerini? diye sordu umutla.

– Şimdilik bilmiyorum ama ilerde öğrenebilirim. Bir daha söyler misin?

Not defterini aldı, numarayı kaydetti.

– Bu çocuk ne zaman büyüdü de askere çağırdılar?

Lopatin böyle sorarken gerçekten şaşkındı. 1936’nın güzünde onlara geldiğinde, on iki yaşındaki, bacakları çırpı gibi incecik, okullu çocuğu konuklardan birinin ısrarı üzerine büyüklerin masasına çağırmışlar; küçücük oğlan henüz çatallaşmaya bile başlamamış sesiyle onlara Barataşvili’nin “Mavi” şiirini önce Gürcüce, sonra Pasternak’ın çevirisinden Rusça okumuştı. Şiir okuyan çırpı bacaklı ufaklığın bir gün gelip askere çağrılacağı, asteğmen olacağı, cepheye gönderilip oradan annesine, babasına posta numarası göndereceği insanın aklına sığmıyordu.

– Temmuzda çağırdılar. –Vissarion parmaklarıyla saymaya başladı.- Temmuz, ağustos, eylül, ekim, kasım... Tamara hesabını yapmıştı, eve bir günlüğüne geldiğinde on sekizini doldurup on dokuzundan altı ay almasına bir gün vardı.

– Peki, Eteri nerede?

– Onu da Tamara’nın ağabeyi Varlam’ın yanına, yani dayısının köyüne götürdük. Bilirsin, onunla bizde karşılaştın, şarabını içtin. O şaraptan bugün de içeceğiz... Çoktan beridir çağırıyordu yeğenini. Ne de olsa tarımla uğraşüyor, sonra orası Tiflis gibi değil, köy. Okul dersen, orada da var. İstedik ki, kız doğru dürüst beslensin.

– Kaç yaşında şimdi. On beşinde mi?

– Senin kızın gibi, on altısına basacak. Üç hafta küçüktür seninkinden. Hani bir gün hesaplamıştık, anımsıyor musun?

Lopatin kızların doğum günlerini karşılaştırdıklarını hiç anımsamıyordu, ama Vissarion anımsıyordu işte. Kendisinin anımsamayışı bir Rus babanın, Vissarion'un anımsayıışı ise bir Gürcü babanın çocuğuna karşı ilgisini yansıtıyordu. Lopatin'in, Gürcü ailelerin her türlüşünde gördüğü, çocuklara olan düşkün-lüğün tipik bir örneğıydi bu.

– Demek ki, onu götürmek için gittiniz köye?

– Evet, o niyetle gitmeye hazırlanıyorduk. Ama evden ayrılacağımız sırada ölüm haberi geldi. Varlam'a cepheden oğlunun öldüğünü bildirmişler.

– İki oğlu yok muydu onun?

– Evet, iki oğlu vardı. Büyük oğlan geçen baharda Kırım çarpışmalarında ölmüştü. Arkadaşlarının anlattığına göre denizde boğulmuş. Küçüğü olan Valiko ise... Çoktan beri merak ediyorlardı çocuğu, mektubu epeydir gelmiyordu. Sonra bir haber geldi ki, kasım ayında geçitte vurulmuş. Ama hangi geçitte, belli değil. Maruh geçidinde diye düşünüyorum ben. “Kahramanlara yaraşır bir ölümle öldü,” diye bildirmişler. Kim bilir, belki de donarak ölmüştür çocukcağız. Varlam aklını oynatacak gibiydi, iyi ki biz gitmişiz yanına. Tamara bu durumu görünce Eteri'yi geri getirmek istedi. Acılı günlerinde bir de bizim kız başlarına yük olmasın diye. Ama varlam göndermek ister mi? Ağladı, yalvardı; “Hiç olmazsa yeğenimi bırakın yanımızda! Tümüyle yalnız kaldık!” diye. Kızcağız çok üzüldü, acıdı onlara. Annesine dedi ki: “Anneciğim, bir süre burada dayımların yanlarında kalayım.” İşte böyle, kızı kaynımın evinde bırakıp bu sabah döndük. Gelirken de biraz mısır, şarap, lobio getirdik. Ne de olsa köyde bizlerden daha iyi yaşıyorlar. Aklıma ne geldi, biliyor musun? Eğer bugün değil de dün gelseydin, bizi evde bulamayacaktın. Ne iyi ettin de bugün geldin!

Mutfaktan gene kadın sesleri gelince Lopatin sordu:

– Tamara içeride yalnız değil mi?

– Hayır, iki kişiler. Mişa ile karısını akşam yemeğine çağır-mıştık. Karısı Maro, Tamara’nın harço(*) pişirmesine yardım ediyor mutfakta. Lobio(**) da olacak, lobioyu sevdiğini biliyo-rum. Mişalar kentten dışarı çıkmazlar, onun için köy yemekle-riyle ağırlamak istedik onları, Mişa da nerdeyse gelir.

Vissarion sanki Lopatin’in yakından tanıdığı biriymiş gibi durmadan “Mişa” dediği halde Lopatin böyle birini hiç anımsa-mıyordu. Daha fazla dayanamayıp sordu:

– Kimdir bu Mişa?

– Tanımadın mı, canım? Mihail Tariyeloviç. Son gelişinde bizde birlikte yemek yemiştik. Öyle sanıyorum, iki kez karşılaştınız onunla.

Lopatin ancak o zaman anladı kimden söz edildiğini. Mihail Tariyeloviç yol mühendisiydi; Güney Kafkas bölgesindeki yol-larda görev yapar, yazarlarla dostluk kurmayı severdi. Kendi de şiir yazardı, hatta arkadaşlarını övmeyi seven Vissarion’un söy-lediğine bakılırsa, yazdığı şiirler çok iyiydi. 1936’da karşılaştık-larında sofrada bulunanlar arasında en yaşlısı oydu.

Vissarion;

– Seni görünce sevinecek, dedi. Ben okumaya fazla fırsat bu-lamıyorum ama o çok okur. Savaş sırasında yazılanların hepsini okumuştur. Gece işinden evine gelir, hemen okumaya dalar. Se-nin yazdıklarından birkaç kez söz etti bana. E, söyle bakalım, mutlu musun? Ev yaşantın nasıl gidiyor?

– Ev şöyle böyle, ama mutluyum.

Vissarion neden mutlu olduğunu sormadı.

– Aman, Tanrı mutluluğunu artırsın, demekle yetindi.

Bir erkek olarak Vissarion dostlarına, mutlu değillerse niçin

(*) Koyun eti ile pişirilmiş acılı çorba. (ÇN)

(**) Fasulye plakisi. (ÇN)

mutlu olmadıklarının sorulabileceğini, hatta bunun gerektiğini, ama mutluluklarının nedeninin ise sorulmayacağını biliyordu.

Konuşmadan oturlurken Lopatin, Vissarion'a bakıyor; savaştın süregeldiği aylar boyunca, çoktandır görüşmediği arkadaşlarını yeniden gördüğü zaman aklına gelen şeyi düşünüyor-du. Savaş, uzun zaman karşılaşmayan iki insan arasındaki güzel ilişkiye yeni bir boyut kazandırmaktaydı.

Bir süre suskunluktan sonra Vissarion;

– Şu masada birlikte oturduğumuz insanlar arasından birçoğu yok şimdi, dedi.

Bunu söylerken, sanki ölenleri sayarcasına, yumruğuyla masaya dalgın dalgın vurdu.

Masa şimdiki gibi küçük değildi o zaman. Açılarak büyütü-lürdü, şimdi karanlık olan geniş yemek odasına kurulduğunda birçok insan sığardı.

Vissarion yumruğunu açtı, şaşkın şaşkın bakarak güçlü ellerini ayaları yukarda masanın üstüne koydu. Sanki bununla, “Nasıl oluyor da şu masanın çevresinde oturan insanlar aramızdan ayrılıyorlar?” diye sorar gibiydi. Sonra ellerini masadan çekti, Lopatin’in sigara içtiğini görerek sigara paketine uzandı.

– İşittiğime göre Moskova’da savaştan önceki ortak dostlardan kimisi geriye dönmüş(*) dedi. Doğru mu?

– Evet, birkaç kişi döndü.

– Bizim burada dönen yok.

O zaman ortadan kayboluşlarına akıl sır ermeyen birkaç kişi hakkında şimdi, savaş sırasında Moskova’da sürekli söylentiler dolaşmaktaydı. Sözümona geriye dönmüşler de bir yerlerde savaşıyorlarmış... Hatta onları cephede gördüklerini söyleyenler bile varmış. Bu söylentilere inanmak geliyordu Lopatin’in için-

(*) Zorunlu çalışma kamplarına gönderilip savaştan sonra bağışlananlar. (ÇN)

den. Birdenbire suratı asılan Vissarion'a bu konuda ne düşündüğünü anlatsa iyi olacaktı. Ancak tam o sırada dış kapı çalındı. Belki kapıya çok hızlı vurulmamıştı, ama bomboş dairede gürültü yankılanıyordu.

Kımıldamadan oturan Vissarion duruşunu hiç bozmadı. Kapı bir daha vurulunca;

– Mişa'dır, diyerek yerinden kalktı.

Vissarion'la birlikte içeri giren Mihail Tariyeloviç'i Lopatin ayakta karşıladı. İkisi sessizce kucaklaştılar, yeni gelen gene sessizce masaya oturdu. Adam eskiden nasılsa öyleydi, hiç değişmemişti. Eskiden de o derece zayıftı ki, istese daha fazla zayıflayamazdı.

Tam resmi bir ziyarete gelir gibi özenle giyinip gelmişti. İyice ütülenmiş bir takım giymiş, yakası kolalı beyaz gömleğinin boynuna siyah bir ipek kravat takmıştı. Kırılmış saçları bembeyazdı, ince zayıf yüzü bu beyazlığın altında daha bir koyu gözüküyordu. Lopatin anımsıyordu da, Gürcü ermişlerine benzeyen bu sert yüzlü, konuşmayı pek sevmeyen, yaşı hayli ilerlemiş adam, bir zamanlar aynı masanın başında onlarla birlikte öyle çok ve güzel içki içmişti ki!

Düşünceli gözlerle Lopatin'i süzen adam;

– Değerli dostum, Vissarion'un evinde sizi yeniden gördüğüm çok sevindim, dedi. Birlikte ekmeğini yiyeceğiz, şarabını tadacağız; bu benim için ne büyük bir mutluluk! Yarın bizim evimizi de onurlandıracak olursanız karım Mariya İrakliyevna ve ben bundan büyük bir mutluluk duyarız.

Onun ağzında daha bir incelen, güzel bir Rusça'yla söylemişti bunları. O yaştaki Gürcü aydınları hep aynı dille konuşurlardı. Lopatin'in anımsadığına göre Mihail Tariyeloviç lise öğreniminden sonra Petersburg'a gelip ulaştırma mühendisliği fakültesini bitirmişti. Sözcüklerdeki vurgu yanlışlığı değildi onun

Gürcülüğünü ele veren, konuşurken kullandığı değişik tonlama, cümlede sesin iniş çıkışıydı.

Lopatin;

– Teşekkür ederim, ama yarın sabah buradan ayrılmak zorundayım, dedi.

– Ya sizi birkaç gün burada tutmaya kalkarsak?...

Daha fazla ısrar edecekti ama, savaştan önceki karşılaşmalarında tanık olduğu bu konukseverliğe Lopatin'in eliyle karşı koyması üzerine tatlı tatlı gülümsedi.

– Peki, anlıyorum sizi. Havacıların deyimiyle: Yana çekil, kalkıyorum!

– Yarın en azından Orconokidze'ye ulaşmamız gerekiyor. Varabilir miyiz, bilmem.

– Orada çarpışanların hepsine Tanrı sağlık versin.

Bu tümceyi önce Gürcüce söyleyip sonra Rusça'ya çeviren Mihail Tariyeloviç;

– Hatırımda kaldığına göre biraz Gürcüce anlıyorsunuz, değil mi? dedi.

– Çok az. Eğer söylediğinizi çevirmeseniz “Tanrı sağlık versin”den başkasını anlamazdım.

– Öyleyse size boşuna eziyet çektirmeyelim.

Tatlı bir gülümsemeyle böyle dedikten sonra az önce radyodan dinlediği son haber bültenini özet olarak anlatmak istediğini söyledi. Haberlere göre Sovyet kuvvetleri Mineralniye Vody'yı kuzeyden kuşatmaya başlamışlardı. Ama olan biteni tam olarak göz önüne getirmek, durumu kavramak zordu.

Lopatin;

– Neler olduğunu tam olarak bazen cephede bile kestiremezsiniz, dedi. Yarın değilse bile ertesi gün oradayım. O zaman durumu netlikle göreceğiz.

O gün trende telefon mesajını aldığı zaman duyduğu sabır-

sızlık yeniden depreşti. Son birkaç gün güzel geçmişti, doğrusu, buna bir diyeceği yoktu; ama cepheye gitmeliydi artık, orada görev bekliyordu.

Elinde masa örtüsü ve tabaklarla Tamara girdi içeriye.

Mihail Tariyeloviç karısının gelmediğini görünce sordu:

– Hani, Maro gelmiyor mu?

– Merak etme, şimdi gelir. Burayı boşaltın da dışarda birer sigara tütürün bakalım. Orası karanlık ama umarım korkmazsınız. Siz yokken biz de sofrayı hazırlarız. Sofra donatırken başkasının görmesinden hoşlanmam.

Erkekler karanlık hole çıktılar.

Sigaraların yakıldığı kibriti elinde tutarken, Lopatin, çok iyi tanıdığı holün bir duvarını boydan boya kaplayan kitaplığı gördü. Eskiden tıka basa kitapla dola olan raflar şimdi yarı yarıya boşalmıştı. Belki karanlıkta öyle gelmişti ona. “Satıyor mu yoksa? Satsa bile kim alır? Acaba işe yaramayanları sobada mı yakıyor? Savaş sırasında neler olmaz ki? Kitaplara bile!...” diye düşündü.

Kadınların tabakları koyarken çıkardıkları şingirtılar geliyor-du iç odadan.

Mihail Tariyeloviç içini çekti.

– Zavallı Varlam! Oğlunun ölümünü öğrendiğimden beri hep onu düşünüyorum.

Vissarion;

– Nerdeyse çıldıracak, dedi. Bizi trenle uğurlarlarken hep ağlıyordu. Tamara’yı bir köşeye çekerek demiş ki: “Bizim Valiko’yu canlı canlı gömdük(*) galiba. Neden uzun zaman almadık haberini? Ölmemiştir belki de, bize yalan söylüyorlardır. Bile

(*) Ölüm haberi gelince evde ayin yapılmıştı. “Ölmediği halde ayin yapıldı” anlamında söylüyor. (ÇN)

bile gözden çıkardık, gömdük yavrucağı...”

Mihail Tariyeloviç;

– Bunları söylediğine göre gene de bir umut kalmış adamcağzda.

Vissarion:

– Hayır, değil. Eğer umut kalmış olsa böyle konuşmazdı. “İnanmıyorum. Ölüm ayini de yapmam, hiçbir şey yapmam!” derdi. Umut değil, tam tersine umutsuzluk onunkisi. Karısı Nina talihsiz bir doğum yapıp da üçüncü çocukları olarak doğurduğu kız ölünce doktorlar, bir daha çocukları olmayacağını söyledi. O zaman Varlam karısına dedi ki: “Ağlama, Tanrı sana aslan gibi iki oğlan verdi. Daha ne istiyorsun?” Şimdi adamın içine düştüğü durumu gözümün önüne getirdikçe göz yaşlarımı tutamıyorum. İlk oğlu Revaz doğduğunda sevincinden havaya bir tabak fırlatıp ateş ederek tabağı parçalamıştı. Valiko doğduğunda da doğumevinin önünde benimle dururken şöyle dedi: “Oğlumu görünceye dek buradan bir adım kıpırdamam, gece yarısına değin bekleyeceğim!” İşte bu insanlar çocuksuz kaldılar şimdi. Bizim Eteri’yi onlarda bırakalım diye nasıl yalvardılar, bir bilseniz!

Lopatin konuşmaya katıldı:

– Bak, Vissarion, kaynın oğullarının ikisini birden askere gönderdi, ikisini de yitirdi. Ama işittiğime göre sizin burada öyleleri varmış ki, ne yapıp edip çocuklarını cepheye gitmekten kurtarıyorlarmış. Parayla mı yaptırıyorlarmış, bilmem artık. Bugün bölge ordu karargâhına gittiğimde böyle çirkin bir konuşma çalındı kulağıma. Sana sorduğum için kusura bakma. Başka ki-me sorabilirim? Karargâhta konuşulurken adamlara yaklaşmak istemedim.

Vissarion:

– Evet, parayla yapanlar çıkıyor. Oluyor böyle şeyler. Moskova’da yapmıyorlar mı sanıyorsun?

Lopatin:

– Doğrusunu istersen hiç karşılaşmadım. Ama neden yapmasınlar? Vardır orada da.

– Bizde böylelerine rastlanıyor. Her yerde bulunur alçak insanlar, zayıf insanlar. Para için yemeyecekleri halt yoktur. Ancak bu gibiler kentte çoktur da köyde rastlayamazsınız. Köylerde kimi askere çağırdılsa hepsi gitmiştir. Varlam'ın evinde ayin dinlerken bir ara Tamara'ya bakınca yüzünde ne gördüm, biliyor musunuz? Kadıncağızın kardeşi Varlam'ı filan düşündüğü yoktu; yalnız oğlunu, bizim Georgi'yi düşünüyordu. Neredeydi, ne yapıyordu, başına neler gelecekti?... Yanında oğlu olmadığı için kahroluyordu nerdeyse. “Aman Tanrım!” diye düşündüm. “Oğlumuz yanımızda değil diye senin korkudan ölme ne nasıl göz yumarım? Bir şeyler yapmalıyım, kocanım ben! Bugüne dek her istediğini yaptım; hiçbir zaman, hiçbir şeyden korkmadım. Yoksa şimdi senin bu isteğini karşılayamayacak mıyım? Oğlumuzu sana sağ salım geri getirmeliyim, göz göre göre ölmene razı olamam! Eğer erkeksem yapmalıyım bunu! Ama erkek olduğuma göre yapamayacağım istediğini, anlıyor musun beni? Erkeğim ben, yapamam böyle bir alçaklığı! Asıl üzüldüğüm de bu ya!” Tamara'ya baktım, sonra Varlam'ın komşularına baktım. Onlara bakarken biliyordum ki, hemen hemen her kadın ya kocasını yitirmişti, ya oğlunu, ya da erkek kardeşini... Geçen kış askere çağrılanların nerdeyse hepsi Kırım'a gönderilmişler, yakınlarının ölüm belgeleri hemen hemen aynı zamanda, temmuz ayında geçmiş ellerine. Varlam'ın büyük oğlu Revaz'ın ölüm belgesi de, komşularının çocuklarınıninki de... O ay postacının köye uğramadığı gün yok gibiymiş. Ayin için Varlam'ın evinde toplananlara baktım, oğlumuz için ölüp ölüp dirilen karıma baktım. Bir erkektim ben, ama elimden bir şey, hiçbir şey gelmiyordu. Anlıyor musun bunu?

Mihail Tariyeloviç birdenbire;

– Savaş bitene değin elinden bir şey gelmez! dedi. Oğlun kendisi dönüp annesini kucaklayana dek...

Tamara'nın içeriden sesi duyuldu:

– Vissarion, yemeğe gelin hadi. Biz işimizi bitirdik, deminden beri sizi dinliyoruz. Gereksiz şeyler söylüyorsun, böyle konuşmamalısın.

17

Erkekler yemek odasına gittiler, o zaman Mihail Tariyeloviç karısını Lopatin'le tanıştırdı. Lopatin daha önce onu hiç görmemişti.

Mariya İrakliyevna kocasının yaşlarında, uzunca boylu bir kadındı. Yüzüne bakınca onun insanlardan kaçan biri olduğunu hemen anlardınız. Hatır sorarken bile kafasında kendi düşünceleri olduğu belliydi. Düğmeleri sımsıkı kapalı koyu renk giysisinin yakasına ortası firuze taşlı, iri, gümüş bir broş ilıştırılmışti. Broşun taşı pek değerli değildi ama eskiden yapıldığı için işçiliğinin büyük değeri vardı. Herhalde; Griboyedov'un(*) zamanında yaşamış büyük ninesinden kalmaydı. Böyle süs içnelerini yaşamları boyunca yalnız bu tip kadınlar yakalarına takarlar, herkes de bu cins içnelerin onlara yakıştığını düşünürdü.

Tamara, Lopatin'e yerini gösterdi.

– Şuraya buyurun. Vissarion, sen de şarabı getir.

Mihail Tariyeloviç'i de çağıran Vissarion onunla birlikte odadan çıktı. Herhalde şarabı fıçından boşaltacaklardı.

Lopatin;

– Çoktan beridir, ta savaş başlayalı beri şarap içmedim, dedi.

(*) Aleksand Griboyedov (1795-1829): "Akli Başına Bela" güldürüsünün yazarı ünlü Rus diplomatı, şairi. (ÇN)

Gerçekten de öyleydi, düşününce çok şaşırdı.

Tamara sordu:

– Ne yazık ki çaçı şarabı kalmadı; çok severdiniz, bilirim.

Doğruydu, Lopatin bir zamanlar çaçı şarabını çok severdi. Ama inanılacak gibi değildi, nerde kalmıştı o günler? Çok mu eskidendi? Masaya şöyle bir göz gezdirdi. Kapaklı porselen kâsede Vissarion'un sözünü ettiği harço olmalıydı. Bir tabakta köyden gelirken getirdikleri, mçadi denilen mısır çöreği, öbüründe ise yarım teker köy peyniri vardı. İçine, tkemali olması gereken koyu bir sıvı konmuş bir sos kabı, ayrıca ateşten yeni alınan, sımsıcak, nar gibi kızarmış lobio ile ağzına dek dolu bir salata tabağı daha duruyordu masada.

Barış zamanına göre yoksul, savaş zamanına göre ise hayli zengin bir sofraydı bu. İnsanların şimdilerde kolay olay bulamayacakları bir sofradır. Tabakların yanında kesme cam bardaklar vardı, Vissarion savaştan önce de köylüler gibi bu iri bardaklardan şarap içmeyi severdi. Şaka yollu anlattığına göre içki içerken bardak elinden düşmesin diye iki parmağıyla değil, eliyle sımsıkı kavraması gerekiyormuş. Öyle söylerdi.

Mariya İrakliyevna oturdu, Tamara ise ayağa kalkmaması için Lopatin'e elini salladıktan sonra şarap almaya giden erkeklerin gelmesini bekledi. Ayakta dururken masayı gözden geçiriyordu. Doğruydu, zengin bir sofraya hazırlamıştı ama eskiye göre gene de yoksul sayılırdı.

Kadının bakışlarını yakalayan Lopatin, sofrada her şeyin çok güzel olduğunu, onun elceğiyle hazırladığı yemekleri zevkle yiyeceğini söylemek üzereydi ki, daha önceki gelişlerinde böyle nar gibi kızarmış lobionun konuk sofrasına hiç konulmadığını anımsadı. Aile içi yemeğiymiş lobio, konuklara ancak ölümünden sonra verilen yemeklerde, ayinlerde ikram edilirdi. Bunu anımsayınca sevincini belli etmemek için bir şey demedi.

Tamara dalgın dalgın;

– İki kez yaralandınız. Demek oluyor ki, kızınız iki kez sizden yoksun kalma tehlikesi atlattı, dedi.

Karısını hesaba katmamış, yalnız kızının üzüldüğünü söylemişti. Lopatin burada aile durumundan hiç söz etmediğine göre, Tamara kadınsı bir önseziyle gerçeği anlamıştı, demek ki...

Vissarion ile Mihail Tariyeloviç kilerden döndüler. Vissarion'un elinde, sekiz numara Kahetin şarabının yarı yarıya yırtık, eski etiketlerini taşıyan iki koyu şişe vardı. Şişelerin içine köyden gelme şarap doldurulmuştu, o bakımdan bu etiketlerin bir anlamı yoktu artık. Vissarion'un iki şişe getirmesinin de bir anlamı yoktu. Çünkü iki şişe böyle bir sofraya yetmezdi. Ama masanın üstünde yığın yığın kap kakak, şişe bulunmasını sevmeyen Vissarion şarap bittikçe yenisini getirirdi.

Vissarion masaya en son otururken Lopatin'e;

– Bizde bu şarabı daha önce içtin, dedi. Her zaman içtiğinin aynısıdır. Gerçi bir yılın şarabı öbür yılını tutmaz ya, bu yıl, şarap için gene de çok iyi geçti. Eğer...

"Eğer"ın sonunu getirmedi, bardaklara şarap doldurmaya başladı. Sofra göreneklerine uygun davranıyordu; alıştığı biçimde içtenliğini gösteren bir hareketle, ne çabuk çabuk, ne de ağırdan alarak yönetiyordu sofrayı. Şurası bir gerçektir ki, sofraya göreneklerine göre şarap bardakları elde, ayağa kalkarak şeref kadeh kaldırma konuşmasının herkesin isteklerine uygun, abartmalı bir havası olurdu. Gene de bu abartmalı konuşmalar da bir ölçü bulunduğu doğrudur. Eğer böyle bir ölçü bulunmasa masada oturanlara tek tek yöneltilerek söylenen övücü sözler kolayca deli saçmasına dönerdi.

Mutfaktan getirilen iki şişenin yerini az sonra iki yenisi aldı, sonra iki yenisi daha.... Bütün bu şaraplar içilinceye dek hep Vissarion konuşmuştu. Bir an Lopatin'e, ev sahibi, konuşma

hakını sonuna dek kullanıp sözlerini bitirdi gibi geldi. Sözü kendisi alıp, askere giden oğulları için birkaç kelime söylemeye hazırlanıyordu ki, Vissarion durumu anlayarak ona söz vermedi.

– Çok teşekkür ederim. Biliyorum, konuşmak istiyorsun. Ama şarabımız bitmedi daha...

Kadınların bardaklarının eksiğini tamamladı, son şişedeki şarapla da erkeklerin bardaklarını ağzına dek doldurdu.

– Şarabımız bitmeden zafer için içelim. Çünkü savaş belasından kurtarıp çocuklarımızı bizlere utkudan başka bir şey döndüremez. İşte bu çocuklar arasında sevgili Gogi'miz de(*) var. Utku için içelim!

Böyle diyerek bardağı sonuna dek içti.

Lopatin bunun son kalan şarap olduğunu sanıyordu. Oysa Vissarion yerine oturmadan boşalan şişeleri aldı, bunları kilere götürdükten sonra elinde bir tane doluyla döndü. Şişeyi bardaklara boşaltırken;

– Son şarabı aramızda bulunmayanların anısına içelim, dedi.

Sözlerini Rusça söylemişti. Sonra başını eğerek aynı şeyi Gürcüce yineledi, dibinde birkaç damla kalana dek kendi bardağını bitirdi. Bu birkaç damla şarabı bir dilim mısır çöreğinin üstüne döktü; ayakta durarak, başı önünde, kimsenin yüzüne bakmaksızın dilimi yedi.

Herkes kalktı, birkaç dakika suskunluk içinde dikildiler. Lopatin Gürcülerin bu geleneğini bilirdi; ekmeğe birkaç damla şarap dökerler, ölenlerin anısına yerlerdi. Eskiden bu gelenek ona kilisede yapılan şaraplı ekmek yeme törenini anımsatırdı. Ama şimdi, savaş boyunca gözünün önünde ölen ya da o görmeden yitirilen insanların biriken acılarını düşününce, kilisedekine gö-

(*) Vissarion'un oğlu Georgi. (ÇN)

re bu geleneğin, cephelelerde bir buçuk yıldır her gün, her saat olanları akla getiren daha acı, daha ulu, daha yalın bir anlamı bulunduğunu anladı. Savaşta yaşananların yanında İncil'in anlattığı öykü, bir kişinin bir zamanlar birçok insan adına katlandığı bir özveriden başka bir anlam taşımıyordu. Savaşta tam bir buçuk yıldır çeşitli insanlar çeşitli biçimlerde yineliyorlardı bu özveriyi. Kendi yaşamları pahasına başkalarınınkini kurtarıyorlar; yeniden dirilme umudu olmaksızın, bir daha geriye dönmeksiniz, çoğu zaman kimsenin haberi bile olmadan, bazen de hiç iz bırakmadan başkalarının yerine kara toprağa karışıyorlardı.

Vissarion yaşayanlar onuruna kadehini kaldırırken utkudan söz etmişti. Doğrusu da buydu. Gerçi Lopatin utkunun ne zaman, nasıl kazanılacağını bilmiyordu, ama yaşıyor olmanın anlamı –gerek kendisi için, gerekse başkaları için– bir bakıma utkunun kazanılmasına bağlıydı. İşin aslına bakılırsa Almanlar, Moskova'ya iyice yaklaştıkları zaman olanlar da, Stalingrad'da yaşananlar da birçok insan için –bu arada kendisi için– tam anlamıyla ölümden sonra dirilmeydi.

Lopatin daha lise yıllarında dersten derse koşarken Tanrı'ya olan inancını yitirmişti. Gene de o günden beri kafasına takılan Kutsal Kitap'ta ruh konusunda yazılanlar, yeri doldurulamayan kavramlar olarak kalmıştı zihninde. Tanrısal ruh(*) değildi onun kafasını kurcalayan; insanların ruhu, kendi ruhuydu.

Şimdi de öyleydi. Masa başında ayakta dikilirken yaşayanları ve ölenleri düşünüyor; aklına İncil'deki şu sözler geliyordu: “Ölümünle ölümlü düzelt”, “kendi çarmihini taşı”(**), “ölümden dirildi,”. Hatta bir ana kuzusunu başka bir ana kuzusu yerine sa-vaşa göndermek için çağımız Yuda'sının aldığı 30 gümüş manat

(*) Tanrı'nın, Meryem Ana'dan oğlu İsa'ya geçen ruhu. (ÇN)

(**) Acılara katlan. (ÇN)

da geliyordu Lopatin'in hatırına. Çünkü "birisinin yerine bir başkası" olmadan olmuyordu hiçbir zaman, nasıl olsa birisinin yerine bir başkası hemen veriliyordu.

Tam oturmuşlardı ki, Lopatin'den önce davranan Mihail Tariyeloviç yeniden ayağa kalktı, şişede kalan şarapla bardakları yarı yarıya doldurduktan sonra şunları söyledi:

– Senin sağlığına içiyorum, Vissarion. Bardağım yarı doluyken içiyorum, böyle yaptığım için kusura bakma.

– Şarap yetmediği zaman ne yapılacağını biliyorsun. Şarabı kalmayan ev sahibinin onuruna kadeh kaldırılmaz.

– O, barış zamanında öyledir, şimdi savaş zamanı. Mutlu olmanı dilerim, dostum!

Böyle diyerek, sanki bardak doluymuş gibi, uzun sürede bitirdi şarabını.

Vissarion teşekkür ettikten sonra yerine oturmadan odadan çıktı. Tamara, Lopatin'e dönerek gülümsedi:

– Sizin konuşmanız için şarap aramaya gitti. Küpte biraz daha çaçı kaldığını sanıyor. Oysa hiç kalmadı. Zavallı Varlam'ın başına gelenleri öğrenince trene binerken yanımıza almıştık. Vissarion bunu içti, içtikten sonra uyudu. Bir de Varlam'ın çıldırarak gibi olduğunu söylüyor. Aslında Varlam'ın acısından ötürü kendisi çıldırmış gibiydi; ne yaptığını, ne söylediğini bilmiyordu. Vasili Nikolayeviç, söyler misiniz, ne korkunç bir yermiş o Kırım'daki geçit! Birçok delikanlımız geriye dönerken boğulmuş. Bir köyden tam on altı kişi var. Hepsi de aynı köyden, üstelik yarısı çocuk...

Mihail Tariyeloviç'in suratı asıktı.

– Sana kalsa gidenlerin hepsi çocuk, dedi. On sekiz yaşındaki gencin neresi çocuk? Onların hepsi yetişkin birer erkek olduklar.

– Ne değişir? Birkaç günde topu birden öldükten sonra!

Hep aynı konuların konuşulmasından rahatsızlık duyan Mihail Tariyeloviç;

– O köyden çağrılanlar bizim Gürcü tümeniyle birlikte hemen hemen aynı yere gittiler de ondan, diye açıkladı.

Lopatin;

– Tamara, tam o sırada ben de orada bulunuyordum, dedi.

Mihail Tariyeloviç;

– “Kızıl Yıldız”da yazdıklarının hepsini okudum, ama bu olaylarla ilgili hiçbir yazınızla karşılaşmışımı sanmıyorum.

– Doğrudur, karşılaşmamışsınızdır. Genelde kimsenin yazısı çıkmadı bu konuda. Sizin bildiğiniz hepsi kulaktan kulağa yayılan haberler. Eğer kendi gözlerimle görmeseydim, benim bildiklerim de yalnız bunlar olacaktı.

Mihail Tariyeloviç’in karısı ilk kez ağzını açtı:

– Öyleyse bir de sizden dinleyelim. Oradaki çarpışmaları anlatır mısınız?

– Bağışlayın, öyle bir istek duymuyorum şimdi.

Masaya dirseklerini dayayan Tamara, Lopatin’in gözlerinin içine bakıyordu.

– Yoksa olanların tümünü gördünüz mü?

– Tümünü kim görebilir ki? Ama benim gördüklerim bana yeter de artar bile.

Tamara hep öyle, çenesini yumruğuna dayamış, Lopatin’e soran gözlerle bakıyordu.

– Belki de orada bizim gençleri görmüşsünüzdür. Varlam’ın ölen oğlunu da. Öyle yakışıklı, yiğit bir delikanlıydı ki! Küçük kardeşini şubeden çağırdılar, askere gidişi öyledir, ama Revaz sırası gelmeden kendisi katılmıştı. Gönüllü gitti cepheye.

Lopatin;

– Kim bilir, belki de görmüşümdür, dedi.

Bunları söylerken onlarla karşılaşmış olabileceğini düşün-

yordu. Bu kadının sözünü ettiği çocukları gerçekten görmüş olabilirirdi; bunların biri de kendi isteğiyle savaşa katılan yeğeniydi. Çağrılmasını beklemeden giden yeğeni. Bu çocukları gerçekten görmüştü belki de, çünkü Alman saldırısı başladığında tam o bölgedeydi. Gencecik çocuklarla birlikte sakalları uzamış, kaputlu Gürcü köylüleri yaylın ateşi ve gökten yağan bombalar altında sapır sapır dökülüyorlardı. Köylülerin, uzun günler boyunca uzamış sakalları yüzünden daha yaşlı bir görünüşleri vardı. Lopatin, Alman saldırısı karşısında geri çekildiklerini görmüştü hepsinin de. Ansızın karşılaştıkları baskının etkisiyle neye uğradıklarını şaşırıp, kuşatmadan kurtulmaya çalışan, aslında ıpıssız, ama o sırada ölenlerle yaralananların doldurduğu, korkunç bir bombardıman poligonu görünümündeki, dört bir yanı açık, savunulması güç Kerç Yarımadası düzlüğünü bir an önce geçmek için çırpınan insanlar yığın yığın geri çekiliyorlardı. Evet, geri çekilirlerken bombardımanın etkisiyle yere yapışan Rusları, Ukraynalıları, Azerbaycanlıları, Ermenileri, Gürcüleri görmüştü. Bunların arasında Vissarion'la karısının ayin için gittikleri Kaspi köyünden gönderilen çocukları da görmüş olabilirirdi. Ama şimdi Lopatin bu konuda konuşmak değil, tam tersine bunları unutmak istiyordu. O bakımdan akıp giden zamana minnettardı. Son aylarda Stalingrad'da, Don'da, Sal bozkırlarında, şimdi de Kafkaslarda kazanılan başarılar Alman saldırısı sırasında Kerç Yarımadası'nda başlarına gelen o acı olayı unutmalarına değilse bile –bunlar unutulamazdı çünkü– neden böyle olduğunu bir süre düşünmemelerine yardım ediyordu. Savaşta günün olayları daha öncekileri bastırıldığından, akıp giden zaman, geçmişte olanları zihinden uzaklaştırıyordu ne de olsa.

Orada, bozkırda felaketin ilk günü(*) ansızın karşılaştıkları bombardımanı çok iyi anımsıyordu Lopatin. Bir seyisle birlikte

(*) Almanların Kırım Yarımadası'na çıkarına yaptıkları gün. (ÇN)

ordu karargâhından çıkmışlar, atlara binmiş olarak tümene gidiyorlardı. Henüz ileri hatlarda da sayılmazlardı; hayli gerilerde, yürüyüş halindeki takviye bölüğü de onlar gibi bombardımana yakalanmıştı. Yeterince eğitim görmemiş askerler dört bir yanı açık bozkırda kaçışıp dağılacakları yerde küme küme toplanmışlardı. Sanki bir arada olurlarsa birbirlerine yardım edebilirlermiş gibi... Kümelenmek mantık yönünden korunma içgüdüsüne aykırı gelen bir şey olmakla birlikte bir arada olmak daha güçlü bir içgüdüydü. Ölümle tek başlarına yüz yüze kalmayı değil, yanlarında başkalarının da bulunmasını istiyorlardı. Seyisle ikisi o kargaşada ne yapacaklarını şaşırılmışlardı. Önce atları uzun yularlarından tutup yere yatmayı denediler, ancak vınlayarak geçen “Yunkers”lerden ürken hayvanların yuları koparıp kaçmasından korktular. Atlar kaçacak olsa daha sonra neyle gideceklerdi? İki atın arasına girip ayakta beklemek bile ürküntü veriyordu insana. Seyis, atları kendisi tutup Lopatin’in yatmasını istemiş gibi bir hareket yaptı. Gerçi Lopatin yere yatmak için can atıyordu, gene de seyisin bu özverisini kabul etmedi; bir yandan atları siper alıp bombardımandan korunmaya, bir yandan da hayvanların yularlarını koparmalarını önlemeye çalışırlarken seyisle birlikte iki atın arasında durdular. Şaha kalkan atları tutmak son derece güç olduğu, öbür yandan bombardıman devam ettiği için korkudan titremekten başka bir şeyler yapmak zorunluluğu onların korkularını biraz azaltmış gibiydi...

Vissarion mutfaktan döndüğünde neşesizdi.

– Deminden beri sana çaçı arıyorum, dedi. Bir şişede biraz olacaktı. Tamara, sen gördün mü?

– Hayır, görmedim.

Lopatin bir parça ekmeği tkemaliye(*) batırdı.

(*) Tkemali: Ekşili alıç sosu. (ÇN)

– Sizin sosunuz her zaman lezzetli olur, dedi.

Tamara:

– Yediğiniz bizim değil. Bu yıl tkemali yapmadım.

Lopatin:

– İster misiniz, size şiir okuyayım?

Önceki gelişinde Gogi'nin Barataşvili'den bir şiir okuduğunu anımsamıştı. Lopatin aynı şiiri ezbere biliyordu, çok sevdiği bir şiirdi bu. Şimdi burada, bu sofrada hem Barataşvili'yi anmak, hem de birlikte bir arada bulundukları oğlunun ilerde gene aralarına dönmesini dilemek amacıyla kadına o şiiri okumak istiyordu.

– Bir zamanlar Gogi'nin okuduğu şiiri okuyacağım size, dedi. O zaman o okumuştı, şimdi ben okuyorum; ilerde gene o okuyacak. Ben de dinlemeye geleceğim.

Tanıdığı Gürcülerden duyduğuna göre okuyacağı şiirin Rusça'sı hiç de özgününe yakın bir çeviri değildi, gene de onu okumak istiyordu Lopatin.

*Gök rengini, mavi rengi
Küçüklüğümde beri sevdim.
Çocukluğumda bana anlatırdı
Bazı başlangıçların maviliğini,
Şimdi de gene öyle,
Son günlerimde bile
Değişmem öbür renklere
O tatlı mavi rengi.
Abartısız güzeldir
Sevilen gözlerin bu rengi.
Senin derin bakışların
Doludur aynı maviyle.
Düşlerimin rengidir o*

*Yükseklerin rengi,
Geniş enginliklerin
Karıştığı bu mavi eriyik.
Yumuşak bir geçiştir bilinmezliğe
Gömülme törenlerimde
Ağlayan yakınlarımdan,
Kaygılardan uzaklaşırken.
Mezar taşımdaki
Gök mavisini kırıktır.
Adımın üstündeki
Boz renkli kış sisidir.*

Şimdi bu masada dinlenen şiir hiç de onların bir zamanlar dinlediği şiire benzemiyordu. Çünkü o zaman Barataşvili'nin, erken ölümünü sezerek, kendi yazgısı üzerine yazdığı bir şiir olarak okunmuştu. Şimdiye yüz yıl önce yaşanan bir olaydan çok, onu dinleyenlere kendi yazgılarını, kendi ölümlerini düşündürmekteydi.

Kuşkusuz Gogi'nin okuduğu zaman da aynı düşünceleri getiriyordu insanın aklına, ama şimdiki kesinliğiyle, yoğunluğuyla değil...

Lopatin okumayı bitirdiğinde Tamara'nın bakışlarından onun da aynı şeyleri düşündüğünü anladı. Şiir Barataşvili'den çok, oğlunun ölümünü düşündürüyordu kadıncağıza.

Vissarion;

– Bir tane daha oku, dedi. Senin şiir okumanı seviyorum.

Böyle bir şiir okuyacağı aklından hiç geçmediği halde, Lopatin, Barataşvili'den okuduğu şiirin “mavi, mavi” diye cınlayan dizeleri hatırına getirdiği için, Vissarion'la ortak dostları olan bir ozanın, bir süre önce Moskova'dayken dinlediği uzun şiirinden bir bölümünü anımsayıverdi.

Ve ne yaptığının kendi de farkına varmadan hatırına gelen bölümü okumaya başladı:

*Niçin gözlerinde her zaman,
Yalnız mavi, mavi renk var?
Yoksa kömür gibi kirpiklerinden
Tanın ilk ışıkları geçmiyor mu?*

*İşte o zaman çok uzaklardan,
Uzakların uzağı cepheden
Başı ölüm ateşiyle yanan
Biricik oğlum diyor ki:*

*“Çağırma beni, baba, dokunma bana!
Ne olur, çağırma beni, çağırma!
Yürünmemiş yollardan yürüyoruz,
Yangınlar, kanlar içinden uçuyoruz.*

*Bilmiyorum, gene görüşecek miyiz.
Ama biliyorum, savaş bitmedi henüz.
Seninle ben evrende iki kum taneciği,
Birbirimizle hiç karşılaşmayacağız...”*

– Onun da oğlu ölmüş, dedi Tamara.

Şiirin bundan başka bir anlam taşımadığını çok iyi anlamıştı. Gerçekten de ozan, kendi oğlunun, kendi üzüntüsünün şiirini yazmıştı.

Lopatin böyle bir şiiri bu masada okuduğu için kendi kendini cezalandırırcasına;

– Evet, öyle, dedi.

Vissarion:

– Vah, zavallı Pavel! Oğlu öldü, öyle mi? Sen ne diyorsun? Şiiri okumaya başladığında hemen anlamıştım. Kaç yaşındaymış?

– On sekiz.

Lopatin soruları yanıtladıkça durumun daha kötüye gideceğini biliyordu. Ama yanıtlamamak elinde miydi ki? Yanıtlamak onların gözünde oğullarının da öleceğini düşündüğü, böyle bir durumdan korktuğu anlamına gelirdi.

– Nerede olmuş bu? diye sordu Vissarion.

– Moskova yakınlarında. Öldüğü yerin adını da söylemişti, ama unuttum.

Vissarion gene sordu:

– Er miydi, yoksa rütbesi var mıydı?

– Asteğmendi.

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Masa başındakilerin duruşunda hem başkalarının üzüntüsünü, hem de kendi üzüntülerini yaşayan insanların ezikliği vardı. Aynı insanca derin üzüntü, “çocuklar” sözcüğünün alışılmamış çınlayışında da duyuluyordu şimdi. Cepheye gidenlerin hepsi “çocuk”tular. Evet, “çocuk”tu hepsi de. Bu sözde, insan yaşamına verilen değerle ilgili, bundan başka bir anlam kazandırılmamış, yalnızca savaşın etkisiyle daha bir vurgulanmış, son derece hüznü, akla geldikçe yüreğe oturan, gene de insanca olağan, en önemlisi de olağan bir duygu kendini belli ediyordu. Dahası, insan yaşamına verilen değer değil, değer biçilmezlik; insanın yerini hiçbir zaman, hiçbir şeyin alamayacağı duygusu...

Vissarion ansızın şöyle sordu:

– Bir piyade bölüğünde genellikle kaç kişi vardır?

Mihail Tariyeloviç Birinci Dünya Savaşı’na katıldığı için hatırında kalanı söyledi:

– Kırk-elli kişi kadar.

Lopatin;

– Şimdi o kadar yok, dedi. Yirmi beş kişidir tam kuruluş. Savaşın sürmesiyle daha da azalır.

Ama en az ne kadar olduğunu söylememiş, orasını geçiştirmişti. Sorunun amacı bilindiğine göre nasıl yanıtlayabilirdi?

– Peki, yirmi beş olsun, dedi Vissarion. Gene de on sekiz yaşındaki bir gencin yirmi beş kişiye nasıl komuta edeceğini anlamıyorum.

Bunu söyleyen Vissarion'un sesinde öyle bir üzüntü vardı ki, Lopatin durumu hemen kavradı. Altı ay önce oğlu doğrudan doğruya cepheye gitmeyip yedeksubay kursuna katılan Vissarion, oğluna yardım ederken belki bir yandan da ruhunun derinliklerinde bu kursla onu bir süreliğine de olsa ölümden uzaklaştırma isteğini taşımış olabilirdi. Ama şimdi çocuğun cepheye bunca işi nasıl kıvracağına, kendinden büyük yirmi beş kişiye nasıl komuta edeceğine akıl erdiremiyor gibiydi. Yoksa cepheye uzaklaştırıyım derken yavrucağı daha mı çok tehlikeye atmıştı. "O konuda son sözü savaş söyleyecek," diye düşündü Lopatin ve kaygıyla kocasına bakan Tamara'ya takıldı gözleri.

Hayır, bu aile ilk bakışta dıştan görüldüğü gibi değildi kesinlikle! Karı-koca arasında oğlu için kaygılanan, korkudan ölen en çok hangisiydi, belli değildi. Ayrıca kim daha güçlüydü ve, Tanrı esirgeye, ailenin başına bir felaket gelecek olsa ayakta durmayı başaracak, öbürüne destek olacak hangisiydi?

Vissarion'un gözleri yaşarmıştı. Eliyle göz yaşlarını silerek:

– Bazen Mişa'ya imreniyorum, dedi. Anlaşıyor ki, o benden daha çok erkekmiş.

Mihail Tariyeloviç, bu sözleri söylediği sırada Vissarion'un sesinde kendini beli eden acılığı anlamazlıktan gelerek gülümseyordu.

– Nasıl senden daha çok erkek olabilirim? diye karşılık ver-

di. Oğlum Vahtang yaşça senin oğlundan daha büyük, orduda bulunuşu eski, çoktandır da cephede. Senin Gogi daha bir yıl önce ufacık çocuktuk. Kocaman adamın oğlunun şimdi yetişkin bir erkek olduğun kabul edemiyorsun. Maro ile biz de beş yıl önce oğlumuz uçağıyla uçarken havaya kendi başına nasıl yükselebildiğine inanamıyorduk. “Nasıl oluyor da biz yardım etmeden uçuyor?” diyorduk.

“Demek öyle? ‘Yana çekil, kalkıyorum’ demenin nereden geldiği anlaşıyor. Oğlu pilotmuş, demek ki. Vissarion demin Mişa’nın ailesinin onuruna kadeh kaldırırken oğlunun cephede bulunduğunu söylemişti, ama görevinden söz etmemişti,” diye düşündü Lopatin.

Mihail Tariyeloviç’e;

– Oğlunuz nerede pilot? diye sordu.

– Leningrad’da şimdi. Deniz uçakları filosunda görev yapıyor. O da benim gibi biraz Leningradlı oldu. Ben geçen savaşın başında orada bulunmuştum, o da bu savaşın başından beri bulunuyor. Görev dolayısıyla Leningrad’da bulundunuz mu hiç? Orayla ilgili yazılarınızı okumadım da...

– Hayır, oraya hiç gitmedim. İki kez göndermeye niyetlendiler, ama son anda başka cephelere çıktım.

– Tam Blok(*)’un söylediği gibi. “Yaşamın ne başlangıcı var, ne sonu; oradan oraya savurur raslantılar,” der. Niçin gülüyorsunuz? Sevmiyor musunuz yoksa Blok’u?

– Hayır, aklımdan geçenlere gülüyorum.

Lopatin’in gülmesinin nedeni, gazete yönetmeniydi. Blok’un dizelerinde belirtildiği gibi, çalışma odasında “rastlantılar”la iş görürdü hep. Blok’un “On İki”sini okumuştuk yüzde yüz, ama başka bir şiirini okumuş muyduk, bilmiyorduk.

(*) Aleksand Blok (1880-1921): Ünlü Sovyet ozanı. (ÇN)

– Yok, Bloku’u çok severim, dedi. Sizin iki dizesini okuduğunuz “Misilleme”sini özellikle beğenerim.

– Ezberinizde mi? “Bir ateş sütunu durur yukarılarda...”

Mihail Tariyeloviç, Lopatin’in de kendisiyle birlikte okumasını bekledi, ama onun durduğunu görünce kendisi sürdürdü şiiri:

*Bir ateş sütunu durur yukarılarda,
Her yürekte, her düşüncede,
Kendi zorbalığı, kendi yasası.
Tüm Avrupa’nın tepesinde bir ejder,
Koca ağzını açmış, susamış kana.
Kim vuracak ona son darbeyi?
Bilmiyoruz. Tam üstümüzde,
Eskiden olduğu gibi, uzaklarda duman
ve yangın kokusu. Orada yangın var.*

Şiiri okuyup bitirince durdu. Lopatin iki kadına bakıyordu. Bazı bakımlardan birbirine benzeyen, bazı bakımlardan da ayrılan kadınlar masada yan yanaydılar. Birisinin bir savaşçı anası, öbürünün de cepheye yeni gitmiş bir çocuğun annesi olması oluşturunuyordu aralarındaki bu benzerlik ile ayrılığı. Kederli iki Gürcü kadını, her birinin derdi ayrı. Birininki eskimiş, durulmuş, tüm koyuluğuna, acılığına karşın gene de alışılmış bir dert. Öbürününki ise yeni, henüz ortaya çıkmış, kırık bir cam gibi keskin...

Tıpkı Blok’un dediği gibi:

*Her yürekte, her düşüncede,
Kendi zorbalığı, kendi yasası.*

Gerçi aslında bunun için söylenmemişti ama böyle bir anlam da çıkıyordu. O başka anlamda söylemişti, siz kendinize göre anlıyordunuz. Başkaları için söyleneni siz kendi yönünüzden düşünüyordunuz.

Lopatin ayağa kalktı.

– Eh, ben gideyim artık!

Vissarion geceyi onlarda geçirmesini söyleyerek onu alıkoymaya çalıştı. Bu arada Tamara'nın da eskisi gibi bu konuda kendisine katılacağını düşündüyse de Tamara hiç oralı olmadı.

– Bırak, gitsin, Vissarion, dedi. Geceleyin bizde kalırsa, biliyorum, ona rahat vermezsin. Yola çıkmadan önce uyuyup dinlenmesi gerek.

Konukseverlik kurallarına göre onu evinde alıkoyması gereken bir ev hanımı gibi değil; kırk altı yaşında olduğu halde, sanki Lopatin oğlunun gittiği yere gidecek bir yaşıtıymış gibi, anne sevgisiyle söylemişti bunu. Bir mum dibinin aydınlattığı antrede vedalaşılar, Tamara gocuğunu giymiş bulunan Lopatin'i kuckladıktan sonra istavroz çıkararak kutsadı.

Tariyeloviçler yakında, üç ev ilerde oturuyorlardı, onlardan ayrıldıktan sonra Vissarion, Lopatin'i uğurlamak üzere onunla birlikte çıktı.

– Gece çıkış izni kâğıdın var mı? diye sordu Lopatin.

– Var. Şimdi benim de sürekli görevim var, her an çağırabilecekleri için gece çıkış izni belgesi verdiler.

Birkaç adım ilerleyince sordu:

– Ne dersin? Cepheden dönüşte gene yolun Tiflis'e düşer mi?

– Pek sanmıyorum. Eğer işlerim yolunda giderse bulduğum yerden doğrudan doğruya Moskova'ya uçarım. Dünya yolculuğuna çıktım sanki, durmadan geziyorum. Görmüyor musun, karşı taarruzun başlangıcına bile yetişemedim. Şey, söyler mi-

sin, Tamara Tanrı'ya inanıyor mu?

Vissarion birden karşılık vermedi. Birkaç adım sessizce yürüdükten sonra şöyle dedi:

– Onunla bu konuyu görüşmedim. Ama inandığını sanırım. Eskiden inanmazdı ama şimdi inanıyor. Pek çokları gibi. Bazen kendim de inanmak istiyorum doğrusu. Ne yazık ki artık buna olanak yok.

“Doğru” diye düşündü Lopatin. “İnanamadığım için bazen kendim de üzülüyorum. İçinde bulunduğum durumdan kurtulup “İşler nasıl gidecek bakayım?” diye bir de öbür dünya gözüyle bakamadığım için savaş boyunca birkaç kez büyük üzüntü yaşadım.”

Gazete yönetim yerine gelmişlerdi. Girişte durdukları sırada Vissarion sordu:

– Sabah sekizde mi gidiyorsun?

– Evet, sekizde.

– En iyisi bir an önce yola çıkmak. Krest geçidinde kar durumu nasılmış?

– Dediklerine göre kar çok, ancak araçların geçişisine açık. Yol aç aça ilerliyorlarmış.

İkisi de suskun, kucaklaştılar. Vissarion bir an durakladı, herhalde oğlunu görmesi için çaba harcamasını isteyecekti Lopatin'den. Kesinlikle bunun için durmuştu. Ama bir şey demedi, dönerek oradan uzaklaştı.

Geçide giden yol boyunca birkaç kez kara saplandılar, öndeki araçların yolu açtıkları sırada durup beklediler. Gene de saat sekizde Tiflis'ten çıkıp saat ikide geçide ulaştılar.

Eski küçük kaplıca lokantası dıştan yarı yarıya kara gömülmüştü. İçeri girdiklerinde gördüler ki, camları kırık pencerelerin diplerine de yığınla kar dolmuş. Gene de köşedeki, yarısı yıkık

ocağın içinde ateş yanıyordu, ocağın başına toplanan birkaç kişi çubuklara dizdikleri eti kebab yapmaktaydılar.

Lopatin yol boyunca boşalan torbasını arabadan aldı, TASS muhabiri ve sürücüsü birlikte bir şeyler atıştırmak için ocağın başına yerleşti. Öğle yemekleri peksimet, peynir, TASS muhabirinin termosundaki soğuk çaydan oluşuyordu; açlıklarını bastıracaklardı bunlarla.

Geçide ulaşmış bulunan kamyonların sürücüsü üç Gürcü, aralarında yer açtıktan sonra yeni gelenlere birer çubuk şiş kebabı uzattılar. İkramı geri çevirecek güçleri kalmayan yorgun yolcular çubukları aldılar; yarısı çiğ, duman sinmiş yağsız koyun şişlerini iştahla gevelemeye başladılar. Ne yazık ki şarap, votka filan yoktu yanlarında. Kendilerinde olmadığı gibi, ateşi yakanlarda da yoktu.

Şiş kebablarını bitirdiler, soğuk çayı içtiler, ötekilere teşekkür ettikten sonra yeniden yola dizildiler. Şimdi yokuş aşağı hiçbir engel görünmüyordu önlerinde. TASS ajansının aracını kullanan Gürcü sürücü sağa sola yalpalayarak giderken çok rahattı. Geçide gelmeden önce hiçbir taşıta yetişememenin verdiği can sıkıntısıyla sus pus olmuştu, ama şimdi canlanıp tehlikeli bir biçimde yirmi kadar aracı sollayınca neşesi yerine geldi, savaştan önce buraların çok iyi olduğunu anlatmaya başladı. Lopatin de biliyordu iyi olduğunu, ama konuşmasını kesmedi askerin. Eskiden her şeyin daha güzel olduğunu işitmek hoşuna gidiyordu nedense.

– Ağabeyiniz, başka kardeşiniz var mı? diye sordu.

Yokmuş ağabeyi, dört kız kardeşi varmış, yalnız o erkekmiş. Bir gün önceki konuşmaları anımsayan Lopatin, “İşte bir çocuk daha. Vissarion’un ki gibi evin tek erkek çocuğu,” diye düşündü. “Tiflisli aileleden biri de onun için korkuyordur şimdi. Gerçi Vissarion’un korkusu kadar değildir onların ki. Çünkü Vissari-

on'un oğlu cephede asteğmen, onlarınki gazete muhabirlerinin sürücüsü... Gene de annesiyle kız kardeşleri korkuyorlardı onun için. Bu çocuk benim oğlum olsa, ben de kaygılanmaktan alamazdım kendimi. Bütün mantıksal kanıtlara karşın korkumu yenemezdim. En iyisi insanın cephede hiç çocuğunun bulunmaması. Siz başkasını düşünmeyin de başkası sizi ne denli düşünürse düşünsün! İşte ablamla kızım düşünüyorlar beni. Bir de Taşkent'teki kadın... Taşkent'le buranın iki saat farkı var, şimdi orada altı, akşam olmak üzeredir."

Moskova'ya dönmeden sevdiği kadına mektup yazmayacağını biliyordu. Bunun tek nedeni buradan, Kafkaslardan Taşkent'e sahra postasıyla mektubunun ne kadar zamanda gideceğini bilmemesi değildi, başka bir nedeni daha vardı. Ancak yolculuğu tamamlayıp yerine döndükten onra ona mektup yazma hakkını elde edebilirmiş gibi bir duygu taşıyordu.

Kulaklıklılı şapkasını kafasına geçirip aracın yanına yaslanan TASS muhabiri oturduğu köşede uyuyakalmıştı. İri gövdesi kâh Lopatin'den yana kaykılıyor, kâh köşeye doğru devriliyordu. Sarsıntılardan, başının durmadan sallanmasından dolayı gencecik yüzünde en ufak bir rahatsızlık belirtisi yoktu. Gözlerini öyle sıkı kapatmıştı ki, bıraksanız yolun sonuna dek uyayabilirdi. Ancak bir kadınla birlikte geçirilen uykusuz, mutlu bir geceden sonra böylesine derin uyuyabilirdi insan.

Akşam karanlık basınca Orconokidze'ye yakın bir yerde benzin ikmali yaptıkları sırada geceyi kentte geçirmeye karar vermişlerdi ki, benzin almak için yanaşan başka bir askeri aracın içindekilerle konuştular. Bölge yollarından sorumlu bir ulaştırma yüzbaşısı, onlara Kuzey Kafkas cephe komutanlığının Prohladnı ya da yakınlarda bir yerde olduğunu, kendisinin de oraya gideceğini söyledi.

Cephe karargâhına bir an önce varmak için can atan Lopatin

sürücüye, yola devam edip edemeyeceğini sordu.

– Niçin etmeyeyim? dedi genç asker. Onlar da Tiflis'ten geliyorlar. Araçların ikisi de aynı marka. Onlarındaki radyatör kaynattığı için geçitte arkalarından yetişip geçmiştik. Onlar gittiğine göre biz niye gitmeyelim?

Gerçekten de gecenin on ikisinde Prohladnı'ya vardılar.

Orconokidze'de uyanan TASS muhabiri, sürücüye, biraz uyumasını, arabayı kendisinin kullanabileceğini söylediye de beriki razı olmadı, Prohladnı'ya dek dişini sıkarak yolcuları yerlerine ulaştırdı.

Geceyi geçirmek için doğruca komutanlık binasına girdiler. Çünkü o saatte başka yer arayacak güçleri kalmamıştı. Komutan, Kuzey Kafkas ordusu yedek kuvvetlerinin henüz Prohladnı'da bulunduğunu, asıl komuta merkezinin ise Mineralniye Vodı'ya doğru on beş kilometre ileriye taşındığını söyledi. Komutanlık binasının bir bölümünde yedek kuvvetler komutanlığı vardı, öbür yarısına sıra sıra ranzalar konulmuştu. Bu ranzalar da yan yana birçok kişi uyuyordu.

Aracını dışarda bırakmaktan korkan sürücü geceyi kendi aracının içinde geçirmek istediye de, bir buçuk yıllık savaş sırasında ısrar etmeyi öğrenen Lopatin yetkililerden aracın, komutanlığın avlusuna çekilmesi iznini kopardı. Bunun üzerine genç asker radyatörün suyunu boşalttı, Lopatin ile TASS muhabiri arasındaki bir ranzaya uzandı ve uzanır uzanmaz hemen uyudu.

Lopatin uyandığında ortalık iyice aydınlanmıştı. Yanında ne sürücü vardı, ne de muhabir. Anlaşılan son durumu öğrenmek için çıkmışlardı.

Bunun üzerine doğruldu, ayaklarını aşağı sarkıttı. Bitişikteki ranzada saç baş karmakarışık biri oturuyordu. Anlaşılan bu, gece onu ikide birde rahatsız eden, uyku arasında bağırarak, ellerini kollarını sağa-sola atarak uyumasını engelleyen kişiydi.

Hatta bir seferinde elinin tersiyle yüzüne bir şamar indirmişti.

Lopatin, yediği şamardan hâlâ ağrıyan elmacık kemiğinin üzerini oğuşturarak adama yan gözle baktı.

– Uyurken bir de tokadınızı yedik, dedi. Bir tane de ben size yapıştıracaktım ama acıdım.

– Yapmışımdır. Hep böyle rahatsız uyurum.

Yakasinda askeri yargıç işareti vardı. Bir yanağında geniş bir morluk, gözünün altında ise kocaman bir şiş göze çarpıyordu.

– Yoksa uyku sırasında mı oldu bunlar? diye şakayla sordu Lopatin.

– Daha o kadarına varmadık. Bombardıman sırasında yere kapaklandım da...

– Çok mu bombalıyorlar?

– Pek değil. Ama dün kötü bir gün geçirdik. Şans yüzümüze gülmedi.

Tanıştılar. Askeri yargıç bir gün önce neden şanslarının yüzlerine gülmediğini, daha doğrusu ona gülüp başkalarına gülmediğini anlattı. Sabahtan cepheye gitmek üzere Prohladnı'dan yola çıkmışlar, daha oraya varmadan aracın içinde bombardımana yakalanmışlar. Bomba tam askeri aracın tepesine isabet ettiği için mahkeme başkanı, daktilo kız ve sürücü ölmüşler; kendisi ise öbür kapıdan balıklama dışarı fırlamış. Yüzünün berelenmesi bu yüzdenmiş, kaskatı donan toprağa çarpmış yüzü.

– Dün onları gömeyim derken işte böyle geç kaldım.

Askeri yargıç acıdan yüzünü buruştururken bir yandan da gülümsemeye çalışıyordu. Ancak yarısı beyaz, yarısı mor yüzünde bu gülümseme daha çok sırtıtmaya benzedi. Anlatmasını sürdürerek;

– Tıpkı Sovyet yönetiminin ilk günlerindeki gibi göreve gidiyorum şimdi. Yasa kitaplarının, düsturların hepsi yandı ne yazık ki. Ortada mahkeme diye bir şey kalmadı.

Birer bardak çay içerlerken süren konuşmadan anlaşıldığına göre askeri yargıç, Yefimov'un komuta ettiği orduda savcıydı, o gün görevinin başına dneekti. Ordu karargâhı, bir gün önce sabahleyin Almanlardan geri alınan Sovetsk köyünde, buradan kuzey batıya doğru otuz beş kilometre ileride bulunmaktaydı.

– yleyse birlikte gideriz, dedi Lopatin. Arkadaşım birazdan döner, ona söylerim, sizi de alırız. Ben de Yefimov'un karargâhına gidiyorum.

Lopatin'in tahmin ettiği gibi, son durum hakkında bilgi almak için giden TASS muhabiri geri dönünce, Mineralniye Vodi zerine yapılan Sovyet saldırısının bir gün önce yavaşladığını anlattı. Almanlar direnişe geçmişler, ama Mineralniye Vodi'yi kuzeyden kuşatan Sovyet saldırısı hızla ilerliyormuş.

Bir gün önceki konuşmalarından Lopatin'in Yefimov'u yakından tanıdığını bilen TASS muhabiri;

– Tam sizin Yefimov'un bölgesi! dedi.

– yleyse doğrudan doğruya oraya gidelim.

Oysa berikinin niyeti öyle değildi. nce, bir saat sonra Prohladnı'da başlayacak olan yas mitingine katılacak, mitingin bitiminde muhabere merkezine uğrayacak, oradan öbür meslektaşıyla birlikte kendi görev bölgelerine hareket edeceklerdi. “Kızıl Yıldız” muhabirleri kendi başlarına kalıyorlardı böylece.

Ancak işiyle ilgili olarak kafasına koyduğunu yapmayı seven Lopatin, TASS muhabirini niyetinden caydırarak, amacına ulaştı. Vardıkları karara göre mitinge ikisi de katılacaklar, mitingden sonra Lopatin onun aracını alarak Yefimov'un yanına gidecek, ertesı gün akşam da geri dönecekti. TASS muhabiri ise Prohladnı'da kalıp Lopatin'in dönmesini bekleyecek, bu arada mitingle ilgili izlenimlerini muhabere merkezinden Moskova'ya iletcekti. şimdi o kanıya varmıştı ki, miting izlenimleri birkaç yerleşim merkezinin Almanlardan geri alınması haberinden daha

önemliydi. En doğrusu böyle yapmaktı.

Sürücü, aracın deposuna benzin doldurmaya gitti, Lopatin ise TASS muhabiri ve savcıyla birlikte miting yerine yollandı.

İstasyonun yanındaki alana vardıklarında miting bir süre önce başlamış bulunuyordu. Yan kapakları açılmış bir kamyonun kasasında ayakta duran zayıf bir tabur komiseri konuşma yapmaktaydı. O heyecanla başından çıkardığı kulaklıklı şapkasını elinde sıkarak öyle yüksek sesle bağııyordu ki, onun büyük bir alanda konuştuğunu sanırdınız. Oysa alan pek büyük değildi.

Tabur komiserinin yanında sivil giyimli birkaç erkek ile iki-üç kadın daha duruyordu. Komiserden sonra onlar da konuşacaklardı. Kamyonun çevresinde, sivillerden oluşan bir kalabalık birikmişti. Sayıları az olmakla birlikte küçük alanda gene de kalabalık gözüküyorlardı.

Sabahtan ayaz çıkmıştı. Teker çukurlarının, ayak izlerinin baştan başa kapladığı alan, üzerine basılınca kırılıveren ince bir buz katmanıyla örtülüydü.

Alanda toplananlar üstleri başları yırtık, çelimsiz, işgal altında ezilip henüz bellerini doğrultamamış kişilerdi. Sanki savaş, alanı kaplayan kirli karları değil, onları tepeleyip geçmişti tankların tekerleriyle, askerlerin postallarıyla...

Kamyonun arkasında konuşan tabur komiseri neyi, hangi sırayla söyleyeceğini bilen deneyimli söylevcilerden değildi. Bir konudan öbürüne atlıyor, bir şeyi söylerken unutuyor, aynı şeyi bir daha, bir daha üsteliyor, kekeliyor, bağııyor, Almanların öldürdüğü kişilerin adlarını sayarken birbirine karıştırıyor, sonra anımsamak için yeniden listeye bakarak adları okuyordu. Ancak bu beceriksiz söylevcide gene de konuşma yetisinden daha güçlü bir şey vardı. Öldürülen, işkence çeken insanlardan öyle acıyarak söz ediyordu ki, tabur komiserinin onlarla birlikte yattığı mezardan, yeniden dirilerek az önce çıkıp geldiğini sanırdınız.

Yaşanan acı olaylar aslında hiç yaşanmayabilirmiş; ölenlerin hepsi diriltilerek, gömüldükleri tank korunma hendeklerinden, kireç çukurlarından çağrılıp buraya, yaşayan insanların arasına getirilebilirmiş gibi konuşuyordu.

Konuşmanın sonuna doğru Lopatin bir de baktı ki, ta kamyon kasasının dibinde duruyor! Tabur komiseri konuşurken bütün kalabalık yaklaşı yaklaşı iyice kamyona sokulmuştu.

En sonunda sesinin tümünü bu alanda, bu insanların karşısında harcaması gerekiyormuş, başka bir yerde bir daha işine yaramayacakmış gibi bağıra bağıra soluğu tükenen komiser son bir kez kısık sesle, “Alman istilacılara ölüm!” diye haykırdıktan sonra elinde sıkı sıkı tuttuğu şapkasını yukarı kaldırdı, ama başına geçirmeyip gözlerinde biriken terleri sildi, sesi hiç çıkmadığı için, dudaklarını kıpırdatarak yanında duran sivile bir şeyler söyledi. Yanındaki sivil, bölge yürütme kurulu başkanı(*) olmalıydı. O da şapkasını çıkardı, hızlı hızlı başını salladı ve bir süre önce buralarda, bu sokaklarda, alanın çevresinde yaşarken şimdi ölmüş bulunan insanların adlarını yüksek sesle birbiri arkasına sıralamaya başladı. Her ne kadar bunları ezberinden sayıyorsa da, sanki resmi bir belgeden okuyormuş gibi önce soyadını, sonra tam olarak adını, baba adını söylüyordu. Kurulmuş bir makine gibi saydığı kişiler arasına “bir de” sözünü ekliyordu hep. “Bir de”den sonra gene soyad, ad, baba adı. Gene “bir de”, sonra gene soyad, ad, baba adı... Sanki bu “bir de”lerin sonu gelecekmış gibiydi.

Bölge yönetim kurulu başkanının peşinden öğretmene benzeyen yaşlı bir kadın aldı sözü. Elindeki kâğıda bakarak sakın, düzgün bir sesle konuşmaya başladı. Sonra ansızın bir ağıt tutturdu. Kâğıttan yeniden birkaç tümce okudu, sonra gene ağladı.

(*) Parti adına bir bölgeyi, bir kenti yöneten kişi. (ÇN)

Baktı böyle olmayacak, elini sallayarak başını öbür yana çevirdi.

Kamyonun üstünde duran büyükler bir kız çocuğunu sürdürdüler ileriye. Kızın sırtında, etekleri kısaltılmış bir kaput, başında ise kulaklıklılı asker şapkası vardı. Askerler çocuklara vermek için yanlarında yedek bir kaputla şapka taşımadıklarına göre bunlar kıza ölen bir askerden kalmış olmalıydı. Kızın giydiği şapkanın yanlarından iki tane saç örgüsü sarkıyordu. Yüzü çok sakindi; ellerini ise, sanki okul toplantısında şiir okuyacakmış gibi arkasına bağlamıştı.

Elleri böyle arkasında bağlı konuşurken sesi düzgündü, yüzünün durgunluğu da değişmedi. Bu düzgün, ince, her yerden duyulan, tekdüze sesiyle kamyonun üstünden oradakilere. Almanların babasıyla annesini nasıl astıklarını, her şeyi kendi gözleriyle gördüğü gibi, tek tek anlattı. Annesinden, babasından hep “anneciğim, babacığım” diye söz ediyordu. Çok iyi duyulan, ince sesiyle “anneciğim, babacığım... anneciğim, babacığım” diyordu.

Bozkırda ilerledikleri sürece bu ses Lopatin’in kulağından bir an olsun gitmedi.

Askeri savcı, arabaya binmelerinin üzerinden hayli zaman geçtiği halde hep suskun oturmuş, bu suskunluğun ardından, bir gün önce bombardıman altında kalan meslektaşlarının gömülmesi sırasında doktorlarla aralarında geçen konuşmaları anlatmaya koyulmuştu. Kireç kuyularında gömülü cesetlerin otopsisinde bulunan bu doktorların söylediğine göre Almanlar gerek çocukların, gerekse büyüklerin öldürülmesinde henüz bilinmeyen bir yöntem uygulamışlar. Sağ kalanlardan iki kişi Almanların gaz makinesi kullandığı konusunda tanıklık etmiş.

– Nasıl bir makineymiş bu? Daha önce böyle bir şey işitme-

dim, dedi Lopatin.

– Kimse bilmiyor. Ele geçmiş de değil. Ancak iki kişinin tanıklığı var, bu bölgede kullanılmış. Tıbbi incelemeler ölümlerin boğulmadan ileri geldiği sonucunu veriyormuş.

Savcı sustu, bunun üzerine Lopatin gaz makinesi konusunu bir daha açmadı. Alışmıştı artık; savaş boyunca sık sık yeni buluşlar, türlü türlü korkunç öyküler duyduğu için bunlara inanmamaya başlamıştı. Yok Almanlar zehirli mermi kullanıyormuş, yok makineli tüfeklerin başına ölüme mahkûm kişileri zincirle bağlıyorlarmış vs. vs...

“Gaz makinesi” diye düşündü ve bu sözcükleri içinden Almanca’ya çoğul olarak çevirdi: Gassmaschinen. Çevirdikten sonra kendi kendine içinden söyleyince amansız gerçekliğiyle korkutucu bir anlam çıktı ortaya.

Çıplak bozkırda gidiyorlar, gidiyorlardı. İlerledikçe alışılmış savaş görüntüleri çıkıyordu karşlarına. Önce cephe yönünden gelen bir ambulans, boş mermi sandıkları yüklenmiş bir kamyon, arkasından başında iki muhafızın bulunduğu yirmi-yirmi-beş kişilik küçük bir tutsak grubu. Bunun ardından cepheye giden elli kişilik, sayıca eksik bir takviye bölüğü. Sağda solda bomba çukurları. Bunlardan birinin yanında, karın üstünde kapkara gözüken kopuk bir bacak. Aracın gürültüsünden korkup yana sıçrayan, ağzında kemikle bir köpek. Kulesi yana yatmış bir Alman tankı, daha ilerde tam yolun üzerinde durmuş, gene Almanlardan kalma, yanık bir zırhlı personel taşıyıcısı...

Sovyet saldırısının buralarda fazla bir çarpışmaya gerek kalmadan ilerlediği, Almanlarınsa geride çevik engel birlikleri bırakarak hızla geri çekildikleri belliydi. Zırhlı personel taşıyıcının yanından dolaştılar, tüfeğinin dipçığıne dayanarak, cephe yönünde yürüyen bir askeri geride bıraktılar. Lopatin sürücüyü durmasını emretti, topallaya topallaya yanlarına yaklaşan aske-

re nereye gittiğini sordu.

Asker ayağını burktuğunu, hastaneden çıktıktan sonra şimdi birliğine yetişmeye çalıştığını söyledi. Sonra ikinci bir soru beklemeksizin elini cebine soktu, sağlık raporunu çıkarıp gösterdi.

Lopatin rapora bakmadı bile.

– Nereye gidiyorsunuz? Birliğiniz nerede? diye sordu.

Asker eliyle ilerisini gösterdi.

– Birliğimin dün Sovetskoye köyünde bulunduğunu söyledi. Az sonra yol ayrımı çıkacak karşımıza. “Solomenskoye” diye yazar. Ben oradan sola sapacağım.

Lopatin’in tahminine göre Solomenskoye, Yefimov’un ordusunun harekât grubunun o gün sabahtan beri bulunduğu yerleşim merkeziydi. Lopatin, askere, onu yol ayrımına dek götürceğini söyleyerek araca aldı.

Asker, orduda rahatça yaşlılar grubuna sokulabilecek, konuşkan mı konuşkan biriydi. Birlikte gittikleri beş kilometre boyunca Lopatin’in sorularını büyük bir istekle yanıtladı. Saldırının ilk iki gününden sonrasını bilmiyormuş, çünkü üçüncü gün ayağı burkulmuş. Askercik kendiliğinden gençlik yıllarını anlatmaya başladı. İç savaşta buralarda, Nogay bozkırı denilen bölgede çetecilere karşı savaşan birliklerde çarpışmış, iki kez yaralandığı için “cesaret” madalyası almış. Barvenkovo köyündenmiş, dulmuş, çocuğu olmamış. Karısı tam savaş başladığı sırada ölmüş, komşularının yazdığına göre Almanlar evceğizini yakmışlar. Komşuları mektubu gönderdikten bir süre sonra Almanlar ikinci kez ele geçirmişler Barvenkovo’yu. Şimdi şöyle bir tasarı varmış: Almanlar çekilir çekilmez evi olan dul bir kadın bulup onunla evlenecekmiş.

Gülümsemeden, sert bir yüzle;

– Eğer ölmez, sağ kalırsak, dedi. Ölüm doymak bilmez karılar gibidir, gözü kimi tutarsa onu alır. Ancak postu bedavadan

kaptırmak yok. Önce kendimizi göstereceğiz, sonra ne olacaksa olsun. Hoş, sağ kalsak bile ne kadar yaşayacağımız belli değil ya... Şurada yirmi yılımız daha var mı, bilmem. Çarpışırken ne düşünüyordum, biliyor musunuz? İnsan başına geleceklerden kaçamaz. İster korkudan zangır zangır titre, ister şarkı söyle, ister ağla, şansına bir kurşun düşmüşse bundan kurtuluş yok. Herkesin bir yaşama süresi vardır, ondan fazlasını isteyemez. Başımıza böyle bir düşman belası çıktığına göre ona haddini bildireceğiz. Eğer sen ona bildiremezsen o sana bildirir.

Yiğitlik taslamaya kalkmadan, yalnızca sözlerinin gücüne ve doğruluğuna inanarak söylüyordu bunları. Daha önce birçok kez, birçoklarına söylediği kesinlikle belli bu sözlerin başkalarına akıl verici, öğretici bir yanı vardı. Söyledikleri aynı zamanda yaşam ve ölüme ilişkin kendi bakış açısını, gerçek düşüncelerini yansıtıyordu. Cepheye giderken aynı düşüncelerle yola çıktığı anlaşılmaktaydı.

“Evet, düşman saldırdığına göre bir şeyler yapmamız, ona haddini bildirmemiz gerek. En kestirme söyleme biçimi bu!” diye geçirdi içinden Lopatin.

Taşkent’te; sahneye koyacağı, savaşla ilgili piyes üstüne kendisine sorular yönelten ünlü kadın oyuncuyu anımsadı ve ne denli uğraşırsa uğraşsın, çarpışmalarda başlıca yükü taşıyan şu askeri dinlerken içinden geçenleri kadına anlatamadığını düşündü. Kadına söyledikleri az değildi, ama anlatamadığı birçok şey kalmıştı gene de. Evet, bu asker çarpışmaların temel taşıydı; ne zaman yere yatacağına ya da ayakta dikileceğine, nerede ateş edeceğine, kaçması mı, yoksa direnmesi mi gerektiğine son anda kendisi karar verecek kişiydi. Ona verilen emrin doğruluğu, cepheye giderken taşıdığı inancın gücü ne olursa olsun, bu böyleydi.

Vardıkları yol kavşağında uzun bir Alman personel otobüsü

yana yatmış duruyordu. Şarapnellerle delik deşik olmuş tepesine akıllının biri süngüyle şunları kazımişti: “Bu nedir? Was ist Das? Almanlar buradan kurtulamaz!” Otobüsün yanında ise “Solomenskoye” yazılı bir levha yere çakılmıştı.

Araçtan inen asker karların örttüğü yoldan sola doğru, aksa-yarak yürümeye başladı, onlar da sağa, “Solomenskoye” yönüne saptılar.

Bir süre gittikten sonra herhangi bir işaret görmeden, tahmin üzerine bir daha sağa saptılsa da istedikleri yere varamadılar. Solomenskoye köyü değil, höyüğe benzeyen yusuvarlak bir tepenin eteklerine kurulmuş üç küçük ev çıktı karşılarına. Evlerde tümen karargâhı bulunuyordu.

Oraya varıncaya değin bu geçtikleri yerlerde her şey yakılıp yıkılmıştı, ama savaş bu üç eve hiç dokunmamıştı. Gene de burada savaş daha bir yakın gözüktü onlara. Araçtan indiler; iner inmez tepenin arkasında, göremedikleri yerlerde Sovyet topçusunun gümbürtüsünü duymaya başladılar. Atış mevzileri hemen yakınlarda olmalıydı.

Tümen kurmay başkanı olan binbaşı, Lopatin’in belgelerini incelediği; yanlış geldiklerini, sekiz kilometre kadar sağa düştüklerini söyledi. Solomenskoye’ye, ordu harekât grubunun karargâhına ulaşmak için geri dönüp yoldan sola sapmaları gerekiyordu. Eğer Lopatin ordu komutanının kendisini görmek istiyorsa şu anda buradaydı. Sovyet ilerlemesi durduğu için tümene gelmişti. Almanlar az ötede, Gorkaya Balka(*) köyünün sınırında direnişe geçmişlerdi. Kuş uçuşu üç kilometre uzaktaydılar. Ordu komutanı ile tümen komutanı iki kilometre ilerideki tepede gözetleme noktasında bulunmaktaydılar.

– Bizim höyüğü yandan dolaşın, tam önünüzde görürsünüz

(*) Acı Dere. (ÇN)

öbür tepeyi. Eğer gitmek isterseniz, diye ekledi binbaşı.

– Evet, gideceğim, dedi Lopatin.

Doğrusu, buraya gelir gelmez hemen yola koyulmak hoş bir şey olmayacaktı ama, ordu komutanıyla görüşmeden burada oyalanmasını engelleyen bir duygu vardı Lopatin'in içinde.

– Giderken dikkatli olun. Bizimkiler düşman mevzilerine tacciz atışı yapıyorlar. Yolu şaşırmazsınız, gideceğinizden başkası yoktur zaten.

Savcı tümen karargâhında kaldı. Lopatin ise araca binerek yola devam etti. Höyüğün öbür yanına geldiklerinde gördü ki, gerçekten yanılmak olanaksızdı. İki kilometre önlerinde, eteğinde tuğladan örülü uzun bir yapının bulunduğu bir tepelik yumuşak bir eğimle yükseliyordu.

Bir karış karla örtülü, gide gele tekerleğin açtığı izlerin iki yanında düşen top mermilerinin çukurları göze çarpıyordu. Taze toprak, kesekler halinde karların üzerine saçılmıştı.

Lopatin kapının camını indirdi, başını çıkararak aracın önüne baktı. Bütün korkusu tepelerine bir mermi düşmesiydi. Cephe alışkanlığını yitirdiği için, her zamankinden daha çok korkuyordu şimdi, üstelik korktuğunu biliyordu.

İleride, sağda Sovyet topçularının atış mevzileri gözükmekteydi. Tepeciğin üzerinden aşırarak düşman yönüne ateş ediyorlardı. Gerçi kendi topçularıydı bunlar, gene de Lopatin'in yüreğini bir ürperti dolduruyordu. Bu da alışkanlığını yitirmesinden-di.

Tepeciğin eteğindeki uzun tuğla yapıda eskiden hayvan üretme çiftliği bulunuyordu herhalde. Pencerelerdeki bütün camlar kırılmış, kapılar parçalanmıştı. Duvarlardan birinin yanına, üstünü karların örttüğü gübre yığılmıştı; öbür duvarın dibinde ise askeri bir araç ile “Willis” marka bir cip duruyordu.

Lopatin sürücüyü aracı ötekilerin yanına çekmesini söyledik-

ten sonra valizinin içinden çıkardığı torbayı aldı, bunu omuzuna attıktan sonra yürüdü.

– Binbaşı yoldaş, niçin burada indiniz? diye seslendi sürücü heyecanlı bir sevinç içinde. Tümseğin eğimi çok değil, tepeye kadar araçla tırmanırdık.

Lopatin sürücünün bu coşkusu karşısında gülümsedikten sonra;

– Tırmanacağınıza inanıyorum, gene de beni burada bekleyin, dedikten sonra yukarı doğru yürümesini sürdürdü.

Telefon hattı boyunca nerdeyse ta tepeye tırmandı; sırtın üstünde yılan gibi kıvrılarak yanlara doğru açılan sığ boy siperinde birtakım başlar, omuzlar gördü. Tepenin öte yanına bakanlardan biri elindeki dürbünü bırakarak geriye döndü. Ve bir an sonra da Lopatin'in arkasında ilk top mermisi patladı.

Sipere varmasına otuz adım kadar yol kalmıştı, herhalde yapılacak iş, koşup oraya kendini atmaktı. Ama Lopatin olduğu yere yüzükoyun kapaklandı, o sırada sırtından önüne kayan yol torbasına göğsüyle çarptığı için canı yandı.

Almanlar tepeye ateş ediyorlardı durmadan; mermiler kâh uzağa, kâh hemen yakına düşüyordu. Düşen her mermiden sonra Lopatin bunun sonuncu mermi olduğu gibi bir duyguya kapılıyor; eğer böyleyse kendisini öldürmeyeceklerini, artık durumun düzeleceğini düşünüyordu. Daha önce, savaşın değişik günlerinde kendi yaşamı ve ölümü hakkında çeşitli düşüncelere kapılırdı hep. Ama şu anda kendini düşünürken, Taşkent'teki kadını da çıkaramıyordu aklından.

Mermilerin patlaması dinmedi bir süre daha, en sonunda patlamalar kesilince yerinden kalkmaksızın, sağırlaşmış bir biçimde dirseklerinin üzerinde doğruldu. Ancak o zaman siperden çıkan birinin ona doğru koştuğunu gördü.

Koşarak yanına gelen yüzbaşı gülümsedi.

– Biz de sizi öldü sandık. Gidelim, ordu komutanı sizi gözetleme noktasında bekliyor.

Lopatin geriye döndü. Yol torbasının kayışı kopmuştu, öylece karların üstünde duruyordu. Onu oradan aldı, yüzbaşının arkasından yürüdü.

Daracık siperlerin içinde sıkışık bir biçimde dikilen insanları aralayarak generalin yanına vardığında Yefimov;

– Merhaba, Vasili Nikolayeviç! Hoş geldiniz! dedi. Mermiler düşmeye başlamadan önce tanıdım sizi. İlk mermi çok yakınızdaki patladı. Refleksinize diyecek yok doğrusu! Çok iyidiniz.

Lopatin başından kalpağını çıkardı, dizine vurarak üzerindeki toprakları silkeledi.

– Az kaldı isabet alacaktık, burnumuzu toprağa sürttük. Bunun neresi iyi?

– Savaşta böyle iyi şeylerle karşılaşmak kolay değildir.

Yefimov böyle diyerek saçları kazınmış başına kalpağını geçirdi, yanında duran albaya döndü:

– Tanıştırayım: Albay Şelıganov, bulunduğumuz tümenin komutanı. Bu da “Kızıl Yıldız”dan Lopatin. Kurmay başkanınız geleceğini söylemişti ya, işte o. Kendisiyle Odessa’da birlikteydik. Andrey İvanoviç, lütfen topçulara telefon eder misiniz? Hazırlıkları nasıl, bildirsinler. Başlasak iyi olacak.

Albay siper boyunca yürüyerek uzaklaşınca general, Lopatin’e döndü:

– Seni sağ salim gördüğüme sevindim!

– Ben de.

General hiç beklemediği anda Lopatin;

– Evinize gittim, diye sürdürdü konuşmasını.

– Hangi eve?

Böyle sorarken savaş alanlarından başka evi yokmuş, ola-

mazmış gibi şaşkındı.

– Taşkent’teki evinize. Buraya Taşkent üzerinden geldim.

– Ee, ev nasıl bakalım? Tiyatro oyuncularını bir yaramazlık yapmamışlar ya? Tablolar yerlerinde duruyor, değil mi?

– Evet, duruyor.

Onlara yaklaşan tümen komutanına döndü general.

– Neymiş durumları? diye sordu.

– Hazır olduklarını bildirdiler. “Katyuşa” topları getirilmiş, mevzilere yerleştirilmiş.

– Öyleyse şansınız açık olsun! Verin emrinizi!

Böyle dedikten sonra bir elinde dürbünle siperin kirişine dirseklerini dayadı.

Onun yanında Lopatin de ileri çevirdi bakışlarını.

Önünde, aşağıdaki vadide kıvrım kıvrım bir buz şeridi uzayıp gidiyordu. Donmuş bir dere olmalıydı.

Buz şeridinin arkasında ise evler vardı.

Lopatin yanında dikilen yavere sordu:

– Gorkaya Balka vadisi burası mı?

– Evet. Vadinin adı da, köyün adı da Gorkaya Balka. Bugün orasını ele geçirmemiz gerekiyor.

Art arda dizilmiş piyadeler dereye doğru ilerlemekteydi. Aynı zamanda makineli tüfek takırtıları duyuluyordu. Henüz topçulardan ses yoktu.

Lopatin, “Bugün ayın kaçı? Sekizi mi?” diye düşündü. “Geçen ayın dokuzundan bu yana, yani Moskova’ya gitmek için Pogoreli kasabasını dolandığımız sırada son bombardımana yakalandığımız günden bu yana sayarsak hemen hemen yirmi gün olmuş. Savaşsız yirmi gün! Evet, öyle. Ama öyle de olmayabilir. Çünkü...”

Düşüncelerini bitirmemişti ki, arkadan “Katyuşa”ların gümleri işitildi. Tok gümlerlerden sonra tam başının üstünden

geçen sarı mermiler ileride gümbürtüler çıkararak düşüyor; az önce açık bir biçimde gözüken Gorkaya Balka köyünü kopkoyu dumanlara boğuyordu.

1971-1972

SAVAŞSIZ YİRMİ GÜN

"Savaş, kıyamet günü borusu gibi, ulu bir varlığın önünde insanoğluna kendini çıplak hissettiren, yaptıklarının sorumluluğunu duyuran büyük bir olaydır... İnsanoğlu o gün sevaplarının günahlarından daha çok olmasını tutkuyla ister. Bu, eğer inanıyorsa böyledir. Tanrı'ya değil, kendi yaşamından daha önemli bir şeye, ülkesinin geleceğine inanıyorsa... İnancın her türlüşü vardır. İnsan yurdu için değişik değişik konuşur ve düşünür. Ancak savaş gerçekten kıyamet günüdür. Yapabildiklerimizden de, yapamadıklarımızdan da sorumlu tutulacağımız kıyamet günü sorgulamasından daha korkunç ne olabilir!"

Konstantin Simonov (1915-1979) II. Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği'nin Almanlara karşı açtığı cephelerin birçoğunda "Kızıl Yıldız" ordu gazetesinin savaş muhabiri olarak görev yapmış; ileri hatlarda çarpışan askerlerle yan yana, savaşa tanıklık ederek, birkaç kez ölümle burun buruna gelmiştir. Savaşı, bir gazeteci soğukkanlılığıyla izleyen Simonov (romanda Lopatin), komutanlar, askerler arasındaki ilişkileri, ölümüne çarpışan insanları birer savaş makinesi olarak değil, duygu dolu, sınımsız varlıklar olarak, gerçekçi irdelemelerle anlatmaktadır.

Çeviri: Mehmet Özgül

